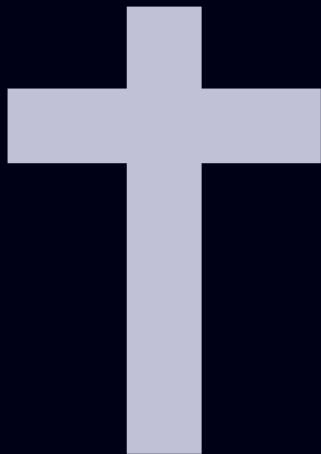

Nəkwəkwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkwe imərhakə kape kughen: nīrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de
Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupa	1
MATIU	3
MAK	52
LUK	81
JON	133
WOK MĤNĤ	171
ROM	214
1 KORIN	238
2 KORIN	259
GALESIA	273
EFESAS	282
FILIPAE	290
KOLOSI	296
1 TESALONAEKA	302
2 TESALONAEKA	307
1 TIMOTI	310
2 TIMOTI	317
TAETAS	322
FILIMON	325
HIBRUS	327
JEMES	345
1 PITA	351
2 PITA	358
1 JON	362
2 JON	368
3 JON	369
JUD	370
REVELESEN	372
DIKSONARI	395

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu
First edition
© 2011
Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutesteman hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stek nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ...”

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Matiu

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehua kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əria ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfraksien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)*

- 1 In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.
- 2 Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†
- 3 kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,
- 4 kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,
- 5 kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,
- 6 kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡
- 7 kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,
- 8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rim Usia,
- 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Heskia,
- 10 kini Heskia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
- 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəria, mhəpik əria mhavən apa Babilonia.
- 12 Kini in e nhag rip Yesu minə, ririkakun ye nipig yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.
Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rim Serubabel,
- 13 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
- 14 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
- 15 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
- 16 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
- 17 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhəgria, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhəgria e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun

* 1:1: Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin." 1:1: Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † 1:2: Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimə kwənərəus twelef kape Isrel.

1:3: Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 1:5: Rut 1:4-5; 4:13-17 1:6: 2 Saml 12:24 ‡ 1:6: Uria rimamha, ai, King Deved rikir: əmru stori ye 2 Saml 11. 1:11: 2 King 22:24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 1:12: Esra 3:2

min ye kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef ripəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin. ¹⁹ Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimir narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. ²⁰ Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu^S, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman ripəh hanə nivənien tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in ripəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehua minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehua minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmlə,

meinai yemehua kirik tukrisi-pre irəmia.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.”

(Maeka 5:2)

⁷ Məknəikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khaus, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuatur ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarhakin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yəkvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuatur a kwajikovə raməmir ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriə nisini Meri. Kini misəninkur ye nimir Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəh-si-ərhav narimnar kapəriə yame nimir rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nimar nar kirik min yame nəmiövın rhuva, kamni kimə frangkınsens, mine pomad yame nəmiövın rhuva, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatur pisin, mharerig-pən iməmia ikin.”

Josef mine Meri kirarəh Yesu miwəp mīrhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwanhatərhav-ta, məkneikin Josef rimməmrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mīmə, “!Ərer aihuaa! Mīrəh kwajikovə e iriu nisini mīrhəp mīrhuvin apa Ijip. Kini mīrharə aikin mīrheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə mīn. Meinaī pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mīrəh kwajikovə irisir nisini mīrhəp mīrhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimīrharə ye tanə a mīrheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimīrharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rimi-ni-ərhav tuk profet kupan kirik mīmə, “Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.” (Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nīpig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhəvəh nirkunien huvə tuk nəmīen nīmətəien ye kəmhəu minə kwənhakuraə ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhəi pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhəvən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinaī rikin raməsik mə ye nīpig atuətuk a in a nəmə minə a kimisəm kəmhəu iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə mīnor nəfrakisien kin, yamə rimi-ni-ərhav tuk profet Jereməe kupan mīmə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem * kimisərig piraovin kirik raməsək pik, meinaī ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In raməsək tuk kafan kwajikovə minə.

Ripəh nīpəhyen mə narmamə tukəgkiar huvə kimin, meinaī kafan kwajikovə narman minə kwənhəmhə fam.” (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mīrherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nīpig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimməmrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimi-pən tukun ²⁰ mīmə, “Josef. Hekimter. Mīrəh kwajikovə e mine nisini, mīrherig-pən ye tanə Isrel, meinaī narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhəmhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mīrəh kwajikovə a mine nisini, mīrherig-pən mīn ye tanə a Isrel.

²² Mərig nīpig Josef rimmərig mə kwən a Akeleas rīmivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin mīn kin nīrerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimmor kwirig kimin mīmə tukripəh nīvənien Judia. Kini rimatərhav mīvən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mīrharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə mīnor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsəo-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksin ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsəo-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mīmə, “Saraq ye nərigien kapəriə tuk təvhəgə has kapəriə meinaī nīpig yame Kughen tukrəmaru ye narmamə mīfam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimi-ni-ta mīmə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mīmə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.’ ” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nīvəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnōr kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətət kimnōr kin tiki kau.* Kini nan nəviginien kəvraiyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhəuə mə tukəsəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimmor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nīpig Jon rimməmə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhəuə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “!Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mīvəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nīpig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nīpran ramni mə nīpian Isrel minə fam tukəsək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45 * **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Eleaja.

kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuk səm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimia kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimia tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmia mhawor kimia kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmia mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.[†]

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmia kin nu yame ramhajoun mə nakwəsəsar ye nərigien kapəmia tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmia ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərəer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yemasim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwənu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mima, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mima, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwtə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkiarieren kirik risi-pən ye neai mamni mima, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik. ³ Kini Setan[†] ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mima, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiarieren mima, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkəwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to kharəpəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarieren minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’” *(Dut 8:3)*

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mima, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkəwə kape Kughen kimə, “In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptərəkin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniyen nihum ye kapier kirik.”” *(Sam 91:11, 12)*

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarieren mima, “Nikam. Nəkwəkəwə kape Kughen ramni min mima, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmia Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmia uə nikam.’” *(Dut 6:16)*

⁸ Məknəikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mima, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mima, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarieren kape Kughen ramni mima, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmia Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” *(Dut 6:13)*

3:7: Mat 12:34; 23:33   **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12   [†] **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khama ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikiniyen ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine kharəpəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.   **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9   **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

3:16: Jon 1:32   **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35   * **4:1:** Setan in yemehua kape nanmin has minə.   **4:1:** Hib 2:18; 4:15   **4:2:** Eks 34:28   [†] **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniyen ruə.”   **4:4:** Kol 1:16-17

11 Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

12-13 Kini ye nipig a, kimnharaptəəkən Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. 14 Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarjen kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfraksien kin, yame rimini mimə,

15 “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehua e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərus kape nəmə Isrel.

16 Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehua rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyən e yame ramhotəəkən əriə ye nipig mifam.”

(Aes 9:1-2)

17 Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen mamni mimə, “Sarat ye nərigien kapəmīə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Yesu raməriwək ye nikar lugun ehua e Galili kini məm kwəra mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam. 19 Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

20 Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

21 Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwəra mir kiraru min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwəta ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, 22 məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə

(Luk 6:17-19)

23 Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyən pisin pisin. 24 Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhaue tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyən ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huva fam əriə. 25 Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin in.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə

(Luk 6:20-23)

1 Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehua yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwəta. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 2 Kini In rimirikakun mahajoun əriə mimə,

3 “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

4 Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmha, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai Kughen tukragkiar vi vi kimi əriə.

5 Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

6 Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkirə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratu-atuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

9 Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

11 “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimia narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmia mamhani nəgkiarieren hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmia ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhəkin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwagien kin taon yame kimivhira kin yerpig ye tukwas. 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrīsia-pən fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimie Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mīmə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarieren kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarieren minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərər mor wok meriaji-pən nəgkiarieren minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarieren kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpig əgkəp ye rao ye neai. 20 Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khama ta mə iriə kisatuaturuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien ripəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavənien misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

21 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk ripmiə minə, mhəmən, “Takhapəh nishopniyen yermamə” *(Eks 20:13)* kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nimri mirh mivəh narpinien.’ *(Dut 5:17)*

22 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərər ye nimri mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhək piauni*, ratuatuk mə in tukrərər ye nimri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimini nəgkiarieren a tukrivən ye nap ehuə.

23 “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimnor niemha kimik, uə ik nimnor nar kirik kimin yame ripəh nəmhenien, 24 pəh pi pom kafam nivəhsipənien, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

5:10: 1 Pita 3:14 5:11: 1 Pita 4:14 5:12: 2 Kron 36:16; Wok 7:52 5:14: Jon 8:12; 9:5 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 5:17: Rom 3:31 5:18: Luk 16:17; 21:33 5:19: Jem 2:10

* 5:22: Nəgkiarieren Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəgkiarieren e in narpakwaiyen. 5:22: 1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25

²⁵ “Tukmā yermamā kirik rimā tukrərip ik ye nimir mirh, kini tukmā nakramā takwəriwək kwis miravən ye nimir mirh, rhuva mā takaməkeikei məkupən məəhu nəmərinuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nimir mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmā ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mīmā, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarinen e mā, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin. (Eks 20:14; Dut 5:18)

²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mā tukmā yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rimməkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmā nimir matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuva mā takikum ierig ta marakikin. Rhuva pik mā takpəh nimir kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nīpram piəpiə. ³⁰ Kini tukmā kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuva mā takərəru ta marakikin. Rhuva pik mā takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehua kin nīpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mīmā, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarinen e yame ramni mīmā, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mā rimməpəh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mā tukmā yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame rīpəh nivən-hanayen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mā piraovin a rimmor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmā kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimməkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsə ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmā

³³ Kini Yesu ramni min mīmā, “Nakwəsərig ta nəgkiarinen kirik min yame nəmhajoun minə kimmhəni-pən tuk riptawə minə mhamə, ‘Tukmā nimmhəni nhag yermamə kirik mā tukror kafam nəgkiarinen tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarinen kapəmiə. Kini tukmā nimmhəni-pən nəgkiarinen kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmā, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mā tukror kafam nəgkiarinen tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ik in mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ik in. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nishajounien kapəmiə kapə mā kafam nəgkiarinen tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemə mā tukrhawən uə tukrapig. ³⁷ Mərig taksəfrakis nīpig m-fam. Tukmā nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmā naksəpəh, hapəh. Mərig Setan in ramherer narmamə mā tukhəni nhag nar kirik mā tukror nəgkiarinen kapəriə ror nəfrakisien kin.”

Takpəh nisarpinien tai təvhagə has

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mīmā, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarinen kirik ramni mīmā, ‘Tukmā yermamə kirik rhaps nimir yermamə kirik, tukaməkeikei khopis min nimir. Kini tukmā yermamə kirik rhopir kweru yermamə kirik, tukaməkeikei khopir min kwərun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mīmā, takhapəh nisarpinien tai təvhagə has yame kamor-pre kimi əmiə. Kini tukmā yermamə kirik rərip nīkapim matuk, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. ⁴⁰ Kini tukmā yermamə kirik rivəhsi-pən ik ye kot maməkeikei kimik mā takvəhsi-pən kafam sot kimin mā tukrəruəh huə nətərigien kapəmiru, vəhsi-ta min kafam kot mivəhsi-pən kimin. ⁴¹ Kini tukmā mobael kirik raməkeikei kimik mā takrur kafan nītip məriwək rəmhen kin kilomita kirikianə, takripin məriwək meriaji kilometa kiraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini takpəh nini-əhuyen yermamə kirik yame rimə tukrivəh kafam kirik nar kirik mivən, kini mirerig-pə min mirəhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapəmiə minə

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mīmā, “Nakwəsərig ta mā, ‘Takasəkeikei misorkeikei kimiə minə tiksin, kini masəməkin kapəmiə tikmir minə.’ (Lev 19:18) ⁴⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mā taksorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor ahas pre kimi əmiə, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mā kimiə ji Kughen Rimimə, yame

ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig riḗ mamuh nəmə atuatak mine narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to riḗh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa riḗmə nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mīmə, “Rimimiə Kughen In ratuatak, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuatak min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Tukmə naksor nar atuatak, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai riḗh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, niḗig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piḗpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mīmə, “Niḗig naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk piḗsiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piḗpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kiḗh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarieren riḗsaah yame niḗran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarieren minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwaḗwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtaḗ ye neai, nhagin rəmhrakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamara,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tana rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Niḗig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk niḗig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh niḗpəhyen əmawə mə Setan tukriḗvəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir:

Kini vəh-si-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nhərapərəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukriḗpəh narpinien kapəmiə norien has minə.

¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marḗin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

5:48: Lev 19:2; Dut 18:13   **6:1:** Mat 23:5   **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14   **6:7:** 1 King 18:26-29   **6:8:** Mat 6:32

6:10: Luk 22:42   * **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharḗin nəgkiarieren e mhamə, “Meinai Ik piḗsin əmə Yermaru, Ik piḗsin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam piḗsin əmə, riḗh norien infamien. Amen.”

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, haphə nisorien nimiria rapou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəria norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iria kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əria mə nikumhə raməs əria, khasiai əria tukun. Yakamni əfrah mə iria kwənhavəh ta nərok piəpia kapəria- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimiria, misətəi huvə ye nikwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimia, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimia yame raməm kapəmia norien apisapis minə, tukrərok əmia tuk kapəmia norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmia apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmia nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmia apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen riphə nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniein aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmia narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimia tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimir in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə
(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmia mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmia mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ? Nakharkun mə nimraghien kapəmia rapita nəviginien, kini nipraimə rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsımien, mhəpəh nisarha-kinien nəviginien, mhəpəh nisətu-yen nəria nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rimimia ye rao ye neai raməvigin əria. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmia rapita man minə! ²⁷ ? Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to riphə nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nimraghien kapəmia.

²⁸ “? Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhəvus. Iria khapəh nisorien wok, mhəpəh nhajirien kapəria neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig riphə nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nipig kwəkwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əria ye nap. Mərig Kughen ramor əria kamhəvəh-si-pən neipən huvə. ? Mərig kimia nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmia uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmia nhatətəyen in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhəmə, ? Jaksən naha? uə ? Jakhənim naha? uə ? Jakhəvəhsi-pən naha neipən? ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiria ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimia rirkun narimnar yamə mine naksəkwəkwə kin ye nimraghien kapəmia. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuətuk, pəh iri tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmia, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tana kimi əmia. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhəvəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iria kape tuknəkwamir. Nimiraghien kape towəi in rəutən pik, takpəh norien narukutien kimik maməstərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhpəh nhaniyen nikar narmamə
(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min ram-pre nar has irəmia. ² Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.

³ “? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhpəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia? ⁴ Tukmə nakhpəh nisərigien nai ehua yame ramhai nimrimia, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhpəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə miphahasur-ta.”

Nivəhsi-pənien nəgkiarien kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisar misəs əmia. Kini mhpəh nisarakikin-pənien nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig
(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmia. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmia. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tukxəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əria.

⁹ “Yermamə kirik aikin irəmia yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nikam? !Nikam! ¹⁰ ?Uə tukmə nipig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snək uə? !Nikam! ¹¹ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pənien narimnar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rimimia ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tüksor min kimi əmia, meinai norkeikeiyen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

Swatuk kiraru
(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehua, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehua. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksin əmə tüksəm.”

Yesu tukrivəhsi-pən narpnien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmia tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmia misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparu yamə mine kasəkwəpəh.

¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənrəkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai greg; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwai yame rhuvə, tukərəpir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik

7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12   **7:2:** Mak 4:24   * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimrin rhaktə.   **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24   **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22   **7:11:** Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14   **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1   **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12   **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6
7:20: Mat 12:33

yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye n̄ipig yame Kughen tukrəkir narmamə m̄ifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo m̄hamə, 'Yermaru! Yermaru! Rhawor? Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhanī-ərhav nəgkiarīen kafam yame n̄imivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor n̄imətətien minə.' ²³ Mərig Yo jakni-pən atuutuk tuk əriə m̄imə, 'Ah! Yakpəh hanə n̄irkunien əmiə! Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvəhagə has minə.' "

*Nəgkiarīen kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərər tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini m̄ini min m̄imə, "Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarīen kafak, masarar, misor narimnar yame yəkməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan n̄irkunien rehuə, tukmə r̄imə tukror kafan n̄imə, tukrəkupən mikir n̄imoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən n̄imə iran. ²⁵ Kini n̄ipig tukmə nəhig r̄ip kini yapiwən raiyu, kini n̄imətəg ramuh n̄imə, to rapəh n̄imiriēn, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig nəgkiarīen kafak, mhapəh nisoriēn, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan n̄irkunien rikək. Tukmə r̄imə tukror kafan n̄imə, ravhirək kin haktə əmə ye n̄ipakir. ²⁷ Kini n̄ipig tukmə nəhig r̄ip, kini yapiwən raiyu, kini n̄imətəg ramuh n̄imə, rəusərku, mowhan əp̄ir-p̄ir."

²⁸ Kini Yesu rimnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rimnhajoun əriə, kisəm mə r̄ipəh nəmhenien kin nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarīen kafan, nanmin aikin.

8

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyən e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Kini Yesu r̄imasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwan kirik yame ravəh nəmhəyən əutən kirik e leprosi raməm̄ir ye tikin ruə meiwaiyu, mən̄imkur-pən tukun, m̄ini-pən tukun m̄imə, "Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta n̄əmkimik irak."

³ Kini Yesu rərao-pən m̄irap kwən a, m̄imə, "Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!" Kini taktakun əmə nəmhəyən e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu r̄im̄ini-əhu in m̄imə, "Takpəh n̄ini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə n̄ipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam n̄əmkimik ruirkək."

*Nhatətəyən kape yemehua kape mobael
(Luk 7:1-10)*

⁵ Kini Yesu rimavən m̄itərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehua kirik kape Mobael kape Rom r̄imauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, m̄imə, ⁶ "Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamap̄ir apa ye n̄imə kafak, n̄ipran fam r̄imhə. Kini ramərig p̄ik nəmhəyən."

⁷ Kini Yesu r̄im̄ini-pən tukun m̄imə, "Əwəh. Jakurə mor huvə in."

⁸ Mərig yamehua kape mobael r̄im̄ini-pən tukun m̄imə, "Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerp̄irig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsənin min. ⁹ Yakirkun mə n̄imhəyən a tukraməkēikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehua minə aikin yame kasehua irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksin aikin yame yo yakamehua irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik m̄imə, 'Yuvən,' kini tukraməkēikei m̄ivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik m̄imə, 'Yua,' tukraməkēikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef m̄imə, 'Or nar e,' tukraməkēikei mor."

¹⁰ Yesu rimnərig nəgkiarīen e, rakur p̄ik kin. Kini marar m̄ini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In m̄imə, "Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnəp̄ig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyən yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyən rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri p̄isin p̄isin minə, m̄hauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ibrahim mine Aesak mine Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rimnəkupan m̄irpen əmiə mə In tukrarmaru irəm̄iə, In tukrarak-ərhav kin əmiə irua ye nəp̄ignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meinai kisərig nəmhəyən ehua."

¹³ Kini Yesu rarar m̄ini-pən tuk yemehua kape mobael mə, "Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror." Kini ye n̄ipig atuutuk a, yorwok kafan rimnəsənin min.

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita *. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwermın, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

¹⁶ Kini nipig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmın has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimnəgkiar əmə maməko ta nanmın has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mımə,

“In rimivəh-si ta nəmhayen minə kapətawə,

kini mor nipraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min.”

(Aes 53:4)

Nikwasigien kin Yesu in rəutən

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kini nipig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, “Takhavən ye nikar lugun pən.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin.”

²⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nımə rirkək tuk napirien.”

²¹ Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mımə, “Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik.”

²² Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə.”

Yesu ramni-əhu nimətag ehua ye lugun

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ²⁴ Məkneikin, nimətag ehua kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot. Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehua! !Yemehua! !Vəh miragh ətawə! !Kinasəmmim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, “?Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatəyən hiə kapəmiə?” Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehua. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

²⁷ Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwan!”

Yesu rimnəko ta nanmın has ye yermamə kiraru

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmın has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəəg kapier yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwam Yesu kirəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmın has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takako ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “! Havən!” Məkneikin, nanmın has minə a kimnhatərhav ye kwəh mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmmim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimmor kimi kwəh mir yamə mir a nanmın has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

*Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

* **8:14:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9 † **8:28:** Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa. **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nıkar nu, mıtərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tıksin kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nıpran rimamhə. Ramapır ye kafan nıkaokao. Kini Yesu rımnəm kapəriə nhatətəyən, kini mını-pən tuk yemə ramhə mımə, “Narık, pəh nıgınıen. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmħajoun mınə tıksin kape Loa kape Moses kımısərig nəgkiarinen a, mhani-pən tuk əriə mınə mħamə, “!Ah! !Nəgkiarinen a rahas! Kwən a raməgkiar məkna kin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mını-pən tuk əriə mımə, “? Rhawor e nətərigien kapəriə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kımıə nakasəm mə nəgkiarinen kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekınter məriwək mamvən?

⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvah nehuəyən ye tokrei tanə tuk nıvəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, “Takhekimter, mirəh kafam nıkaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kısəm kısakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyən kimi yermamə mə tukror məkna kin.

Yesu rımnokrən kin Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasiğ ikin ye narımnar mınə e, Yesu rıtərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərər tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərək takis ikin. Kini Yesu rımnı-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasıg kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mıkwasıg kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rımvən nəvıgin ye nımə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərər tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin mınə kımnhauə mısəkwtə nəvıgin iriə Yesu mine kafan narmamə mınə.

¹¹ Mərig nıpig Farisi mınə kımısəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu mınə mħamə, “!Ah! ?Rhawor e yħajoun kapəriə raməvıgin iriə narmamə yamə mine kasərər tuk mane kape takis mine yor təvhagə has mınə?”

¹² Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nıen mə narmamə yamə mine kısəsanin khamhavən mısəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən mısəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin nıprai nəgkiarinen e ye Nəkwəkwa kape Kughen yame ramni mə,

“Nar kirik ror rıkik ramagien, in e mə rıkimıə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rıkik rıpəh nagienien tuk kapəriə sakrefaes mınə.”

(Hos 6:6)

Kini Yesu rırpın nəgkiarinen mımə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nıen mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kin yor təvhagə has mınə.”

Nħajounien kape Yesu in rıvi, nħajounien kape loa kape Moses in nəkwəs

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kımnhauə mısəm Yesu mhani-pən tukun mħamə, “Im-ru. Farisi mınə mine kımawə yaksəpəh nəvıginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə mınə khapəh nisəpəhyen nəvıginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Nıpig kımıə nımısor nəvıginien kape yerman yame rımnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in mınə tıksin tuksasək ye nıpig a uə? !Nıkam! Mərig tukrıpor nıpig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rımnarkurək pə pə tuk In mınə tıksin. Kini ye nıpig a in a, In mınə tıksin tuksəpəh nisəvıginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik rıpəh nıvəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mıjır-pən ye neipən mətıt kafan [yame rımneikus]. To ror məkna kin, kwonmut neipən yame rıvi to reikus neipən mətıt, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik rıpəh nıvəhyen waen wi kini mıvı-pən ye tiki waen mətıt. To ramor məkna kin, kini waen a ye tiki waen mətıt tukrəmətıh, kini waen tukrıyu. Nıkam, kıpəh norien məkna kin. Tukaməkeikei kıvı-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

Pıraovin kirik yame ramhə, mınə piakəskəh yame ruamhə

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

9:1: Mat 4:13   9:4: Luk 9:47; Jon 2:25   9:6: Jon 17:2   * 9:9: Matiu, nhag pisin kirik e Livae.   9:11: Luk 15:2   9:13: Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22   9:14: Luk 18:12   † 9:15: “Yermamə yame rımnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In mınə tıksin” nıpran e Kristen mınə. Nıpig Yesu rımnəpəh əriə mımə ye nai kamarkwao kin, kımısasək.

¹⁸ Nipig Yesu ramægkiar hanə kimi əria, yemehuə kirik ruə mənəimkur-pən tuk Yesu mīmə, “Eh. Kafak piakəskəh rīpimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rimmərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhəvən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyən kape nīpīraovin, mivəh newk twelef. Kini rukuraə-pən ye nīmetai Yesu ikin, mərəo-pən mirap nəpəəg nimir kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rīmə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mīmə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginien. Kafam nhatətəyən rimmor ik nakwahuvə min.” Kini ye nīpīg a, pian a rimməsanin.

²³ Kini nīpīg Yesu rīmauə mītərhav-pə ye nīmə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenəo masəni nīpei kape nīmhəyən. Kini narmamə kimnhəuvrig-uvrig pik. ²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əria mīmə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nīmhəyən; ramapir əmə.” Mərig narmamə kisarh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimnhətərhav mhəvən iruə, kini Yesu rīvən imə, mīrao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimməiyu markuraə fam ye tanə a.

Yesu rimmor huvə nimmrin pis mir

²⁷ Yesu rīmətərhav aikin a, kini Inimmrin pis mir kīraru karakwasig kin, mwokrən apomh mīrəmə, “Mikīp King Daved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!”

²⁸ Kini Yesu rīmavən apa imə, kini nimmrin pis mir a kīrauə tukun. Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “?Kimiru nakwhətətə irak mə to yakor huvə nimmrimuru uə nikam?”

Kini iriū kīrəni-pən tukun mīrəmə, “Təwəh, Yermaru.”

²⁹ Kini Yesu rīmīrap nimmriū mini-pən tuk əriu mə, “Kughen tukror huvə nimmrimuru meinai nakwhətətə irak.” ³⁰ Kini nimmriū rihuə, kinəwək nar. Kini Yesu rīni-pən skai tuk əriu mīmə, “Takrapəh nəvsaoyen kin narimmnar minə e kimi narmamə.” ³¹ Mərig iriū kimīratərhav mīravən mwəvsao-ərhav kin Yesu, mīravən ikin minə fam ye tanə a.

Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarien

(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nipig kwəə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərəp-pən iran. ³³ Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar.

Kini nukwhəo ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, “Kīpəh nəm-hanəyən nar kirik ror məkneikin ikin e Isrel.”

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.”

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwənu minə fam, maməwhag ye nəkwai nīmə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamə, mine narmamə m-fam yamə mine nīprairiə raha, kamhəhuvə. ³⁶ Nipig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əria meinai kimisarə ye nīpīg əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimmraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narha-huvəyən tuk əria. ³⁷ Kini rīni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “!Səm-ru! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksīn əmə yame kamhəvəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhəvən mhəvəh nəsimien kafan.”

10

Yesu rimirpen kafan narmamə twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rīvəh-si-pən nəsaninien kimi əria tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyən nəmhəyən minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nīvəhyen mane kape takis; mine

9:21: Mat 14:36   9:27: Mat 20:29-34   9:30: Mat 8:4   9:33: Mak 2:12   9:35: Mat 4:23; Mak 1:39
 9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34   9:37: Luk 10:2   * 10:2: Aposol, nīpran ramni mə “yermamə kher-pən kin.” Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əria kamhəvən masor wok kape Kughen.

James ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

*Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelefmə tuksasitu ye narmamə
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

⁵ Kwasiq ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelefmə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mima, “Takhapəh nhavənien misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavənien ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor niprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukriyəh nərokien əmiə iran, meinai nimnhapəh nhavəhyen nimir nirkunien tuk nor huvəyən narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nipig takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, takasəkeikei misarə-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriəji nipig yame takhatərhav yerkwanu a. ¹² Tukmə nipig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinyen tukraməmir tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəriə nəgkiarien kape nəmərinyen tukraməmir tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəriə ye nikarin kape nəmərinyen tukrurə əmə ye nimirghien kapəriə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyən ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kapəriə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarəta-arpita nimokru ye sandel kapəriə.† ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.‡”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kini Yesu ramni mima, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkəwəpah. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə taksərip-ərhav əmiə ye nimir mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nufuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nimir namasur kape gavman mine ye nimir nəmasur kapəriə tuk nini-ərhavien Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nipig tukharaptərəkin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nipig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiiə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nipig a, piaini tukreighaan kin piaini kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriəji nipig kwasig, Kughen tukriyəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye

† **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavien kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 ‡ **10:14:** Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik ripəh nemhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmir ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar miragh aparu kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26

taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrərig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehua kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehua kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehua kape nimə. Kini narmamə tiksin khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehua kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəsignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nipraimə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien niprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimraghien kapəmə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfraksien, nar apnapig mə nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagig ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakərəhu nəmərinuyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“ Yerman tukror timəht iriu rimni,

mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksin.’

(Maeka 7:6)

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimmə. Mərig yermamə yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimmher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimmhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

*Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)*

10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20   **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17
10:28: Rom 8:31; Jem 4:12   † **10:29:** Nagkarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”
10:30-31: Luk 12:24; Wok 27:34   **10:33:** Luk 12:8-9   **10:37:** Luk 14:26-27   **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25   **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

¹ Kini Yesu rimnövthag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, mamövthag mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksın kafan khavan misəm In mhama, ³ “? Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Makneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mənə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavadh nəmhayen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirigiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.† ⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatəyəyen irak riyəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rimini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik (Luk 7:24-35)

⁷ Nipig narmamə a yame Jon rimnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mimə, “?In apa kupən kimie nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame raməger ye nimri nūmətag? !Nikam! ⁸ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimrin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavan ye neipən huvə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwah, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə, “?Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarinen.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.† (Mal 3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon. ¹² Ye nipig Jon Baptaes rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nipig kape Jon, nəgkiarinen kape Loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarinen kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimie narmamə yame nimətirigimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.

¹⁶ “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhama, ¹⁷ ! Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimie nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimie nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimie.’

¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, məpəh nəviginien mə tukrəhuak nipig ripsaah, mipəh ninimien waen. Mərig narmamə kamhani mhama, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min mhama, ‘! Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə yame kasərər tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran (Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimririə. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisarien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “! Ah! !Kimiə yamə mine

* **11:5:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § **11:11:** Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. **11:13:** Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 **11:19:** Mat 9:14

nakisarə apa Korasin! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nımtətien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yakpior nımtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpīhəvən ye neipən has, misəok-əsok ye nımrawk [ror nımtətien mə kisəriğ rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nıpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənəmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənəmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nımtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nırkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nıpig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napsien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nıpig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nımmərkwaig kin nıprai narimnar minə e ye nımrı narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rırpın mamni-ərhav mımə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pısın əmə rırkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tata Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rımırpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napsien. ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətəriğien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napsien ye kapəmiə nımraghien. Taksajipə kin kafak nıtip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tıksin, kini kafan narmamə minə kisəmkərəv. Khavən misətım wit tıksin, masən kwənkwan.

² Mərig Farisi minə tıksin kimisəm mhani-pən tukun mhama, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsəoyen ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame raməvsəo kün norien yame King Deved rımmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə kharkun nisənien.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nıpig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen ramən mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkəwə kape Kughen In ramni mə,

“Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik rıpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.”

(Hos

6:6) Kini Yesu rırpın nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi minə mımə, “To nakpiharkun nıprai nəgkiarien e, mīpīharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pənien nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

* 11:22: Kughen rımmoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. 11:22: Esik 26-28; Joel 3:4-8;

Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † 11:23: Yesu ramni narpinien yame Aesə rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ 11:23: Kughen rımmoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 11:25: 1 Kor 1:26-29 11:27: Mat 28:18;

Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § 11:28: Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. 11:29-30:

1 Jon 5:3 * 12:1: Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. 12:1: Dut 23:25 12:2: Eks 20:10 12:4:

Lev 24:5-9 † 12:4: Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. 12:5: Nam 28:9-10 12:6: Mat 12:41-42 ‡ 12:7: Yesu

ramni mə kafan narmamə kisatuatuk.

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriä.
¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, rıpəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” İriä kımisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rımını-pən tuk əriä mımə, “?Tukmə kimiä kirik, kafan sipsip rıvə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuua əmə. ?Pa e irəmıä in to rıpəh norien məkneikin? Rırkək. ¹² Mərig nımraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rını-pən tuk kwən a mımə, “Huatuk kin kwermın.” Kini rıhuatuk kin kwermın, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermın nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi mınə a kımnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rımırpen

¹⁵ Kini Yesu rımırkun mə Farisi mınə kisarkut mə tukshopni In, mıtərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rımnor huvə nəmhəyen fam kapəriä, ¹⁶ mını-əhu əriä mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfraksien kin, yamə rımını mımə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yımırpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmın kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrını-ərhav norien atuatuk kafak mine nivəh-mıraghien kafak ye nımri narmamə tanə pisin pisin mınə.

¹⁹ To In rıpəh nuhyen əjir, mıpəh nokrən-apomhien;

Mıpəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriä mınə ikin.

²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpau kini kapəriä nəsaninien rikək. §

Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriä tuksərəhu-pən tim tim kapəriä nərigien iran, mə In tukrırivəh mırəgh əriä.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narımnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamə kımnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nımrin rıpis, rıpəh nəgkiarien, meinai nanmın has ramərəp-pən iran. Kini Yesu rımnor huvə mın, kini kwən a rımnam nar, məgkiar. ²³ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rımə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi mınə kımısərig, kamhani mhamə, “Nikam. Tukmə ror In raməko-ta nanmın has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə mınə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətarigien kapəriä kini mımə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriä mınə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriä narəyen, kantri tukrımır. Kini rəmhen mın kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriä mınə, misarə kiraru, rukwanu a to rıpəh narə-huvəyen. ²⁶ Kini rəmhen mın kin narmamə kape Setan mınə, tukmə iriä kasəwhai əriä mınə, misarə kiraru, tukseikus-eikus mın nimə kape Setan. Norien kape Setan tukrırəh nıskaiyen. Tukrəsaaah-əsaah mırkək. ²⁷ Kini kimiä mınə mın tiksın kasəko-ta nanmın has mınə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rımə kisəko ta nanmın has mınə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriä tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmın has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmın has mınə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiä. ²⁹ Kini mamhen mın kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rıvən, mətu kafan narımnar, maməmır, yermamə pisin kirik to rıpəh nivəniyen məkrəh kin. Tukmə yermamə rımə tukrırivan məkrəh kin kafan narımnar, kini tukrırkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mırkun nivəniyen məkrəh kin kafan narımnar.*

12:10: Luk 14:3   **12:12:** Luk 14:5   **12:14:** Jon 5:16   **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12   **12:18:** Mat 3:17   § **12:20:** Gris ramni mə, “Tukrıpəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukrıpəh nher-əpisien kandel yame ramuak.”   **12:24:** Mat 9:34; 10:25   **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8   * **12:29:** Nıprai nuhpikien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mırkwəji in, məkrəh kin kafan narımnar. In e, Yesu raməko ta nanmın has ye kwən a yame reinein nəgkiarien.

³⁰ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen narpinien iran tuk nipig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermama, kini Kughen tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nəru-kinien tuk nipig kirik, ye nipig e uə ye nipig yame tukripiua.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame ramamir yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nipig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarrien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarrien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuətuk minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimmor ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu (Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhama, “Yhajoun. ?To nakor nimtətien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə narmamə e towel mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripiəh norien nimtətien kirik ye nimmimə. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimmor kupən ye nimraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimmaməmir ye tip kəməm ehuə kape nipig kisısər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmir ye nəkwai nimir kape nipig kisısər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərər mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towel mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərig nəgkiarrien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwin kape kantri e Shipa†, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmuə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərər mini-hah yamə mine kisarə e towel mine.

⁴³ “Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrerig-pən ye kafak nımə yame yimnamarə ikin.’ Nipig in rirerig-pə məm kafan nımə, yermamə rikək iran, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas; mərig taktəkun ai rimmahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarrien kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərər apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mımə, “Yemasur, nisinim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru lk apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rımə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mambahajoun-pən kafan narmamə minə mımə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

12:30: Mak 9:40; Luk 9:50   **12:31:** Hib 6:4-6   **12:33:** Mat 7:16-20   **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45

12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30   **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12   **12:40:** Jona 1:17   **12:41:** Jona 3:5

† **12:42:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.   **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20   **12:50:** Rom 8:29

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nīpig atuutuk a, Yesu rīterhav mivən məkwətə apa ye nīkar-kar nu apa Galili.
² Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rimavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. ³ Kini In rini-ərhav-pən narimnar rīpsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsīm kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mīpik mivitag-ətəg fam. Kini tiksin rəsaaah-əsaaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.” ⁵ Kini kweru nai tiksin rəsaaah-pən ye tokrei kapier, nimoptanə rīkəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rīkəskəh. ⁶ Mərig nīpig mīrh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə rīpəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksin rəsaaah-əsaaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kini tiksin rəsaaah-əsaaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihua, kini tiksin khakuə kin kwənkwairiə wan handred, tiksin sikisti, kini tiksin toti.”

⁹ Kini Yesu rimə, “Tukmə kimie narmamə yame nimətirgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

¹⁰ Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhama, “?Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

¹¹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rīmnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien mənīwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen rīpəh nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame minə kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nīrkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə minə kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nīrkunien kəskəh kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk, mhapəh nisəmien nīpran. ¹⁴ Nīmrəghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,
kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
kini misətəpig kin nīmririə.

To kipihapəh nisorien məknakin, kipisəm nar kin nīmririə,

mīpisərig nar kin nimətirgiriə,

mīpīharkun nar yerkiəriə,

mīpisərar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh mīragh əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimie e, Kughen rīmnautə-pre kin kafan nihuvayen kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nīpran.

¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah minə nəmə atuutuk minə khapsaah kīmisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kīmnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pīk mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kīmnhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kīmie sətərig huvə kin nīprai nuhpikinien kape yəsīm. ¹⁹ Kweru nai yame rīmnəsaaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rīmnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rīpəh nīrkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rimavən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaaah-pən ye nimoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rīmnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan rīpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nīpig kwakwə əmə. Tukmə nīpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nīmrəghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rīmir ye kafan nhatətəyən. ²² Kini kweru nai yame rīmnəsaaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rīmnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pīk tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukrīpsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rīpəh nīkuəyən kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mīrkun nīpran. Kini ye nīmrəghien kafan, rīkuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwairiə wan handred, tiksin sikisti, tiksin toti.”

13:2: Luk 5:1-3 * 13:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kime “wit” rəri-pən norien kape nisuvyən wit.

† 13:7: Yesu to rīpəh nīniyən mə kwənurkəsik, mərig nərəsuv kirik ror nīrhin. 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 13:17: Luk 10:23-24 13:22: Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10,17

Nuhpikinien ye mǎnvhirik yame rahas

²⁴ Kĩni Yesu rĩmini-ǎrhav-pǎn mĩn nuhpikinien kĩrik kimi ǎriǎ mĩmǎ, “Narmaruyen kape Kughen, in rǎmhen kĩn yermamǎ kĩrik yame rĩmǎvitǎg-ǎtǎg kweru nai ye kafan nǎsimien.

²⁵ Yenpĩg, kisapĩr iriǎ kafan narmamǎ mĩnǎ, mǎkneikĩn kafan kĩrik tikmĩr ruǎ mĩvitǎg-ǎtǎg mǎnvhirik has ye kafan nǎsimien, map. ²⁶ Kĩni kweru nai huvǎ mĩnǎ kishaktǎ, misehuǎ, mĩsor kwǎnkwaĩriǎ. Mǎrig ye nĩpĩg a, mǎnvhirik has rhaktǎ mĩn, mehuǎ.

²⁷ “Kĩni slef mĩnǎ kape kwǎn a khauiǎ mĩsǎm, mhani-pǎn tukun mhamǎ, ‘Yemehuǎ. ? Nĩmisuv kweru nai huvǎ in ǎmǎ in ǎmǎ, uǎ nĩkam? ?Mǎnvhirik has risi-pkaa?’

²⁸ “Kĩni yamehuǎ a rĩni-pǎn tuk ǎriǎ mĩmǎ, ‘Tikmĩr kĩrik kafak rĩmnor nar en.’

“Kĩni kafan slef mĩnǎ khani-pǎn tukun mhamǎ, ‘?Mǎrig nakmǎ jakhavǎn mĩsǎkwai ta mǎnvhirik has a uǎ?’

²⁹ “Rĩni-pǎn tuk ǎriǎ mĩmǎ, ‘Nĩkam. Hapǎh. To nakasǎkwai ta mǎnvhirik has mĩnǎ a, masor mĩsǎkwai ta pĩkĩn kwǎnkwai nai huvǎ. ³⁰ Pǎh iriu kwǎhaktǎ kwĩs ǎmǎ mĩravǎn mǎwǎriaji kwǎnkwai nai huvǎ rĩmruǎ. Ye nĩpĩg a in a, jakni-pǎn tuk kafak narmamǎ yame mĩn tukharhi kwǎnkwai nai mǎ tukhavǎn mĩsǎkupan mĩsǎkwai ta mǎnvhirik has, mhapĩk, mĩsarakikĩn-pǎn ye nap. Kwasig ikĩn, khapĩk kwǎnkwai nai huvǎ mĩnǎ mǎhuǎ ye nǎkwai nĩmǎ kafak yame kamǎtu-pǎn nǎvĩginien ikĩn.’ ”

Narmaruyen kape Kughen ramehuǎ atuk ye nǎsaninien kafan

(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kĩni Yesu rĩmini-pǎn mĩn nuhpikinien kĩrik tuk ǎriǎ mĩmǎ, “Narmaruyen kape Kughen in rǎmhen kĩn kwǎnkwai mastad, yame yermamǎ rĩmĩvǎh mĩvǎn mĩsuv ye kafan nǎsimien.

³² Kwǎnkwai mastad a in rarkǎskǎh pĩk, mǎrig nĩpĩg in tukrurǎ mehuǎ rǎmhen kĩn nai ehuiǎ kĩrik. Kĩni man mĩnǎ yamǎ mĩne kamhaivǎ yerpĩrig tukhauǎ mĩsor nĩmairiǎ ye kwerǎgrǎgin.”

³³ Kĩni Yesu rĩmini-pǎn mĩn nuhpikinien kĩrik tuk ǎriǎ mĩmǎ, “Narmaruyen kape Kughen in rǎmhen kĩn yis yame pĩraovĩn kĩrik ramarap ye flaoa rĩpsaah yame ramor-pǎn ye besin ehuiǎ, kĩni rher-ǎpu flaoa rǎsiis, mehuǎ.”

³⁴ Narĩmnar mĩnǎ fam, Yesu ramni ǎmǎ nuhpikinien iran kimi narmamǎ, to rĩpǎh nĩni-atuatuk-ǎmǎyen. ³⁵ Nar a rĩtǎrhav-pǎ ror nǎgkĩarien kape profet kupan ruauǎ mĩnor nǎfrakisien kĩn, yame rĩmini mĩmǎ,

“Nĩpĩg tukmǎ yakamǎgkĩar, jakni ǎmǎ nuhpikinien.

Jakamni-ǎrhav narĩmnar yame yĩmnerkwaig kĩn rĩrikakun ye nĩpĩg yĩmnor tokrei tanǎ meriaji-pǎ e taktǎkun.”

(Sam 78:2)

Yesu ramhoprari nuhpikinien ye mǎnvhirik has

³⁶ Kĩni Yesu rǎta ye narmamǎ, mĩvǎn ye nǎkwai nĩmǎ kĩrik. Kĩni kafan narmamǎ mĩnǎ khavǎn mĩsǎm, mĩsaiyoh-pǎn mhamǎ, “Hoprai-pǎ ru nuhpikinien ye mǎnvhirik has yame raurǎ ye nǎsimien.”

³⁷ Kĩni Yesu rĩmini-pǎn tuk ǎriǎ mĩmǎ, “Yo e, Ji Yermamǎ, Yo e yermamǎ yame yĩmnǎvi-ǎtǎg-ǎtǎg kwǎnkwai nai ye nǎsimien. ³⁸ Kĩni nǎsimien in tokrei tanǎ. Kĩni kwǎnkwai nai huvǎ, iriǎ e ji Kughen yamǎ mĩne In ramarmaru irǎriǎ. Kĩni mǎnvhirik has mĩnǎ, iriǎ e ji Setan. ³⁹ Kĩni tikmĩr yame rĩmavǎn mĩvitǎg-ǎtǎg mǎnvhirik has a in Setan. Kĩni nĩpĩg yame tukrhi kwǎnkwai nai, in e Nĩpĩg Kwasig. Kĩni narmamǎ yamǎ mĩne kamharhi kwǎnkwan, iriǎ e agelo mĩnǎ. ⁴⁰ Tukhapik mǎnvhirik has mĩsǎhi-pǎn ye nap. Norien a rǎmhen kĩn Nĩpĩg Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamǎ, jakher-pre kĩn agelo mĩnǎ kafak tukhavǎn ikĩn yakamarmaru ikĩn, mĩsǎkwai ta yor tǎvhagǎ has mĩnǎ fam, mĩne narĩmnar mĩnǎ fam mĩne yame kamhavi-pǎn narmamǎ tuk norien tǎvhagǎ has mĩnǎ. ⁴² Iriǎ tuksarakikĩn-pǎn ǎriǎ ye nap ehuiǎ. Kĩni aikĩn a, narmamǎ tuksasǎk mĩsǎkwaruǎ. ⁴³ Kĩni narmamǎ yamǎ mĩne kisatuatuk tuksǎsi ye rao ye neai, rǎmhen kĩn mĩrh. Tukmǎ kimĩǎ narmamǎ yame nĩmǎtirgĩmiǎ rarǎ, sǎtǎrig huvǎ kĩn nǎgkĩarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kĩni Yesu rĩrĩpĩn nǎgkĩarien kafan mamni mĩmǎ, “Narmaruyen kape Kughen in rǎmhen kĩn bokis mane kĩrik yame ramerkwaig ye nĩmoptanǎ. Kĩni yermamǎ kĩrik rĩmavǎn, mǎm, kĩni rarǎ mĩnim mĩn ye nĩmoptanǎ. Rĩkĩn rĩmnagien pĩk, kĩni rĩvǎn mor salem kĩn narĩmnar fam kafan, mĩvǎh mane iran, mĩvǎn mĩvǎh nĩmri nĩmoptanǎ a kĩmnerkwaig kĩn bokis mane ikĩn.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimǎ perel

⁴⁵ Kĩni Yesu rĩrĩpĩn nǎgkĩarien kafan mamni mĩmǎ, “Narmaruyen kape Kughen in rǎmhen kĩn sto kipa yame ramarhakĩn kapier huvǎ mĩnǎ e nĩmriĩn rhaktǎ, kamni kimǎ perel, mǎ

tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mima, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavi-hakta net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehuə minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwaruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Əwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mima, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehua kape minə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhama, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermaə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəmakin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiayen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin ramasik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mima, “Kimini-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməmakin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsə əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnəməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mima, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod mərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien əutən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tukSOR nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nipran, mhavən mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

13:50: Mat 13:42; Luk 13:28   **13:54:** Jon 7:15   **13:55:** Jon 6:42   * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).   **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20   **14:5:** Mat 21:26

*Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)*

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhəvən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə. ¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhəvən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mīmə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twełf khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu raməriwək ye nimar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhəvən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsəm-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yua.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minamənmim. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyən rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nimətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhəvən ye nikar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarim kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nimri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nikarin kape loa
(Mak 7:1-23)*

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Fərisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mīmə, ‘Takhasiə nisimmiə mine rimimmiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramimə hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə

nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, 'Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.'⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tukxor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə, ⁸ "Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmür isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə." *(Aes 29:13)*

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, "Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmür iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen."

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, "Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?"

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, "Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen. In tukri-ri-hakta piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakir narmamə, mərig nimriə ripis. Tukmə nimrin pis rikir nimrin pis, kini iriū tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nimir."

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mima, "Hoprəi-pə ru niprai nuhpikinien en kimi əmawə?"

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, "Rhawor? Kimiə min nakseinein? ¹⁷ Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav ye tikiherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuayen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen."

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Saedon. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənman a rimauə məm, mamasək apomh mima, "Yermaru. Mikip King Daved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərə-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in."

²³ Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, "Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwəsig kin ətawa."

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mima, "Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei."

²⁵ Mərig pian a ruə mənəmkur ye nimri Yesu mamni mima, "Yermaru, asitu irak."

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, "Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə."*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, "Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənien nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsəah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəriə."†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mima, "Piraovin. Kafam nhatəyən rehua. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin." Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimnəsənin min.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehua khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimrin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisən mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine niprairiə rimhə kimisəsənin, mine yamə

15:11: Mat 12:34 **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19 **15:24:** Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khama nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khama takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nahipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

mine nihuria rahas kimsəriwək, mine nimirin pis mine kimsəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

*Yesu rimnor nımtätien kirik, mamavigin narman fo taosen
(Mak 8:1-10)*

³² Ye nipig a, Yesu rimnokran kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwayiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miria kimsəmir nipig kisisar, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkəvəy ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “? Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehua e? İkin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwtə.” ³⁶ Kini mivəh nıpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə taksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıparpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimsəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kıpəh nisəvhuekinien nıpiraovın mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Magadan.

16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtätien kirik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtätien kirik ye nimiririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nipig mirh natukriyə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpıyenyenpıg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen nıprai nımtätien ye nımar napuə, mərig nakseinein niniyen nıprai nımtätien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nımisəpəh kapəmiə nhatətəyən ye Kughen rəmhen kin piraovın kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeiki mə jakor nımtätien kirik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtätien kirikianə əmə, in e nımtätien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rimnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtätien yame rimnor

(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə mimə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinasaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “? Tukmə ror kwən e rimə kitawə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyən rikəskəh. ? Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ? Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyən mə nipig yimivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimsəpəh nıparpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun? ¹⁰ Kini nipig yimivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nıparpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ? Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarinen kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nipig a, iriə kimnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə takasərig əriə tukun. Mərig takasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

*Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “? Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rīmə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rimməutə-pre kin niħuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimmor əpu nar e kimik; mərig Rīmīk apa ye rao ye neai, In rimmor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, niḡran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən niḡməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape niḡməhəyen rīpəh napitayen kafak narmamə mīnə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mīni-əutən-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin.

Yesu rimməkupən mīrkun, mīni-ərhav mə tukrīmha, kini mīmragh mīn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Ririkakun ye niḡig a, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukraməkeikei mīvan Jerusalem, kini nəwharu mīnə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmḡhəyen kimin, mḡhani mə tukraməkeikei mīmḡhə. Mərig ye niḡig yame ror kisīsər kin, tukramragh mīn ye niḡmḡhəyen kafan.

²² Məknəkin Pita rīkīr In, mḡwapta irəriə, kini mamni-əhu In mīmə, “!Nīkam, Yermaru! Tukrīpəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mīni-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafan rīpəh nəmḡhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, “Tukmə yermamə rīmə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmḡhəyen rəmhen kin nəmḡhəyen ye niḡmḡhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan niḡmraghien, tukraməkeikei mīmḡhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk niḡwasigien kin Yo, tukrarə ye niḡmraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mamarakikin kafan niḡmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. Mərig nar kirik rīrkək mīn tuk niḡvəhyen niḡmri niḡmraghien kafan. ²⁷ Ror məknaikin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo mīnə ye nəsaninien ehuə mīne niḡhakien kape Rīmīk, kini jakpiḡvəhsi-pən nərokien kimi narmamə mḡfam tuk wok yame kimīsor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksin kasarə ikin e to khapəh nhamḡhəyen mīseriəji niḡig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, niḡmriḡn rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Niḡig sikis ruauə muavin, Yesu rīkīr Pita, Jemes mīne piauni Jon miḡhaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirḡhwəsig kin. ² Aikīn, niḡprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Niḡmriḡn rakkak rəmhen kin niḡhakien kape mirḡ. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mīne Moses, kratərhəv-pə mīn, marḡhəgiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rīni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrḡharkwopək niḡmə kisīsər. Kafan kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvriḡ əpis əriə. Kini nəgiarien kirik rīsī-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rīkīk ragien pik tukun.”

⁶ Kimirḡhərig nəgiarien a, kirḡhigin pik, mirḡhənim-pən niḡmriḡrisir ye niḡmoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mīmə, “Rhekimter. Mirḡhipəh niḡrhiginien.” ⁸ Məknekin, krḡharḡharḡ, mḡhipəh mīn niḡrhəmiən əriḡ. Yesu pisin əmə raməter.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rīmīni-əhu əutən pən tuk ərisir mīmə, “Takrḡhipəh niḡrhəvsaoyen kin mirḡheriəji Yo, Ji Yermamə, jakimragh mīn ye niḡmḡhəyen kafak.”

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** “Kristo” mīne “Mesaea” kḡwəm nəmhen. Niḡran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kin tuk niḡwəh-mirḡghien ətawə.” † **16:17:** Nəgiarien kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Niḡran ramni mēn ji kḡwən kirik, nhagin e Jona. **16:17:** Gal 1:15-16 ‡ **16:18:** Ye nəgiarien Gris, “Pita” niḡran ramni “kapier” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9 **16:27:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 **17:2:** 2 Pita 1:16-18 **17:5:** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhayen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

*Yesu rimnəko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehua. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nəkəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig əutan. Nipig ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig takpishatətə irak?” Kini mamni minə, “Harəh pikwarien en mhaua.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məknəikin mor huvə pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “? Rhawor e kimawə yəkwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyen kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknəkin, to napəh nəviginiin məhuak mirkun nəkotayen əriə. * Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk ramhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniin tuk tukwas e mhamə, ‘Əta ikin e mivən aikin a,’ kimi tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisar kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasrer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “? Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Əwəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikiniin kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ? Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyein mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknəi, rhuə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan, məm mane‡ kirik ramhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

17:10: Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14 **17:13:** Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas taksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam.

17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21 **17:24:** Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikiniin e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to ripəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, ramhen kin yame yermamə kape king to ripəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasrok-pən takis kimin.

‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə.

¹ Ye nipiḡ a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpiriḡ ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəria. ³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə tukmə nakhapəh nisararien irəmia mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpiriḡ ye narmaruyen kape Kughen.

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpieniən ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatata irak, mə tukror təvhagə has. Kini narpieniən a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipiḡək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tukror təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pəniən minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehua tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə niḡum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takarəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpən kwermim uə niḡum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwermim kwis mir uə niḡum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpən nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikiniən ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmia mə agelo yamə mine kasəm əria, nipiḡ mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əria.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan handred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə nipiḡ tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagieniən tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimie apa ye rao ye neai, In riphəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pišin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor riphəh nəmhəniən. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiariən tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə riphəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiariən fan yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə riphəh nərigien əmia, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə riphəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmia mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisar kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikiniən ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əria mə tukсарpin

18:1: Luk 22:24   **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17   **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20   **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2   **18:8:** Mat 5:29-30   **18:9:** Mak 9:43-48   * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiariən ikin e uə nikam.   **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10   **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1   † **18:16:** Nəgkiariən kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisar kirhəni nəgkiariən kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiariən kapərisir.   **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23   **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7

²¹ Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven. †

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴ Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah[§], mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə takor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə. * Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptəək kin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwayiu manimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmhə pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsaħ-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘!k yorwok has kirik. Yimnapəh fam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun. ³³ ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmhyəen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

*?Rhuə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmīr apa nikar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarīen kirik yame ripəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rikun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nikam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnəruəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə niprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24)

⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to ripəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mə yerman rikun niraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Moses rimneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nipiraovin minə meinai kapəmiə kapə riskai pik. Mərig in apa kupan ripəh norien

† 18:22: Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei maru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam.

§ 18:24: Nagkiarīen kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nagkiarīen kape Gris ramni mə “wan hundred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13 19:5: 1 Kor 6:16 19:7: Dut 24:1-4; Mat 5:31

mæknakin. ⁹ Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yerman kirik, kafan piraovin ripæh nivæn-hanøyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmæ yerman a rarar mivæn tuk yarmæ, ræmhen kin mæ in rimnækræh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamæ kisærig, kisakur, mhani-pæn tukun mhama, “Tukmæ narøyen kape yerman mine piraovin riskai pik mækneikin, rhuvæ mæ tukpæh æmæ norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mima, “Pæh nien mæ narmamæ m-fam kharkun nisorien nægkiarien e; mærig æmæ yamæ mine Kughen rimivæhsi-pæn nirkunien kimi æriæ, kapæriæ pisin æmæ. ¹² Ror mæknakin meinai narmamæ tiksins to khapæh nisorien mared tuk nærigien pisin pisin minæ. Tiksins tukhapæh nisorien mared meinai niprairiæ rahas ror hanæ. Kini tiksins tukhapæh nisorien mared meinai kærari ræmhen kin kao karman. Kini tiksins kamhani atuk æmæ mæ tukhapæh nisorien mared mæ tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamæ yame rirkun nivæhyen nægkiarien e, tukramækeikei mivæh.”

*Yesu ravæhsi-pæn nihuvøyen kimi kwajikovæ minæ
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamæ tiksins khapik kapæriæ kwajikovæ minæ, mhauæ misæm min Yesu, mæ In tukræøhu-pæn kwermin iræriæ, mamæhuak tuk æriæ. Mærig narmamæ minæ kape Yesu kimnhani-øhu æriæ.

¹⁴ Kini Yesu rimæ, “Takhapæh nhani-æhuyen kwajikovæ minæ. Sæta iræriæ pæh khauæ tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamæ yamæ mine kisæmhen kin kwajikovæ minæ en.”

¹⁵ Kini In mipik kwajikovæ minæ a mæøhu-pæn kwermin iræriæ, mivæhsi-pæn nihuvøyen kimi æriæ, mitærhav aikin a.

*Tamaruæ yame kafan nautæ rehuæ, mærig rorkeikei mæ tukraræ ye nimraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Kini tamaruæ kirik ruæ mæm Yesu, maiyoh In mima, “Yhajoun. ?Nakmæ jakamækeikei mor naha nhagin yame rhuvæ, mæ jakamaræ rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rimæ, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvæ? Yermamæ kirik rapæh nihuvøyen. Kughen æmæ In rhuvæ. Tukmæ nakmæ takaræ ye nimraghien rerin, æri-pæn loa.”

¹⁸ Mærig kwan a rimæ, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimæ, “Takpæh nhopniyen yermamæ. Kini mipæh napir-pæniyen tuk piraovin pisin. Kini mipæh nækræhyen. Kini mipæh nini-apnapigien nar meikuæ kin ye yermamæ kirik.

¹⁹ Tuk nipig minæ fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minæ tiksins ræmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.*”

²⁰ Kini tamaruæ ai rini-pæn tukun mima, “Yhajoun. Loa minæ en, yakamæri-pæn fam. ? Mærig naha nhagin ramæmir yame yakpæh hanæ norien?”

²¹ Kini Yesu rimæ, “Tukmæ nakmæ kafam nimraghien tukratuatuk, yuvæn, mævrai rik rik kafam narimnar, mivæh mane iran, kini mivæhsi-pæn kimi narmamæ yavæn has minæ. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muæ, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig tamaruæ ai rimnærig nægkiarien yame Yesu rimini, rikin rapou, meinai kafan nautæ ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mima, “!Næfrakis! Riskai pik tuk narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ tuk nivænien ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk æmiæ mæ, ?Nakasærig mæ nar miragh ehua kirik ræmhen kin kamel, to rauru-pæn ye kwæruwei nidil uæ? Nikam, ræutæn pik. Ræmhen æmæ min kin yermamæ yame kafan nautæ rehuæ, ræutæn pik tukun tuk nætayen aikin a muæ Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamæ kafan minæ kisærig, kisakur, minæsayoh mhama, “!Eh! ?Mærig tukmæ ror mækneikin, kitawæ pa in tukramaræ ye nimraghien rerin?”

²⁶ Mærig Yesu ræm tim tim æriæ mini-pæn tuk æriæ mæ, “Nar e, to yermamæ ripæh norien. Kughen pisin æmæ In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pæn tukun mima, “?Mærig kimawæ jakhavæh naha nhagin? Yimæsæpæh fam kapamawæ narimnar, mhauæ, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Yakamni æfrah tuk æmiæ mæ, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauæ mhawi, kini Yo, Ji Yermamæ, jakækwætæ ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiæ e yame nimnhakwasig kin Yo, taksækwætæ-pæn min ye jea kape king iriæ m-fam twelef, kini masarmaru ye kwænærus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamæ m-fam yamæ mine kimisæpæh kapæriæ nimæ minæ, uæ piauriæ minæ, uæ nowinriæ minæ, uæ rimriæ minæ, uæ nisinriæ minæ, uæ jiriæ minæ, uæ kapæriæ nipiraovin†, uæ nimoptanæ

19:9: Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11   **19:14:** Mat 18:2-3   **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28   * **19:19:** Loa minæ e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.   **19:26:** Job 42:2   **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21   † **19:29:** Nægkiarien e “Nipiraovin” rikæk ye kopi akwas tiksins kape Niutesteman. Keinein mæ Yesu rimini æfrakis uæ nikam.

kapəriä tuk nhagik, Kughen tukriväh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriä, mivəhsi-pən nimiraghien rerin kimi əriä. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kambahkasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehua kirik kape nəsimien. Rimətarhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriä kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriä khavən misəsım.

³ “İpakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərəer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriä mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiä kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkwəiha, yermətarhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərəer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriä mə, ‘Rhawor nakasərəer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik ripəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriä mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehua kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okran kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriä. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupən.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rimnərok əriä wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriä kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nipig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehua kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nimmərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwəiha ehua, nipig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehua rini-pən tuk əriä mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriä uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriä mə, “Narmamə minə e kambahkasig tukpisəcupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekın kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriä tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimha. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisiser kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovin kape Sebedi rikir tini mir muə mənimkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikova mir kirik tukrəkwətə ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nikarim mawor, nipig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

19:30: Mat 20:16; Luk 13:30   *** 20:2:** Nəgkiarlen kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatuk kape wok kape nipig kirikianə.   **20:8:** Lev 19:13; Dut 24:15   **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31   **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23
20:21: Mat 19:28; Luk 22:30

²² Mærig Yesu rini-pæn tuk kwæræ mir a mæ, “Nakawaiyoh-pæ kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramæ nakwæmhen mæ takwærig min næmhøyen ye nïpraimiru ræmhen kin yame Yo jakærig uæ?”†

Kini iriu kramæ, “Æhæ. Kimru yakwæmhen.”

²³ Kini Yesu rini-pæn mæ, “Næfrakis. Kimiru takwærig næmhøyen ræmhen kin yame Yo jakærig. Mærig nar yame nakawaiyoh kin, mæ kirik tukrækwætæ ye nikarik matuk, kirik ye nikarik maor, yo yakeinein nivæhsi-preyen. Mærig Rimik Kughen rimivæhsi-pæn kwænmhan mir e kimi narmamæ yamæ mine In rimïrpen ta mimæ iriæ tuksækwætæ ikin.”

²⁴ Nïpig narmamæ minæ tiksïn kape Yesu, iriæ ten, kisærig nævsaoyen kin, niemha rhai æriæ tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokran kin æriæ mæ tukhauæ misæm. Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimiæ nakwænharkun ta norien kape næmehuæ yamæ mine pæh nien mæ namæ Isrel. Iriæ kasor æutæn pik tuk kapæriæ narmamæ minæ. Kini kapæriæ næmehuæ minæ kasæviætærakin-æhu pik æriæ mhamæ tukamhakwasig æmæ kin æriæ. ²⁶ Mærig ripæh natuatukien mæ kimiæ taksor mæknakin. Tukmæ kimiæ kirik rorkeikei mæ tukrivæh nehuøyen rapita æmiæ, nærigien kafan tukreiwayiu muæ mæ in yor atuæ kin kirik kapæmiæ. ²⁷ Kini tukmæ kimiæ kirik rorkeikei mæ tukrækupæn mamkir æmiæ, in min tukruæ ræmhen kin yasitu kapæmiæ fam ²⁸ ræmhen kin yame Yo min, Ji Yermamæ, pæh nien mæ Yo yïmauæ mæ narmamæ tuksor atuæ kin kafak. Yïmauæ mæ jakor atuæ kin kapæriæ, kini moriah kafak nïmræghien marpin nïmræghien kin kape narmamæ khapsaah.”

Yesu rimmor huvæ nïmrïn pis mir

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamæ khauæ yerkwænu kirik nhagin e Jeriko. Misaræ, mhatærhav min, narmamæ khapsaah kimnhakwasig kin æriæ. ³⁰ Kini nïmrïn pis mir kwækwætæ ye nikar swatuk. Kini nïpig kwærig mæ Yesu e ramuæ, kwokræn kin In mïræmæ, “!Yermaru! !Kwænæræus kape King Deved! Yakworkeikei mæ rikim tukrehuæ tuk æmru.”

³¹ Kini narmamæ khapsaah kisægkiar-pæn skai kimi æriu, mhamæ, “!Ah! Rapim.”

Mærig iriu karæpin æmæ ye nokrænien. Mïræmæ, “!Yermaru! !Kwænæræus kape King Deved! Yakworkeikei mæ rikim tukreihuæ tuk æmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokræn kin æriu mimæ, “?Nakramæ jakor naha nhagin kimi æmiru?”

³³ Kini kræni-pæn tukun mïræmæ, “Yermaru. Yakworkeikei mæ nïmrïmru tukrarha, pæh yakwæm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuæ tuk æriu, mærao-pæn mïrap nïmrïriu. Mæknekin nïmrïriu rarha. Kini kwæm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

Yesu ramvæn Jerusalem mamor æpu mæ In king

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinæmhavæn pakæ tuk Jerusalem, mhatærhav-pæn yerkwænu e Betfas, ipakæ tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pæn kin yermamæ kiraru kafan, ² mimæ “Takravæn yerkwænu a nakaravaag-pæn ikin. Kini mwæm dongki kirik, mine tini, kimirkwæji æriu. Nakararisin æriu, mwæsïg mïrauæ. ³ Kini tukmæ yermamæ kirik raiyoh-pre tuk æmiru mæ takweihe kin, takrani-pæn tukun mïræmæ, ‘Yermaru rimæ tukræsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun æmæ tukreighaan kin dongki mir a kimi æmiru.”

⁴ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarien kape profet kupan ruauæ minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimæ,

⁵ “Hani-pæn tuk nïpian Saeon* mhamæ,

‘Sæm-ru kapæmiæ king ruauæ tuk æmiæ, mamæsua ye dongki.

Mamæsua ye ji dongki.
Kini king a In yemæ mar.’”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamæ mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravæn mïraræh dongki mine tini mïrauæ mwæm Yesu. Mïravæhsi-ta kot kapæriu mawæpeinæ-pæn kin ye nimetai dongki. Kini Yesu ræsua iran. ⁸ Narmamæ khapsaah kisætu kot kapæriæ mimhahuvæ-pæn kin kimi swatuk; kini misærai nïmar nai misætu-pæn min ye swatuk. ⁹ Narmamæ yamæ mine kasækupæn kin Yesu kini mine yamæ mine kimnhakwasig kin kasokræn apomh mamhani mhamæ,

† 20:22: Ye v. 22, Yesu rimmægkiar kin nuhpikienien mækneikin, “?Nakrarkun nïranim-pæn-ien ye pænkin yame jaknim-pæn ikin uæ?” Mærig Translesen Komiti rimmæri-pæn yame Bislama Baebol ramni mhopræ nuhpikienien mïrai æmæ nïpran. 20:25: Luk 22:25-26 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35 20:28: Luk 22:27; Fil 2:7 * 21:5: Jerusalem, nhag pinsin kirik e Saeon.

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramua ye nhag Yerमारु.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpirig!‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarinen ripsaah misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rimnako ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye Nimə Ehuə kape Kughen (Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvra. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsua kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tana. § ¹³ Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.” (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

¹⁴ Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “? Nakərig nəgkiarinen yame kwajikovə minə e kamhani iram ua?”

Kini Yesu rimə, “Eha. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Ik nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikinheriə.” (Sam 8:2)

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə mitərhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin (Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərv. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nikar swatuk. Rəriwak mivən pakə tukun, məm nimarin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyən ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, “Eta eikin e mivən məmmim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyən kape Yesu mə rimasip-kaa (Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine namehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhəwə narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyən mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyən kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyən kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyən kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen ua yermamə?”

Kini kinasəsivən-əsivən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyən kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyən kimin, rhawor e kimə nakhapəh nhaniyən nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig

† 21:9: Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rima, “Vəh miragh əmawa,” ua, “Səgnəgin Kughen.” ‡ 21:9: Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. § 21:12: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. * 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyən tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyən yame ror siə kin. 21:21: Mat

17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2

21:22: Mat 7:7-11; 18:19

to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rīmivəhsi-pən nehuəyen kimiin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikiniyen ye pikwariyen kīraru

²⁸ Kini Yesu rīmīni-pən min nuhpikiniyen tuk əriə mīmə, “Kwən kīrik, tini yerman kīraru. Kini rīvən mīni-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narīk, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rīmə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar mīn ye nərigien kafan mīvən məsim. ³⁰ Kini tata kapəriu rīmavən məm yame rəkəskəh, mīni-pən mīn əmə nar kīrikianə. Kini rīmə, ‘Rhuə, pəh yakvən.’ Meikua, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimmor nəkwai rīmni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpīraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə. ³² Meinai Jon Baptaes rīmauə tuk əmiə mə tukrhajov swatuk kape norien atuətuk, kini mərig kimiə nimmhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has mīnə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpīraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok mīnə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rīmə, “Kini sərig mīn ru nuhpikiniyen kīrik. Yermamə kīrik rīmənəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kīrik kape naviasis-pənien kwənkwaī grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kīvəh kor waen kin. Kini in mor nīmə apomh kīrik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksīn, tukhapik nəriə tiksīn, mhavəh-si-pən nan kīrik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav mīn aikin mīvən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwaī grep rīmhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksīn manaja mə tukhavən mīsəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisarar, mhauh kīrik, mishopni kīrik, misarkwhopni kīrik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən mīn kin kafan tiksīn narmamə kisapita yamə mīnə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən mīn kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknai kin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rīvən tuk əriə. Ye nərigien kafan rīmə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ³⁹ Məknekin kharaptərəkin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, “? Rikimiə raməsik mə nīpig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has mīnə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin mīnə. Kini ye nīpig atuətuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimiin.”

⁴² Kini Yesu rīmə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekīn-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni mīmə,

“Nai yame narmamə kape nīvhīrəkiniyen nīmə kimnhavəh kini mīnəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rīmnhərig mīn, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimmor.

Rikitawə ragien pik tukun.’

(Sam 118:22,23) ⁴³ “Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə

mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kīvəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kīrik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kīrik, tukrhosis-hosis in.”†

21:26: Mat 14:5   **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30   **21:33:** Aes 5:1-2   **21:38:** Mat 27:18   † **21:39:** Yesu ramni nuhpikiniyen kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu mīnə tiksīn kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni mīn In.   **21:39:** Hib 13:12   † **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e ua nikam.

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəria. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

*Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə
(Luk 14:15-24)*

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əria mımə, ² “Narmaruyen kape Kughen in ramhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehuə tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əria mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əria mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əria mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yımoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptərəkin yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əria. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kınor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əria, norien kapəriə ripəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əria, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nipig king rimaue məm narmamə, məm yermamə kirik aikin ripəh nivəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərəkin kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwrue ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rirpən nəgkiarien mımə, “Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əria, mərig kwatiksin əmə yamə mine kimirpen əria mə tukhauə imə.”

*Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien. ¹⁶ Misher-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhanti-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginiən kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwayiuy; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətauwə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əria mə, “!Ah! Kapəmıə niniyen in rhuvə mərig rikimıə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame ramhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhaue.

²⁰ Kini raiyoh-pən əria mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məkneikin Yesu rini-pən tuk əria mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

*Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimraghien rerin
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

22:6: Mat 21:35   **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28   **22:16:** Luk 11:53-54   * **22:19:** Nəgkiarien kape Gris ripəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”   **22:21:** Rom 13:7

²³ Ye nîpig a, Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to rîpəh nîmragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kîni kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mîmə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kîn piraovin kafan, kîni kapəriu kwajikovə rîrkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikîr piraovin ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nêrigien a, iriu kirîrkun nîrəptəəkîninə nhag piauni yame rimhə. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nîmrîn nupan ror mared, kîni mîpəh nîrəhyen kafan kirik kwajikovə, mîmhə. Kîni yame rikwasig kîn rikîr pian a. ²⁶ Kîni mîmhə, mîpəh nîvəhyen tini. Kîni naorahini yame ror kisîsər kîn ror əmə mîn nar kirîkianə kîn, meriaji iriə fam a seven kîmnhakîr piraovin a, kîni mhamhə fam, mhapəh nîseiməkien. ²⁷ Kîni en piraovin ai rimhə mîn. ²⁸ Kîni ye nîpig kape narmamə tukhamragh mîn iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ‘piraovin ai tukror piraovin kîn kape pa nhagin?’

²⁹ Kîni Yesu rîni-pən tuk əriə mîmə, “Nakamhani-əro kîn en meinai tukmə ror nakseinein nêgkiarîen ye Nêkwəkwə kape Kughen, miseinein mîn nîrkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mîne khamhə mamragh mîn to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimnor infamien, rəmhen kîn narəyən kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kîni ye nîkarîn kape nîmragh-minien, tukmə ror nakhapəh nîsəvheikîninə nêgkiarîen yame Kughen rimîni mîmə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mîne Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’

(Eks 3:2,6) !Kîtwə kharkun mə irisîr kîrharə iriə Kughen meinai nar apnapîg kwərhimhə ta tu mîrhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kîni pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mîne kamhamragh!”†

³³ Nîpig narmamə minə a kîmisərig nêgkiarîen kafan, kisakur pik kîn nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kîmisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nêgkiarîen, khauə kirîkianə mharai mhun mə tüksaiyoh-pən Yesu kîn naiyohyən əutan kirik. ³⁵ Kîni iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rîni-pən nêgkiarîen kirik kîmi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame rîpəh nəmhenien. Kîni mîmə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kîni mîhuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kîni Yesu rimə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksin in e ramni məknekîn, ‘Taksəkeikei mîsorkēikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimîə fam, mîne ye narəyən fam kapəmiə, mîne ye nêrigien fam kapəmiə.’

(Dut 6:4-5) ³⁸ In e

loa yame rəkupən kîni in yerpîrig. ³⁹ Loa yame ror kîraru kîn, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkēikei narmamə yamə mîne kasarə ipakə tuk əmiə mîsor huvə pən tuk əriə, rəmhen kîn yame kîmiə naksorkēikei atuk əmiə.’

(Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e

kawəpkəfugin nêgkiarîen fam yame loa mîne profet kamhani.”

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kîn naiyohyən əutan kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kîni nîpig Farisi minə kîmisofugin əriə minə, Yesu rimîni-pən tuk əriə mîmə, ⁴² “?Rhawor ye nêrigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikîp pa?”

Kîni khamə, “In mikîp King Deved.”

⁴³ Kîni rîni-pən tuk əriə mîmə, “? Tukmə ror məkneikîn, rhawor e Nanmîn Imərhakə rimivəhsi-pən nîrkunien kîmi Deved mə tukrokrən kîn Kristo mə ‘Yermaru’? Yakamaiyoh məkneikîn meinai Deved rimə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rimîni-pən tuk Yermaru kafak mîmə,

“Tkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nîpig jakor ik takehuə ye tikmîr kafam minə.” ’

(Sam 110:1)

⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kîn Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kîmə Kristo in mikîp King Deved?”

⁴⁶ Kîni yermamə kirik rîrkək yame to rhorpîn nêgkiarîen kape Yesu. Kîni rîrikakun ye nîpig a mamvən, kîmnhagin kîn naiyoh-mîn-ien kîn nêgkiarîen skai kirik kîmîn.

23

Yesu ramni mə narpînen tukrîvən tuk Farisi minə

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

22:23: Wok 23:8 † **22:32:** Sadusi minə kîmnhani nêfrakîsien ye Ol Testamen, mərig kîmnhapəh nhaniyən nêfrakîsien mə narmamə yamə mîne kwənhamhə tukhamragh mîn. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mîne Jekob kwərhamragh mîn ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mîne kwənhamhə tukhamragh mîn. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

¹ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwhao ehua mine kafan narmamə minə mə, ² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuayen mə tukhani-rhav Loa kape Moses kimi əmia. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmia. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəria. Meinai iriə khapəh nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksam. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkəwə iran, mine nərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavan apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehua’*.

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmia mə ‘Yemehua.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmia mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpriq, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmia. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmia. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piəhwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmia. Nəmhəyən kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmia. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərig nipiq yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmia. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehua rapita əmia.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmia yamə mine nakamhakir narmamə mərig nimrimia ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien ripam, kini marar mipəh norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhama, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁷ ! Kimiə naksətəwao, nimrimia ripsis! Takasəkeikei mharoun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpriq rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁹ ! Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharoun mə tebol in yerpriq rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehua. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikak ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol. **23:22:** Aes 66:1; Mat 5:34

²³ “!Man! Kimiä Farisi minä mine nəmħajoun minä kape loa. !Nəmħøyen ehuä tukruä tuk ämiä! Kapəmiä niniyen in rhuva, mərig rikimiä rəmkimik. Kimiä nakasəri-pən huvä loa yamə mine khamar əmə tuk əmiä tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiä ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfraksien irəmiä. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiä nakamhakir narmamə, mərig nimirimiä ripis. Kimiä nakhavəh-si ta man-man ye nəmiä nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimri Kughen; mərig naksətigai piapiä nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimri Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiä Farisi minä mine nəmħajoun minə kape loa. !Nəmħøyen ehuä tukruä tuk əmiä! Kapəmiä niniyen in rhuva, mərig rikimiä rəmkimik. Kimiä naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiä kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiä, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiä rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiä imrın pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimiä Farisi minə mine nəmħajoun kape loa. !Nəmħøyen ehuä tukruä tuk əmiä! Kapəmiä niniyen in rhuva, mərig rikimiä rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuva. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhambə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiä, khamə rhuva. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimiä Farisi minə mine nəmħajoun minə kape loa. !Nəmħøyen ehuä tukruä tuk əmiä! Kapəmiä niniyen in rhuva, mərig rikimiä rəmkimik. Kimiä nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvä pən marə marə ye təwk ye nəmə atuatuk minə. ³⁰ Kini mhani mhama, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha mine kapəməwə, to yakpihapəh nisasisuyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiä, mhani-ərhav mə kimiä kwənərəus atuatuk minə kape ripmiä kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuva əmə- kimiä takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimiä minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiä snek minə, mine nipnət snek minə! ? Rikimiä ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpiniən ye nap ehuə uə? Nikam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmħajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriä; naksarkis-arkis tiksın mħauh əriə apa ye nime kape nofuginien kapəmiä; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiä takhavəh narpiniən kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatuk muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiä minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwəniərhei tebol mine kwənħhaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiä mə narpiniən minə fam e tukruä tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiä nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriä tuk əmiä, nakasarkwhopni əriä kin kapier apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiä maməm əmiä rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiä nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiä; nahasien tukrirəh-pikin nime kapəmiä; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiä mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhama, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

* **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrıä ramapien huvä yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvä loa minə e, mərig kimnəhapəh nisəri-pən huveyen loa yame ramni mə tuktorskeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmır ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarrien Gris Yesu ramni nuhpikiniən kirik mima, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpia.” Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15 ‡ **23:35:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

¹ Kini ai, Yesu rimitarhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rimiini-pən tukun mīmə, “Ǝmru. Nimə ehuə mīnə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə mīnə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin mīnə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhāmə, “Takni-ru mə ?narimnar mīnə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamua ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmīə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə mīnə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir mīnə, takhapəh nisakurakurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar mīnə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhyen tuk neiməkin.

⁹ “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir mīnə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin mīnə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipig mīnə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə mīnə ye kwermi tikmir mīnə kapəriə, kini masəməkin əriə mīnə. ¹¹ Kini profet eikuə mīnə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehua, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukriəkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərəm timtim meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin mīnə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus mīnə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkəwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kini nipig kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimiini-ərhav,” ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivənien imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmīr yerki nəsimien kafan, to ripəh nivənien yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ ! Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə mīnə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuayen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-mīnien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnarai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə mīnə.

²³ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə mīnə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivitayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. ²⁵ Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkarien yame yimīni-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar mīnə e khaue misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavənien mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipig Yo, Ji Yermamə, jakreriug-pə mīn, jakuə aihuua əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pira, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə mīn kin nipig ligkai† mīnə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm mīnə apaikin.

²⁹ “Kini nipig kape nahasien ruə mor infamien, ‘Mirh tukripis,

kini makuə to rapəh mīn nəsiəyen;

kini kəmhou mīnə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’

(Aes 13:10, 34:4)

* 24:15: Ǝm-ru nar e Daniel rimiini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. 24:17: Luk 17:31 24:19: Luk 23:29 † 24:20: Meinai loa ramni-əhu narmamə mə takhapəh niseriwakien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ 24:28: Nəgkiarīen Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” 24:29: Joel 2:10

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimərpen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimməpir-pir, mine nipig kape nasimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərər ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmia.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuutuk kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuutuk a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nirmraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimmayū mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nasimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmia Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuutuk yenpig yame yakrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yakrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərər matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramrəptərəkien wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimməruəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nipig atuutuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru ripəh nurə-aihuəa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhipikien ye nipiraovin iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nipig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhəmə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimmarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin. ² Nipiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivipənien ye laet. ⁴ Mərig nipiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivipənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared ripəh nuə-aihuəayen. Kini napirien ravəh nipiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mimə, ‘Kwən yame tukror mared rinamua. !Hauə misəm!’

24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7   **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16   **24:35:** Mat 5:18   **24:36:** Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2   **24:37:** Jen 6:5-8   **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27   **24:42:** Mat 25:13   **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15   **24:47:** Mat 25:21,23   **24:51:** Luk 12:42-46   **25:1:** Luk 12:35; Rev 19:7   * **25:3:** Nəgkiarien kape Gris ripəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

⁷ “Kini nìpìraovìn irià ten kìmìsarha, mhaukrakin laet kapèrià minà. ⁸ Mèrig nìpìraovìn yamə mine kìsarmar khani-pən tuk nìpìraovìn yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awì! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəmawə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mèrig nìpìraovìn yamə mine kharkun nar khani-pən tuk ərià mə, ‘Nìkam. Kerosin e rìpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mèrig harerig mhavən mhavəh nìmri kapəmìə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mèrig nìpìg nìpìraovìn yamə mine kìsarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nìpìraovìn yamə mine kasərer matuk kimmhavən irià min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nìpìraovìn yamə mine kìsarmar kimmharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehua! !Yemehua! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mèrig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk ərià mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmìə.’”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mìnì-pən tuk ərià mə, ‘Ror məkneikin, kìmìə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nìpìg mine aoa yame kapəmìə Yermaru tukruə iran.’

*Nuhpikinien ye yermamə kìsìsar yame kìmìrhor wok kin mane
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Kini Yesu rìmìni nuhpikinien kìrik min mìmə, ‘Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehua kìrik rìmnor apnəpeinə mə tukrìvən ye tanə pìsin kìrik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kìrhua. Kini rərhəv-pən mane ye kwermìrisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mìvəhsi-pən mane† kìmì ərisir rəmhen tuk nìrkunien kapərisir. Mìvəhsi-pən nìtip kirkìrip kìmì yermamə kìrik; kini mìvəhsi-pən nìtip kìraru kìmì yermamə kìrik; kini mìvəhsi-pən nìtip kirkìrianə kìmì kìrik. Kini marar mìtərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rìmìvəh nìtip kirkìrip rìmavən mor aihuaə əmə bìnəs kin, kini mor win ye kirkìrip min. ¹⁷ Kini ye norien kirkìrianə əmə min, yorwok yame rìmìvəh nìtip kìraru rìmavən mor bìnəs kin mor win ye kìraru min. ¹⁸ Mèrig yorwok yame rìmìvəh nìtip kirkìrianə in rìmavən mìkìr nìmoptanə mìnìm nìtip kape yemehua kafan.

¹⁹ “Kini newk rìpsaah ruə mìvən. Yemehua a kape yorwok minə a rìrerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kìmìrhawor-pən ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rìmìvəh nìtip kirkìrip rìmavən mìvəh nìtip kirkìrip min yame rìmnor win iran mìmə, ‘Yemehua. Apa kupan, nìmìvəhsi-pə nìtip kirkìrip, kini yìmnor bìnəs kin, mor win ye yame rəkwəkw nìtip kirkìrip min.’

²¹ “Kini yemehua rini-pən tukun mə, ‘Nìmnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakam-raptərəkìn huvə wok kafam kini mìpəh nəpəhyen. Nìmnor huvə məkna, ye narìmnar tìksin, kini jakərhə ik nakehua ye narìmnar rìpsaah. !Yuə imə pəh rìkìrau ragien!’

²² “Yorwok yame rìmìvəh nìtip kìraru ruə məm yemehua kafan mìnì-pən tukun mìmə, ‘Yemehua. Apa kupan, nìmìvəhsi-pə nìtip kìraru, kini yìmnor bìnəs kin, mor win ye yame rəkwəkw nìtip kìraru min.’

²³ “Kini yemehua rini-pən tukun mìmə, ‘Nìmnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakam-raptərəkìn huvə wok kafam kini mìpəh nəpəhyen. Nìmnor huvə məkna, ye narìmnar tìksin, kini jakərhə ik nakehua ye narìmnar rìpsaah. !Yuə imə pəh rìkìrau ragien!’

²⁴ “Mèrig yorwok yame rìmìvəh nìtip kirkìrianə əmə mìnì-pən tukun mə, ‘Yemehua. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampìk nəviginien yame ik nìmìpəh nəsimien ikin, kini mampìk kwənkwaì nai yame ik nìmìpəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yìmìgìn kin ik, ²⁵ mamvən, mìkìr nìmìr merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehua a rini-pən tukun mìmə, ‘! Ik yorwok has kirkì! Nakamarpah pìk. Nakwìrkun ta mə yakampìk nəviginien yame yìmìpəh nəsimien ikin, kini mampìk kwənkwaì nai yame yìmìpəh nəmənəyen ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpìvəh kafak mane mìvən mərəhu-pən ye bang, pəh nìpìg yame jakrèrig iran, jakìrkun nìvəhyen kafak mane iriə yame rəkwəkw.’

²⁸ “Kini yemehua rini-pən tuk kafan yorwok minə tìksin mìmə, ‘Havəh-sì ta mane tukun mìvəhsi-pən kìmì yorwok e yame rìmìvəh nìtip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirkì, tukpìvəhsi-pən min tìksin kìmìn. Mèrig yermamə yame kafan nar kirkì rirkək, tukpìvəh-sì ta fam kafan narìmnar minə. ³⁰ Kini arakìkin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirkì ye nəpìgnəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

^{25:11:} Luk 13:25-27   ^{25:12:} Mat 7:23   ^{25:13:} Mat 24:42   † ^{25:15:} Nəgkiarìen kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirkìrianə in nərok wok kape newk 15.   ^{25:15:} Rom 12:6   ^{25:21:} Mat 24:45-47; Luk 16:10
^{25:29:} Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18   ^{25:30:} Mat 8:12; Luk 13:28

³¹ Kini Yesu rimiini mima, “Ni pig Yo Ji Yermama jakua ye nikhakien mine nasaninien kafak, kimawa agelo mina fam, Yo King, jakwakwata ye kafak jea mamarmaru ye nasaninien mine nikakien kafak. ³² Narmama m-fam ye kantri mina fam tuksofugin ari a mina ye nimrik, kini jakor narimnar ramhen kin yermama yame ramarha tuk sipsip mina, mamawhai sipsip mina mine nani mina. ³³ Jakawhai sipsip mina tukhavan ye kwermik matuk; kini nani mina tukhavan ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pen tuk yama mine kaserer ye kwermik matuk ma, ‘Haua. Kimia e yama mine Rimik Kughen rimmnaut-a-pre kin kafan nihuvayen kimi amia. Haua mhavah naha nhagin yame Kughen rimmnerhu karin ma kapamia. Haua misara afrakis ye narmaruyen kafan yame rimmor apnapeina iran ma kapamia kwasig ikin ror tokrei tana. ³⁵ Haua mhavah, meinai nipig yimmnakerav, nimnhavahsi-pa naviginien; kini nipig yimmakwakwa, nimnhavahsi-pa nu; kini nipig yimaur ramhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavan ye kapamia rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipen rimikak, nimnhavahsi-pa neipen kimi yo; kini nipig yimmamha, nimisam huvu Yo; kini nipig yimmamar ye kalabus, nimnhaua mhavaag-pa kin Yo.’

³⁷ “Kini namo atuutuk mina tukhani-pa tuk Yo mhamo, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisam Ik nimnakerav, kini yaksavigin Ik? ?Ua naha nipig nimnakerakwa, yakhavahsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisam Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavan yerkwanu? ?Ua naha nipig kafam neipen rimikak kini yakhavahsi-pre neipen kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisam nakamha ua nimnamar ye kalabus, kini yimmhaur mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pen tuk ari ma, ‘Yakamni afrakis ma naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig ma in yermama apnapig ama, marig nimisor kimi Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pen tuk yama mine kaserer ye kwermik mawor ma, ‘Havan isok tuk Yo. Kughen rinerahu ta kapamia narpinien. Havan ye nap ehua yame ramuak rerin, yame kimmor kape Setan mine yarmha mina kafan. ⁴² Havan isok meinai nipig yimmnakerav, nimnhapah nhavahsi-payen naviginien kimi Yo. Kini nipig yimmakwakwa, nimnhapah nhavahsi-payen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaur ramhen kin yepsipis, nimnhapah nhakirien Yo mhavan yerkwanu. Kini nipig kafak neipen rikak, nimnhapah nhavahsi-payen neipen kimi Yo. Kini nipig yimmamha, mine nipig yimmamar ye kalabus, nimnhapah nhaurayen mhavaag-pa kin Yo.’

⁴⁴ “Kini iria min tukhani-pa tuk Yo mhamo, ‘Yermaru. ?Naha nipig yimisam Ik nimnakerav iran, ua nimnakerakwa iran, ua Ik nimaue yepsipis, ua kafam neipen rikak, ua nimnamha, ua nimnamar ye kalabus, kini yakhapah naurusyen mhavaag-pre kin Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pen tuk ari ma, ‘Yakamni afrakis tuk amia ma tukma nakhapah nisasisuyen ye piak kirik, nar apnapig ma in yermama apnapig ama, marig nakhapah nisasisuyen irak.’

⁴⁶ “Kini iria tukhavan mhavah narpinien yame infamien rikak. Marig namo atuutuk tukhavan nimraghien rerin.”

26

Namehua kape namo Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini Yesu ragkiar ta, mini-pen tuk kafan narmama mina ma, ² “Nakharkun ma tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pen kin Yo, Ji Yermama, kasik haktu Yo ye nai kamarwao kin.”

³ Kini jif pris mina mine namehua kape namo Isrel kimisofugin ari a mina ye nima kape hae pris, nhagin e Kaefas. ⁴ Mamharai mhun ma tukharapterekin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamo, “Marig to kharah nisorien ye nipig kape naviginien ehua, tama narmama khauh apnapig ama ari a mina.”

Piraovin kirik ramotag-pen senta ye kapan kapa Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramaro apa Betani, imei kwon kirik nhagin e Saemon, yame apa kupan rimivah nimhayen autan ye tikin. ⁷ Kini Yesu ramavigin, makneikin piraovin kirik rua nivah botel senta kirik kimmor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimrin rhakta pik. Kini in rua motag-pen senta ye kapan kapa Yesu.

⁸ Marig narmama kafan mina niemha rhai ari a khama, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvu pik ma to in ror salem kin; mirkun nivahyen mane ehua kin tuk nivahsi-panien kimi yavan has mina.”

¹⁰ Mærig Yesu ruirkun nærigien kapæriæ, mīmæ, “!Ei! Hapæh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvæ kirik kimi Yo. ¹¹ Yavæn has minæ tukasæmir kimiæ miriæ nipig fam. Mærig Yo jakpæh næmirien kitawæ-m kimiæ nipig fam. ¹² Piraovin e ravi-tægpæn senta ye niprak mapnæpena ye niprak mæ tuknim Yo. ¹³ Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ ikin pukaa ye tokrei tanæ yame kamni-ærhav Nægkiarien Huvæ ikin, tukamævsao min kin norien kape pian e, pæh narmamæ rikiriæ tukramæsik in.”

Judas rimneighan-pæn kin Yesu kimi tikmir minæ kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamæ kirik ye narmamæ twelef kape Yesu, rivæn mam jif pris minæ ¹⁵ maiyoh æriæ mīmæ, “?Takhavæhsi-pæ naha nhagin kimi yo tukmæ yakeighan-pre kin Yesu kimi æmiæ?” Kini kishen-pæn fiftin taosen vatu kimin.* ¹⁶ Kini ririkakun ye nipig a, Judas rimnamærig nipig yame tukreighaan-pæn kin Yesu kimi æriæ.

Lodsapa
(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

¹⁷ Kini ye nirikakunien kape nipig kape lafet e kamni kimæ Bred yame Yis Rirkæk iran, kini narmamæ kape Yesu kisaiyoh-pæn In mhama, “?Nakmæ jakhaukaa misor apnæpenæ ye næviginien kape Pasova?”

¹⁸ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Havæn apa ye taon, kini masæm yermamæ kirik mhani-pæn tukun mhama, ?Yhajoun ramni mæ nipig yame Kughen rimirpen ta mæ kafan, ruauæ ipakæ. Kini tukror næviginien kape Pasova iriæ kafan narmamæ minæ ye kafam nima.”

¹⁹ Kini narmamæ kape Yesu minæ khatærhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mæ tuktosor tuk nor-æpnæpænayen ye næviginien kape Pasova.

²⁰ Yenpig, Yesu ruæ iriæ narmamæ twelef kafan misofugin misævigin ye tebol. ²¹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Yakamni æfrakis tuk æmiæ mæ kimiæ kirik tukreighaan-pæn kin Yo kimi tikmir minæ kafak.”

²² Kini narmamæ kafan minæ rikiriæ reiwayiu, kini iriæ kirikianæ kirikianæ kisaiyoh-pæn In mhama, “?Yermaru, pa? Pæh nien mæ yo.”

²³ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mīmæ, “Kimiæ kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pæn kin Yo kimi kafak tikmir minæ. ²⁴ Yo Ji Yermamæ jakamækeikei mīmha ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen rimini kupæn.† !Kini mærig rahas pik tuk yermamæ yame tukreighaan-pæn kin Yo ye kwermiria! !Kwæn a tukrivoh narpinien ehua!‡

²⁵ Kini Judas e yame natukreighan-pæn kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minæ rimnaiyoh mīmæ, “?Pa ai? ?Yo?”

Mærig Yesu rini-pæn tukun mīmæ, “?Wæh. Ik atuk nimini.”

²⁶ Kini kasævigin hana, Yesu rivah bred mæhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir miævæhsi-pæn kimi kafan narmamæ minæ mīmæ, “Sæn. In e niprak.” ²⁷ Kini miævæh kap waen mini vi vi Kughen tukun, miævæhsi-pæn min kimi æriæ, kini mīmæ, “Kimiæ m-fam hanim. ²⁸ Nitawik e. Ramor nærigien kape Kughen tuk nivæh-miraghien narmamæ tuk nuæyen mæmir-ærhav. Tukraiyo mirisin ta tævhagæ has kape narmamæ khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mīmæ to yakpæh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

³⁰ Kini kimisæni nipei æhuak kirik, mhataærhav mhavæn ye tukwas Olif.

Yesu rimæ Pita tukrini mæ in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mæ, “Tuk yenpig æmæ e, taksæm naha nhagin yame tukor irak tukritærhav-pæ, nhatætæyen kapæmiæ mifam tukrimir, mainai kimirai ye Nækwækwæ kape Kughen kimæ,

“Jakuh yermamæ yame ramarha huvæ tuk sipsip minæ,

kini sipsip kafan minæ tuksayiu rik rik.” (Sek 13:7)

³² Kini Yesu rirpin nægkiarien mīmæ, “Mærig nipig jakimragh min, jakækupæn kin æmiæ miævæn apa Gallil.”

³³ Mærig Pita rimini-pæn tukun mīmæ, “Tukmæ ror nhatætæyen kapæriæ tiksins tukrimir; mærig nhatætæyen kafak to rapæh nimirien.”

26:11: Dut 15:11 * **26:15:** Nægkiarien kape namæ Gris ramni mæ “kishen-pæn silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20 **26:23:** Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mine Aes 53 kirani miramæ mæ Mesiah tukramækeikei mīmha miævæh narpinien kape tævhagæ has kape narmamæ. ‡ **26:24:** Nægkiarien kape Gris ramni mæ, “!Ripimæ kwan ripipæh narha-pæ-yen ye tokrei tana, ripihuva!” Mærig niprai nægkiarien ramni mæ, “tukraræ ye narpinien ehua.” **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 **26:32:** Mat 28:7,16

³⁴ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarinen ai.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksəkətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

³⁷ Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikim rərhakis pik. ³⁸ Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia.”

³⁹ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimrin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huvə kitawə-pən kimia kape nipig kwakwə uə? ⁴¹ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimə rəsanin mərig nipraimə rəpou.”

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame tukruə, kini pəh ror nəkwam.” ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimrisir. ⁴⁴ Kini ai In rimməpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisisər kin mamni nəgkiarinen yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? ! Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhəvən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətəvhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuva, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimauə mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “! Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiarəpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimə ramasik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarinen kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətəvhə mamhauə mə takharaptərəkin Yo? Nipig fam kitawə-m kimia kasəmri ye Nimə Ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkəwə kape Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.”[§] Kini kafan narmamə minə kimsəpəh In misap.

Yesu ramərər ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhaue kimi hae pris, nhagin e Kaefas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehua minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksin yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig

26:34: Mat 26:69-75   **26:38:** Jon 12:27   **26:51:** Jon 18:26   **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10   **26:55:** Luk 19:47; 21:37   **§ 26:56:** Yesu ramni mə profesii ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaieu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31.

narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pənien nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mīrəni mīrəmə, “Kwən e rimini mīmə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehua kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisisə; jakərip yame rivi.’”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mini-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor ye nəgkiarien mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mīmə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhən əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əniə mə, tuk nipig kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksī faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mīmə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ⁶⁶ ? Rikimiə ramhaw əsik? ? Tukshawor In?”

Kini khama, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mīmə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimir Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksin kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimirin*] misərip In mhama, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mīmə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimmawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimiririə, mīmə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.”

⁷¹ Miterhav meiwaiyu min maməmir ye kwəruə kape rukwanu ar.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mīmə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimmawəriək.”

⁷² Mərig Pita rivəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mīmə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən min tuk Pita mhama, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mīmə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisə mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-ənpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehua kape nəmə Isrel kimmhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmir minə, rimnəm mə kimmhavi-ərhav Yesu mhama tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mīmə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmir minə, mə tukshopni in.”

Kini khama, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikak.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehua kape Kughen miterhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhama, “Rapəh natuatukien ye loa kapətwə mə taksəruə-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehua kape Kughen, meinai kimivəh nimir yermamə kin.” ⁷ Kini kimmhani mhama tukhavəh mane a mhavəh nimir nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav

26:61: Jon 2:19-21   26:63: Aes 53:7; Mat 27:12   26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30   26:65: Mat 9:3; Jon 10:33   26:66: Lev 24:16; Jon 19:7   26:67: Aes 50:6; 53:5   * 26:68: Matiu riph niniyen mə kimsərkis nimir, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.   26:75: Mat 26:34   27:5: Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

mor nægkiarién kape Jeremaea ruaué minór nêfrakisien kín yame rimini má, “Némá Isrel khamá mane ye kwán a fiftin taosen vatu. Kíni kímnhaváh mane a,¹⁰ mhaván, mhaváh nímri nimoptané e ‘Kamor sospen íkín.’ Kísor rəmhen kín yame Kughen rimini-pə tuk yo má tukso:.”
(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rínmərəy ye nímrí Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kíni Yesu rínmərəy ye nímrí gavman kape Rom e Paelat. Kíni Paelat raiyoh-pən In mímá, “?Ik king kape námə Isrel uə?”

Kíni Yesu ríni-pən tukun mímá, “Rəmhen əmə kín yame ík nakamni.”

¹² Kíni jíf prís mímá míne námehuə mímá kape Isrel kímnhani hah In, mərig In rípəh nægkiarién. ¹³ Kíni Paelat raiyoh mím In má, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nægkiarién rehuə íram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mípəh nhorpinién nægkiarién yame kamhani. Kíni Paelat rínnəm rakur.

¹⁵ Ye newk mímá fam, nípig kape nəviginien kape Pasova, námə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kík kívəhsi-pən ta in ye kalabus, kíni gavman tukraməkeikei mírísín in ramvən. ¹⁶ Kíni ye nípig a yemə has kík ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kíni kuwheń ai rufugin, kíni Paelat raiyoh əriə má, “?Nakhamə jákrísín pa nhagin rírérig-pre tuk əmía? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kímá Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknáikín meínai in rínnəm ta má jíf prís mímá kímísərəhu-pən Yesu ye kwermín meínai kasəmákin Yesu tuk yamái má narmamə m-fam kímísorkeikei In.

¹⁹ Kíni Paelat rákwətə-pən ye jea kape nəkirién nægkiarién, məkneikín kafan piahuaru rher-pən kín nægkiarién kímín, mímá, “Kafam kík nar kík rikək takor ye kwən en. In yemə atuatur. Yínnəm nəmrərhavyen kík iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jíf prís mímá míne námehuə kape Isrel kímnhani mhani-pən tuk kuwheń ai mhamə, “Taksaiyoh gavman má tukrírísín Barabas, mhópni Yesu.”

²¹ Kíni Paelat raiyoh-pən əriə má, “?Iriu pa nhagin jákrísín rírérig-pre tuk əmía?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rímá, “?Mərig jákhawor ye Yesu e kamni kímá Kristo?”

Khamə, “!Ésik haktə ye nai kamarkwao kí!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mímá, “?Tuk naha? ?Rínnakapír naha loa?”

Mərig kíkórən apomh pik mím mhamə, “!Ésik haktə ye nai kamarkwao kí!”

²⁴ Kíni Paelat ram má tó rípəh níni-əhuyen nægkiarién kapəriə, kíni iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə mímá. Məkneikín rívən mərav ye nímrí narmamə [ror nímtətien má kafan kík nar kík rikək]. Kíni mímá, “Tukmá nitawín raiyu, pəh nien má yo yínnor. Raməmir irəmía.”

²⁵ Kíni narmamə mí-fam kímnhani mhamə, “Pəh nitawín tukraməmír irəmawə míne kapəmawə kwajikovə mímá.”

²⁶ Kíni Paelat rírísín Barabas rírérig-pən tuk əriə. Kíni mímá tukuh Yesu, kíkír kavən, kəsík haktə ye nai kamarkwao kín.

Mobaél mímá kímísarh íakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Kíni mobael tíksín kape gavman khakír Yesu mhavən ye nímə ehúə kape Paelat kíni misokrán kín nukwhao kape mobael mímá má tukhauə. ²⁸ Kíni khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kík rəwhao, rəmhen kín kot kape yermaru, misarkaoth-pən kín kímín. ²⁹ Kíni mharəh nəgəus kík ror nírhín, misor kəvəvhao kín, rəmhen kín kəvəvhao kape yermaru, mhaukraí-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskín kík ye kwermín matuk, misənimkur ye nímrín mhamə kámhasiaí In. Kíni mísarh íakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape námə Isrel. !Kímawə yakamhasiaí Ik!” ³⁰ Kíni masərig-əvhin, mharəh kaskín a mhauh kapən kapə kín mí-khapsaah. ³¹ Kíni mísarh íakei fam iran, mharəhsi-ta mím kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakír mhatərhav, mhavən má tukharuk haktə ye nai kamarkwao kín.

Mobaél mímá kímnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kín

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nípig kamhauə ye swatur, misəm yemə Saerin kík, nhagin e Saemon. Kíni khani-əhu masəkeikei kímín má tukrírəh nai kamarkwao kín kape Yesu. ³³ Kíni iriə mhakír Yesu mhavən íkín kík nhagin e Golgota (yame nípran rímá, kwənnmhaan kape kerhə irə jíj).*

27:12: Aes 53:7

27:18: Jon 11:47-48; 12:19

27:24: Dut 21:6-9

27:25: Wok 5:28

27:28: Luk 23:11

27:30: Aes 50:6

* 27:33: Nægkiarién e “Golgota” ye nægkiarién kape námə Rom ramni má “Kalfari”, nípran rímá

“kerhə irə jíj.”

³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimməvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməməhayen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, miphəh ninimien.

³⁵ Kini kimmharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarieren kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† (Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwəta aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nai kirik ramni mə kimsəmə-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərkən-pən a kapən kapə ikin yerpərig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəmə, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-mimien ye nipig kisisar əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwayu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwayu ye nai kamarkwao kin pəh kisəmə, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatəta ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinal In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawrapkwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkwəiəh əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mimə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”†

⁴⁷ Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarieren ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaəja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksin khamə, “Apəh. Pəh kisəmə ru mə to Elaəja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimmətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhəkə Məmrhəkə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimmor ye nipəg kapier kimsakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuətuk yamə mine kwənhəmhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, iriə kimmhavən Yerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimsəmə nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimmhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəmə. Apa kupan kimmhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksin, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrirəhsi-pən niprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh niprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən məəhu-pən ye nəpəg kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə

27:34: Sam 69:21 † 27:35: Nəgkiarieren e rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnasək-əpnis ye nəgkiarieren kape Matiu. 27:38: Aes 53:12 27:39: Sam 22:7; 109:25

27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 † 27:46: Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimmhəyən kape Yesu rimnor fulflem ye profes ye Sam 22. 27:48: Sam 69:21 27:51: Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 27:55: Luk 8:2-3 27:58: Dut 21:22-23

kirik mētapig kin nēpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriu kaokwəta ipakə tuk nēpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nēpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə kin naha Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nīpig kwan a, yermamə kape neikuəyən rimnamragh hanə, mīmə, ‘Nīpig kisīsər tukruə mīvən, jakimragh min ye nimhəyən kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nēpag kapier miseriaji-pən nīpig kisīsər ruauə mīvən ta. Tamə, kafan narmamə minə khaue misəkrəh kin nīpran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyən kafan. Neikuəyən a tukrahəs pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nēpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nēpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsua ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhəyən kafan

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nēpag kapier.

² Məkneikin, nimnimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mīvən ye nēpag kapier, məsuə ta kin kapier mamkwəta aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nīpran raməsia rəmhen kin naropigien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətmnimin. Mhamir masəmir rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nīpiraovin minə a mīmə, “Takrapəh nīraginien. Yakirkun mə nakawarhakın Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruamragh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekın e kimnərhəu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyən kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ Intə, nəgkiarrien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mīmə, “Rhuva.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəkəp-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “Rapəh nīraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nīpig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape namə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əriə mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nīpig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nīpran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərhəu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əriə mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nīpig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəriə nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əriə, mīni-pən tuk əriə mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyən minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksarī-pən fan nəgkiarrien yame yimīni-pre tuk əmiə. Kini nəfraksien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nīpig m-fam meriaji Nīpig Kwasig.”

Mak Nægkiarien Huvə yame Mak rimirai Nægkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhanı mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai niprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhanı.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehuə yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuua əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuaturə nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

Jon Baptaes raməmır ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ In e Nægkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rima, “Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.*

(Mal 3:1)

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,

“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” ’’ *(Aes 40:3)*

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nımətən mə kwasarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mima, “Taksarar ye nərigien kapəmıə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon ripəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə sakal. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpirig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənımkur kini mırısın-ta nərus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmıə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmıə kin Nanmın Rhakə.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nipig a, Yesu rimasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmır ikin. Kini ai Jon rimnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkınter min ye tame nu, In məm məknekin mə napuə rimnəkwag. In rəm Nanmın kape Kughen rısi-pən aıkin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarien kirik rimasi-pən ye rao ye neai mamni mımə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rimnarkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

* 1:2: Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. 1:4: Wok 13:24; 19:4 † 1:6: Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaəja. 1:6: 2 King 1:8; Mat 11:8 1:7: Wok 13:25 1:11: Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7

¹² Mæknekin, Nanmin kape Kughen rimnækeikei kimi Yesu kini mækir mivæn apa ye tipævsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mæ tukrukrao ye nærgien kafan kape nipig foti. Yesu ramaræ iriæ nar miragh aparu minæ. Kini mærig agelo minæ kimisarha huvæ tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ Kini kiræhsi-pæn Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu ripivæn Galili, mamni-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen. ¹⁵ Mimæ, “Taktækun ai, rinor atuatuk nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauæ-ta. Taksarar ye nærgien kapæmiæ tuk tævhagæ hah kapæmiæ, mhani næfrakisien ye Nægkiarien Huvæ kape Kughen.”

*Yesu rimnokræn kin narmamæ kuas- narmamæ kape niviyen kæmam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)*

¹⁶ Kini ai, Yesu rimnæriwæk ye nikar lugun Galili, kini mæm kwææ mir kiraru, nhagriu e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamæ kape niviyen kæmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, “Rauæ mirakwasig kin Yo. Pæh yakor æmiru yermamæ mir kape niviyen narmamæ.” ¹⁸ Mæknekin kræpæh kapæriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu ræriwæk mivæn kæskæh æmæ min, kini mæm kwææ mir kiraru. Kwajikovæ mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes mine Jon. Kaokwætæ ye nækwai bot kapæriu, kini marajir æsigin net kapæriu. ²⁰ Mæknekin Yesu rokræn kin æriu. Kini ai iriu kwææer mwæpæh rimriu Sebedi ramæmir ye nækwai bot iriæ kafan narmamæ minæ. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

*Yesu rimnæko ta yarmhæ ye yermamæ kirik
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu mine narmamæ kafan kimnhavæn apa yerkwau kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivæn apa nimæhuak kape næmæ Isrel, kini mamhajoun narmamæ. ²² Narmamæ kimisarig kafan nægkiarien, kisakur, meinai kafan nægkiarien nanmin aikin, ripæh næmhenien kin nægkiarien kape næmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamæ kirik, nanmin has ramærer-pæn iran. Kini in ruæ min ye nofuginien kapæriæ. Kini mok-rapomh kin Yesu mimæ, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemæ Nasaret! ?Nakamuæ ikin e mæ takhawor æmawæ? Tukmæ ror Ik nimauæ mæ takoriah æmawæ.” Kini mamni min mimæ, “Yo yakwir-kun-ta mæ Ik e Ik Yemæ Imærhakæ kape Kughen.”

²⁵ Mærig Yesu rimnægkiar skai pæn kimi nanmin has ai, mimæ, “!Eh! Pim. Èta ye yermamæ e.” ²⁶ Mæknekin, nanmin has ai ror niprai yermamæ rætæmnimin pik kini mokræn ehua, mæta iran, mivæn isok. ²⁷ Kini narmamæ minæ aikin kisæm kisakur, misaiyoh æriæ minæ mhama, “! Eh! ?Rhawor e? Nægkiarien vi kirik e. Kwæn e kafan nægkiarien, nanmin aikin. Tukmæ In nægkiar kimi nanmin has minæ kasor nækwan.” ²⁸ Mækneikin, nævsaoyen kape Yesu ritærhav markuraø ye Galili.

*Yesu rimnor huvæ narmamæ khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Mæknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatærhav ye nimæ kape nofuginien kape næmæ Isrel mhavæn atuatuk ye nækwai nimæ kape Saemon mine Andru, ³⁰ misæm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhævsao-pæn kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivæn, mivæh kwærmæn, mivi haktæ, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivæn, mivæhsi-pæn næviginien kimi æriæ.

³² Kini rinamenaiyu, narmamæ yamæ mine kimnhamhæ, mine narmamæ yamæ mine nanmin has ramæmir iræriæ, iriæ minæ tiks in kimnhakir-pæ æriæ tuk Yesu. ³³ Narmamæ minæ fam a yerkwau aikin, kasofugin æriæ minæ ye kwæruæ ye nimæ Yesu ramaræ ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvæ narmamæ khapsaah yamæ mine kimnhavæh namhøyen pisin pisin. In mamæko ta min nanmin hah minæ ye narmamæ, mamni-æhu nanmin has minæ mæ tukhapæh nisægkiarien, meinai iriæ kwænharkun-ta In.

*Yesu ramniærhav kafan nægkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Kæni rikwamer kin, yenpig-enpig ægkæp, Yesu rarar mivæn apa ikin narmamæ kharkæk ikin mamæhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minæ tiks in khavæn masarha-kin In. ³⁷ Kisæm In, khani-pæn tukun mhama, “Narmamæ fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mærig Yesu rimæ, “Nikam. Pæh khavæn apa yerkwau pisin pisin, ipakæ tuk ætawæ. Pæh yakni-ærhav nægkiarien aikin, meinai Yo yimauæ tukun.” ³⁹ Kini ai In ræriwæk markuraø ye Galili, mamni-ærhav

Nægkiarinen Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rimaue məm Yesu, kini mənimkur ye nimirin mamasək. Mamiyoh kin nasituyen, mīmə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mīmə, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Esanin!” ⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə min, nəmhəyen ai rirkək min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mīmə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nimir pris, pəh in rəm min ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narimnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rimini mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.” ⁴⁵ Mərig yermamə ai rimitərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rima to rıpəh min nivənien yerkwanu minə məriwək ye nimir narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pik In. Kini mərig In raməmir əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən masəm In aikin.

2

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nıpran rimamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nıpig tiksın ruə mivən, Yesu rirerig-pən min yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərəkəskəh. Nimə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nægkiarinen kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rimamhə. ⁴ Nimə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to kharəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipəkə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nımə, misəhipu ta nıkar nımə kirik, kini mharəh nıkaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nıpran rimamhə, mīmə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərsi-ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwtə, misəm norien a, minəsaiyoh əriə minə tukun, ⁷ mhama, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nægkiarinen e rahas. Kughen pisin əmə In rirkun nırhəsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rirkun nivəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mīmə, “? Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimie nakasəm əfrakis? ? Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mirəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məknekin marar mini-pən tuk yermamə nıpran rimamhə mīmə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mirəh kafan nıkaokao ye nimirie, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhama, “!Eh! Kitawə kharəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimmokrən kin Livae mə tukruə mikwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimməvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in rimməriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimmamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə minə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun rima tiksın kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksın a Farişi minə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has minə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhama, “? Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has minə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rimmərig nəgkiarinen kapəriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kisaħa.”

Nħajounien kape Yesu in nar vi; nħajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nıpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəħ nəviginien misatuakəm tuk nəħuakien, ramari-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksın kħauə misaiyoh Yesu, mħamə, “Ɔm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kħarkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə kħapəħ nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əria, mımə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksın to kħapəħ nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukrıpior nıpig kape narmamə tukħauə mħarəħ Yermamə yame kimnərkurək kafan, mħavən isok tuk In minə tiksın. Ye nıpig a in a, In minə tiksın kħarkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mımə, “To yermamə kirik rıpəħ nıvəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rıpəħ nıvəhyen waen vi kini mıvi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrıvi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nıkarin kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nıpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamħavən mħatərhav-pən yerki wit tiksın.† Kini narmamə kafan minə kħarhi kwənkwai wit nəria. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mħamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əria mımə, “Tukmə ror nakhapəħ nisəvəkinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəria nəviginien ramrırkək, kisəmkəv. ²⁶ Nıpig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukħapəħ nisənen. Mərig pris minə əmə kharkun nisənen.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əria mımə, “Səmru, Sabat rıpəħ nıkirien narmamə. Mərig narmamə kamħakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narımnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nıpig ai, yermamə kirik, kwermın rimnarəvin. ² Mərig narmamə tiksın kimisarkut mə tuksəm-ru naha nħagin yame tukhani haħ Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nıkam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermın rimnarəvin mımə, “Yuə marer ye nımrı narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əria mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəħ miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarħa mərarəo iriə. Nieħmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əria, meinai kapəria kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mımə, “Huatuk kin kwermın.” Kini ai, kwən ai rhuatuk kin kwermın, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mħavən misəm nukwhao kape King Herod, mħarai mhun nəgkhiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kħatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nıkar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əria. ⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamħauə mə tuksəm. Kħatərhav iku pisin pisin minə.

* 2:20: “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpig Yesu rimnəpəħ əria mımə ye nai kamarkwao kin, kimisasek. † 2:23: Wit in kwənkwai nai kirik kamor flooa kin. ‡ 2:24: Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəħ nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § 2:26: Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 2:27: Dut 5:14 3:4: Luk 14:3 3:6: Mat 22:15-16

Tiksin kimnhasi-pæn apa Judia. Tiksin khasi-pæn apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pæn apa Idumia, tiksin khasi-pæn ye nikar nu Jodan, mine ye kwænmhaan minæ yame ipakæ tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamæ khapsaah pik. Yesu rimnamni-pæn tuk kafan narmamæ, mimæ, “Taksor apnæpenæ ye bot kirik, pæh yakat-pæn aikin, meinai narmamæ kambahuh-pæ Yo.” ¹⁰ In ramni mæknakin meinai In rimnor huvæ ta narmamæ khapsaah yamæ mine kimnhamhæ. Kini narmamæ yamæ mine kimnhamhæ aikin kisarkut mæ tukhavæn pakæ tukun mharap misæsanin. ¹¹ Kini narmamæ yamæ mine nanmin hah ramærer-pæn iræriæ, tukmæ kisæm æmæ Yesu, khamir ye nimrin. Kini masokran ehuæ kin, mhamæ, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mærig Yesu rægkiar skai pæn kimi nanmin hah minæ, mætæpig kin æriæ mæ tukhapæh nhani-æpuyen In.

*Yesu rimirpen aposol minæ kafan twelef
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamæ kishaktæ fiak ye tukwas kirik. Kini rokræn min kin kafan tiksin narmamæ yame In rimnorkeikei, mæ tukhauæ pakæ. Kini iriæ khauæ pakæ. ¹⁴ Kini ai In irpen kafan narmamæ twelef. Mifæhsi-pæn nehuøyen kimi æriæ, kimæ, Aposol* minæ, mæ iriæ tukasæmir ipakæ tukun tuk nini-ærhavyen Nægkiarien Huvæ kape Kughen ¹⁵ kini mhavæh nirkunien tuk nækotayen nanmin hah ye narmamæ. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror mæknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pæn nhagin vi mæ Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovæ mir kape Sebedi. Yesu rhen-pæn min nhagriu mæ, Boanejes. Kini nipran rimæ, Pikwarien mir kape Karuæruæ); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovæ kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pæn kin Yesu kimi namæ hah minæ.

*Narmamæ tiksin kamhani mhamæ Yesu ramor narimnar ye nasaniænen kape Setan
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Yesu rirerig-pæ yerkwænu. Kini ai narmamæ khapsaah khauæ masæm min In. Mamhauæ, mhauæ, kini kwænmhaan kape napisien ramrirkæk tuk æriæ. Nipig kape næviginiæn ramrirkæk min. ²¹ Nipig famle kafan minæ kimisærig, mæknakin khauæ mæ tukhani-æhu, mhakir, misap, meinai namæ aikin kimnhani mhamæ kapæn kapæ rameno-eno. ²² Mærig namhæjoun tiksin kape Loa kape Moses kimnhatærhav Jerusalem, mhauæ, mamhani mhamæ, “!Nikam! Rirkun næko-tayen nanmin has minæ meinai Bielsebul, yemehua kape nanmin has minæ, ramærer-pæn iran.”

²³ Kini Yesu rokræn kin narmamæ minæ ai khauæ ipakæ tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk æriæ, mimæ, “Nikam. ?Nakharkun mæ Setan rirkun nækotayen Setan uæ? Nikam. ²⁴ Tukmæ narmamæ ye kantri kirik kasæwhai æriæ minæ, misaræ kiraru, kini tuksoriar kapæriæ narøyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini ræmhen min kin yerkwænu kirik. Tukmæ narmamæ kasæwhai æriæ minæ, misaræ kiraru, rukwanu a to ripæh naræ-huvøyen. ²⁶ Ræmhen min kin narmamæ kape Setan minæ, tukmæ iriæ kasæwhai narøyen kapæriæ ror kiraru, kwæseikus-eikus nimæ en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripæh nærer-timtæn. Tukrasaah-æsaah mirkæk.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamæ kirik nagheen rehuæ rivæn mætu kafan narimnar, kini in mamæmir, yermamæ pisin kirik to ripæh nivænien mækræh kin. Tukmæ yermamæ kirik rimæ tukrækræh kin, tukrækupæn mirkwæji yermamæ ai nagheen rehuæ. Kini ai mirkun nivænien mækræh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pæn, yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ, mæ Kughen rirkun nivæhsi-tayen nahasien minæ fam yame nakasor, uæ nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mærig tukmæ nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripæh nivæhsitayen nipig kirik. Tævhagæ hah a tukramæmir kape rerin.” ³⁰ Yesu ramægkiar mæknakin meinai in apa kupæn kimnhani mhamæ nanmin hah kirik ramæmir iran.

*Famle æfrakis kape Yesu, iriæ e narmamæ yamæ mine kasor nægkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)*

³¹ Kini ai, piau Yesu minæ, mine nisini khatærhav-pæn min. Kini masæmir iruæ. Kini mishær-pæn kin kirik mæ tukrivæn mokran-pæn kin. ³² Narmamæ khapsaah kasækwætæ imæ misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pæn tukun, mhamæ, “Yemasur, nisininim, mine piam minæ mine kafam kakæ minæ kisorkeikei mæ tuksam-ru Ik apa iruæ.”

³³ Mærig Yesu rini-pæn mæ, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minæ?” ³⁴ Kini In marha mærao ye narmamæ yamæ mine kasækwætæ misarkurao kin, mini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimiæ

3:10: Mat 14:36   **3:11:** Luk 4:41   **3:12:** Mak 1:34   * **3:14:** “Aposol” nipran ramni yermamæ kirik yame kamher-pæn kin.   **3:16:** Jon 1:42   **3:17:** Luk 9:54   † **3:18:** “Selot” ræmhen kin yermamæ kirik yame rikwasig kin nukwao kape namæ Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape namæ Rom.   **3:22:** Mat 9:34; 10:25   **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14

e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinién kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(*Mat 13:1-9; Luk 8:4-8*)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwəə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwtəə i-fiak masəterig kin. ² In rimnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinién minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapiér yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mīrh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən yerki kwənrəkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknəkin, kwənrəkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksin rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaieriə khapsaah. Tiksin kimnhakuə kin kwənkwaieriə toti, kini tiksin kimnhakuə kin sikisti, kini tiksin kimnhakuə kin wan hundred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimīə rarə, sərig huvə nəgkiarién e.”

Narmamə tiksin kisaiyoh Yesu kin niprai nuhpikinién

(*Mat 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksin min khavən minisaiyoh-pən kin niprai nuhpikinién minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinién tuk narmamə yamə mine kasəmīr iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“ Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmīen nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinién kape təvhagə hah kapəriə.”

(*Aes 6:9-10*)

Yesu ramni-ərhav niprai nuhpikinién kape yermamə yame rimisuv kweru nai

(*Mat 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mimə, “?Rhawor e? ?Nakaseinein hanə niprai nuhpikinién e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min niprai nuhpikinién minə min tiksin? ¹⁴ Nuhpikinién e, nipran ramni məknəkin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarién kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksin yame kisərig nəgkiarién a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarién kape Kughen, taktəkun əmə Setan rivəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kapiér kini murə aihuaa əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarién kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarién yerkiiriə, masərer kape nipig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nipig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarién Huvə kape Kughen, məknəkin kamhamīr. ¹⁸ Kini narmamə tiksin yame kisərig nəgkiarién kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənrəkəsik. Kisərig nəgkiarién e, ¹⁹ mərig kasəterig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəriə. Kini nautə reikua irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarién kape Kughen, ripəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarién a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarién a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksin kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksin kamhavəh sikisti; kini tiksin kamhavəh kwənkwan wan hundred ye narəyen kapəriə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə

(*Luk 8:16-18*)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig,

4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3   4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34   * 4:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə

“wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit.   † 4:7: Yesu ripəh niniyen kwənrəkəsik, mərig rimini nərəsuk kirik yame ror nhirin.   4:19: Mat 19:23-24   4:21: Mat 5:15; Luk 11:33

tukamækeikei kəm. Tukmæ kuvrig æpis, kini mærig tukramækeikei mier-pæ ikin rhakak ikin. ²³ Tukmæ kimiæ narmamæ yame nimætirgimæ raræ, sætærig huvæ kin nægkiarinen e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Nægkiarinen e nakasærig, takasækeikei misærig huvæ. Narmamæ yame mine kisærig kafak nægkiarinen kini mhapæh nisæripæn-huvæyen, to khapæh nharkun-huvæyen. Mærig narmamæ yamæ mine kisærig kafak nægkiarinen kini misæripæn huvæ, tukhavæh nirkunien min rhaktæ haktæ. ²⁵ Narmamæ yame mine kisari-pæn kafak nægkiarinen, Kughen tukrivæhsi-pæn min nirkunien kimi æriæ. Mærig narmamæ yamæ mine kisærig nægkiarinen e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivæhsi-ta nirkunien kækæh yame rikiriæ ramæsik mæ iriæ kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktæ atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Narmaruyen kape Kughen ramhen kin kweru nai yame yermamæ ramsuv yerki næsimien. ²⁷ Tukmæ yenpig, ramapir. Mæ yeraan, in ramariwæk mamavæn. Mærig kweru nai in ramhaktæ atuk æmæ mamehuæ. Mærig kwæn a reinein mæ rhawor e mamor mæknekin. ²⁸ Nimoptanæ æmæ ror kweru nai ramhaktæ, mamor nimarin, kini mavus jihin, kini mamkuæ kin kwænkwan. ²⁹ Kini nipig tukmæ kwænkwan rimruæ, kini yermamæ ai rivæn mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuæ ye nasaninien kafan

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rimæ, “?Narmaruyen kape Kughen in ramhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In ramhen kin kwænkwai nai kirik kamni kimæ mastad. Kwænkwai mastad rarkwæskwæ rapita kwænkwai nai minæ fam. ³² Mærig tukmæ ræsaah, in muræ mamehuæ pik, mapita nai minæ tiksins. Mamtikimkimin man yerpærig minæ khauæ masor-pæn nimairiæ ye rægrægin.”

³³ Nipig fam, Yesu ramævhag kimi narmamæ khapsaah kin nægkiarinen ye nuhpikinien, reriaji atuatak nirkunien kapæriæ. ³⁴ In ramægkiar kimi narmamæ apnapig ye nuhpikinien æmæ. Mærig tukmæ In mine kafan narmamæ minæ, ramhoprai-pæn niprai nægkiarinen kafan kimi æriæ.

Yesu rimini-æhu nimætag ehua ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “Pæh khavæn apa nikar lugun pæn.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamæ, misat-pæn ye bot yame Yesu ramkwætæ iran, mhavira. Kini bot minæ tiksins kimnhakwasig min kin æriæ. ³⁷ Mhavira, mhavira, nimætag ehua kirik ravæn kin tahik rehuæ pik, ipakæ rakætænim kin bot. ³⁸ Mærig Yesu ramapir mamæsawæ huvæ ye nækwai bot. Mærig narmamæ kafan minæ kimnhasig In, mhama, “Yhajoun, !Emru! !Natuksæmmim, mærig Ik nakpæh nærigien!”

³⁹ Mækneikin Yesu rhekimter magkiar kimi nimætag mine tahik mimæ, “Rapæhra.” Kini ai nimætag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamærinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “?Nakshawor mamhagin mæknekin? ?Nhatætæyen kapæmiæ rirkæk hanæ uæ?”

⁴¹ Mærig iriæ kwænhagin pik. Mamhani-pæn tuk æriæ minæ mhama, “?Naha e yermamæ? ! Nar apnapig mæ nimætag mine tahik, mærig kawor nækwan!”

5

Yesu rimnækota nanmin has ye yermamæ kirik

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriæ khatarhav-pæn min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavæn ye kwænnhaan kirik kape næmæ Gerasa. ²⁻³ Kimnhatarhav ye nækwai bot, kini yermamæ kirik raræ misi-pæn min ikin kamnim narmamæ ikin, mamuæ miræhpikin Yesu. Kwæn a ramaræ ikin kamnim narmamæ ikin. Nanmin has ramæmir iran, keinein narkis-ætærækin-ien kin næræus uæ jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ætarækin nihun mine kwermim kin jen, mærig in ramakapir-pir. Nagheen rehuæ, narmamæ kaseinein nharaptærækinien. ⁵ Tukmæ yenpig uæ yeraan, ramamir apa ikin kamnim narmamæ ikin uæ apa ye tukwas kini mamætæpar apomh, kini mamærtæih-ærtæih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu ramæmir hanæ isok, yermamæ ai ræm, kini raiyu ætkin muæ manimkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pæn tukun mimæ, “!Nanmin has, æta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimæ, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpærig pik. ? Nakmæ takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mæ takpæh norien næmhæyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nħagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukri-pəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye niħu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmwə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavan yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginiən pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavan apa iməria ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwənu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmīr iran kupan. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukri-ərhav a iməria ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriū min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mīmə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwənu kimie kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimrin ²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yħajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” ²⁴ Kini Yesu rivən iriū min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriū. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərao-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “! Əmrul! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimrin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatəyəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen rürkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yħajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginiən. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhəuvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhəuvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwəwə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavan misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nipran rimə,

“Piakæskæh, yakamni-pre tuk ik mæ, ‘Hekimter’.”⁴² Mæknekin, piakæskæh a rhekimter mæriwæk. (Kafan newk twelef amæ.) Kimisəm norien ai Yesu rimnor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Takhapæh nisævsaoyen kin norien e kimi narmamæ. Kini havæhsi-pæn næviginiën kirik kimin pæh ræn.”

6

Namæ ime Yesu kimisæpæh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritærhav min aikin, mivæn apa iman ikin. Narmamæ kafan minæ kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuæ, In rimnævthag kimi narmamæ apa nimæhuak kape namæ Isrel. Narmamæ khapsaah aikin. Kini kisærig kafan nægkiariën, kisakur pik kin. Mamhani mhama, “Man, ?In ravæh hiæ nirkunien e? ?Ramhawor mivæh nirkunien? ?Rhawor mor nimtætien minæ e?” ³ Kitawæ kwænharhun ta kwæn e. In kwajikovæ amæ kape yermamæ yame ravhirækin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minæ e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakæ minæ kasaræ min e kitawæ miriæ.” Kini narmamæ minæ a kasæmækin In.

⁴ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Tukmæ profet kirik kape Kughen, narmamæ tukhasiai in. Kini mærig, narmamæ iman ikin, mine kwænæræus kafan minæ, iriæ pisin amæ khapæh hasiaiyen in.” ⁵ In a kwænmmaan a, ripæh nor-pikiën nimtætien. Mærig In rææhu-pæn kwermîn ye narmamæ kwatiksîn yamæ mine kamhamhæ, kini mor huvæ æriæ. ⁶ Mærig Yesu rimnæm mæ narmînæ iman ikin kapæriæ nhatætøyen rirkæk, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamæ twelef mæ tukhatærhav misævsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu ræriwæk mamarkurao yerkwanu minæ aikin mamævthag kimi narmamæ. ⁷ Kini mokræn kin narmamæ twelef kafan mæ tukhauæ, kini mivæhsi-pæn nehuøyen kimi æriæ tuk nækotayen nanmin has ye narmamæ. ⁸ Kini mimæ, “Tukmæ nakamhavæn ye swatuk, mhapæh nhavæhyen nar kirik. Takhapæh nhavæhyen bred, uæ nitip uæ mane. Takhavæh amæ kaskin. ⁹ Kini mhavæhsi-pæn sandel, mærig takhapæh nhavæhyen neipæn kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Nipig tukmæ nakhavæn yerkwanu kirik, misaræ ye nimæ kirik, nimæ a in a taksaræ amæ ikin miseriaji mhatærhav ikin mamhavæn. ¹¹ Mærig tukmæ yerkwanu kirik ripæh norkeikeiyen æmiæ mæ takhavæn imæriæ ikin, mhapæh nisætærigien kin æmiæ, takhatærhav imæriæ ikin, misarpita-arpita nimokruur ye sandel kapæmiæ. Norien e tukror nimtætien mæ narmamæ yerkwanu a kimisor nar kirik rapæh namhenien.”

¹² Kini ai iriæ khatærhav, mhavæn, mhani-pæn tuk narmamæ mæ tuksarar ye nærigien kapæriæ tuk tævhagæ hah. ¹³ Kini masækota nanmin hah minæ ye narmamæ khapsaah. Kini masætæg-pæn nehe kwænkwai olif* ye kapæn kapæ narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ, kini khahuvæ.

Herod rimæ ta mæ Jon Baptaes ruæmragh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nævsaoyen kin Yesu ritærhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rærig. Narmamæ tiksîn khama, “Mæ Jon Baptaes a. Mæ rimæmragh min kini mamor pik nimtætien.”

¹⁵ Mærig narmamæ tiksîn khama, “Nikam. Mæ Elæja.”

Kini mærig tiksîn khama, “Mæ profet pisin kirik. Ræmhen kin profet kupæn kape Kughen.”

¹⁶ Mærig Herod rimnærig, mimæ, “Nikam. Mæ Jon Baptaes e, yame yimnæræru ta nipætæk nuan. Yakmæ rimimragh min.”

¹⁷ Herod rikin rimnæsik mæknekin meinai in apa kupæn, rimiræhsi-pæn Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mærig Jon rimini-pæn tuk Herod mæ, “Kamni-æhu mæ takpæh nikir-tayen piraovin kape piam.”[†] ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mæ tukrhojni Jon, mærig rineinein ²⁰ meinai Herod rimisiai Jon, mirkun mæ in yermamæ atuatak kape Kughen, kini mamæm vi vi in. Nipig Jon ramægkiar mukrekin kapan kapæ Herod, kini Herod rorkeikei mæ tukrærig min.

²¹ Mærig nipig kirik, Herodias rimivæh kwænmmaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimnor næviginiën ehua kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini mokræn kin gavman

5:41: Luk 7:14   6:4: Jon 4:44   6:11: Luk 10:4-11   6:11: Wok 13:51   * 6:13: Olif in nai kirik kamæn kwænkwan. Kamarkwæsis min nehen kamor oel kin.   6:13: Jem 5:14   6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

† 6:18: Kughen ramni-æhu mæ takpæh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mærig tukmæ piam rimha, kafan kwajikovæ rirkæk, takamakæikei mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6).   6:19: Lev 18:16

kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksin apa Galili; khaue ye nəviginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rivan min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksin kimisəm, rikiria ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktakun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarinen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarinen əutən ye nimir in minə tiksin. To ripəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapən kapa muə. Kini mobael ai rivan apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapən kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misəruhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mōr ripsaah, maməvigin narman faeftaosen kin (Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimmher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvəso-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatarəhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksin yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khaue misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuve mə kimiə əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu† ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiria mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuve, misəkwətə ye nimrin nimirin.” ⁴⁰ Nimrin tiksin wan handred. Kini nimrin tiksin fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mivəag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip tweleef khakwar min. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

Yesu raməriwək haktə ye nimar mar tahik

(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavan apa ye nikar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowīə kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəuten meinai nimətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nimar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nimar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisətpər mhagin pik.

6:30: Luk 10:17   6:34: Nam 27:17; Mat 9:36   † 6:37: Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”   6:44: Mak 8:1-9   6:46: Luk 5:16

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”⁵¹ Kini ratpən ye bot, nimətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien.⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rimnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rimnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret

(Mat 14:34-20)

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkin kapəriə bot aikin.⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In.⁵⁵ Kini kisajyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin.⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehua, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərə əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mifam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu

(Mat 15:1-20)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhaue misofugin-pən tuk Yesu² kini misəm mə narmamə tiksın kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel.³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisəravyen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien.⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhaue yerkwanu, kini mhapəh nisəravyen, to khapəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

⁵ Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhama, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

“Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhama nəgkiarieren e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.”

(Aes 29:13)

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhama nakharkun pik nar? !Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə!¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mīmə, “Takhasiəiə nisinmiə mine rimimimə.” *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)*¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsitu yen yame mine tatə kapəriə, mhama tukhani-pən tuk əriə mhama, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasitu yen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə.¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarieren kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun.¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to riphə norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.¹⁶ Yermamə yame nimətərgin rarə, tukrərig huvə nəgkiarieren e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisajyoh kin nipiari nuhpikinien yame in rimini.¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye

6:51: Mak 4:39 * 7:4: Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksın tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kirik kimə, Mishnah. † 7:16: Nəgkiarieren ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror mæknakin to ripah nivænien yerkin. Mivæn ye tipeuæ en mipitarhav hanæ min.” (Nægkiarien a kape Yesu rini huvæ fam næviginien minæ ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mimæ, “Mærig narimnar yame ramsi-pæn yerki yermamæ in en ramor yermamæ ramæmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamæ, nærigien hah ripsaah, ræmhen kin nækræhyen kin piraovin, nhopnien yermamæ, napir-pænien tuk piakwænahin, nækræhyen, ²² næptigien kin nautæ, norien has, nor-apnapigien nar, neikuæyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nægkiar-ausitien, mine natæwaoyen. ²³ Norien has minæ a kamhasi-pæn yerki yermamæ mor yermamæ ramæmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin kirik yame pæh nien mæ kwænæræus kape Isrel ramni nãfrakisien ye Yesu (Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritærhav min aikin meiwaiyu ærhav kwænmhæan ehua kirik, nhagin e Tæa. Maiyu apis-apis pawk, mivæn imæ, mærig narmamæ a kharkun mæ In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimnæmir ye kafan piakæskæh. Pian ai pæh nien mæ kwænæræus kape Isrel. In rimnarha apa Fonisias, ye provins a Siria. Kini rimnærig nævsaoyen kin Yesu, kini ruæ, mænæmkur ye nimrin masæk ægin mæ tukræko ta nanmin has ye kafan piakæskæh.

²⁷ Mærig Yesu rini-pæn nuhpikinien kirik tukun mimæ, “Pæh kwajikovæ minæ æmæ tuksævigin tupriæ ræsiis. Ripæh natuatukien mæ tukvæh næviginien ne kwajikovæ karakikin-pæn kimi kuri minæ.”[†]

²⁸ Mærig piraovin ai rini-pæn tukun mæ, “Yemasur, næfrakis. Mærig kuri minæ kharkun nisænien nimsimsi næviginien ne kwajikovæ minæ yame ramæsaah-pæn ye næpææg tebol.”[§]

²⁹ Kini Yesu rini-pæn min mæ, “Nimnhorpin mæknæn nægkiarien, rhuvæ. Nanmin has ruatarhav ta ye kafan piakæskæh. Rerig-pæn imam yerkwænu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pæn iman yerkwænu mæm kafan piakæskæh ramapir huvæ ye nikaokao. Nanmin has ruatarhav iran.

Yesu rimnor huvæ kæræ kirik, mor huvæ min rægkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritærhav min provins a Tæa, kini meiwaiyu-pæ mapita provins a Saedon, muæ e Galili, mivæn kwænmhæan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharæh kæræ kirik yame ripæh nægkiarien, mhæua kimin. Misaiyoh-pæn Yesu mæ tukræaruhu-pæn kwærmæn ye yermamæ ai, pæh rhuvæ.

³³ Kini Yesu rivæh yermamæ ai, miravæn isok tuk narmamæ, mivæhsi-pæn kwænkwai kwærmæn ye nimtærgi yermamæ ai, mæjai kwænkwai kwærmæn, kini mirap neramæ yermamæ ai. ³⁴ Kini marha faktæ ye neai, mærig kafan nærigien ripam, kini meihagh æpir. Kini mini-pæn tuk yermamæ ai mæ, “!Efatal!” (Nipran rimæ, “!Ækwag!”). ³⁵ Mæknekin, nimtærgi yermamæ ai rækwag, kini neramæn rihuatuk, mægkiar huvæ.

³⁶ Kini Yesu rini-æhu æutæn tuk narmamæ mæ tukhapæh nisævsaoyen kin norien a. Mini-æhu æutæn pawk, mærig iriæ kisævsao kin mamharpin. ³⁷ Kini iriæ kisakur pik kin nimtætien a, mamhæni mhæmæ, “Man. Kwæn a rapita. Rirkun nar æfrakis. Ramor huvæ kæræ minæ mine narmamæ khapæh nisægkiarien.”

8

Yesu rimnor nimtætien kirik, mamævigæn narman fo taosen (Mat 15:32-39)

¹ Ye nipig a, narmamæ khapsaah khæuæ min misæm Yesu. Iriæ, næriæ næviginien rirkæk. Ror pæn Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ, ² “Ririk reiwaiyu pik tuk narmamæ minæ e. Kitawæ miriæ kasæmir nipig kisisar, kini næriæ næviginien rirkæk. ³ To yakher-pæn kin æriæ yerkwænu kamhævæn, kirik ræmkæræv ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir, meinai tiksæn kimnhasi-pæn isok.”

⁴ Kini narmamæ kafan minæ khæni-pæn tukun mhæmæ, “?Tukhavæh hiæ næriæ næviginien? Ikin eikin e kwænmhæan ækwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh æriæ mæ, “?Mærig bred kuvhuun en?”

Khamæ, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pæn tuk narmamæ ai mæ, “Taksækwæta.” Kini mivæh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, mæhi-pæn kimi kafan narmamæ mæ tuksævigin narmamæ kin aikin. Kini ai iriæ kisor. ⁷ Kwaji këmæm tiksæn min aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun,

[†] 7:27: Yesu ramægkiar kin kuri meinai næmæ Isrel iriæ khamæ næmæ Fonisias mine næmæ Siria kisæmhen kin kuri. Ror pæn khamæ takasitu ye kwajikovæ minæ kape nar Isrel, mipæh nasituyen ye kwajikovæ minæ kape tanæ pisin. [§] 7:28: Pian a rimnægkiar kin nimsimsi næviginien ror nuhpikinien kin. Mæ Yesu ramasitu ye narminæ Isrel, mærig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapæh næhipæn-fam-ien kimi narminæ Isrel.

mīni mē tukhavəhsi-pən mīn kimi narmamə ai. ⁸ Kīni kisəvigəñ, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nīpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ⁹ Iriə kimasəvigəñ, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kīni Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kīni ai iriə kafan narmamə mīnə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun mīnə kape loa kape Moses khamə tuksəm nīmtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kīni ai, Farisi tiksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nīmtətien kirik ye nīmririə ye nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen. ¹² Kīni Yesu rikin rəpou, meihagh əpīr, mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nīmtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nīmtətien kirik ror məknenkin.” ¹³ Kīni Yesu rəpəh namhajoun mīnə a, matpən mīn ye bot, məviəfugin-pən ye nīkar lugun.

*Yesu rīmnor kwirig kimi kafan narmamə mīnə meinai kapərhiə kapə riskai pik
(Mat 16:5-12)*

¹⁴ Kīni ai Yesu mine kafan narmamə mīnə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nīpər bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kīni Yesu rīmnor kwirig kimi əriə ye nuhpikīnien mīmə, “Takəsərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mīnə, mine Herod.”*

¹⁶ Kīni kīnəsaiyoh əriə mīnə kin nīprai nuhpikīnien a, mhāmə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kīnnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə mīnə mə bred rikə? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyən? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyən? Kapəmiə kapə riskai pik. ¹⁸ Nīmrimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nīmatərgimīə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukīn fam narīmnar yame kitawə kīmisor. ¹⁹ Nīpig yimivəh nīpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kīnisəpəh nīpərpər nəvigīnien, ?nakhavai-pən ye nītip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kīni rarə maiyoh mīn əriə mə, “Nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kīni mhapəh nīpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rīmnor huvə nīmrin pis kirik rhuvə mīn

²² Kīni ai khauə mhavhiak mīn yerkwānu kirik nhagin e Betsaeda. Kīni narmamə tiksin kharəh nīmrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərhə-pən kwermīn iran. ²³ Kīni Yesu riwəh kwermī yermamə ai mīkir mīravən isok tuk yerkwānu. Kīni ai, rəjai nīmrin, kīni mərəhu-pən kwermīn iran, mīmə, “?Nakarha maməm nar uə nīkam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kīni mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai mīnə.”

²⁵ Kīni Yesu rarə mərəhu-pən kwermīn ye nīmrin, kīni ai yermamə ai rarha huvə. Kīni nīmrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kīni Yesu rher-pən kin mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nīvənien yerkwānu e nīmasi-pən ikin.”

*Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Kīni ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav mīn mhavən yerkwānu mīnə ipakə tuk kwənmhan ehua kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhāni mə Yo e pa?”

²⁸ Kīni khāni-pən tukun mhāmə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kīni tiksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kīni In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhāni mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rīmə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kīni ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhāni-pənien tuk narmamə.

*Yesu rīmnəkupən mīrkun, mīni-ərhav mə tukrīnhə, kīni mīmragh mīn
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)*

8:9: Mak 6:35-44   **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29   * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rīvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahāsien.   **8:15:** Luk 12:1   **8:17:** Mak 6:52   **8:19:** Mak 6:41-44   **8:28:** Mak 6:15   * **8:29:** Jon 6:68-69

† **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kin tuk nīwəh-mīraghien ətawə.”   **8:30:** Mak 9:9

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhayen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nipig kisisar tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekən Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarinen yame Yesu rimini.

³³ Mərig Yesu ralar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! ! Ap ikin e! Nərigien kafam ripəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khaue kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhayen rəmhen kin nəmhayen ye nimhayen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nauta rehua pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nimraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarinen kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nəmhayen miseriaji nipig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsia məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisar: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimməgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekən napuə kirik reiwayu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarinen kirik risi-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekən, krharhaha, nrhəpəh min nrhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer. ⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutan pən tuk ərisir mīmə, “Takhəpəh nrhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhayen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhəvəh tim tim nəgkiarinen kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhəiyoh ərisir minə mirhīmə, “?Nəgkiarinen e ramni, tukrimhə mīmragh min, nipran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhəiyoh Yesu mirhīmə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (Mal 3:1)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimməkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ? Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhayen ye narimnar ripsaah?’ † ¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

Yesu rimməkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekən misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mīmə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

8:34: Mat 10:38-39; Luk 14:27   8:38: Mat 10:33   9:1: Mak 13:30   9:7: Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18   * 9:11:

Emru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17.   9:12: Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6   † 9:12: Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhayen tuk narimnar ripsaah.   9:13: Mat 11:14

¹⁷ Kini mærig yermamæ kirik ruæ mini-pæn tukun mæ, “Yhajoun, yo yimiræh kafak pikwarien muæ mæ jakæm lk, meinai nanmin has ramæmir iran, mamor in reinein nægkiarien. ¹⁸ Tukmæ nanmin has rærer-pæn pik iran, kini mamæsuæ kin, ramæmir-pæn ye nimoptanæ. Nehe nakwan ramtærhav, mamoh kwæruæ, kini nipran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pæn kafan narmamæ mæ tukæko-ta nanmin has, mærig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “!Kæsi! Kimiæ yamæ mine naksaræ e towei, nhatætøyen kapæmia rirkæk. ?Kitawæm kimiæ tuksaræ miseriaji naha nipig nakpishatætæ irak? Haræh pikwarien en mhauæ.”

²⁰ Kini kharæh mhauæ kimin. Nipig nanmin has rimnæm Yesu, mækneikin ror pikwarien a rætæmnimin, mamæso-k-æso-k ye nimoptanæ. Kini nehe nækwan ramtærhav rhawæn.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pæn rim pikwarien mæ, “?Rimnor mækneikin m-kivhuun ai taktakun?” Kini rini-pæn tukun mæ, “Rimnamarkæskæh mirikakun. ²² Nipig ripisaah nanmin has ramæsuæ-pæn kin ye nap uæ ye nu, mamarkut mæ tukrimhæ. Tukmæ nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk æmawæ, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “?Nakhawor mamaiyoh mæ yakirkun nasituyen uæ? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamæ yamæ mine kashatætæ irak.”

²⁴ Mækneikin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mæ, “Yakamhatætæ, mærig kafak nhatætøyen rarkæskæh. !Takor yo mæ jakhatætæ pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu ræm mæ narmamæ kamhauæ ipakæ tukun, kini rægkiar pæn skai kimi nanmin has mimæ, “!k nanmin hah. Nimætærgim ræru. Nakeinein nægkiarien. Yakamni-pre tuk ik mæ takætæ ye pikwarien e, mipæh min nuæyen tukun.”

²⁶ Mækneikin nanmin ai rok-rapomh mor niprai pikwarien ai rætæmnimin kini mæta iran. Kini iriæ kisæm niprai pikwarien ai mamhani mhama, “Ruamhæ ægkæp.” ²⁷ Mærig Yesu rivæh kwermmin, mivi haktæ, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pæn min imæ, iriæ pisin æmæ kafan narmamæ minæ kinh kisaiyoh In mhama, “?Kiwawæ yakshawor miseinein nækotayen nanmin has a?”

²⁹ Kini Yesu rimæ, “Nanmin has yamæ mine kisor mækneikin, næhuakien pisin æmæ rirkun nækotayen æriæ.”†

Yesu rimini-ærhav min mæ tukrimhæ

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kini khatærhav-pæn min aikin mamhavæn misapita yerkwanu minæ e Galili. Mærig Yesu ripæh norkeikeyen mæ narmamæ tukharkun kwænmhæan yame In ramaræ ikin, ³¹ meinai In ramæwhag kimi kafan narmamæ minæ mamni mæ, “Yermamæ kirik tikreighan-pæn kin Yo, Ji Yermamæ, ye kwermi tikmir minæ kafak. Mærig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisæ; Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mærig narmamæ minæ kafan khapæh nharkunien niprai nægkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

?Pa e in yermamæ yame in rehuæ rapita?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kini khatærhav-pæ min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavæn ye nækwai nimæ. Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamæ mimæ, “?Naksæriwæk ye swatuk, masotgoh kimi æmiæ minæ tuk naha?” ³⁴ Kini iriæ khapæh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauæ ye swatuk masotgoh mæ iriæ pa nhagin in rehuæ rapita æriæ minæ tiksîn.

³⁵ Kini Yesu ritei-æhu mækwætæ mokran kin kafan narmamæ twelef khauæ, kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Tukmæ kimiæ kirik rimæ tukreihua mapita narmamæ, kafan nærigien tukramækeikey meiwaiyu ægkæp. Kini mamor atuæ kin æmæ kape narmamæ.”

³⁶ Kini riræh kwajikovæ kirik mærip in ye kwerkwan iræriæ. Miræh-si haktæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, ³⁷ “Yermamæ yame ravæh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovæ kirik ræmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pæh nien mæ ramasitu æmæ irak, mærig ramor min kimi Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo.”

Yermamæ yame ripæh nini-hahyen ætawæ, kitawæ kirik en

(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)

³⁸ Kini jon rini-pæn tuk Yesu mæ, “Yhajoun. Yermamæ kirik e yakasæm rawæh nhagin mamækota nanmin has kin ye narmamæ. Kini yakhani-æhu meinai ripæh nien mæ kitawæ kirik.”

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23   9:26: Mak 1:26   † 9:29: Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmin has yamæ mine kisor mækneikin, næhuakien æmæ mine napæhyen næviginiyen, rirkun nækotayen æriæ.”   9:30: Jon 7:1   9:31: Mak 8:31; 10:32-34   9:32: Luk 9:45   9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26   9:37: Mat 10:40

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nımətətien kin, to rıpəh narar-mınien mini has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame rıpəh ninihasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimia, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini mın mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpınien ehuə kimin. Kini narpınien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier kirik ye nıpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nıpsien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap mın to rapəh nıpsien. ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap mın to rapəh nıpsien. ⁴⁷ Kini tukmə nımrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nımrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nımrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“Sirət minə to khapəh nhamhəyen,

Kini nap mın to rapəh nıpsien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nıgar ye nəviginien. ⁵⁰ Nıgar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nıgar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekın mın? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinyuen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mıtərəhav mın aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kirik nhagin e Jordan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə mın masəm In. Kini In raməvəhag kimi əria, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksin khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarinen kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhama, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əria mımə, “?Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khama, “Moses rimneighan kin mə yerman rırkun nıraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əria mımə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmia kapə riskai pik.

⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrətə ye rımmi mine nisini, kini iriü piraovin mwarə kirikianə. ⁸ ‘Tukwarə mə nıprairiü kirikianə.’ (Jen 2:24)

⁹ Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapirien narəyen kapəriü.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwənu, kini iriə kisaiyoh-pən mın kin. ¹¹ Kini In rini-pən mın tuk əria mımə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən mın ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən mın ye yerman pisin, in mın ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rıvəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermim irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əria. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əria. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kin kimi əria mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmarü ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rıkin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nıvənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23

9:41: Mat 10:42

9:43: Mat 5:30

§ 9:44: v. 44 rıkək ye kopi akwas tiksin kape

Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nıkam.

* 9:46: v. 46 rıkək ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen.

Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nıkam.

9:47: Mat 5:29

* 10:4:

Nəgkiarinen e ramamir ye Dut 24:1-4.

10:8:

Efes 5:31-33

10:11: Mat 5:32

10:15: Mat 18:3

In mipik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nimirghien rerin
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənimkur ye nimir. Mini-pən tukun mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rımını mə, ‘Təpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mipəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nipig minə fam takamsiai rımim mine nisnim.’”†

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəskəhyen kafak, muə meriəji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig kwən ai rimmərig nəgkiarien yame Yesu rımını, rikin rapou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarə-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mımə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mımə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivəniyen pəh Kughen rarmaru iran.†
²⁵ ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətəyen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimirghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kini Pita rəkimter maiyoh min mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhaui, mhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rınni mine nisini, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen,
³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə, mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimirghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

Yesu rımını-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksın yamə mine kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kini mini-pən mımə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksın tuksarəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mıseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel,
³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo, misərkis-ərkis Yo, kini mişhopni Yo. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisısər kin.”

Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

³⁶ Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

† **10:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. † **10:24:** Nakirkun niyien min məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame ramətigə pik ye kafan nautə, tuk nivəniyen ye Rao ye Neai.” **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwtə ye nīkarim matuk, kini kirik tukrəkwtə ye mawor, nīpig lk takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhayen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nīpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriū kramə, “Ihə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhayen rəmhen kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nīpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nīkarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nīvəhsi-preyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimini-ta mīmə iriə tuksəkwtə ikin.”

⁴¹ Nīpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhuaə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuaə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuaə minə kasəviəterəkin-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig rīpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nīmrəghien marpin nīmrəghien kin kape narmamə fam.”*

Yesu rimnor huvə nīmri Batimeas

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwānu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nīmrin pis kirik ramkwəta ye nīkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nīpig fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nīpig in rīmnərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! !Kwənrəus kape King Daved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.”

Mərig in ramrīpin əmə ye nokrənien. Mamni mə, “! Kwənrəus kape King Daved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mini-pən tuk əriə mīmə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kin nīmrin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nīmrin pis a rarar məknekin məpəkiak-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nīmrık tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuə əmə. Takamvən. Nhatəyən kafam rimnor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nīmrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mīkwasig kin Yesu.

11

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwānu mir kīraru, nhagriū e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kīraru kafan, mīmə ² “Takravən yerkwānu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kīpəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwaji. Nakrarsin, mwəsig mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mīmə, “?Nakwhawor mawor məknekin?” Nakrani-pən tukun mirəmə, “Yermaru rīmə tukrasuə ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.”

⁴ Kini ai, kīravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nīkar swatuk. Kimirkwaji ipakə tuk kwəruə ye nīmə kirik. Kini kīrarsin, ⁵ narmamə tiksın kasərer aikin minəsaiyoh əriu

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50   § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rīmnəgkiar kin nuhpikinin məknekin, “?Nakrarkun niranin-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nīrawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rīmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprāi nuhpikinin mirai əmə nīpran.   **10:39:** Wok

12:2; Rev 1:9   **10:42:** Luk 22:25-26   **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35   * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kin nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rīmirai.   **10:52:** Mak 5:34

mhamə, “Eh. Kwəra mir. ?Nakwhawor marirsin dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini namə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramua ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpirig!‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kini mamətamə. Rinənaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərv. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimirin ripsaah. Rəriwək mivən paka tukun, məm nimirin in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai riphəh neriaji-hanəyen niphig tukrikuə iran. ¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mimə, “Yermamə tukriphəh min nəniən kwənkwan tuk niphig kirik.”[§] Narmamə kafan minə kisarig nəgkarien ai.

Yesu rimnakota narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Niphig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehua kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini masua kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. ¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhipikien narimnar mhavən ye Nimə Ehua kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehua kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkuraə ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakin swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikien kape nai a figtri

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhaue misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”†

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatəta ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatəta huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, miphəh niniyen ye rikin kiraru, mhətətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik riphəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimə ye Neai, In tukriphəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehua minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

* **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nipran rima, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nipe e ye niphig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikien kirik, mini maknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * **11:15:** Yesu rimnor maknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. **11:18:** Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine namhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənəərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekın?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, “?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kambahani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-min-ien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep (Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rimməsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik narie tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisasar, mharaptəəkkin manaja ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ İmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehua ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’ ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸ Məknekın kharaptəəkkin, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehuə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hana-yen nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘ Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimmor.

Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptəəkkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarrien ye nikarin kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik ripəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuətuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu,

^{12:1:} Aes 5:1-2   *   ^{12:8:} Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   ^{12:3:} Hib 13:12   ^{12:13:} Luk 11:53-54

mærig nakamæfrakis æmæ, kini nævhagien kafam ramæri-pæn æmæ norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mæ jakharkun mæ, ?Ratuatuk ye loa kapætawæ mæ tukasærok-pæn takis kimi Sisa, yamehuæ kape Rom, uæ nikam? ¹⁵ ?Tukasækeikei misærok takis uæ nikam?"

Mærig Yesu ruirkun mæ iriæ narmamæ kape neikuayen minæ tiksins. Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, "?Nakshawor misarkut mæ taksapita Yo? Havæn-ru mharæh siren kirik mhauæ pæh yakæm."

¹⁶ Kini khavæn, mhavæh siren, mhauæ. Kini raiyoh-pæn æriæ mæ, "?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?"

Khamæ, "Nanmi Sisa. Mine nhagin."

¹⁷ Mæknekin Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Namhen. Nar kape Sisa, havæhsi-pæn kimi Sisa. Mærig nar kape Kughen, havæhsi-pæn kimi Kughen." Kisærig nægkiarien kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minæ khamæ tukhavæh-si æhu Yesu tuk nægkiarien ye nikarin kape nîmrighien rerin (Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minæ tiksins khauæ misæm Yesu. Sadusi minæ a khamæ ta mæ tukmæ yermamæ rimhæ to ripæh nîmrigh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nærigien kirik kimi Yesu mhama, "Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimæ, "Tukmæ yerman rimhæ-tan kin piraovin kafan, kini kapæriu kwajikovæ rirkæk, piau yerman ai tukramækeikei mikir piraovin ai tukreimæk.' Ye nærigien a, iriu kirirkun nîraptæækinien nhag piauni yame rimamhæ.†
²⁰ Tukmæ narmamæ seven, iriæ piauriæ minæ. Nîmrin nupan rarkuræk kini mipæh nîræhyen kafan kirik kwajikovæ, mimhæ. ²¹ Kini tukmæ yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhæ, kini mipæh neimækien, kini mimhæ min. Kini naorahini yame ror kisisar kin ror æmæ min nar kirikianæ kin ²² meriaji iriæ fam a seven kisarkuræk ye piraovin a, kini mhama fam, mhapæh niseimækien. Kini en piraovin a rimhæ min. ²³ Kini ye nipig kape narmamæ tukhamragh min iran, iriæ a seven iriæ piauriæ minæ, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

²⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, "Nakamhani-æro kin en meinai tukmæ ror nakseinein nægkiarien ye Nækwækwæ kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmæ narmamæ yamæ mine khamhæ mamragh min to khapæh nisarkurækien. Norien kape narkurækien rimnor infamien, ræmhen kin narøyen kape agelo minæ ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nikarin kape nîmrigh-minien, tukmæ ror nakhapæh nisæhuekinien nækwækwæ yame Moses rimirai tu, mæ Moses rimnæm nai kirik ramuæk. Aikin, Kughen rimnamni-pæn tukun mimæ, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhægnægin hanæ Ik.' (Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapig kwærhimhæ ta tu mirhækupæn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ kasagnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh! !Kimiæ naksætawao æfrakis!"†

Naha loa in rehuæ pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnærig nægkiarien minæ ai, mæ Yesu ramhopræi huvæ, kini ruæ minamaiyoh pæn In mimæ, "?Naha loa in rehuæ pik rapita tiksins, kini mihuvæ pik tuk næripænien?"

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, "Loa yame rehuæ pik rapita tiksins in e ramni mimæ, " !Kimiæ namæ Isrel! !Taksærig huvæ! Kughen in Yermaru kapætawæ. Kini In pisin æmæ In Kughen. ³⁰ Taksækeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapæmiæ ye rikimiæ fam, mine ye narøyen kapæmiæ, mine ye nærigien kapæmiæ, mine ye nesaninien kapæmiæ.' (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimæ,

"Taksorkeikei narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk æmiæ misor huvæ pæn tuk æriæ, ræmhen kin yame kimiæ naksorkeikei atuk æmiæ.' (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkæk yame in rapita yamæ mir e."

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pæn tukun mimæ, "Yhajoun. Nakamæfrakis mæ Kughen pisin æmæ In Yermaru. ³³ Kini tukasækeikei misorkeikei In ye rikitawæ fam, mine ye nærigien kapætawæ, mine ye nesaninien kapætawæ. Kini misorkeikei min narmamæ yamæ

12:17: Rom 13:7   **12:18:** Wok 23:8   † **12:19:** Moses rimini mæknekin ye Dut 25:5-6.   ‡ **12:27:** Sadusi minæ kimnhani nafraakisien ye Ol Testamen, mærig kimnhapæh nhaniyen nafraakisien mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwærhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min.   **12:28:** Luk 10:25-28

mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəri-pənien loa mir e rapita nuhyen narmiragh miwaan tuk niyəhsi-pənien kimi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pik, kini mini-pən tukun mimə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Ɛmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivan apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Ɛkwətə ye kwermik matuk

Meriəji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” * §

(Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ? Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mimə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk niyəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksəowia kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kiyəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in riyəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginiyen kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ɛmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig

(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, miyag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsəoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginiyen. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh

12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6   **§ 12:36:** Kughen rimini-pən nəgkiarien e tuk King Deved.   * **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.”   **12:43:** 2 Kor 8:12   **13:2:** Luk 19:44

əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimniniem tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmħəyən ye nipiɡ kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəɡkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəɡkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipiɡ Kwasig tukripiruə. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nahmri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘? Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəɡkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəɡkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəɡkiar ye tikhhermia.

¹² “Ye nipiɡ a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuk səməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhəɡik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tintim miseriaji nipiɡ kwasig, Kughen tukrivəh mirəgh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Kini nipiɡ kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame rorlah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame riپəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə raməpis iruə ye nimə kafan to riپəh nivəniem imə tuk nipiɡkien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nasimien kafan, to riپəh nivəniem yerkwənu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiəraovin yamə mine kisor triə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tukəsərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukriپəh nuəyen mirəh əmiə ye nipiɡ kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə riپəh nəm-hanəyən ririkakun ye nipiɡ Kughen rimnəəhuə nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to riپəh nuə-minien nipiɡ kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rimnəraitə nipiɡ kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipiɡ a mə tukrivəh mirəgh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nipiɡ a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mima, “Kini nipiɡ kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mirh tukriپis,

Kini makuə to riپəh min nəsiəyən;

²⁵ Kini kəmhau minə tuk səsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.”

(Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mima, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksipən ye napuə mivəh nehuəyən mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə. ²⁸ Sətarig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nipiɡ yame kwermın rinaurə kini nimirin rinəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknəkın, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhəfamien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəɡkiarien kafak to riپəh nirkəkien tuk nipiɡ kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nipiɡ kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisəpərien! Meinai kimiə nakseinein nipiɡ yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwənu

mamvən yerkwanu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin pusun kimi əriə. Kini mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, “Takamarha.”³⁵ Rəmhen əmə min kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nipiğ yame Yamehuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpiğ əru, uə tukruə yenpiğ-yenpiğ, uə tukruə yerkwaiha.³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nipiğ, pəh In tukriyəh nəmien mə kimiə nakasapir.³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmiə nipiğ fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nipiğ a, tukharaptərəkin nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakin swatuk mə tukharaptərəkin apis-apis Yesu mishopni. ² Iriə kimnhani mhama, “Pəh khapəh nharaptərəkinien In ye nipiğ kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kini] khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rivən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tikin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nimrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksin niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e rorrah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kin tri hundred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmür kimiə miriə nipiğ fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nipiğ fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nipiğ fam. ⁸ Piraovin e rimnor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye niprak mapnəpenə ye niprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rivən məm əriə, rikiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rivən, mamərə, mawhin nipiğ tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhaud kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhama, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ?Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?” ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə

(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

13:35: Luk 12:38   **14:3:** Luk 7:37-38   * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri hundred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri hundred denarii.” Tri hundred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikiana.

14:7: Dut 15:11   **14:8:** Jon 19:40   **14:12:** Eks 12:6

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”[†]

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhaphu hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyyu mivəh miragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik,[‡] kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rimiini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.”

(Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksin tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to riphəh nimirien.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakəhanəyen mikiraru, ik takni m-kisisəp mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein lk.” Kini iriə fan khami əmə min nəgkarien kirikiana.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharha-huva.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirəkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mimə, “Tata, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhəyen^S yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipig kwəkwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkarien a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimririsir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisəp kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhəpis hanə? !Infamien! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmrul! Yermamə yame rikin rimnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

14:18: Sam 41:9 [†] **14:21:** Nəgkarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən riphəh narha-pə-yen ye tokrei tana, riphuvəl” Mərig niprai nəgkarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 [‡] **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksin ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksin ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 ^S **14:36:** Nəgkarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

*Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptəəkən In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rithəv-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətvəhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptəəkən, mhakir mhəvən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mīmə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptəəkən Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ? Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətvəhə mamhauə mə takharaptəəkən Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkən Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptəəkən kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopia kopia əmə map.†

*Yesu rimnərəer ye nimri kaonsel
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)*

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mışopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikiana.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishekimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishekimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhama, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətagətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisisə kin, jakarip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhərəkinien.’” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimriə mini-pən tuk Yesu mīmə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mīmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksifaktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mīmə.§

⁶⁵ Kini tiksın kishekimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətəəkən nimrin mir, mhauh mhani-pən tukun mhama, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

*Pita rimini mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)*

⁶⁶ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mīmə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasi kin yemə Nasaret e Yesu.”

* **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopia kopia mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikiana, ai khopni. **14:58:** Jon 2:19-21 § **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rimə Mesəea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir, mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimri Yesu kini mhama tukmə-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam.

⁶⁸ Mərig Pita rımə, “Nıkam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mıtərhav meiwaiyu mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kırıkianə rəkakə.†

⁶⁹ Kini yasıtu a kape hae pris rarə muə mın. Minamni-pən tuk narmamə mınə aikin mə, “Kwən e, in kırık mın a.” ⁷⁰ Mərig Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tuk, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kırık mın a. Meinai ik mın yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rını-pən skai tuk əriə mımə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpınien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mıkıraru. Pita, rıkin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rımını mımə, “Man tukrıpəh hanə nıkakəyen mıkıraru, takni m-kısısər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rıkin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat

(*Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Yenpıg-enpıg əgkəp, jif pris, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tıksin mın kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarrien kırık. Mhani-pən tuk narmamə tıksin mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mħauə mhakır-pən kimi Paelat, yamehuə kırık kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mımə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kini jif pris mınə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kımısəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh mın In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarrien? Əmru. Kamhani nəgkiarrien rehuə iram.”

⁵ Kini Paelat rımnəm mə Yesu rıpəh nınıyen nar kırık, rakur.

Paelat rımə Yesu tukraməkeikei mımħə

(*Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16*)

⁶ Ye newk mınə fam, ye nıpıg kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kırık kwəvħsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə rırısın kırık ramvən. ⁷ Kini narmamə tıksin kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mishopni narmamə tıksin. Iriə kırık, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kımnhauə mısəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mırısın yermamə kırık ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrısın Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikın meinai in rımnəm ta mə jif pris mınə kımısərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris mınə kımnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh nıseighanien kın Yesu mə tukrıtərhav, mərig mə tukseighaan kın Barabas. ¹² Kini Paelat raiyoh-pən mın əriə mımə, “?Mərig jakhawor kwən yame kımıə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini iriə kısokrən ehuə mhamə, “!İsik-haktə in ye nai kamarkwao kın!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən mın əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rımnor rahas?”

Mərig iriə kısokrən ehuə pik mın mhamə, “!İsik-hakta In ye nai kamarkwao kın!”

¹⁵ Kini Paelat rımnorkeikei mə tukror rıkirıə, meighaan kın Barabas rıtərhav ye kalabus. Kini rımə tukərkis-ərkis Yesu, kıkır In kavən kırık haktə In ye nai kamarkwao kın.

Mobael mınə kasarh iakei ye Yesu

(*Mat 27:27-31; Jon 19:2-3*)

¹⁶ Kini mobael tıksin khakir Yesu mhavən ye nımə ehuə kape Paelat kini mısokrən kın nukwao kape mobael mınə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kırık rəwhao, rəmhen kın kot kape yermaru, mısarkaoh-pən kın kımın. Kini mharəh nərəus kırık ror nħırın, mısor kavəvhao kın, rəmhen kın kavəvhao kape yermaru, mħaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kini masokrən kın mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kıməwə yakamħasiə Ik!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kın nai, masərig-əwhın, kini mısənımkur ye nımrın mhamə kamħasiə In. ²⁰ Kini mısarh iakei fam iran, mharəhsi-ta mın kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mħatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kın.

Mobael mınə kımnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kın

(*Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27*)

²¹ Kamħauə ye swatuk, mısəm yemə Saerin kırık, nhagin e Saemon. In rım Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu mısarkut kımın mə tukrıərəh nai

† 14:68: Kıpı akwas tıksin kape Nıutesteman khapəh nhaniyen mə man kırık rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. 15:1: Luk 22:66 15:5: Aes 53:7; Mak 14:61 15:11: Wok 3:13-14

kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame niṗran rima, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.[†] Mərig Yesu riṗəh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətəəkən-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknekin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rima, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”[‡]

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhama, “!In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehua kape Kughen mine nor-minien ye niṗig kisiser əmə! ³⁰ İntah. İta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, miyəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əria minə mhama, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig riṗəh nəmhenien tuk niyəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfraksien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yerkeiwa əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokran ehua mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Niṗran rima, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[§]

³⁵ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərə aikin misərig nəgkiarien ai mhama, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaəja.” ³⁶ Kini kwən kirik rayu ətkin miyəh miyəh niṗərpəp neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini miyəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaəja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokran ehua min kini ai kafan neiaghien ritərhav.

³⁸ Kafan neiaghien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehua kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nəpərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehua kape mobael yame ramərəp ipakə tuk Yesu məm nimhəyən kape Yesu kini mimə, “Nəfraksien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisin kwajikovə mir nhagrii Jemes mine Josep, karharer isok, iriə niṗiraovin tiksın masəm In. ⁴¹ Niṗig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini niṗiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia riminim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Niṗig a, kamni kimə napnəpenəyən meinai tikəni rikwamer kin niṗig kape Sabat. İpakə mirh riva, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəria, yame yermama kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar miyəh məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niṗrai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaə əmə, rakur pik kin. Kini mokran kin yamehua kape mobael maiyoh in mimə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehua ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən miyəh niṗrai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən miyəhsi-əhu niṗran ye nai kamarkwao kin, miyəh miyəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig niṗran kin neipən a. Kini miyəh miyəh mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapier ehua kirik. ⁴⁷ Ye niṗig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Josep, iriə kimawəm kwənmhaan yame rimnərhəhu-pən Yesu ikin.

^{15:21:} Rom 16:13

^{*}

^{15:22:} Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, niṗran rima

“kerhə irə jir” [†] ^{15:23:} Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəmamhəyən. ^{15:24-25:} Sam 22:18

[‡] ^{15:28:} Nəgkiarien ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

^{15:29:} Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

[§]

^{15:34:} Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyən kape Yesu rimnor fulfitem

ye profesi ye Ol Sam 22.

^{15:36:} Sam 69:21

^{15:40:} Luk 8:2-3

16

Yesu rimamragh min ye nimhøyen
(*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivøn mirhivøh nimri nimar nai tiksın yame nēmiovın rapien huvø. Mirhivøn mæ tukrhor-pøn ye niprai Yesu. ² Kæni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-ēnpig ægkæp, krhivøn ikin niprai Yesu ramæmir ikin. Mirh ririkakun mamhaktæ, ³ karhivøn hanø ye swatuk, marhini-pøn tuk ærisir mirhima, “?Pa tukrasitu irætāsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukraı æswasig pøn tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini mæknai kin meinai kapier a in rehuø pik, mærig karhini hanø marharha-pøn, mirhøm mæ kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivøn imø ye næpag kapier ai, mirhøm pikwarien kirik, kafan kot ræpomh mhawøn. Ramkwætø ye kwermirisir matuk. Kirhøm, kirhakur. ⁶ Mærig rini-pøn tuk ærisir mimø, “Takrhipøh nirhiginien. Yakirkun mæ nakarharhakın Yesu yemø Nasaret, yame kimiruk haktæ ye nai kamarkwao kin. Mærig In rirkæk eikin e. Ruimragh ta. Rhuæru mirhøm. Tamhekın e kimnarøhu ikin. ⁷ Takrhihvøn mirhini-ærhav-pøn tuk narmamø mine Pita mirhima, ‘In rinækupøn ta kin æmiø muavøn apa Galili. Nakharkun nisæmien In aikın, ræmhen kin yame In ruini-pre ta tuk æmiø.’” ⁸ Kını pia misir a krhitærhav, meinai kimirhigin pik, kını marhætæmnimin. Ror pøn krhipøh nirhini-æsah-pønien tuk narmamø.*

Yesu rimamragh min, narmamø khapsaah kasæm In†
(*Mat 28:9-10; Jon 20:11-18*)

⁹ Yesu rarø mimragh min ye Sande yenpig-ēnpig ægkæp. Aikın mitærhav-pø tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnækota nanmin has seven iran kupøn. ¹⁰ Kını pian ai rivøn møm narmamø yamø mine kimnæmhakwasig kin Yesu, yame kasærig rahas pik tukun, misasæk. Mævsao-pøn kin kimi æriø. ¹¹ Mærig nipig kimisærig mæ Yesu rimimragh min kını Meri min rimnøm, iriø khapøh nhaniyen næfrakisien iran.

¹² Kını ai, yermamø mir kiraru kape Yesu kaweriwæk ye swatuk, Yesu ritærhav-pøn tuk æriu. Nipran rukrekin pisin. ¹³ Kını kirarerig miravøn mwævsao kin kimi narmamø minø kafan; mærig khapøh nhaniyen næfrakisien iran.

Yesu ritærhav-pø tuk kafan narmamø minø
(*Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8*)

¹⁴ Kasarø mamhavøn, narmamø leven kape Yesu kasævigin, Yesu ritærhav-pøn min tuk æriø; kını nægkiar-pøn skai kimi æriø meinai iriø khapøh nishatætøyen iran. Kını kaparhia kapø riskai pik. In rimnægkiar skai pøn tuk æriø meinai khapøh min nhaniyen næfrakisien ye nægkiarien kape narmamø minø tiksın yame kimisæm In, mamhani-ærhav mæ rimimragh min. ¹⁵ Kını rini-pøn tuk kafan narmamø yamø mine kishatætø irak, Kughen tukror misarkurao ye tanimtanø mhani-ærhav nægkiarien huvø kape Kughen. ¹⁶ Yermamø yame rhatætø irak, kını mor baptaes, Kughen tukrivæhsi-pøn nimraghien rerin kimin. Mærig yermamø yame ripøh ninien næfrakisien irak, Kughen tukrini mæ tukrivæhsi-pøn narpinien kimin mæ tukrivøn apa ye nap ehua. ¹⁷ Kını narmamø yamø mine kishatætø irak, Kughen tukror nimtætien tiksın ye nimraghien kapæriø. Tukharkun nisækotayen nanmin has ye narmamø ye nhagik; mharkun min ninien nægkiarien pisin pisin; ¹⁸ mharkun niræhyen snek, mærig snek to ripøh næsien æriø; mharkun ninimien kakonø, mærig to khapøh nhamhøyen kin; mharkun næræhu-pønien kwermiriø ye narmamø yamø mine kamamhø, kını tukəsəsanin.”

¹⁹ Yesu Yermaru ramægkiar infamien, Kughen rivøh In mhaktø mivøn ye rao ye neai. Taktakun ai, In ramkwætø ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kını narmamø kafan kimnhætærhav misævsao kin Nægkiarien Huvø ikin minø fam. Kını In ramasitu iræriø. Kını mamor nimtætien ripsaah ye nimraghien kapæriø mæ narmamø tukhani næfrakisien iran.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman ye nægkiarien kape namø Gris kharpin nægkiarien ye ves 8 mhama, “Mærig nipiravøn minø ai kimnhauø misævsao-pøn kin kimi Pita mine narmamø yamø mine kasamir aikın. Misævsao kin narimnar yame kwøn ai rimini-pøn tuk æriø. Kwasiq ikin ye narimnar minø a Yesu atuk ritærhav-pøn tuk æriø mivæhsi-pøn nægkiarien kimi æriø mæ tukhatærhav misarkurao ye tanimtanø misævsao kin Nægkiarien Huvø kape Kughen. Nægkiarien ai ramni mæ Kughen rirkun niwæh-miraghien narmamø mirkun nænviyien narmamø kape rerin.” † **16:8:** Nægkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkæk ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mæ pa nhagin rimirai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e- nəmehuə kupan kape nıməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkəwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatarhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkəwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfraksien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturək nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfraksien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkəwə e. In rorkeikei mə tukrahoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimirəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh mirəgh narmamə.

Luk rimirikun nəgkiarien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimirai yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturək nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuaturək narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturək yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturək nəfraksien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimirai-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apria,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuaturək ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiri rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturək ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivan imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmmaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mima, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipig raməmir apa ye tip nisini, mamvən, infamien

^{1:1-3:} Wok 1:1   ^{1:9:} Eks 30:7   * ^{1:15:} Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.

riřkək. ¹⁶ Kini in tukrivı-pə nəmə Isrel khapsaah kharerıg-pə tuk Yerımaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kın Yerımaru ye nanmın mınə nəsanınien kape Elaėja kupən, mə in tukrukreikın riki tatə mınə khreıg-pən mın tuk kapəriə kwajıkovə mınə; kını in tukrukreikın mın narmamə yamə mınə kasəsik nəkwai Kughen khauə mın ye nırkunien kape nəmə atuatur mınə. Ye norien a, in tukror apnəpeınə ye nımraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yerımaru.”

¹⁸ Məkneikın, Sekarəea rini-pən tuk agelo mımə, “? Jakhawor pən iran mınə mırkun mə nar e tukruə mor nəfraksien kın? Meınai yo yaknəhuaru ta; kını kafak pıraovın rınəpiəhuaru mın.”

¹⁹ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Yo, nhagik e Gabriel, kını yo yakamərer ye nımri Kughen ye nıpig m-fam. Kını In rımınher-pə kın yo mə jakuə məgkiar kimik, mını-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etərig-ru! Neramım tukrəpəvın kını takeinein nəgkiarieren meriaji nıpig takəm nıprai nəgkiarieren e, meınai nımıpəh nıniyen nəfraksien ye kafak nəgkiarieren. In tukruə mor nəfraksien kın ye nıpig atuatur kafan.”

²¹ Kını ye nıpig a, narmamə kımiseito kın Sekarəea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nımə kape Kughen. ²² Kını rımatərhav-pə, meinein nəgkiarieren. Ror məkneikın iriə kımnharkun mə in rımınə nəmərərhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kın kwermın mamvən, neramən rımınərpəvın.

²³ Kını nıpig rımınor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nımə kape Kughen, in rırerıg-pən yerkwanu. ²⁴ Kını rıpəh norien tu, kafan piəhuaru ror tıpin, mamerkwaiğ əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirıp, ²⁵ mamni mımə, “Nar e Kughen Yerımaru rımınor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rımınor rıhuvə-pə kını yo, kını rikik ragien mə jəkrəh kwajıkovə kirkik, mıpəh mın naurisien kın nımri jir.”

Agelo kirik rımını-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kını nıpig Elisabet ror tıpin mivəh makuə sikis, Kughen rımınher-pə kın agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rıvən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarieren kirik mamvən kını pıraovın kirik nhagin e Meri. Yerımar rıpəh hənə nıvənien tukun, mərig kımırpen ta kımə tukikır pən kını kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kını agelo a raji-ərhav pən tukun, mını-pən tukun mımə, “Rıhuvə, Meri. Kughen rımınərəhu kafan nıhuvəyen kimik, kını mamarə kımıru mın.”

²⁹ Mərig tıpir ramuh Meri tuk nıprai nəgkiarieren a, mımə, “? Rhawor e mamni vi vi məkneikın yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mımə, “Takpəh nıginien, Meri, meınai Kughen rımırpen mə tukrautə-pre kın kafan nıhuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikın, takaməkeikei mor tıpin. Takaməkeikei mırəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kın. Tukaməkeikei kokrən kın In kımə In Ji Kughen Yerpırig. Kını Kughen Yerımaru tukror In ruə king rəmhen əmə kın rıpnı kupən e Deved. ³³ Kını In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mınə khasi-pən ye Jakob, kını kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kını Meri rini-pən tuk agelo mımə, “? Jakhawor-pən iran mınə mırəh kwajıkovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rini-pən tukun mımə, “Nanmın kape Kughen tukruə marə iram, kını nəsanınien kape Kughen Yerpırig tukrhen ik. Kını in e kwajıkovə yame takrəh, in ratuatur pik, tukamokrən kın In kımə Ji Kughen. ³⁶ Kını, əmru, kuhum e Elisabet rınəpiəhuaru pawk, mərig rınor ta tıpin kın kwaji yerman kirik. Kımını in kımə piəhuaru yame ror sıə kın, mərig taktəkun ai rınor tıpin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narımınar mınə e kashajoun-pən mə nar kirik rıpəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikın Meri rini-pən tukun mımə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yerımaru. Pəh In tukror naha nhagin kını yo yame ik nakamni.” Kını agelo rəta iran, mamvən.

Meri rımavən məm Elisabet

³⁹ Kwasiğ ikın ye narımınar mınə a, rıpəh norien tu, Meri rımınarar iman ikın, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nıkar tukwas mınə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mınə Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kını nıpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwajıkovə a ye tıpin rakur mikiu; kını Nanmın kape Kughen rımınor Elisabet ⁴² rok-rapomh mımə, “! Kughen ramor rıhuvə-pre kimik rapıta nıpıraovın mınə fam, kını In tukror huvə-pən kını kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nırkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikın kını yo mə nısın Yerımaru kafak tukruə

1:15: Nam 6:2-3   1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13   1:19: Dan 8:16; 9:21   1:27: Mat 1:16,18   † 1:31: Nhag e Yesu, nıpran ramni mımə Kughen tukrivəh mırəgh narmamə mıfam.   1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23   1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7   1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nipiḡ yimnərig kafam nəḡkiarien, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəḡkiarien yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nipei maməḡnəḡin Kughen

- ⁴⁶ Məkneikin Meri rimə,
 “Ye nimraghien minə fam kafak, yakaməḡnəḡin Kughen Yermaru,
⁴⁷ kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh mirəḡ yo,
⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig əmə, mərig rikin raməsik yo.
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimnor huvə pə kimi yo.
⁴⁹ Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
 In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
 Kini nhagin ramərhakə.
⁵⁰ Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupan misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
⁵¹ In rimnor nar apsisip minə ye nəsaninien ye kwermīn.
 Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.
⁵² Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.
⁵³ Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuvə,
 kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav kin əriə, nar rimirkək tuk əriə.
⁵⁴ In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, ⁵⁵ ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəḡkiarien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”
⁵⁶ Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisə, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

- ⁵⁷ Kini nipiḡ atuutuk kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman.
⁵⁸ Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.
⁵⁹ Kini nipiḡ pikwarien a rimivəh nipiḡ eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rimni e Sekarəea, ⁶⁰ mərig nisini rimini-pən mīmə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”
⁶¹ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmīru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kini masəḡkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekarəea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.
⁶³ Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəḡkiarien kirik aikin, mirai-pən mīmə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, məḡkiar mamni vi vi Kughen.
⁶⁵ Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkurao ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia.
⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekarəea rimini-ərhav nəḡkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

- ⁶⁷ Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekarəea, ramni-ərhav nəḡkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mīmə,
⁶⁸ “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel,
 meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə,
 kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.
⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh mirəḡ ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəḡkiarien yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mīmə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəməkkin ətawə.
⁷² Kini mīmə rikin tukreihuə tuk riptawə minə,

kini rikin tukraməsik promes atuatak ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə, mə nipig mifam ye nimiraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimir Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatak ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekarəea rarar mini-pən tuk tini mimə,
“Kini ik, narik, tukokran kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpig;

meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeina ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəria, mivəh miragh əria.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaniien kape nimirəvən ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəmərinyuen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuatak yame tukririkakun wok iran ye nimir nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə

(Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In maməəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikiniien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaeriniias in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavan hanə imariə minə ikin mə tukəvheikin əria. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwənu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwənu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iri kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimir nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwənu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əria, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əria, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əria mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwəuə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmia, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmia. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmia mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əria, pəh kisarə ye nəmərinyuen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əria minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavan misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əria, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e,

markut tuk nêrigien nîpran. ²⁰ Mêrig yorwok ye sipsip minê kimnharerig, mhavêhsi-haktê nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamê mine kimisêam misêrig; rêmhen amê kin yame agelo rimini-ta tuk ariê.

Kamhen-pên nhag Yesu

²¹ Kwajikovê a rimnarha, mivêh nîpig eit, kini kimivêh nao kimin rêri-pên amê loa kapêriê, kini khen-pên nhagin kimê Yesu, nhag yame agelo rimini-pên ta tuk Meri nîpig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirêrêh Yesu miravên apa ye Nimê kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nîpig a, tukmê kwajikovê kirik rarha, rimni mine nisini tukawêkeikei mwor sakrefaes kape nêspirien mamê, rêri-pên Loa kape Moses, * kini ruauê atuaturuk ye nîpig kape Josef mine Meri mê tukwor mækna. Ror pên kirêrêh Yesu mirhuvên Jerusalem, miravêh mak ye tanê kiraru uê yakwi-nêtuên kiraru kini mwshopni, rêri-pên amê loa yame Kughen Yermaru rimini. †

Kini kimiravêhsi-pên kwajikovê a kimi Kughen Yermaru. Nar a ramêri-pên Nêgkiarien kape Kughen yame ramni mimê,
 “Nimrin nupan minê yerman, tukamêkeikei kivêhsi-pên ariê kimi Kughen Yermaru mê kafan minê.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawêam Yesu, kawêgnêgin Kughen

²⁵ Kini huaru kirik ramarê apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nîmrighien in ratuatuk huvê, kini nîpig mîfam in ramêri-pên nêgkiarien kape Kughen. Kini in rameito kin nuâyên kape Kristo yame In tukruê mivêh miragh namê Isrel. Kini Nanmin kape Kughen ruê mikuar yerkin. ²⁶ Nanmin kape Kughen ruini-pên ta tukun mimê tukripêh nîmhøyen meriaji tukrêam Kristo yame Kughen Yermaru rimini mê tukrêh-pê kin. ²⁷ Kini Nanmin kape Kughen rimnor rikin mê tukrauru-pên ye Nimê Ehuê kape Kughen. Kini Josef mine Meri kimirêrêh Yesu mwaru-pên ye Nimê kape Kughen mê iriu tukwor narimnar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Mækneikin Simeon rimnêam Yesu, kini mirêh kin kwermîn, kini mamni vi vi Kughen mamni-pên tukun mimê,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nîmini tuk yo, naknor êfrakis.

Kini taktêkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafan, pêh yakmê ye nêmarinuyen,

³⁰ meinai yaknêam kwajikovê e kin nîmrîk yame tukriwêh miragh narmamê.

³¹ Ik nîmnor apnêpeinê mê In tukriwêh miragh narmamê, kini narmamê m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruê rêmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nêamê ye kantri pisin pisin minê,

Kini narmamê tukhavêhsi-haktê nêamê Isrel tukun.”

³³ Kini rim kwajikovê a mine nisini kwakur pik kin nêgkiarien yame Simeon rimini iran.

³⁴ Kini Simeon rêhuak mimê, “Pêh nîhuvêyen kape Kughen tukruê tuk êmiru.” Kini mîni-pên tuk Meri, nîsin kwajikovê a, mimê,

“!Êrig-ru! Kughen rimîrpen ta kwajikovê e mê tukror nêamê Isrel khapsaah tukhamîr,

kini mê tukror min ariê khapsaah khavêh nîmrighien.

Kughen rimîrpen pawk In mê In ror nîmtêtien kirik, mêrig narmamê tukhani hah In. ³⁵ Ror pên tukêam êpu nêrigien has kape narmamê khapsaah.

Kini, Meri, rikim tukrêmhê tukun rêmhen kin yame yermamê kirik ramhai rikim kin nau nîsê.”

³⁶ Kini piahwaru kirik ramarê aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwênêrêus kape Aser kupên. Rinêpiahuaru êgkêp. Nîpig rimnamêtamaruê amê, mêri-pên kafan yerman. Mwarê kwis kape newk seven amê, kwên a rimhê. ³⁷ Rimnarê pisin amê mækna kin meriaji mîpêahuaru. Kini taktêkun ai kafan newk eiti fo. Nîpig mîfam in ramêmir ye Nimê kape Ehuê Kughen mamêhuak, yênpig mine yeraan. Matuakêam mîpêh nêviginien mê tukrêhuak kimi Kughen. ³⁸ Kini in rimauê atuaturuk ye nîpig yame Simeon ramêgkiar kin kwajikovê a. Kini piahwaru ai rimini vi vi Kughen tukun, kini mamêgkiar ye kwajikovê e kimi narmamê mîfam yamê mine kamhawhin mê Kristo tukrirîsin nêamê Jerusalem.

Josef mine Meri kimiravên apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mine Meri kimîwor narimnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mêrhêrêrig-pên imêrisir ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovê a rinehuê muiskai, muirkun huvê nar, kini nîpig m-fam nîhuvêyen kape Kughen rukwar ye kafan nîmrighien.

2:19: Luk 2:51   2:21: Luk 1:31   * 2:22-24: Nakêam loa e ye Eks 13:2 mine 1 Saml 1:22-28.   † 2:22-24: Loa e ramêmir ye Lev 12:8.   2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11   2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10   2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8   2:39: Mat 2:23

Tamaruə e Yesu ramvəən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravəən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.[†] ⁴² Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hana, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivəən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig mhavəən imariə ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien kin rimni mine nisini, maməmər əmə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavəən tuk nipig piapia kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksin. ⁴⁵ Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravəən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nipig kisəsə; kini mپیwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksin. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpənien nəgkiarrien minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mīmə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin irəmru? ! Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmthə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mīmə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nirkunien mə Yo jakaməkeikei maməmər ye Nimə kape Rimik.” ⁵⁰ Mərig iriu kirəpəh nirkunien niprai nəgkiarrien yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivəən apa Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. ⁵² Kini Yesu nipran ramehuə, kini kafan nirkunien ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarrien kape Kughen

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nipig in rinamarmar meriaji newk fiftin, kini kwermim minə tiksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nipig atuatak kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pir mir.

Ye nipig a, Jon, ji Sekarəea, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəgkiarrien kirik kimin. ³ Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəgkiarrien kape Kughen. In mamni-pən mīmə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavəən tuk Kughen mə In tukraspir norien has minə kapəriə. Kini mə nimtətien kirik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəgkiarrien yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mīmə,

“Kwən kirik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mīmə,

‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuatak.

⁵ Nikwətanə minə fam tuksuun huvə,

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,

kini swatuk iko iko minə tukərəhu atuatak,

kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rəpiə.

⁶ Kini narmamə mifam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.’ ”(Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhavəən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rini-pən tuk əriə mīmə, “! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavəən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərəer matuk ta mə

[†] 2:41: Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. 2:51: Lük 2:19 2:52: 1 Saml 2:26; Prov 3:4 3:3: Wok 13:24 3:7: Mat 12:34; 23:33 3:8: Jon 8:33,39

tukræraru nuknei nai. Kini tukmæ nai kirik ripæh nikuøyen kin kwænkwan yame rhuvæ, kini tukræraru marakikin-pæn ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhamæ, “?Mærig, naha nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Tukmæ kafam neipæn kiraru, væhsi-pæn kirik kimi yermamæ yame kafan rirkæk. Kini tukmæ nam næviginien raræ, æhi-pæn tiksïn kimi narmamæ yamæ mine næriæ rirkæk.”

¹² Kini narmamæ tiksïn yamæ mine kasærer tuk mane kape takis kimnhauæ mæ Jon tukor baptaes iræriæ, kin misaiyoh in mhamæ, “?Naha e nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhapæh nhavæh-sitayen mane tuk narmamæ rapita yame ræmhen mæ takhavæh.”

¹⁴ Kini mobael minæ tiksïn kimisaiyoh min mhamæ, “?Mærig rhawor iræmawæ? ?Naha e nhagin kimawæ jakasækeikei misor?”

Kini in rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhapæh nhaviyen niginiën kimi narmamæ mhamæ, ‘Tukmæ nakhapæh nhavæh-si-pøyen mane, kini jaksor næmhøyen kimi æmiæ, uæ jaksor æmiæ naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah æmiæ.’ Mærig rikimiæ tukramækeikei mamagien æmæ tuk nærok atuatak kapæmiæ.”

¹⁵ Kini narmamæ minæ a kasæm misæm, rikiriæ ruh mæ tukmæ ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mæ tukrher-pæ kin. ¹⁶ Mærig Jon rhörpin nætærigien kapæriæ mimæ, “Yo yakamor baptaes iræmiæ kin nu, mærig yermamæ kirik tukripiuæ yame kafan næsaninien mine nehuøyen rapita yo. Kini yo ye tanæ ægkæp; yakpæh næmhenien mæ to yakænimkur mirisin ta næræus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes iræmiæ ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramærer matuk tuk næmien norien kape narmamæ mamæwhai æriæ, næmæ huvæ minæ mine næmæ has minæ. Ræmhen æmæ kin yame yemæsim ravæh safel tuk næspir-tayen tiki kwænkwai wit mæ tukripiik nimitin yame rhuvæ. Narmamæ yamæ mine khahuvæ kisæmhen kin nimit wit, ripik æriæ mamvæn yerkwau. Mærig narmamæ has kisæmhen kin tiki kwænkwai wit, ramarakikin-pæn æriæ ye nap ehua yame ramuæk rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ærhav nægkiariën ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamæ mæ tukrivi-pæ nætærigien kape narmamæ khaue tuk Kughen.

Herod rimivæh-sipæn Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mærig Jon rokræn skai kimin tukun. ²⁰ Ror pæn Herod rimmæsik æpnis pæn min ye norien has kafan mivæhsi-pæn Jon ye kalabus.

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mærig kwasig ikin Jon rivæn ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamæ, kini Yesu min rimavæn, Jon ror baptaes iran. Kini nipig Yesu rimnamæhuak, Kughen rimmæhitæ ye neai. ²² Kini Nanmin kape Kughen risi-faktæ meiwaiyu iran, nipran ræmhen kin mak ye tanæ, kini nægkiariën kirik risi-pæn ye rao ye neai mamni mimæ, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minæ

²³ Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk ræmhen kin toti. Narmamæ khamæ ta mæ in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livæe,

Livæe in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangæe,

* **3:9:** Jon Baptaes ramægkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamæ mine khamæ ta mæ Kughen tukramækeikei mivæh miragh æriæ meinariæ ji Ebraham minæ. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukræraru ramhøjoun mæ Kughen tukrækir norien kape narmamæ, kini yamæ mine khapæh nisorien norien huva, Kughen tukrivæh-si-pæn narpinien kimi æriæ. **3:9:** Mat 7:19

3:12: Luk 7:29   **3:16:** Wok 13:25   **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18   **3:22:** Jon 1:32   **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42

²⁶ Nangae in ji Mahat,
Mahat in ji Matatias,
Matatias in ji Semein,
Semein in ji Josek,
Josek in ji Joda,
²⁷ Joda in ji Joanan,
Joanan in ji Resa,
Resa in ji Serubabel,
Serubabel in ji Sealtiel,
Sealtiel in ji Neri,
²⁸ Neri in ji Melki,
Melki in ji Adi,
Adi in ji Kosam,
Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,
Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
Serug in ji Rehu,
Rehu in ji Peleg,
Peleg in ji Eba,
Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
Kenan in ji Apaksad,
Apaksad in ji Sem,
Sem in ji Noa,
Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
Metusela in ji Inok,
Inok in ji Jared,
Jared in ji Mahalalel,

Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

*Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)*

¹ Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimiraghien kape Yesu, kini ye nipig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmin kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Ye nipig minə fam a, In rapəh nəviginiyen, kini ye nipig infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nimiraghien əmə ye nəviginiyen.’” (Dut 8:3)

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktakun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən tukun mimə, “Yo jakərhəhu-pre narmaruyen ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmür ye kwermik, kini yakirkun neighan-pəniyen kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariyen mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” (Dut 6:13)

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpilig əgkəp. Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə, “‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharəptərəkin ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniyen nihum ye kapier kirik.’” (Sam 91:11, 12)

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiariyen mimə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” (Dut 6:16)

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pəniyen kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipig huvə yame tukruə min tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok
 (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaniniyen kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimiraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimməhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu riməuə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukravheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiariyen yame Aesaea rimirai yame ramni mimə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak

meinai In rimirpen yo,
 jakəvsao-ərhav kin nəgkiariyen huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmür ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” (Aes 61:1, 2)

²⁰ Yesu rimməhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar

kimi ɛriə mamni min mima, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfraksien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarrien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh ɛriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk ɛriə mima, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarrien akwas e tuk yo yame ramni mima, ‘Dokta, o huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuə mə takuə mor min e, Imam ikin.’

²⁴ Nəfraksien, yakamni tuk əmia mə narmamə to kharəpə nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisiser mine makuə sikis, kini nukumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfraksien tuk əmia mima, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin ɛriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimmisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarrien a, niemhaa rhai pik ɛriə m-fam. ²⁹ Kini kisarar mharəh In, misəkəkkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kinnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəgkiarrien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarrien kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rok-rəpomhə mima, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mima, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwan a raməyer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk ɛriə minə mhamə, “! Eh! Nəgkiarrien pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarrien nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markuraoye tanə a.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rarər ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə†, narmamə kimmhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermən irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomhə mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi ɛriə mətəpəg kin ɛriə tuk nəgkiarrien meinai iriə kwənarkun ta mə In Kristo yame Kughen rimnher-pə kin.

⁴² Kani rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisərig, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen ɛriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk ɛriə mima, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimnher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42   4:24: Jon 4:44   4:25: 1 King 17:1,7   4:26: 1 King 17:8-16   * 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə.   4:27: 2 King 5:1-14   4:32: Mat 7:28-29   † 4:38: Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’   † 4:40: Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nirahyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivia, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirhəyen yermamə.   4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12   4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23

5

Aposol yamə mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əria

(*Mat 4:18-22; Mak 1:16-20*) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nıkar-kar nu ehua kamni kimə Gallil^{*}, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tukserig nəgkiarinen kape Kughen. ² Kini In rimnəm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niyiyen kəməm kimnhapəh kawrer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mımə, “Saemon, əsua. Pəh khavən apa ikəmni, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mımə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niyiyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhira, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmni.

⁸ Kini Saemon Pita rimnəm, kini rənımkur-pən tuk Yesu mamni mımə, “Yermaru. ! Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimnəgkiar məknai kin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mımə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niyiyen kəməm. Mərig taktakun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin[†]

(*Mat 8:1-4; Mak 1:40-45*)

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nimhəyen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənim-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mımə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mımə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktakun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimini-əhu in mımə, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsəoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tukstərig kin kafan nəgkiarinen kini mhamə In tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik nipran rimhə

(*Mat 9:1-8; Mak 2:1-12*)

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minə, mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwanu minə apa provins mir e Galil, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhaue yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriə kisorkkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu. ¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyen kapəriə mini-pən tuk kwən a mımə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

* 5:1: Nəgkiarinen kape Gris ramni mımə, “nu apa Genesaret.” 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 5:5: Jon 21:3-8

5:11: Mat 19:27 † 5:11: Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarinen e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in ramkimik ye nimri Kughen. Əvhekin Levitikas yame rehuə 13-14. 5:20: Aes 43:25; Luk 7:48

²¹ Mærig næmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi mine, rikiriæ ræsik mima, “?Kwæn e ramægkiar makne, mamni hah Kughen. Kughen pisin æmæ In rirkun nivæh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamæ. ?Pa min to rivæh-si ta?” ²² Mærig Yesu In ruirkun ta æmæ kapæriæ nætærigien, kini mini-pæn tuk æriæ mima, “?Rhawor e nakasætærig mækneikin?” ²³ ?Jakni-pæn naha tuk yermamæ a, kini kimiæ nakasæm æfrakis? ?Mæ jakni-pæn tukun mæ narpinien kape kafan tævhagæ hah yakwærhæsi-ta ta? ?Uæ mæ jakni-pæn tukun mæ tukrhækimter meriwæk mamvæn? ²⁴ Mærig yakorkeikei mæ jakor yo mæ takharkun mæ yo, Ji Yermamæ, yakvah nehuyen ye tokrei tanæ tuk nivæhsi-tayen narpinien kape tævhagæ has.” Kini maræ mini-pæn tuk kwæn a mima, “Yakamni-pre tuk ik mæ, takhekimter, miræh kafam nikaokao mamvæn imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktækun æmæ, kwæn a rhækimter, miræh kafan nikaokao mæriwæk mamægnægin Kughen mamvæn. ²⁶ Kini iriæ m-fam kisakur pik kin, masægnægin Kughen. Khagin, mhamæ, “Man, kimisæm æfrakis nar apsisipis minæ e towei.”

Yesu rimnokræn kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye narimnar minæ e, Yesu ritærhav mamæriwæk mamvæn, kini mæm kwæn kirik yame ramærer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwætæ ikin kamærok takis ikin. Kini Yesu rimini-pæn tukun mima, “Yuæ, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Mækneikin rimnæpæh narimnar fam kafan, mærer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livæ rimaraptæraekin næviginien ehua kirik kape Yesu ye nimæ kafan. Kini narmamæ khapsaah yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mine narmamæ arnapig minæ, kimnhavan misækwætæ iriæ min, mæ tuksævigin kwis. ³⁰ Mærig Farisi minæ mine narmamæ min tiksins iræriæ yamæ mine iriæ næmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriæ rapæh nagienien, kini mhani-pæn tuk narmamæ kape Yesu minæ mhamæ, “?Rhawor e nakasævigin kwis kimiæ narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis mine yor tævhagæ has minæ?”

³¹ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mima, “Pæh nien mæ narmamæ yamæ mine kisæsanin khavæn masæm dokta. Mærig narmamæ yamæ mine kamhamhæ, tukasækeikei mhavæn misæm dokta. ³² Pæh nien mæ Yo yimauæ mæ jakokræn kin narmamæ yamæ mine kwasatutak ta. Nikam. Yimauæ mæ jakokræn kin yor tævhagæ has minæ, mæ tuksarar ye kapæriæ nærigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nækwæs

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriæ kimnhani-pæn tuk Yesu mhamæ, “Æmru. Narmamæ kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisæpæh næviginien masæhuak kimi Kughen; mine Farisi minæ min. ?Mærig rhawor kafam narmamæ minæ kasævigin æmæ mamharpin?”

³⁴ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mima, “?Nipig kimiæ nakmasor næviginien kape yerman yame rimnarkuræk pæ pæ, mærig nakhani-æhu in minæ tiksins mæ tukhapæh nisæviginien uæ? !Nikam! ³⁵ Mærig tukripior nipig yame narmamæ tukhawæhsi-ta Yerman e yame rimnarkuræk pæ pæ tuk In minæ tiksins. Kini ye nipig a in a, In minæ tiksins tuksæpæh næviginien iran.” †

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk æriæ mima, “To yermamæ kirik ripæh niwæhyen kwonmut neipæn vi kirik kini mijir-pæn ye neipæn mætæt kafan yame rimneikus. To ror mæknakin, kini tukroriah kwonmut neipæn yame rivi, kini neipæn vi tukripæh næmir-pæn-tim-tim-ien ye neipæn mætæt. ³⁷ Kini to yermamæ kirik ripæh nivhyen waen vi kini mivi-pæn ye tiki waen mætæt. To ramor mæknakin, kini waen a ye tiki waen mætæt tukræmæteih, kini waen tukraiyyu. ³⁸ Nikam. Waen vi tukamækeikei kivi-pæn ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamæ yame ruinim ta waen, in ripæh norkeikeiyen mæ tukrinim waen vi, mærig in ramni mima, ‘Waen akwæs in rhuvæ rapita.’”

6

Narmamæ kape Yesu kimisætæm wit ye Sabat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamæ mine kimiseriwæk mhavæn yerki wit tiksins, kini kafan narmamæ mine kimisætæm wit tiksins misækwai-ækwai, masæn kwænkwan. ² Mærig Farisi minæ tiksins kimnhani mhamæ, “!Eh! Sabat e towei, mærig iriæ kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamæ kasor mæknakin?”

³ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mima, “Tukmæ ror nakhapæh nisævheikinien nævsaoyen ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramævsao kün norien yame King Deved rimnor kupæn, yame in mine kafan narmamæ minæ, næriæ næviginien ramrirkæk, kisæmkæræv. ⁴ Mærig, Deved rimavæn ye Nimæ Ehua kape Kughen man bred yame pris minæ kwænhawæhsipæn-ta kimi

5:24: Jon 5:8   5:30: Luk 15:1-2   5:34: Jon 3:29   † 5:35: “Yermamæ yame rimnarkuræk pæ pæ,” nipran e Yesu. Mine “In minæ tiksins” nipran e Kristen minæ.   6:1: Dut 23:25

Kughen. Kini mærig Deved rimivæhsi-pæn min kimi kafan narmamæ kisæn min.* Kini mærig bred a, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ apnapig tukhapæh nisænien. Mærig pris minæ æmæ kharkun nisænien.”⁵ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mímæ, “Yo, Ji Yermamæ, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rinnor huvæ yermamæ ye Sabat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavæn ye nækwai nimæ kape nofuginien, mamæwhag kimi narmamæ. Kini aikin a, kwæn kirik aikin yame kwermín matuk rimhæ mirpævin.⁷ Kini næmhajoun kape Loa kape Moses minæ mine Farisi minæ kimisarkut mæ tuksæm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha æterik mæ tuksæm-ru mæ Yesu to ror huvæ kwæn a ye Sabat uæ nikam.⁸ Mærig Yesu ruirkun ta nærigien kapæriæ, kini mini-pæn tuk yermamæ yame kwermín rimhæ mirpævin mímæ, “Yuæ, mærer ye nimri narmamæ m-fam.” Kini rivæn mærer ækupæn.⁹ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mímæ, “?Loa kape Moses ramni mæ nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mæ takasor norien huvæ uæ takasor norien has? ? Mæ takshopni yermamæ uæ takhavah miragh yermamæ?”¹⁰ Kini rinnarha mæærao iræriæ, mini-pæn tuk kwæn a mímæ, “Huatum kin kwermím.” Kini ruhuatum kin kwermín, rhuwæ ægkæp.¹¹ Mærig niemhaa rhai pik narmamæ minæ a, kimnhavæn, mhani-pæn tuk æriæ minæ mæ tukshawor pæn iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minæ twelef

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktæ fiak ye tukwas kirik mamæhuak, kini mamæhuak kimi Kughen meriaji reraan.¹³ Kini yenpig-empig, rimnokræn kin kafan narmamæ minæ mæ tukhauæ masam In. Kini mirpen narmamæ twelef iræriæ mivæhsi-pæn nehuayen kimi æriæ mímæ “aposol minæ.”¹⁴ Nhag namasur twelef e ror mæknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pæn nhagin vi mæ Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,[†]¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rinnor kæut kæsuæ kin Yesu kimi næmæ has minæ.

Yesu rimnæwhag kimi narmamæ, mor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ

(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamæ minæ kimnhasi-faktæ mhauæ ikin rætæn-ætæn ikin, misæm narmamæ khapsaah aikin- kimnhasi-pæn yerkwanu minæ ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Tæa Saedon.¹⁸ Kimnhauæ mæ tuksærig nægkiarien kape Yesu kini mæ tukror huvæ næmhøyen minæ kapæriæ. Kini In rinnor huvæ narmamæ yamæ minæ nanmin has minæ kimisoriah æriæ.¹⁹ Kini narmamæ yamæ mine kimisarer rao rao kin, misarkut mæ tukharap In meinai næsaninien ramsi-pæn iran mamor huvæ fam narmamæ.

Nagienien mine nahasien

(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pæn mæm kafan narmamæ minæ, mini-pæn tuk æriæ mímæ, “Kimiæ e yavæn has minæ, nakasaræ ye nihuvæyen æfrakis. In nihuvæyen æfrakis meinai, kimiæ narmamæ kape Kughen, kini In ramarmaru iræmiæ.
²¹ Kimiæ yamæ mine næksæmkærvæn ai taktakun, nakasaræ ye nihuvæyen æfrakis. In nihuvæyen æfrakis meinai, takpisævigin ræmhen.
Kimiæ yamæ mine næksasæk ai taktakun, nakasaræ ye nihuvæyen æfrakis. In nihuvæyen æfrakis meinai, takpisarh.
²² Nakasaræ ye nihuvæyen æfrakis ye nipig narmamæ tuksæmækin æmiæ, kini mhapæh niseighanien kin æmiæ mæ taksor narimnar kimiæ miriæ, kini mhani hah æmiæ, kini masoriah nhagmiæ mhamæ kimiæ narmamæ kape yarmhæ minæ, kini iriæ tuksor mæknakin iræmiæ meinai yo e yo Ji Yermamæ, kini kimiæ, kafak narmamæ minæ.
²³ “Kini ripriæ minæ kimisor mæknakin ye profet minæ kupæn. Mærig ye nipig narimnar a ramuæ tuk æmiæ, taksagien, mhavi-haktæ-haktæ meinai nærokien kapæmiæ ramaræ apa ye rao ye neai.
²⁴ “! Kæsi! Mærig næmhøyen ehæ tukruræ tuk æmiæ yamæ mine kapæmiæ nautæ rehuæ ai taktakun,
meinai nakwænhavæh nar huvæ, mærig tukripior infamien.

* 6:4: Stori e ramamir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9 6:14: Jon 1:42 † 6:15: “Selot” ræmhen kin yermamæ kirik rikwasig kin nukwao kape næmæ Isrel tuk nherye-rhavyen kin næmæ Rom. 6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

²⁵ !Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tipimə raməsiis, meinai takpisəmkəv.

!Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpisaək rikimə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyən ehuə tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, ripriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

²⁷ Kini Yesu rimini min mima, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mima takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəmakin əmiə, ²⁸ kini nipig narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimi taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyən kimi əriə, kini masəhuək tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyən mə tukripəh nirašhita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipan naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyən mə tukrarpin. ³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə taksor min kimi əmiə.

³² “?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nikam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikiana. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyən tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipig kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhen. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyən kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpərig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimə tukreihuaə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyən nikar narmamə

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mima, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivi-pən, kəsian-əsian, rihaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mima, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyən ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətarig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarən kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimriə piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimə? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimə, ?takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimriə piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nimoptanə yame ramswin-pən ye nimriə piaumiə.”

Kwənkwaï nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mima, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyən kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyən kin kwənkwaï fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyən kin kwənkwaï greg; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nægkiarrien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pəniən nəgkiarrien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarrien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimməvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarrien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə

(Mat 8:5-13)

¹ Nipig Yesu rimməgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimmərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimmivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpərig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrasanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvan,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimmərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimmher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimməh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimməvən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimaue ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarrien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimməm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimməhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarrien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkənikin yemə mhə a rimməgh, mhəkimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarrien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmmimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!”

¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimmənkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam

(Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimmənkran kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukrpiuə?”

6:46: Mat 7:21   7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36   7:16: Luk 1:68   * 7:17: 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə papia kape nəmə Isrel.

²⁰ Kini kwəɹə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’”

²¹ Kini ye n̄ipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəm̄həyən minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməm̄ir irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə r̄ipis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine n̄imiwərig kini mwəm. Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəm̄həyən ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine n̄imət̄irgiriə r̄əru, kini taktəkun ai, n̄imət̄irgiriə rinəriḡ nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatatəyən irak r̄ipəh n̄imiriən, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

*Yesu raməḡkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

²⁴ N̄ipig kwəɹə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməḡkiar ye Jon kimi nukwao ehua. M̄imə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvisik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnəḡḡ kirik yame in rəm̄hen kin nuwig yame n̄imət̄ag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye n̄imə huvə minə rəm̄hen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerp̄irig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta m̄imə,

“?Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəḡkiariən.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’

(Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerp̄irig min rapita Jon.”

*Yesu raməḡkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyən nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)*

²⁹ N̄ipig narmamə apnəḡḡ, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəḡkiariən kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatur. Kimnhani makna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə. ³⁰ Mərig Farisi minə mine nəm̄hajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən n̄imeitairiə ye swatuk kape Kughen ye n̄imraghien kapəriə. ³¹ Kini Yesu rimnəḡkiar min m̄imə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəm̄hen kin naha? ?Mə naha nhagin n̄ət̄ərigien kapəriə? ³² Iriə kisamhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik r̄irkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misakwətə masukir ikin kamor maket ikin, mashək əriə minə mhama, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyən, mərig kimiə nimnhapəh nisasakien kitawə-m kimia.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye n̄ipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginien n̄ipig r̄ipsaah tuk nəhuakien, m̄ipəh n̄inimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhama, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməm̄ir iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhama, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin n̄inimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nəreien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye n̄irkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, rayoh-pən Yesu m̄imə tukrivən ye nəkwai n̄imə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai n̄imə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən m̄iwəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabata. Nimirin rhakta. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərer ye nikar nihun, mamasak. Nehe nimirin rətəḡ-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta

nehe nimirin kin nikwānen ye nihu Yesu, mēnim-pān nimirin ye nihu Yesu, mētəg-pān senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, niṗig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, riṗirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, miṗirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pān tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rima, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik riṗəhsi-pān mane kirik kimi əriu, mə tuk niṗig kirik iriu tukwarṗin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen watu; kini kirik riwəh fifti taosen watu[†]. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narṗinien mane a. Kini yamehuə rimini-pān tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narṗinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ? Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pān tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a riṗəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pān tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pān məm pian a, mini-pān tuk Saemon mimə, “Saemon. ? Nakaməm pian e uə? Niṗig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimirin, məspir kin nikwānen. ⁴⁵ Kini niṗig yimauə, ik nimirəpəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo miṗəh niṗəhyen. ⁴⁶ Ik nimirəpəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pān senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pān tuk pian a mimə, “Yakwərəh-si ta ta narṗinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “? Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narṗinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pān tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimmhatətə irak. Amvən ye nəmarinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwānu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkarien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye niṗig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupan kimnhavəh nəmḥəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimnako-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmḥəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnako-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimir narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pān ye taon minə khapsaah mhaue tuk Yesu. Niṗig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik miṗitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khaue misən fam.” ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə ahuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.[†] Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə miṗəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwairiə wan hundred.”

[†] 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in ramhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape niṗig kirikianə əmə. 7:50: Luk 8:48; 18:42 8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * 8:5: Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pān norien kape nisuvyen wit. † 8:7: Yesu riṗəh ninuyen kwənurkəsik, mərig narəus kirik nirhin aikin.

Kini Yesu rimini ta nægkiarinen e, mokran apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nımätirgimä rarə, sətərig huvə kin nægkiarinen e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə niprai nægkiarinen e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pə ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“Triə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.” (Aes 6:9-10)

¹¹ “Niprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nægkiarinen kape Kughen.

¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, rikiriə ragien tukun, mərig nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nasəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə,

tukhamir ye kapəriə nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nımraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nımraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye niprairiə. Khapəh nishaktə-huvəyen ye nımraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nımoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mihuvə, mamharaptəəkın nægkiarinen kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nımraghien huvə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pəniyen ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nægkiarinen e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nægkiarinen, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nægkiarinen kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye nipig a, nisın Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavəniyen ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkuraə kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisınim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mərig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisınik, mine piak minə.”

Yesu ramni-əhu nımətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nımətag ehuə kirik rimməvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot; ipakə iriə kisəmmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “! Yemehuə! ! Yemehuə! ! Natuksəmmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nımətag mine peao-peao ehuə. Nımətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatətəyen hiə kapəmisiə?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “! Eh! ?Naha e yermamə? ! Nar apnapig mə nımətag mine tahik, mərig kawor nəkwani!”

Yesu rimməko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmır iran. In rimipəh nivəniyen ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim

narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nīpig rīpsaah, nanmīn has mīnə a kīmisor in ramarmar pīk, kīni narmamə kīmnharkwəjī kwermīn mīne nīhun ye jen mə tukharaptəəkīn tīm tīm pəh rīpəh noriahayen narīmnar. Mərig nīpig m-fam raməvi-əru jen mīnə. Kīni nanmīn has mīnə kasəkeikei kīmīn mə tukhakir mīsap mhavən apa ikin kīrkək ikin.

Kīni nīpig kwən a rīmnam Yesu ruə mənīmkur-pən ye nīhun. Kīni Yesu rīmīni mə nanmīn has tukrier map ye kwən a. Kīni kwən a rok-rapomh mīmā, “Yesu, Ji Kughen Yerpīrig. ? Naktə takhawor yo? !Aweh! !Yakamāiyoh ik mīmā takpəh norien nəmḥəyən kīmī yo!”

³⁰ Kīni Yesu rīmnaiyoh-pən nanmīn has mīmā, “?Nhagim pa?”

Kīni in rīmā, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rīmīni məknakin meinai nanmīn has khapsaah kasəmīr iran. ³¹ Kīni nanmīn has mīnə kīmīsayoh-pən skai m-rīpsaah kīmī Yesu mhāmə, “Takpəh nher-pəyən kīn əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pīk, imei narpīnien rerīn.”

³² Kīni ikin a, pukəh mīnə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nīhu tukwas a. Kīni nanmīn has mīnə kīmīsasək mhani-pən tuk Yesu mhāmə, “!Awe! Əta-pən irəmawə yerki pukəh mīnə a.” Kīni Yesu reighan-pən kīn əriə kamhavən. ³³ Kīni nanmīn has mīnə a kīmnhatərhav ye kwən a a mhavən yerki pukəh mīnə. Kīni pukəh mīnə a, iriə fam kīmīsayu miseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav mīsəmīn ye nu.

³⁴ Mərig nīpig narmamə yamə mīne kasəvīgīn pukəh mīnə a kīmīsəm nar a, kīmīsayu mhatarhəv, mhavən mīsəvsao-pən kīn ye taon mīne ikin mīnə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kīni narmamə kīmnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kīni mhavən masəm Yesu, kīni mīsəm kwən a yame nanmīn has mīnə kīmīsəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kīni mīnīpəh narmərien, muavən ye neipən. Kīni narmamə ye taon a kīmnhagīn. ³⁶ Kīni narmamə yamə mīne kīmīsəm atuatur nar a kīn nīmriə kīmīsəvsao mīn kīn kīmī narmamə tīksīn mhāmə Yesu rīmnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmīn has mīnə kīmnasəmīr iran. ³⁷ Kīni narmamə mī-fam yamə mīne kasarə apa Gerasa kīmnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kīmīsəm khagīn pīk kīn. Məkneikīn, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmīn has mīnə kīmīsəta iran, raiyoh-pən Yesu mīmā, “!Eh! Pəh kīrau.”

Mərig Yesu rīmīni-pən tukun mīmā, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mīvən mīni-ərhav naha nhagīn Kughen rīmnor kīmīk.” Kīni kwən a rīmavən ikin mīnə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narīmnar m-fam yame Yesu rīmnor kīmīn.

*Piahuaru kirik yame ramhə, mīne piakəskəh yame rīmamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Nīpig Yesu rīmīrerig-pə mīn ye nīkar lugun pə, narmamə kīmīsagien tukun, meinai iriə kīmnasəito kīn. ⁴¹ Kīni yermamə kirik, rīmauə məm In, nhagīn e Jaeras. In raməhuə ye nīmə kape nofugīnien. Rīmauə, mənīmkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kīmīn mə iriū tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajīkovə pīraovīn kwənkwan kīrikianə ramhə pīk, nīmḥəyən rīneriaji. Kīni kafan newk twelef əmə.

Kīni Yesu rīmneriwək mīvən tuk piakəskəh a, kīni narmamə khapsaah khakwasig kīn mamhasig-sig In. ⁴³ Kīni pīraovīn kirik aikin yame rawəh nəmḥəyən kapəriə nīpīraovīn, nitawīn rīmnaiyu mīvəh newk twelef. Rīmavən məm dokta mīnə, moriah fam kafan mane ye nəmḥəyən kafan, mərig yermamə kirik to rīpəh nor-huvəyən. Kīni ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-pən ye nīmetain, mīrap nəpəəg nīmri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmḥəyən ror infamien.

⁴⁵ Kīni Yesu rīmā, “!Eh! Pa e rīrap Yo?”

Kīni iriə m-fam khamə kīseinein. Mərig Pita rīmā, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rīmīni mīmā, “Nīkam. Yakīrkun mə yermamə kirik e rīmīrap Yo, meinai yīmnrīg mə nanmīn kafak rīmnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kīni pīraovīn a ruīrkun mə in to rīpəh mīn nerkwagīen, rīmauə mənīmkur ye nīhu Yesu makur pīk kīn. Kīni ye nīmri narmamə m-fam rīni-ərhav-pən nar yame rīmīrap Yesu tukun. Kīni mīni-ərhav mīn mə ye nīpig atuatur yame rīmīrap In, taktəkun əmə, rīmnanīn mīn. ⁴⁸ Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmā, “Kafak piakəskəh, nhatətəyən kafam rīmnor ik naknəsānīn. Amvən ye nəmərīnuyen.”[†]

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikīn, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nīmə kape nofugīnien, muə, mīni-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kīmī Yhajoun e mə takīkir mīvən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rīmnrīg nəgkiarīen e, mīni-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nīgīnien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh mīn.” ⁵¹ Kīni ye nīpig Yesu rīmauə mītərhav-pə ye nīmə kape Jaeras, mīni-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigīen kīn. Kīni mīkir əmə Pita, mīne

[†] 8:48: Nəgkiarīen kīrikianə əmə yame Yesu rīmīni-pən tuk pīraovīn kirik ye Luk 7:50.

Jon, mine Jemes, mine rim piakaskah e mine nisini, iria min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakaskah a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əria mīmə, “Hapəh nisasəkien. Piakaskah e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iria kimisarh iakei iran meinai iria kharkun mə piakaskah a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakaskah a, mini-pən tukun mə, “Piakaskah kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini faktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rini-pən tuk əria mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “Təkrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen (Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rimmofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əria tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mīmə iria tuksor huvə min nəmhəyen minə. ² Kini Yesu rimmher-pən kin əria mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mīmə iria tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əria mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴ Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miserijaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimlə miriə, taksarpita-arpita nimokur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhənen.” ⁶ Kini iria kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, massəvsaο-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksin khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksin kamhani mhəmə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksin kamhani mhəmə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ? Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikaskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini in rikir əria misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisarig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimməm əria, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əria kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhəmə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakın kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmır ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əria mīmə, “Rhuə əmə. Kimiə səvigin əria.”

Mərig iria khəmə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Havən mhani-pən tuk əria mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵ Məknəikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əria, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhəpə-həpə bred mine kəməm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpə bred mine kəməm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo (Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

9:5: Luk 10:4-11   9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19   * 9:9: Nipig mobael minə kimnharaptəra kin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merəkəl kirik.

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnamahuak iriä pisin ämä kafan narmamä minä. Kini raiyoh-pän äriä mimä, "Märig narmamä minä a kamhani mä Yo e pa?"

¹⁹ Kini khani-pän tukun mhamä, "Tiksin kamhani mä ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mä ik profet Elaeja. Kini tiksin kamhani mä ik profet kupän kirik kape Kughen yame ruämragh min."

²⁰ Märig Yesu raiyoh-pän äriä mimä, "?Märig kimia nakhamä Yo e pa?"

Märig ämä Pita rimä, "Ik e Kristo yame Kughen rimini mä tukrher-pä kin."

²¹ Märig Yesu rimini-äutän-pän tuk äriä mä tukhapäh nhani-pänien tuk narmamä.

Nikwasigien kin Yesu in räutan

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kini In rimini-pän min mimä, "Nar kirik yame tukramäkeikei muä mor näfrakisien kin. Mä Yo, Ji Yermamä, jakärig nämhäyen tuk narimnar khapsaah. Kini nämehuä kape nämä Isrel, mine jif pris minä, minä nämhajoun kape Loa kape Moses, iriä tukhaukreikin-pä nimeitairiä kimi Yo, mishopni Yo. Märig nipig yame ror kisisär kin, Kughen tukror Yo jakamragh min ye nimhäyen kafak."

²³ Kini Yesu rini-pän tuk kafan narmamä minä mimä, "Tukmä yermamä rimä tukrikwasig kin Yo, in tukramäkeikei mäta ye närigien kafan, kini tukmä rägig pawk nämhäyen rämhen kin nämhäyen ye nimhäyen ye nai kamarkwao kin, märig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamä yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukramäkeikei mimhä. Märig yermamä yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarä ye nimraghien rerin. ²⁵ Tukmä yermamä kirik kafan nautä rehuä pik ye tokrei nimoptanä e, märig ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. ²⁶ Tukmä nakauris kin nini-ärhavyen nhagik mine nägkiarien kafak ye nimir mirh, Yo min jakauris kin nini-ärhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamä, jakrerig-pä min kimawä agelo rhakä yamä mine tukhauä ye neiuhäyen kape Rimik. ²⁷ Märig yakamni näfrakisien tuk ämiä mä, kimia tiksin e nakasärer ikin e, kwasig ikin nakhamhä, taksäm narmaruyen kape Kughen."

Kughen ramhajoun mä Yesu in Tini, nimrin rukreikin muä mor pisin

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rimnægkiar ta, nipig eit ruä mivän, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktä mhavän ye tukwas kirik mä tuksähuak. ²⁹ Nipig ramähuak hanä, nimrin rukreikin muä mor pisin. Kini neipän kafan ramäsiä rämhen kin naropigien kape karuäruä. ³⁰ Mäkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratärhav-pä, nikhakien rarkurao iräriu. Kwarer mwægkiar iriris Yesu. Marhini nimhäyen kape Yesu äpa Jerusalem yame tukror nägkiarien kape profet minä kape Kughen tukruä mor näfrakisien kin. ³² Märig Pita mine in mir kiraru, napirien rimivah nimirisir, kimirhapir kape nipig kwakwä. Märig nipig kimirharha, mirhäm nikhakien rarkurao ye Yesu, mirhäm min Moses mine Elaeja kawärer iriris Yesu. ³³ Kini nipig kwarä mir a kimiravän, Pita rini-pän tuk Yesu mä, "Yermaru. Rhuvä mä kimasir jakarharä ikin e. Päh jakrharkwopäk nimä kisisär- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik." (Märig in rimnægkiar ämä mipäh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In ramægkiar hanä, napuä kirik reiwaiyu muvrig äpis äriä. Napuä rimnhorukin äriä, kirhigin pik. ³⁵ Kirhägig nägkiarien kirik risi-pän ye napuä mamni mimä, "In e Narik yame yimirpen; taksätärig kin In!" ³⁶ Kimisärig ta nägkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pän mirhäm Yesu ramärer pisin ämä. Ye nipig minä a, kimirhipäh nirhini-ärhavyen narimnar minä a kimi narmamä; mirhipäh nirhiniyen narimnar a yame kimirhäm.

Yesu rimnäkota nanmin has ye pikwarien kirik

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Käni rikwamer kin, kisäta ye tukwas miseiwaiyu-pä, misam narmamä khapsaah kamhauä mä tuksäp Yesu. ³⁸ Kini yermamä kirik ramokrän apomh kin Yesu mimä, "Yhajoun. Yakorkeikei pik mä takuä masitu irak. Kwajikova kafak yerman kwänkwan kirikianä ämä. ³⁹ Nipig nanmin hah kirik ramärer-pän iran, mor in ramätäpar pik, nipran ramätänimin mamor ghan ämä. Nehe näkwan ramaiyu rhawän. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptäräkin in, mipäh nipähyen. ⁴⁰ Kini yo yimnäkeikei kimi kafam narmamä minä mä tuksäko ta nanmin has e, märig kiseinein."

⁴¹ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mimä, "!Käsi! Kimia yamä mine naksarä e towel mine, nhatätäyen kapämia rirkäk. Kini kapämia nätärigien rapäh natuatukien. ?Kitawäm kimia

tuksarə miseriaji n̄ipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai m̄imə, “Harəh pikwarien en m̄hauə.”

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua k̄in reiwaiyu mowhan, mamətm̄nmin. Mərig Yesu r̄imnəgkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine r̄imni.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaniñien kape Kughen.

Mərig n̄ipig narmamə kimisakur pik kin narimnar m-fam yame Yesu r̄imnor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə m̄imə, ⁴⁴ “Havəh tim tim nəgkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” ⁴⁵ Mərig kafan narmamə minə kimiseinein n̄iprai nəgkiarien e meinai Kughen r̄imnerkwaig kin n̄iprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin n̄ipran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə m̄hamə, “? Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?” ⁴⁷ Mərig Yesu r̄imirkun kapəriə nətərigien, kini m̄ivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nikarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə m̄imə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame r̄imnher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə r̄ivəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimini m̄imə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagim, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Mərig Yesu r̄imini-pən tuk əriə m̄imə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik r̄ipəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiks̄in rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk n̄ipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran m̄ivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin r̄imnəsik mə tukraməkeikei m̄ivən apa Jerusalem, nar kirik r̄irkək yame tukrerer əswasig kin. ⁵² Kini In r̄her-pən kin yəgkiar tiks̄in khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor ap̄nəpeina tukun. ⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukriwən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.† ⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəh mə narm̄inə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokrən kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu p̄isin min kirik.

Yesu r̄imə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun m̄imə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun m̄imə, “Kuri aparu minə, kapəriə nəpəæg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə r̄irkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik m̄imə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun m̄imə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yavkən pi pom minim r̄imik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun m̄imə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen n̄imraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik min rini m̄imə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig m̄ivən imak ikin mawia kin yo minə tiks̄in.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun m̄imə, “Yermamə yame r̄imə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar p̄isin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.Š”

9:44: Luk 9:22   9:45: Luk 18:34   9:46: Luk 22:24   9:48: Mat 10:40   9:50: Mat 12:30; Luk 11:23

† 9:53: Nəmə Sameria kasəməkin nəmə Jerusalem.   9:54: 2 King 1:9-16   9:61: 1 King 19:20   Š 9:62:

Yesu rimini nuhpikien ye nəsimien. Yermamə yame r̄imə tukrəs̄im, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in r̄ipəh nəmhenien.

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasiy ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksin yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə minə, “!Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksin əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasə narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnəpig min, mhəpəh nhavəhsi-pənien sandel, mhəpəh nisəpisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksəpir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikən e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor niran, nəmərinuyen tukraməmirk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksəpir əmə ye nimə a, mhəpəh nisəpirien ye nimə pisin pisin. Kini taksan naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhənim naha niniimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meina ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhəni-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə riphə nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehə mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokruy ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimitətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehə kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyən ehə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaedə, kəsi, nəmhəyən ehə tukruə tuk əmiə, meina yimnor pawk nar əpsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yəpor narimnar minə a apa Təa mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarə ye nərigien kapəriə tuk təvhəgə has mipihavən ye neipən has, mipisəsoək-əsək ye nimrawk ror nimitətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Təa mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhəmə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mīmə, “Narmamə yamə mine kasərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nimeitairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu khərerig-pə min

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu khərerig-pə min, rikiriə ramagien, mhəni-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnəpig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhəgim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame narəpigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpniyen snek minə mine milped§ minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə a Setan. Kini to nar kirik riphə noriahyen əmiə. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien

10:1: Mak 6:7   **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35   **10:3:** Mat 10:16   **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18

10:8: 1 Kor 10:27

10:11: Wok 13:51; 18:6

* **10:12:** Nap risifaktə ye

neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25.   **10:12:** Wok 13:51; 18:6   † **10:14:**

Kughen rimnoriah əgkəp Təa mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8.   ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesə rimini ta tu ye Aes 14:12-15.   **10:15:** Mat 11:20-24   **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23   **10:18:** Aes 14:12; Rev

12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10   § **10:19:** Gris rapah niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nipikov

skopion ramhai əjir.

mə nanmin has minə kasor nəkwaimiə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nīpig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In ramahuak mamni mīmā, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpīrig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tata. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rīrpin nəgkiarīen mīni-ərhav mīmā, “Rimik rīmneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pīsīn əmə rīrkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan mīnə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rīmīrpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

²³ Kini Yesu rarar məgkiarī əmə kimi kafan narmamə minə mīmā, “Kimiə nakasarə ye nihuyəyən əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nīmrimīə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmīen. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rīmīni nuhpikīnien kin yemə Sameriə kirik yame rhuvə

²⁵ Nīpig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mīni naiyohyēn kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rīrkun nar wə nīkam. Mīmā, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nīmraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmā, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nīpig nakəvheikin, kini nīpran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rīni-pən mīmā, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nīmraghien mī-fam kafam, mine ye nəsanīnien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei mīn ik minə tiksin rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmā, “In atuatak en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nīmraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatak, kini maiyoh-pən Yesu mīmā, “?Mərig, nī-pa minə e yo minə tiksin?”

³⁰ Kini Yesu rīni-pən tukun mīmā, “Yemə Isrel kirik rīmatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatuk, yəkrəh minə tiksin kimnharapətəkin mhəpik ta kafan narimnar, kini mhauh, rīmḥə rhaiḥ, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nīpig atuatak a, pris kirik rəri-pən swatuk a mamuə. Mərig nīpig in rīmnam kwən a, raurək kin mamvən. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən mīn swatuk a mamuə. Kini nīpig rīmnam kwən a raməmīr, in rīmnor əmə nar kirikīanə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameriə kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in mīn rəri-pən swatuk a mamuə, kini məm kwən a raməmīr. Nīpig rīmnam, rikin rīmḥə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nīmap minə kin nehe olif mine waen, muvrīg kafan nīmap minə. Kini mīrəh-si haktə kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mīrəh mīravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rīvəh mane tiksin, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, mīni-pən tukun mīmā, ‘Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerīg-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’”

³⁶ Kini Yesu rīmīni-ta nuhpikīnien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mīmā, “?Ye kafam nərigien, nakīrkun mə kwərə mīsīr a, pa nhagin rīmnor huvə pən kimi kwən a kīmoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rīmīni-pən tukun mīmā, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor mīn rəmhen kin yame kwən a rīmnor.”

Yesu rīmavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nīpig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhətərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovīn kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien mīravən ye kafan nīmā. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nīhu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarīen mīnə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəvigīnien. Kafan wok rīmoh in. Kini rīvən mīni-pən tuk Yesu mīmā, “Yermaru.

10:20: Fil 4:3; Rev 3:5   **10:22:** Jon 3:35; 10:15   **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17   **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18   **10:27:** Dut 6:5   **10:27:** Lev 19:18   **10:28:** Lev 18:5   *   **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.   **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3

?Rhawor? ?Rikim ramæsik mæ ratuatuk uæ nikam mæ pian e naorahik rapæh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin æmæ yakamor. Her-pæ kin pæh ruæ masitu irak.”

⁴¹ Mærig Yesu Yermaru rini-pæn tukun mimæ, “Eh, Mata. Takpæh nærig-pikien narimnar ripsaah maknei. ⁴² Mærig nar kirikianæ æmæ in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvæ rapita, kini to yakpæh min nivæhsi-tayen.”

11

Næhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnamæhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnæhuak ta, kafan kirik yermamæ raiyoh In mæ, “Yermaru, hajoun-ru æmawæ kin næhuakien ræmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minæ.”

² Kini Yesu rini-pæn tuk æria mimæ, “Nipig nakahamæ taksæhuak, takhani mhamæ, “Rimtawæ ye neai, nhagim ræmærhakæ, pæh narmamæ tukhasiai Ik.

Pæh kafam narmaruyen tukruæ mamaræ.

³ Nipig mi-fam, væh-si pæ næviginien kimi æmawæ ræmhen tuk nipig e towæi.

⁴ Kini væh-si ta narpinien kape tævhagæ hah kapamawæ meinai kimawæ yakhapæh nharaptæækin tim-timien norien has yame narmamæ kasor iræmawæ.

Pæh nipæhyen æmawæ mæ Setan tukrivæhsi-pæ væh-si-pæ kimi æmawæ tamæ yakhamir.’”

Tukamharpin ye næhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pæn tuk æria mæ, “?Tukmæ yermamæ kirik ruæ imam ikin yenpig, tukmæ nakæm næviginien rirkæk, kini takhawor pæn iran mine? Takvæn imei ik kirik, mini-pæn mimæ, ‘Yo kirik, væh-si-pæ næviginien kirik, pæh yakvæn nævigin yermamæ kirik kin yame rimasi-pæn isok mitærhav-pæ imak ikin yenpig. Mærig næviginien rirkæk yame jakævigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrhorpin nægkiarieren kafam mimæ, ‘!Ah! Amvæn. Pæh nisigien æmawæ. Yaknæsapir kimawæ kwajikovæ minæ. To yakpæh næerieren mivæhsi-pre næviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk æmiæ mæ, nar apnapig mæ in ik ægkæp kirik, mærig kwæn a ripæh norkeikeiyen mæ tukrivæh-si-pre næviginien kimik. Mærig yakamni æfrakis mæ tukmæ nakamharpin ye naiyohyen, in tukramækeikei mærer mivæh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror mæknakin, yakamni-pre tuk æmiæ mæ, saiyo Kughen kin narimnar, kini In tukrivæh-sipre kimi æmiæ. Sarha kin, misæm. Sæsik-æsik kwæruæ, kini pæh kwæruæ tukræhitæ tuk æmiæ. ¹⁰ Yakamni mæknakin meinai narmamæ m-fam yamæ mine kisaiyoh, tukhavæh. Kini narmamæ yamæ mine kasarha kin, tuksæm min. Kini yamæ mine kisæsik-æsik kwæruæ, kwæruæ tukræhitæ tuk æria.

¹¹ “Kini, kimie tatæ minæ. Yermamæ kirik aikin iræmiæ yame tukmæ tini raiyoh kin kæmææm, mærig ravæhsi-pæn snek uæ, nikam? !Nikam! ¹² ?Uæ tukmæ nipig raiyoh kin kwænæhr man, mærig ravæhsi-pæn milped* uæ? !Nikam! ¹³ Kimie naksahas pawk, mharkun nhavæh-si-pæniien narimnar huvæ minæ kimi jimie minæ. Mærig Rimtawæ Kughen ye neai, kafan norien rhuvæ pik rapita norien kapæmiæ, kini næfraksien, In tukrivæh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamæ yamæ mine kisaiyoh kin.”

Farisi minæ kamhani mhamæ Yesu ramor wok ye næsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nipig kirik, kwæn kirik aikin yame nanmin has ramæmir iran, mamor in rameinein nægkiarieren. Kini Yesu rimnæko-ta nanmin has a iran, kini kwæn a ririkakun mamægiar, kini narmamæ kisakur pik kin. ¹⁵ Mærig narmamæ tiksin kimnhani mhamæ, “!Nikam! Rirkun næko-tayen nanmin has minæ meinai rikwasig kin Setan, yemehuæ kape nanmin has minæ.” ¹⁶ Mærig narmamæ minæ min tiksin aikin khamæ tukharkun-ru mæ næsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mæ tukror nimtætien kirik ye næsaninien yame ramsipæn ye rao ye neai.

¹⁷ Mærig Yesu ruirkun ta nætærigien kapæria kini mimæ, “Nikam. Tukmæ narmamæ ye kantri kirik kasæwhai æria minæ, misaræ kiraru, kini tuksoariah kapæria naræyen, kantri tukrimir. Kini ræmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmæ narmamæ kasæwhai æria minæ, misaræ kiraru, rukwanu a to ripæh naræ-huvæyen. ¹⁸ Kini ræmhen min kin narmamæ kape Setan minæ, tukmæ iriæ kasæwhai æria minæ, misaræ kiraru, tukseikus-eikus min nimæ kape Setan. Norien kape Setan tukripæh niskaiyen. Tukræsaah-æsaah mirkæk. Yakamni makneikin meinai kimie nakamhani mæ yakamæko ta nanmin has ye næsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimie minæ min tiksin nakasæko-ta nanmin has minæ ræmhen kin yame yakamor. Mærig

pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaniñien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuayen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaniñien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaniñien kape Kughen, ramhəjoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərəer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətiğtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktakun ai rimnahas pik rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mīmə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi piraovin yame rimneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien masor.”‡

Nimətətien yame Kughen rimnor kupan ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu (Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khapsaah. Kini Yesu rimə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nimətətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripior norien nimətətien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nimətətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nimraghien kape Jona rimnor nimətətien ye nəsaniñien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nimraghien kafak tukror nimətətien ye nəsaniñien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwin kape kantri e Shipa§, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nolunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nipig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mini-hah yamə mine kisarə e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərəer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meina i riə kimisərig nəgkiarien kape Jona, misarə ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mīmə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pəniñien ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nikam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei miruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.

³⁴ “Nikwai nimirim in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nikwai nimirim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. Mərig tukmə nikwai nimirim mir kwahas, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nəpignapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nikhakien ye nimraghien kafam, mə takpəh nivəniñien ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nimraghien in rukwar huvə kin nikhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nikhakien in raməsiə-pen huvə fam kafam nimraghien rəmhen kin yame nikhakien kape laet raməsiə-pen ik.”

† 11:22: Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nauta kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarien, meina i yarmhə raməmir iran. 11:22: Kol 2:15 11:23: Luk 9:50 11:27: Luk 1:28,42,48 ‡ 11:28: Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. 11:29: Mat 16:4 § 11:31: Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. 11:32: Jona 3:5-10 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

*Yesu rimmægkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)*

³⁷ Kini Yesu rimmægkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mimə tukravən məvigin ye kafan nimə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwəta-pən ye nikar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkak irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Ewəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavn has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, lawi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuatuk minə kimi narmamə, kini mhəpəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwəta əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowia kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rho-rukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhəvən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rima, “!Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehə tukruə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhəwəsi-pənien kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehə tukruə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatuatuk kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimie ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimsarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekarəeə, yame rımamə ye Nimə Ehə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehə tukruə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhəv ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nipig a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

*Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

¹ Kini ye nipig a, narmamə khapsaah kimnhəv kirikianə, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta əriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mimə, “Kimiə, takasəriɡ əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar

* **11:42:** Yesu ripəh ninien kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine namiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhəpəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **11:51:** Pəh nien mə Sekarəeə e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəeə kupən ye 2 Kron 24:20-22.

erkwai, tukamækeikei kæm. Tukmæ kuvrig æpis, kini mærig tukramækeikei mier-pæ ikin rhakak ikin. ³ Nægkiarinen yame nakhani yenpig, tukærig yeraan. Nægkiarinen yame nakhani ye nakwai nimæ, tukni-ærhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik atawæ mamarha huvæ tuk atawæ

⁴ Kini Yesu rimæ, “Kafak narmamæ minæ, yakamni-pre tuk æmiæ mæ takhapæh nhaginien kin narmamæ yamæ mine kharkun nhopniyen nipraimæ, meinai kwasig ikin, to khapæh nisor-has-preyen nar kirik kimi æmiæ. ⁵ Mærig yakamni-ærhav yermamæ e kimi æmiæ mæ ratuatuk mæ takhagin kin. Takasækeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmæ In rhopni yermamæ kirik, In rirkun narakikin-pæn-ien in apa ye nap ehua. Æwæh, næfraksisien, yakamni-pre tuk æmiæ mæ takasækeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikaskæh pik, kivæh nimrini kwaji mane æmæ, mærig Kughen ramarha huvæ tuk æriæ. ⁷ Kini nimraghien kapæmiæ rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmæ Kughen ramarha huvæ tuk keihap ramhajoun pæn mæ tukramækeikei mamarha huvæ æmiæ rapita. Næfraksisien, nar apnapig nimar nikwænemiæ in nar kæskæh, mærig Kughen ramævheikin fam muirkun ta mæ kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yermamæ kirik ramni-ærhav nhagik ye nimri narmamæ, Yo, Ji Yermamæ, yo min jakni-ærhav nhagin ye nimri agelo minæ kape Kughen mæ in kafak yermamæ. ⁹ Mærig tukmæ yermamæ ramni-ærhav ye nimri narmamæ mæ reimein Yo, Yo jakni-ærhav min ye nimri agelo minæ kape Kughen mæ yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamæ yame ramni hah Yo, Ji Yermamæ, Kughen rirkun nivæh-si tayen narpinien ye kafan tævhagæ hah. Mærig yermamæ yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripæh nivæhsi-tayen narpinien kape kafan tævhagæ has.

¹¹ “Kini tukmæ kærip-ærhav æmiæ ye nimæ kape nofuginien, uæ ye nimri næmehua minæ, uæ ye nimri narmaru minæ, mæ tukharuk-pre nægkiarinen has iremiæ, pæh kimiæ takhapæh nisætærig-pikien mæ takshawor-pæn iran mine mishorpin nægkiarinen kapæriæ, ¹² meinai ye nipig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun æmiæ kin naha nægkiarinen yame takasækeikei mhani-ærhav.”

Takhapæh nisætærig-pikien tuk nimoptanæ mine nautæ

¹³ Kini næmæ minæ a kirik rini-pæn tuk Yesu mimæ, “Yhajoun. Rimik ruamhæ ta. Aweh. Uh riki piak mæ tukræwhai narimnar kape rimimru, mivæhsi-pæ yame rimimru ruini ta mæ kafak.”

¹⁴ Mærig Yesu rimini-pæn tukun mimæ, “Kafak yermamæ. Yakirkæk ye nætærigien e kapæmiru tuk næwhaiyen kapæmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mini-pæn tuk æriæ mimæ, “!Takasærig æmiæ! Taksatæpig kin æmiæ mæ takhapæh nisæptigien kin nar. To yermamæ kafan nautæ rehua pæwk, mærig pæh nien mæ nautæ in nuknei nimraghien.”

¹⁶ Kini rimini nuhpikien kirik mimæ, “Yermamæ kirik, kafan nautæ ripsaah. Kini kafan næsimien ramor kwænkwan rehua. ¹⁷ Kini rikin ramæsik mimæ, ‘?Jakhawor pæn iran mine? Meinai kafak nimæ ripæh næmhenien mæ to yakætu-pæn kafak næsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mimæ, ‘Rhuuæ mæ jakor mækneikin. Jakpik ta nimæ minæ e miwhirækin min nimæ tiksin yame rehua pik min, mætu-pæn kafak næsimien aikin, mine kafak nautæ. ¹⁹ Aikin, rikik tukramæsik mæ kafak narimnar ripsaah ræmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, mæviggin, mamnim, mamærig æmæ nagienien mamvæn.’ ²⁰ Mærig Kughen rini-pæn tukun mimæ, ‘!Ik nakeno-eno! Taktækun æmæ, tuk yenpig, nakmhæ. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimnæwhai kæji?’ ²¹ Kughen tukror mæknakin kimi narmamæ yamæ mine kasæwhai kæji nautæ ripsaah mæ kapæriæ æmæ, mærig rikiriæ ripæh næsik-pikien norien huvæ yamæ mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapæh nisætærig-pikien tuk neipæn mine næviginiën, meinai Kughen rorkeikei atawæ, mavæhsi-pæ fam narimnar kimi atawæ

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk æmiæ mæ, takhapæh nisætærig-pikien tuk nimraghien kapæmiæ mæ taksan naha. Kini takhapæh nisætærig-pikien tuk narimnar kape nipraimæ mæ ‘?Yakwæseinein mæ jakhawæhsi-pæn naha?’ ²³ Takhapæh nisætærig-pikien tuk narimnar minæ e, meinai nimraghien kapæmiæ rapita næviginiën, kini nipraimæ rapita neipæn. ²⁴ Sæm-ru man minæ. Khapæh nisæsimien, mhapæh nisærhakien næviginiën, mhapæh nisætu-yen næriæ næviginiën ye nakwai nimæ. Mærig Kughen ramæviggin æriæ. !Mærig Kughen rorkeikei pik æmiæ rapita yame rorkeikei man minæ! ²⁵ ?Tukmæ nakætærig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mæ to rasitu iram nakaræ min ræpomh uæ? !Nikam! Norien kape nætærig-pikien to ripæh næsik-æpnis-pæn-ien

aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narımmar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiyə tukraməsik jiji nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh niहुवə-pikien mapita jiji nai minə a. ²⁸ Jiji nai minə a kashaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kani rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ?Mərig kimiyə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ʒwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəkəh əmə.

²⁹ “Ripəh niहुवəyen mə rikimiyə tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narımmar minə a. Mərig Rimimiyə rirkun narımmar yamə mine takamhavəh tuk nımraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupan ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narımmar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiyə kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimiyə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiyə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiyə min taksarmaru kimiyə min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narımmar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nıtıp kapəmiə yame to ripəh nımətitiən tuk nıpig kirik. Misərəhu-pən nətarigien kapəmiə ye narımmar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narımmar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narımmar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiyə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərər matuk tuk nırerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rımə, “Takasərər matuk nıpig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nıpig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehua kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwano, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərər matuk ye nıpig yame yamehua kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehua a in tukreiwayiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehua ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-niraanien, mərig yorwok minə kafan kasərər matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiyə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nıpig atuətuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərər matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivəniən imə. ⁴⁰ Kini kimiyə, nıpig mi-fam, takasəkeikei misərər matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nıpig yame kimiyə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rımını-pən tukun mımə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikien e kapəmawə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rımə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nıpig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehua kirik to rivəh-si haktə pə nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien?

⁴³ Ʒwəh. Nıpig yemehua kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehua in tukrivəhsi-hakta yorwok a mə tukruə mamehua ye narımmar m-fam kafan.

⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mımə, ‘Kafak yamehua ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nıpıraovın mine narman, mamvən, maməvigin, mamnım, mamapis. ?Kini yamehua kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehua kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nıpig kirik yame in to ripəh nirkunien mıpəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-əris, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rirkun ta nəgkiarien kape yamehua kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrərer matuk mamor wok minə a, tukuh in, rərig nəmhayen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkiarien kape yamehua, kini mamor narımmar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tukuh mar əmə in. Tukup mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rivəhsi-pən

* **12:33:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsiən narımmar aikin.” **12:33:** Luk 18:22

12:35: Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:**

narimnar ripsaah kimin, in tukramakeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar ripsaah ye kwermın, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanimtanə, kini taktəkun ai, nap a to rīpiuək ta; rikik rīpiagian. ⁵⁰ Mərig nīpīg əutən[†] kirik tukruə ye kafaknimraghien, kini rikik rəmħə tukun meriaji nīpīg yame tukror infamien iran. ⁵¹ ?Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərinyen ye tanimtanə uə? !Nikam! Pəh nien mə yimauə mə jakərəhu nəmərinyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirip yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman tukshek nīpikwarien minə kapəriə; kini nīpikwarien minə tukshek rimriə minə; kini nisin nīpiraovin minə tukshek nīpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nīpiakwəskwəh minə tukshek nisinriə minə; kini kuhu nīpiraovin minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nīprai nīmətətien yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehua mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərər, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nīpīg kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun nīprai nīmətətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jihi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nīprai nīmətətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksari-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rimə tukrərip ik ye nimri mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nimri mirh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinyen tuk əmiru minə, tamə, rəukakin ik mivən ye nimri mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpın fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nīpīg a, narmamə tiksin kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauh nar miragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mishopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mimə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai a yame rimivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rimamir mohtərəkin əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyen skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rīpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rīpəh nikuəyen. ⁷ Kini mīni-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien minə, ‘Əm-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwai figtri e mivəh newk kisisər, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Rīpəh nəmhenien mə tukrərər əswasig kin nimoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rīvəh min ru newk rikikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rīpəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmın has rimnəmīr-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nīpīg mifam, to rīpəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu

12:48: Mat 10:34-36 [†] **12:50:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nīpran ramni nīpīg əutən kirik.
12:50: Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rimavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nīpīg yame kimnhauə masahuak, kisakur. Mə nar a gavman rimnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2 **13:7:** Luk 3:9 **13:8:** 2 Pita 3:9,15

rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mīmə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyən, to ripəh niraptərəkin-minien ik.”¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikin rərəer atuaturək mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nīmə kape nofuginien, meinai Yesu rīmnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nīpig sikis kape norien wok kapəmīa. Nakharkun nħauəyən ye nīpig mīnə a pəh In ror huvə əmīa. Mərig ye Sabat, takhapəh nħauəyən mə In tukror huvə əmīa.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə narməpəkao hah mīnə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mīnə kao ye Sabat, mə tukrəsəg mīvən mə tukrīnīm nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuaturək əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyən kafan, mīvəh mīragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kīrik kape Ebrahim, kini Setan rīmīrkwəji ətərəkin in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmīr mīnə kīmīsaurs. Kini narmamə mīfam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mīnə Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsānīnien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kini Yesu rīmīnī mīmə, “? Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kīrik rīmīvəh mīhu ye kafan nəsīmīen. Kini kwerun rhaktə mehūə, kini man yerpīrig mīnə kamhauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni mīn mīmə, “Jakamhājoun narmaruyen kape Kughen mīmə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kīrik yame piraovin kīrik ramərəp-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsīis mamehuə.”

*Swaturək kəsəkəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kini nīpig Yesu rīmnrīwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehua mīnə mīnə yerkwānu mīnə. ²³ Kini kwən kīrik raiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ? Kughen tukrīvəh mīragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmīə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəsəkəh, meinai narmamə khapsaah kīsarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nīmə, tukrərəer mətapig ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mīnə nakhapəh nisauru-pən-hanəyən ye kwəruə, takasərəer iruə masəsik-əsik tapig mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əməwə.’ Mərig əmə jakni mīmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmīə.’

²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kitawə kīmīsəvigīn kwis. Kini Ik nīmnhājoun əməwə əpa iməməwə ikin.’ ²⁷ Mərig Yo jakni mīmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmīə mīmə, yakeinein əgkəp əmīə. Kimiə m-fam yor təvhagə has mīnə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpig a, kimiə taksəm Ebrahim mīnə Aesak mīnə Jakob mīnə profet kupən mīnə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərəer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmīə, takasəsək, misokwəruə, masərig rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pīhiu, mhavən misəkwətə misəvigīn ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə mīnə e kasəkupən tukpīhauə mhakwasig, kini yamə mīnə kamhakwasig tukpīhauə mīpisəkupən.”

*Yesu rīkin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nīpig a, Farisi mīnə tiksin kīmnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparū yame ramən nar mīrə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpig kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmīn has mīnə ye narmamə, kini mor huvə nīmhəyən kape narmamə. Kini nīpig kīsīsər ror infāmīen, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapig əmə Herod rīmə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swaturək mamvən ai taktəkun mīnə tikianakwamer mīnə tuknahu mīvən mītərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen mīnə ikin. ³⁴ !Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet mīnə kape Kughen. Kini narmamə yamə mīnə Kughen rīmnrher-pre kin əriə tuk əmīə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapier apig. Nīpig rīpsaah yakorkeikei mə jakəpəfugin əmīə maməm huvə əmīə rəmhen kin yame man ramauu tīnī mīnə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rīmnrəpəh əmīə. Kini

yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-mīnien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, 'Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.' "

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyən e kasis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, "ʔ Rhawor? ʔ Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?" ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nipran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, "ʔTukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə* , uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaə əmə. ʔPa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək." ⁶ Kini nəgkiarien kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimməm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwtə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mīmə, ⁸ "Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpirig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mīmə, 'Eta. Pəh kwən e tukrəkwtə-pre ikin en.' Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mīmə, 'Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.' Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nimri narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua."

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehuə kape nimə mīmə, "Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisərə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran."

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarien a, kini mini-pən tuk Yesu mīmə, "I Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!"

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, "Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mīmə, 'Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.'

¹⁸ "Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rimməkupən mini-pən tukun mīmə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyən. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.' ¹⁹ Kini kirik min rimə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyən. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.' ²⁰ Kini kirik min rimə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyən.' ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehuə. Kini yemehuə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mīmə, 'Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas,

13:35: Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13   14:3: Luk 6:9   * 14:5: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen "kwajikovə" mərig kamhani "dongki."   14:5: Mat 12:11; Luk 13:15   14:8: Prov 25:6-7   14:11: Mat 23:12; Luk 18:14   14:14: Jon 5:29   14:15: Luk 13:29   14:20: 1 Kor 7:33

mikir əria, mhaue.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehuə rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mima, ‘Yemehua. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehuə rimini-pən tuk yorwok mima, ‘Ita. Yuvan ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvan məkeikei kini narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə.’ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əria maməkupən, iriə to kharəh nisən-əşigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rorar mini-pən tuk əria mima, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Em-ru. Kwan a rimirakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuayaen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³² Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig kharəh hanə nhuəyən ipakə tukun, misəəhu nəmarinuyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapamə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? ³⁵ Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame niməşigimə rarə, sətəşig huvə kin nəşkiarien e.”

15

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)*

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksəşig nəşkiarien kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhəşoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwan a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəşigın kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mima, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, məşig rikin rapəh nəşikiyen? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mripəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəşig ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nipig tukram, kini rirəşsi-haktə məəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rajərhav-pə yerkwənu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasəre ipakə tukun, kini mini-pən tuk əria mima, ‘Hauə, kisagien kwis, meina yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramripin nəşkiarien mima, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarə ye kafan nəşigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mharəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarə ye nəşigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mima, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəşig pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukram mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meina yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’ ”

¹⁰ Kini n̄ipig Yesu rimnor infamien ye n̄niyen nuhpikinien, m̄ini-p̄n tuk ̄arīa m̄im̄a, “Kini yakorkeikei m̄a jakni-pre tuk ̄am̄ia m̄a, ye norien kirikian̄a ̄am̄a m̄in, agelo m̄in̄a kape Kughen kisagien pik ye n̄ipig yor t̄avhaḡa has kirikian̄a ramarar ye kafan n̄arigien mamv̄an tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermam̄a kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ram̄ir̄ip̄n n̄agkiarinen mamni m̄im̄a, “Yermam̄a kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame r̄ek̄sk̄ah iran r̄ini-p̄n tuk rimriu m̄im̄a, ‘Rimik. Ēwhai naut̄a m̄in̄a kafam, m̄iv̄ahsi-p̄a kafak ai takt̄akun.’” Kini rimriu r̄əwhai kafan narimnar m̄iv̄ahsi-p̄n kimi ̄ariu. ¹³ Kini rap̄ah norien tu, tini yame r̄ek̄sk̄ah r̄ir̄ah kafan, m̄iv̄an, mor salem kin, kini m̄iv̄ah mane ye naut̄a m̄in̄a a, m̄itarhav im̄arīa ikin, m̄iv̄an ye tan̄a p̄isin kirik m̄in isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yama mine ravi n̄arigien kafan, mamv̄an mamv̄an. ¹⁴ Kini n̄ipig kafan mane rimirk̄ak fam, nikumh̄a ehua rimav̄an p̄īarīa ye tan̄a a. Kini nikumh̄a rinamas m̄in kw̄an a; nan n̄av̄iginien ruirk̄ak. ¹⁵ Kini r̄iv̄an mamor wok kimi kw̄an kirik aikin, kini kw̄an a rher-p̄n kin m̄a tukr̄iv̄an mam̄av̄igin kafan puk̄ah m̄in̄a. ¹⁶ [Kini nikumh̄a rimn̄as pik], r̄ikin r̄iv̄an tuk n̄av̄iginien ne puk̄ah m̄in̄a, m̄arig yermam̄a kirik r̄irk̄ak m̄a to r̄iv̄ahsi-p̄n n̄av̄iginien kirik kimin. ¹⁷ Kini r̄ikin rar̄ə m̄in, mam̄at̄arig m̄a, ‘Eh. Taktakun ai, yorwok m̄in̄a kape rimik, n̄arīa n̄av̄iginien rehua rapita, m̄arig yo yakamar̄a ikin e, p̄ah nien m̄a tuktu, yak̄am̄kar̄əv̄ m̄im̄h̄a. ¹⁸ P̄ah yakt̄arhav ikin e, mir̄er̄ig-p̄n tuk rimik, kini m̄ini-p̄n tukun m̄im̄a, “Tata. Yo yimnor t̄avhaḡa has kimik mine Kughen. ¹⁹ Taktakun ai, yakp̄ah n̄amhenien m̄a takokr̄an kin yo m̄a narim e yo. M̄arig okr̄an kin yo r̄amhen ̄am̄a kin yo yorwok ̄am̄a kirik kafam.”’

²⁰ Kini rarar, meriw̄ak, mamv̄an m̄a tukr̄am kafan tata. “Kini ramua han̄a isok, kafan tat̄a rimnarha-p̄n m̄am, kini r̄ikin rehua tukun, raiyu, m̄iv̄an m̄aut̄aru, mamagien tukun. ²¹ M̄arig tini r̄ini-p̄n tukun m̄im̄a, ‘Tata. Yo yimnor t̄avhaḡa has kimik mine Kughen. Taktakun ai yakp̄ah n̄amhenien m̄a takokr̄an kin yo m̄a narim e yo.’

²² “M̄arig kafan tat̄a rokr̄an kin kafan yorwok m̄in̄a m̄ini-p̄n tuk ̄arīa m̄im̄a, ‘!Eh! Hav̄an aihuaa mhav̄ah kot yame rhuv̄a pik rapita, mhaūa misarkaoh-p̄n kimin, kini mhav̄ah ring mhaūa mhav̄asi-p̄n ye kwerm̄in. Kini mhav̄ah sandel mhaūa mhav̄asi-p̄n ye nihun. ²³ Kini mhar̄ah kau e yame r̄asiis-asiis, mhaūa mhauh, p̄ah kisor kwis lafet kin kitaw̄a narik, ²⁴ meinai narik e, r̄amhen kin m̄a ruamh̄a ta, m̄arig taktakun ai in ruamragh m̄in. In rimnerwei, m̄arig yakn̄am m̄in in.’” Kini ir̄ia kisor lafet.

²⁵ “Kini ye n̄ipig a, tini yame rehua, in apa yerki n̄asimien. Kini ye n̄ipig ramua mūa ipak̄a tuk yerkw̄anu, kini m̄arig narmam̄a kas̄ani nipe, masor danis. ²⁶ Kini rokr̄an kin yorwok kirik rūa maiyoh in m̄im̄a, ‘!Eh! ?Naha e narmam̄a kasor?’ ²⁷ Kini r̄ini-p̄n tukun m̄im̄a, ‘Naorahim ruaua, kini kafam tat̄a rimoh kau kirik yame r̄asiis-asiis, meinai naurahim r̄ir̄er̄ig-p̄a m̄in, kini in r̄asan̄in ̄am̄a.’

²⁸ “Kini piauni yame rehua, r̄ikin rimh̄a, kini m̄im̄a, ‘To yakp̄ah niv̄anien im̄a.’ Kini kafan tat̄a r̄it̄arhav-p̄a irūa mam̄ekeikei kimin m̄a tukr̄iv̄an im̄a. ²⁹ M̄arig r̄ini-p̄n tuk kafan tat̄a m̄im̄a, ‘Īmru. Kimwar̄a newk r̄ipsaah, kini yakamor wok ikin e r̄amhen kin yorwok kirik kafam, kini m̄ip̄ah n̄asikien n̄akwam. ?M̄arig rhawor, tat̄a? Nim̄ip̄ah niv̄asi-p̄ayen nar k̄esk̄ah kirik kimi yo r̄amhen kin n̄ani, m̄a jakor n̄av̄iginien kirik kimaw̄a yo m̄in̄a tiks̄in. ³⁰ M̄arig narim a yame rimnoriah fam kafan naut̄a tuk n̄arokien p̄iraov̄in kape swatuk, kini n̄ipig r̄ir̄er̄ig-p̄a yerkw̄anu, kini nakarar muh kau kirik yame r̄asiis-asiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tat̄a r̄ini-p̄n m̄im̄a, ‘Narik. N̄ipig m-fam kirau mik kwar̄ə. Kini narimnar kafak kafam. ³² M̄arig ratuatuk ̄am̄a m̄a tuk̄sor lafet e mis̄av̄igin meinai naorahim e r̄amhen m̄a ruamh̄a ta, m̄arig taktakun ai in ruimragh m̄in. In rimnerwei, m̄arig taktakun ai kw̄as̄em in.’”

16

Nuhpikinien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ N̄ipig kirik, Yesu r̄ini-p̄n tuk kafan narmam̄a m̄in̄a m̄im̄a, “Yermaru kirik, kafan naut̄a r̄ipsaah, kini in m̄iv̄ah manaja kirik mūa yame ramehua ye kafan yorwok m̄in̄a. Kini yorwok m̄in̄a tiks̄in k̄haūa mharuk-p̄n n̄agkiarinen has ye manaja a kimi yermaru mhama, ‘!Eh! Kw̄an a ramoriah kafam narimnar.’ ² Kini rokr̄an kin kw̄an a rūa ram̄agkiar kimin m̄im̄a, ‘!Eh! ?Naha n̄agkiarinen yak̄arig kamni iram? Yakorkeikei m̄a takv̄ah fam n̄agkiarinen m̄in̄a kape wok kafam, mūa, meinai taktakun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rimav̄an, mam̄at̄arig kin m̄im̄a, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei m̄a tukrher ye rhav kin yo, kafak wok tukr̄irk̄ak. ?Kini jakhawor p̄an iran mine? Nagheh r̄ip̄ah n̄amhenien m̄a to yakik̄ir nimoptan̄ə [m̄iv̄ah mane iran], kini yakauris pik tuk naweyen kin mane tuk narmam̄a. ⁴ !Eh! Taktakun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, p̄ah narmam̄a

tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khaue kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mima, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mima, ‘In əmə e nəkwəkəwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaə əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkəwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkəwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhəjouin mə narmamə ye tokrei tanə, kharuk norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien kharəh nharukun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimia minə tiksin. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirəkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rein.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ? Ror məknakin mə tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimia tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, mərəpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimsəriig nəgkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimia nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimia rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

Loa tukramarə rerin

(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmir- yame rehua minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrah kin piraovin kape yermamə pisin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehua mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mima, “Kwən kirik, kafan nautə rehua rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huva minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu. ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəæg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khaue masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmmaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehua, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehua, mamərig nəmhəyen ehua, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mima, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwaikwermin ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehua eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Nərik, rıkim tukraməsik ru kafam nımraghien apa kupən. Ik nımnavəh narımmar huvə kafam rıpsaah, mərig Lasaros rımmamərig nəmhayen ehua ye nıpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kını ik, nakamərig nəmhayen ehua ye nıpram. ²⁶ Kını nar kırık mın. Ye kwerkwən ırətawə, nəkwai nımır ehua yame raməwhai ətawə. Ik en, kını kımawə e. Tukmə kımawə kırık rımə tukrurə məm əmıə, mərig to rıpəh nurəyen. Kını tukmə kımıə kırık rımə tukruə məm əmawə, mərig to rıpəh nuayen.’

²⁷ “Kını yermamə yame kafan nautə rehuə rımını mımə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kımık. ! Aweh! Her-pən kın Lasaros rıvən ye nımə kape kafak tata ²⁸ meinai piak kırıkırıp aıkın. Rhuvə mə in tukrıvən mor kwırıg kımı ərıə pəh tukasərig ərıə mə tukhapəh nhauə-mınien ikin yakamərig pik nəmhayen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Nıkam. ırıə kharkun nısəvheikınien Nəkwəkwə kape Moses mıne profet kupən mınə kape Kughen. Pəh pıam mınə tukəsərig nəgkıarıen mınə a.’

³⁰ “Kını yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mımə, ‘Nıkam, Tatə Ebrahim. Rıpəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə kırık rırerıg-pən mını əsaah pən tuk ərıə, ırıə tuksarar ye nərıgien kapərıə, mısəpəh norien has mınə kapərıə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Tukmə khapəh nısərıgien nəgkıarıen kape Moses mıne profet mınə kape Kughen, kını in nar apnapıg tukmə kwən kırık ramragh mın ye nımhayen kafan, kını mıvən məgkıar kımı ərıə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfraksıen iran.’ ”

17

Takhapəh nısorien yermamə rımır ye norien has

(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kını Yesu rını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Nəfraksıen. Nıvəhsıpən-vəhsıpənien kape təvhagə has yamə mıne kamhavi-pən narmamə ye nahasıen, ırıə tukhauə. Mərig narpınien ehua ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sıpən kımı narmamə, uə yame in swatuk kape nıwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kırık ravi-pən kwajıkovə kırık yame rhatətə ırak, mə tukror təvhagə has, kını yermamə a, Kughen tukror narpınien ehua kımın. Kını narpınien a tukrıskai rapıta yame kırık-pən kapıer pam kırık ye nıpətək nuan, karkw-ərhav-pən kın ye tame tahık mə tukrəmmın. ³ Kını ror məkneıkın mə takasəkeıkeı masarha huvə tuk kapəmıə nımraghien.”

Takhapəh nısarpınien tai təvhagə has kape yermamə

(Mat 18:15, 21-22)

Kını Yesu rımə, “Kını tukmə pıam ramor təvhagə has kımık, nı-pən kafan norien has ye nımırın, kını tukmə ramarar ye kafan nərıgien, kını əru kın kafan norien has mıpəh nıvəh-tımıtimien yerkim. ⁴ Kını nar apnapıg in ramor təvhagə has kımık m-seven ye nıpıg kırıkıanə, kını muə m-seven mını-pre tuk ik mımə, ‘Kəsi. Yımmor təvhagə has kımık. Jakarar ye kafak nərıgien mıpəh kafak təvhagə has,’ kını ik takaməkeıkeı mərukın kafan norien has mınə, kını mıpəh nıwəh-tım-tımien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfraksıen ye Kughen, kafan nəhuakıen ror nanmın

(Mat 17:20)

⁵ Kını aposol mınə kımısaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəmawə nhatətəyen rıskai məmhen mın.”

⁶ Kını Yesu Yermaru rımə, “To nhatətəyen kapəmıə rıkəskəh pawk rəmhen kın kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kını mıvən mıvıə pən apa ye tahık,’ kını tukror nəkwaimıə.”

Kımıə naksəmhen kın yorwok mınə kape Kughen

⁷ Kını Yesu rımə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kırık, kafan yorwok ramasım, uə ramarha tuk sıpsıp mınə, kını mırerıg-pə yerkwanu, kını rıkımıə raməsık mə yamehuə kafan tukrıni pən tukun mımə, ‘!Eh! Yuə aıhuua məkwətə mən nəvıgınien a.’ ? !Nıkam! ⁸ Mərig in tukrıni-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Yuvən mor nak nəvıgınien, kını yuvən mıwəhsi-pən kafam neıpən huvə, kını mıwəhsi-pə nak nəvıgınien mıne nık nımınien. Nıpıg nımmor fam kafam wok, nakırkun nıvənien məvıgıni mınım.’ ⁹ ?Kını rıkımıə raməsık mə yemehua, in tukrıni-pən tenkıu kımı kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeıkeı mor uə nıkam? ! Nıkam! ¹⁰ Kını kımıə en, naksəmhen əmə kın yorwok mınə kape Kughen. Nıpıg nımsor fam narımmar yame Kughen rımını-pre tuk əmıə mə takasəkeıkeı mısor, takasəkeıkeı mhani əmə mhamə, ‘Kımawə yor wok mınə əmə. Rıpəh nəmhenien mə tukni vı vı əmawə. Yakasor əmə wok yame kımawə jakasəkeıkeı masor.’ ”

Yesu rımmor huvə narmamə ten yamə mıne kamhawəh nəmhayen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rimneriwæk mamvæn Jerusalem, In rimavæn-pæn ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rimatærhav-pæn ye yerkwanu kirik, narmamæ ten yamæ mine kamhavæh næmhøyen e leprosi kimnhauæ misærer isok kwænmoþin, ¹³ kini misokran kin In mhama, “!Yesu Yermaru! !Pæh rikim tukreihua tuk amawa!”

¹⁴ Kini nipig Yesu rimnæm æriæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Havæn, misæm pris, pæh in tukræm nipraimia.” Kini nipig kimiseriwæk ye swatuk, kini mahuhuvæ, næmhøyen a rirkæk iræria.

¹⁵ Kini iriæ kirik ræm mæ leprosi kafan rirkæk. Kini rarar mirærig-pæn tuk Yesu mamokræn apomh mimæ, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mænimkur-pæn ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvøyen kafan næmhøyen. Kwæn a in yemæ Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mæ, “? Næfrakisien mæ yimnor huvæ narmamæ ten maikwas ta ye kapæriæ næmhøyen, uæ nikam? ?Mærig naen hiæ? ¹⁸ Kwæn a in yepsipis æmæ, mærig in pisin æmæ rimirærig-pæ mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk kwæn a mæ, “Ærer meriwæk mamvæn. Kafam nhatætøyen rimnor huvæ ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukrua

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minæ kimisaiyoh-pæn Yesu mhama, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruæ?”

Kini In rini-pæn tuk æriæ mimæ, “To narmamæ khapæh nisæmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuæ kin nimriæ. ²¹ Kini yermamæ kirik rirkæk yame tukrini mæ, ‘Hauæ-ru misæm, in apa,’ uæ ‘Hauæ misæm. In apa.’ Meinaï narmaruyen kape Kughen ruauæ ta mamæmir yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “Nipig minæ kimnhauæ yame naksorkeikei mhama taksæm nipig minæ kape Ji Yermama, mærig to nakhapæh nisæmien. ²³ Kini narmamæ tukhani-pre tuk æmiæ mhama, ‘!Hauæ-ru misæm, in apa!’ uæ ‘Hauæ, in apa!’ Mærig takhapæh nhakwasigien kin æriæ, ²⁴ meinaï ye nipig Yo, Ji Yermama, jakuræ iran, in tukramhen æmæ kin naræpigien yame ramæsiæ ye neai ye nikarin kirik muæ meriaji-pæn nikarin kirik min. Kini narmamæ m-fam taksæm mharkun. ²⁵ Mærig kwasig ikin ye narimnar minæ a, jakamækeikei mamærig næmhøyen ehua, kini narmamæ yamæ mine kisara ai taktækun, kamhaukreikin-pæ nimeitairiæ masæpæh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermama, jakuæ iran, tukramhen æmæ kin narøyen kupæn ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmama kasævigien, mamhanim, masor næviginiën kape narkurækien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapæriæ, miseriaji-pæ ye nipig yame Noa ruavæn imæ ye næpææg nækwai rao ehua kafan. Kini næhig rimap, yapiwæn ehua rimauæ maïyu makatænim fam kin narmamæ yamæ mine khapæh nhavænien ye nækwai rao.

²⁸ “In ræmhen æmæ min kin narøyen kupæn ye nipig kape Lot. Narmamæ kimnasævigien, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawæh nimri narimnar, masæsim, mhavhirækin nima minæ, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapæriæ. ²⁹ Mærig ye nipig yame Lot rimatærhav-pæn ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawæk mhasi-faktæ ye neai masækwæpni æriæ m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini ræmhen æmæ kin nipig Yo Ji Yermama jakuæ min iran. Kini Kughen tukror æpu Yo kimi narmama. ³¹ Ye nipig a, tukmæ yermama kirik ramkwætæ iruæ ye kafan nima, pæh in tukrap mipæh nivæn-minien a ye nima mæ tukripik kafan narimnar. Kini tukmæ yermama kirik apa ye kafan nasimien, pæh in tukrap, mipæh nuæ-minien ye yerkwanu. ³² !Takhapæh nisæru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermama yame rorkeikei mæ in tukramraptæraikin kafan nimraghien ye tokrei tanæ e, mipæh nikwasigien kin Yo, in tukripæh ni-wæhyen nimraghien rerin. Mærig yermama yame ramæpæh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanæ e, mikwasig kin Yo, in tukrivæh nimraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk æmiæ mæ, ye nipig a, yepig, yermama kiraru tukawapir ye bed kirikianæ æmæ, kini jakvæhsi-ta kirikianæ, mipæh kirikianæ. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor næviginiën, kini jakvæhsi-ta kirikianæ, mipæh kirikianæ. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakvæhsi-ta kirik, mipæh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmama minæ kimnhani-pæn tukun mhama, “Yermaru, takitærhav-pæ hiæ?”

Kini In rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takharkun æmæ. Ræmhen kin nipig ligkai minæ kamhaivæ yerpipig miseiwaiyu masærip tahik, nakharkun mæ kæmæm minæ apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pæn ye nasituyen

17:13: Lev 13:45-46

17:14: Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

17:28: Jen 18:20; 19:25

17:31: Mat 24:17-18

17:32: Jen 19:26

17:33: Luk 9:24

*

17:36: Nagkiarinen ye v 36 rikak ye kopi akwas

taksin kape Niutesteman. Keinein mæ Luk rimirai æfrakis uæ nikam.

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi ariə maməvhag kin kimi ariə mə tukasəkeikei masəhuak nipig mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-mīnien narmamə. ³ Kini ye yerkwānu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nipig mifam ramuə mamaiyoh yeni a mīni-pən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatak nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuua nahasien kape pian a. Mərig pian a rīnnaiyoh-pən kwən a ye nipig mifam. Kini yeni a ramətarig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-mīnien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatak kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikiana mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokran-okran kin yo, kini yakəpkəs kin.’”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətarig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahəs pik. ⁷ Mərig rhawor ye Kughen? In rīmripən kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nipig mi-fam yenpig-ənpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk ariə mīmə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuua əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatak nahasien yame ramuə tuk ariə. ? Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatəta ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatuk rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatak iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tukskrəh kin, masor rahəs, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nipig kiraru ye wik kirikiana, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginiən tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikiana.’”

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipig kwərə mir e tukrererig-pən yerkwānu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nīmraghien in ratuatak. Mərig Farisi rapəh natuatkien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi ariə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu ariə. ¹⁶ Mərig Yesu rīnnokran kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərgien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rīpəh nivəniən ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kirik kafan nauə reihuə
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yeməhuə kirik ruə mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamərə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rimini mīmə, ‘Təkrəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napirpən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nīni-apnapiyen nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nipig minə fam takamsiai rīmim mine nisimim.’”

(Eks 20:12; Dut 5:16-20)

²¹ Kini kwən ai rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriəji-pə.”

²² Kini Yesu rimmærig nægkiarieren a, mini-pæn tuk kwæn a mímæ, “Nar kirikianæ æmæ ik napkæp nor-hanøyen. Takvæn, mævrai rik rik fam kafam narimnar; mivæh mane iran, kini mivæhsi-pæn kimi yavæn has minæ. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muæ, mikwasig kin Yo.”

²³ Nipig kwæn ai rimmærig nægkiarieren yame Yesu rimini, rikin ræpou, meinai kafan nautæ ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pæn mini-pæn tukun mímæ, “!Man! Riskai pik tuk narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ tuk nivænien pæh Kughen rarmaru iræria. ²⁵ ?Nakhamæ ta mæ narmiragh ehua kirik, kamni kimæ kamel, to rauru-pæn ye kwæruwei nidil uæ? Nikam, ræutæn pik. Ræmhen æmæ min kin yermamæ yame kafan nautæ rehuæ, ræutæn pik tukun tuk nætayen aikin a muæ Kughen rarmarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamæ yamæ mine kimisærig nægkiarieren yame Yesu rimini kinasaiyoh æria minæ, mhama, “!Eh! ?Mærig tukmæ ror mæknekin, kitawæ pa in tukramaræ ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mærig Yesu rimini mæ, “Narimnar yame narmamæ kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pæn tukun mímæ, “?Mærig rhawor iræmawæ? Yimæsæpæh fam kapamawæ narimnar, mhauæ, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mímæ, “Yermamæ yame in ravæh ækupæn Yo, kini mamæta ye kafan narimnar ræmhen kin nímæ, uæ piraovin, uæ kafan kaka, uæ rimni mine nisini, uæ kafan kwajikovæ mæ tukruæ ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamæ a, ye tokrei tanæ e, tukramækeikei mivæh narimnar ripsaah mæknakin rapita narimnar yamæ mine rimmæpæh kupæn. Kini ye narøyen vi kafan, tukraræ ye nimraghien rerin.”

Yesu rimini-ærhav min kafan nimhøyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamæ khapsaah, kini Yesu rokræn kin kafan narmamæ twelef, misækwætæ karin, kini rini-pæn tuk æria mímæ, “Sætærig ru. Taktækun ai, tukhavæn apa faktæ, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minæ kupæn kimnhani irak, Ji Yermamæ, tukhauæ misor næfraksien kin. ³² Tukeighan-pæn kin Yo ye kwermi namæ Rom, kini tuksarh iakei irak, misærkis-ærkis Yo, misærig-ævhin Yo. ³³ Tukræh Yo, kavæn, khopni Yo. Mærig ye nipig yame ror kisiser kin, jakamragh min.”

³⁴ Mærig narmamæ twelef kafan kimnhapæh nharkunien niprai nægkiarieren kafan, meinai Kughen rimmærkwaig kin niprai narimnar minæ a, kini kimnhapæh nharkunien mæ ramægkiar ye naha.

Yesu rimmor huvæ nimrin pis kirik

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nipig Yesu ramuæ ipakæ tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwætæ ye nikar swatuk. Nipig mi-fam in ramawæ-pæn kin mane kimi narmamæ. ³⁶ Kini nipig nimrin pis rimmærig mæ narmamæ khapsaah kaseriwæk ye swatuk, kini raiyoh-pæn mæ, “?Naha nhagin narmamæ kasor?”

³⁷ Narmamæ khani-pæn tukun mhama, “Yesu e. Yemæ Nasaret. Rameriwæk ye swatuk.”

³⁸ Kini rokræn apomh mímæ, “!Yesu! !Kwænæræus kape King Deved! !Rikim tukreihuæ tuk yo!”

³⁹ Kini narmamæ e kaseriwæk misækupæn kin Yesu khani-pæn tukun mhama, “!Ah! !Pim!”

Mærig ramripin æmæ ye nokrænien, mamni mæ, “!Kwænæræus kape King Deved*! !Rikim tukreihuæ tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rærer mini-pæn tuk æria mímæ, “Haræh mhauæ.” Kini kimnharæh mhauæ ipakæ, Yesu raiyoh-pæn mímæ, ⁴¹ “?Nakmæ jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimæ, “Yermaru, yakorkeikei mæ jakæm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tukun mímæ, “Arha mæm nar. Kafam nhatætøyen rimmor huvæ ik.”

⁴³ Mækneikin, rarha mæm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamæ m-fam kimisæm nar a, iriæ min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini næfraksien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwæk mamvæn mæ tukritærhav-pæn Jeriko. ² Kini ye taon a, kwæn kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehua kirik kape narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis. Kini kafan nautæ ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mæ tukræm-ru mæ Yesu In pa. Mærig reinein næmien, meinai in rarkwakwæ. Kini narmamæ kasærer æswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu

18:31: Luk 24:44   **18:32:** Luk 9:22,44   **18:34:** Mak 9:32   * **18:39:** Kwæn a ramokræn kin Yesu mæknakin, ramhajoun mæ ramni næfraksien iran, mæ in Kristo yame Kughen rimirpen.

akupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukuraō-pən aikin.

⁵ Kini nipig Yesu rimauə atuatak a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nipig kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mvvəhsi-pən nipərin kimi yavən has minə, mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rivəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nimaue kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim.

¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəsərwei, miwəh miragh əriə.”

*Nuhpikiniyen ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nipig Yesu rinamue ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuku ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarien kafan mamni nuhpikiniyen kirik kimi əriə ¹² mimə, “Yemehue kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikiana kirikiana kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehua, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Mərig iriə apa iman ikin kimisəmakin kwən a, kini misher-pən nəgkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmaue.’ ¹⁵ Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipig rimnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehue. Nimnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehue rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimnor wok yame rhuva, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyin nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasiɡ kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehue. Nimnərəhu-pə mane kirikiana ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirikirip.’ ¹⁹ Kini yemehue rimini-pən tukun mimə, ‘Ik takarmaru ye taon iriə m-fam kirikirip.’

²⁰ “Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehue. Mane e kafam. Yimnərkis ətərəkin kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehue a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has! Nəgkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirikun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən məərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?’

²⁴ “Kini yemehue a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’ ²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yamehua. Rapəh natuatkien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehue a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksin kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’”

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

19:7: Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15

† **19:13:** Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehue rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikiana kirikiana. Mina kirikiana in rənhen kin wan hundred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10 **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

²⁸ Kini nîpig Yesu rîmnægkiar ta, kini In rîmneriwak makupæn mamvæn Jerusalem, kini narmamæ kîmnhakwasig kin. ²⁹ Nîpig kîmnhauæ ipakæ tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kîmæ Olif, kini In rîmîni-pæn tuk kafan yermamæ mir kiraru mîmæ, ³⁰ "Takravan apa yerkwanu yame nakaravaag-pæn ikin. Ikin a, takwam kwaji dongki kirik yame kipæh hanæ næsuøyen iran. Nakrarisin mwæsig mirauæ. ³¹ Kini tukmæ yermamæ kirik raiyoh-pre æmiru mîmæ, "Nakararisin dongki a tuk naha?" Kini takrani-pæn tukun miræmæ, "Yermaru kapætawæ rîmæ tukræsua iran." "

³² Kini kîmiravæn mwæm naha nhagin yame Yesu rîmîni. ³³ Kini nîpig kîmirarisin kwaji dongki, kini narmamæ kapæriæ a dongki kîmisaiyoh æriu mhamæ, "Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?"

³⁴ Kini iriû kiræni-pæn tuk æriæ miræmæ, "Yermaru rîmæ tukræsua iran."

³⁵ Kini kîmwæsig miravæn kimi Yesu, mawæpeinæ-pæn kin kapæriu kot ye nîmetai dongki, kini mwasiu ye Yesu rhaktæ masuæ ye kwaji dongki a.† ³⁶ Nîpig rîmnæsuæ iran mamvæn, kini kafan narmamæ kîsæpakæk ta kin kapæriæ kot misætu mîmhahuvæ-pæn kin kîmi swatuk.

³⁷ Kini nîpig Yesu rînamuæ ipakæ tuk Jerusalem, mamæsuæ ye dongki a, mamuæ ye tukwas e kamni kîmæ Olif. Kini narmamæ mînæ kafan khapsaah kîmnhauæ. Rîkiriæ m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokræn apomh tuk nîmtætien yamæ mîne kîmisæm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamæ,

"Pæh kîvæh-si haktæ Kwæn en ramuæ ye nhag Yermaru!

(Sam 118:26)

Pæh næmærinuyen tukraræ apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpirig ægkæp ye rao ye neai,

pæh kîvæh-si haktæ nhag Kughen Yermaru."

³⁹ Kini Farisi mînæ tiksin yamæ mîne kasærer aikin khani-pæn tukun mhamæ, "Yhajoun. Ni-æhu kafam narmamæ mînæ mæ tukhapim æmæ."

⁴⁰ Mærig Yesu rîmîni-pæn tuk æriæ mîmæ, "Tukmæ narmamæ mîne e khapim, kapier mînæ e tuksokræn-okræn."

Yesu rîmîni mæ næmæ Jerusalem tuksaræ ye narpinien

⁴¹ Kini nîpig Yesu rîmauæ ipakæ mæm taon a Jerusalem, kini mamasæk tuk narmamæ mînæ aikin a. ⁴² Mamni mîmæ, "Eh! Nar apnæpig mæ nîmisæpæh narîmnar yame ravæhsi-pæ næmærinuyen kimi æmiæ miseriaji-pæ ai tækun, mærig tokmæ nakpîharkun æriæ ai taktækun, kini Kughen rîpivæhsi-pre kimi æmiæ. Mærig nîkam. Narîmnar mînæ a kaserkwaig to nakhapæh nisæmien. ⁴³ Mærig nîpig mînæ e yame ramuæ tuk æmiæ, kapæmiæ tikmir mînæ tukhauæ misærer rukrao iræmiæ, tukhakir nîmoptanæ mhakir ihaktæ kor kæsik kæupæ kin ye kapæmiæ taon, misor æswasig kin tuk æmiæ. ⁴⁴ Kini iriæ tuksoriah fam nîmæ mînæ ye taon kapæmiæ, to kapier kirik ye kapæmiæ nîmæ mînæ rîpæh nærerien. Kini tukshopni æmiæ mîfam mîne kapæmiæ kwajikovæ mînæ. Narîmnar mînæ fam e tukruæ meinai kimiæ nakseinein nîpig e towei yame Kughen rîmauæ mæ tukrîvæh miragh æmiæ iran."

Yesu rîmnæko ye-rhav narmamæ yamæ mîne kasor maket ye Nîmæ Ehuæ kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rîmavæn ye Nîmæ Ehuæ kape Kughen, mamæko yerhav narmamæ yamæ mîne kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rîmîni-pæn tuk æriæ mæ, "Kîmirai-pæn ye Nækwækwæ kape Kughen kîmæ, 'Kafak nîmæ, in nîmæ kape næhuakien,' (Aes 56:7) mærig kîmiæ naksor rînæ ræmhen kin 'nîmæ kirik yame yækræh mînæ kaserkwaig ikin.' (Jer 7:11)"

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nîpig m-fam, Yesu rîmnæwhag apa ye nækwai Nîmæ Ehuæ kape Kughen. Kini jif pris mînæ mîne næmhajoun kape Loa kape Moses, mîne næmehuæ mînæ kape kwænæræus kape Isrel, kasarhakîn swatuk mæ tukshopni Yesu, ⁴⁸ mærig khapæh nisæmien, meinai nîpig m-fam narmamæ khapsaah iriæ mîn, meiani kisorkeikei pik mæ tukasærig nægkiarîen mînæ kafan, kini nægkiarîen kafan ramuh kapæriæ nætærigien.

20

Namehuæ mînæ kape Isrel kîsarkut mæ tuksæm-ru nehuøyen kape Yesu mæ rîmasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nîpig kirik, Yesu rîmnæmævhag kimi narmamæ apa ye Nîmæ Ehuæ Kape Kughen, mamni-ærhav nævsaoyen huvæ kape Kughen kimi narmamæ. Kini jif pris mînæ mîne næmhajoun kape Loa kape Moses mîne næmehuæ mînæ kape kwænæræus kape Isrel kîmnhauæ masæm In. ² Misaiyoh mhamæ, "Nakamhawor narîmnar mînæ e? ?Pa nhagin rîmivæhsi-pre nehuøyen mæ takor narîmnar mæknekin?"

† **19:35:** Sek 9:9 ramni profesi kirik mæ Kristo tukrækwatæ-pæn ye dongki mamuæ Jerusalem ræmhen kin king. **19:44:**

³ Kini Yesu rini-pən tuk ərɪə mə, “Rhuva. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuaturuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nahagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi ərɪə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mima, ?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.’

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk ərɪə mə, “Kini Yo min, to yakpəh naniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mima, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehua ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehua kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehua kape plantesen a rimə ?Jakhawor ai taktakun? Rhuva mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuaturuk e kape yamehua kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ? Yamehua kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarien a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mima, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarəkilin,

mərig Kughen rimnor in ruawə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’ (Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiarien e nipran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkin aihuua əmə In, mhavəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.”

Nəmehua kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarien kirik iran tuk nəgkiarien kafan, mhavəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksin mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuaturuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehua uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuaturuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehua kape Rom, uə nikam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarien kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk ərɪə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmür-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk ərɪə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

20:9: Aes 5:1   **20:10:** Aes 5:1-2   *   **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In.   **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14   **20:20:** Luk 11:54

²⁶ Kini kisakur pik kin nægkiarrien yame Yesu rimirpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nimri narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nægkiarrien ye nikarin kape nimraghien rerin (Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nægkiarrien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kirirəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptəskin min nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisar kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nipiraovin kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nimhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tukəsmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkəwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³⁹ Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nimirpen huvə nægkiarrien.”
⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nægkiarrien kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan (Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmrū, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə, “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Ekwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’ (Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nægkiarrien e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ? Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rimnægkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses (Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ “Kimiə takasərig əmia tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwtə akupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwtə ye kwənəmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrah kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen (Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənəmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivəag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini

† **20:28:** Moses rimini məknəkin ye Dut 25:5-6.   **20:37:** Eks 3:2,6   † **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.   § **20:39:** Nægkiarrien kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nıpar mane, mamhapəh nıparın. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nımrı nəviginien kin nan.”

*Nımtətien minə kape Nıpig Kwasig
(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)*

⁵ Kini kafan tiksin narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mine narımnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mımə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nıpig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to rıpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narımnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nımtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narımnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukrıpəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksin tukhani mhamə, ‘Nıpig kape narımnar minə e rınamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nıpig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narımnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nıpig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramrıpin nəgkiarieren mımə, “Kwənərəus minə tiksin tukhauə min kwənərəus pisin minə tiksin. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpırig ye nımago-ago, narımnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nımtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narımnar minə a tukrıterhav, narmamə tukharaptərəkın əmiə, mhaui əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nufuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nımrı king minə, mine nəmehua minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nıpig atuutuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarieren takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarieren atuutuk kimi əmiə kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarieren rəsanın, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nıshorpinien nəgkiarieren, mhəpəh nhanıyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksin tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksin. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkın əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik rıpəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nıpig əutan yamə mine kamhauə ye kapəmiə nımrəghien, takhavəh nımrəghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kuraə ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkuraə ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nıpig a in nıpig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kiasor norien han. Kini nəgkiarieren yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Aweh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk nıpiraovın yamə mine kisor tıprıə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikova, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanımtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nıpig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-sis Jerusalem mhavəhsi əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nıpig kapəriə tukror infamien.†

²⁵ “Kini nımtətien tiksin tukhauə ye mırh mine makuə mine kəmhuə minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəəo, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44 **21:14:** Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

† **21:24:** Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2

kin, rukreikin kapəriä kapä. ²⁶ Narmamə tukhagin pik, nimirriä rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriä. ²⁷ Kini ye nipig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nimar napuə kirik ye nəsaninien, nikhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nipig narimnar minə a kharikakun mhaue misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuku kapəmiä Kristo tukruə mirisin əmiä.”

²⁹ Kini In rimini nuhpikinien kirik kimi əriä mımə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiksın. ³⁰ Tukmə nimariä rəsaah, mhapir-pir min, ramor nımtətien mə in nipig kape nəsimien. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuku narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiä mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarinen kafak to rıpəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarinen mımə, “Takasəkeikei misərig əmiä. Takhapəh nisoriahyen nipig kapəmiä tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nipig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiä rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərkən əmiä, naksakur. ³⁵ Meinai nipig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nipig mifam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiä ye nipig taksərer ye nimirin.”

³⁷ Kini nipig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav miwən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarinen apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə

(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kini nipig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a rirkəkun ye nipig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakın məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakın məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən məgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rıvən ye kwermiriä. ⁵ Kini rikiriä ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarinen kapəriä, mə tukror, kini mamawhin nipig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rıvən ye kwermiriä.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nipig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavəh misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mımə, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ?Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?” ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor əpnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

21:25: Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13

21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

*

22:2: Nəmehua minə

kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriä tukun.

22:3: Jon 13:2-7

22:7: Eks 12:1-27

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nipiḡ kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nipiḡ nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

¹⁷ Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipiḡ Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e nipiḡ yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipiḡ nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipiḡ kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiyyu tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərəer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmīə, nipiḡ yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nipiḡ mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipiḡ yakamarə ye nipiḡ əutan minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwtə kitawə, masəvigin kwis ye nipiḡ yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipiḡ a, kimiə min taksəkwtə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərəer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In

(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə miwəsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmīə riskai uə nikam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipiḡ nakamarar ye kafam nətərigien mamrərig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piəm minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərəer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkəkə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhəyen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwənu minə, nimnəpəh nəhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmīə? ? Nimisəkwəwə kin nar kirik uə nikam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kət miwəh nimri nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarēn e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarēn e ruə minor nəfrakisien

kin ai taktækun.”

³⁸ Kini iriä kamhani mhamä, “Yermaru. Æmru. Nau nisä kiraru apa.”
Kini In rimini-pän tuk äriä mä, “Ah, nәмhen.”

Yesu rimavәn mamәhuak apa ye Tukwas e kamni kimә Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kini Yesu rimatәrhav ye taon mivәn apa ye tukwas e kamni kimә Olif rәmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamә minә khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktә aikin a, rini-pән tuk әriä mä, “Takasәkeikei masәhuak mä nar kirik to ripәh nivәh-si-pән vәhsi-pәnien kimi әmiä mor kapәmiä nhatәtәyen rimir.” ⁴¹ Kini In rimipәh әriä mivәn isok kәskәh әmä, mәnimkur mamәhuak mamni mimә, ⁴² “Tatә, tukmä rikim ragien, aweh, vәhsi-ta nәмhәyәn† yamә mine tukpihauә. Mәrig takpәh norien ye nәrigien kafak; or әmä ye kafam nәrigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pән ye neai muә nivәh-si-pән nәsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhә pik, kini ramәtirig pik, kini mamәhuak skai. Nәмnhawkien rarkwәmәteih iran maiyu rәmhen kin yame nitaw jir ramaiyu mәsik nimoptanә. §

⁴⁵ Nipig rimnәhuak ta, mәrer mirerig-pә mä tukrәm kafan narmamә minә. Kini mәм әriä kwәsapir yeru. Kwәәpou meinai rikiriä ramәmhә. ⁴⁶ Kini rini-pән tuk әriä mimә, “? Rhawor nakasapir? Sarha, misәhuak mhamә nar kirik tukripәh niwәhsi-pән vәhsi-pәnien kimi әmiä mä tukror nhatәtәyen kapәmiä tukrәta irak.”

Tikmir minә kape Yesu kimnhauә mharәh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu ramәgkiar hanә, kwhen ehua ritәrhav-pә tukun, kini kwәn a Judas, in yermamә kirik ye narmamә twelef kape Yesu, in rimikir әriä mhauә. Kini rimauә ipakә tuk Yesu mä tukrәturәm-pән iran. ⁴⁸ Mәrig Yesu rimini-pән tukun mä, “Judas. Yo Ji Yermamә. ? Mәrig rhawor nakamüә mä takaturim-pә irak mameighan-pән kin Yo kimi tikmir minә?”

⁴⁹ Kini nipig narmamә kape Yesu kimisәm narimnar minә a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pән tukun mhamә, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksarai әriä kin nau, uә?” ⁵⁰ Kini iriä kirik rimnarai nimәtirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mәrig Yesu rimә, “!Ah! !Nәмhen! Sәpәh әmä!” Kini In rirap nimәtirgi kwәn a kini mor huvә min.

⁵² Kini Yesu rimnәgkiar kimi hae pris minә mine nәmehua minә kape mobael kape Nimә Ehuә kape Kughen, mine nәmehua minә kape kwәnәrus kape Isrel, yame kimnhauә mä tukharaptәrәkin In. Mini-pән tuk әriä mä, “! Eh! ? Nakhamә ta mä Yo yermamә kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisә mine kwәtavhә minә mamhauә mä takharaptәrәkin Yo uә? ⁵³ Nipig mifam yakamarә kitawә-m kimia ye Nimә Ehuә kape Kughen. ?Mәrig rhawor nakhapәh nharaptәrәkinien Yo aikin? Mәrig taktækun ai, in nipig atuatuk kapәmiә- nipig yame nәpignapien in ramehua.”

Pita rimә in reinein Yesu
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauә mharaptәrәkin Yesu mharәh mhavәn imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin әriä, mәrig ripәh nivәn-pakәyәn tuk әriä. ⁵⁵ Narmamә minә a kimisher nap kirik ipakә tuk nimә kape hae pris, kini misәkwәtә rao rao kin nap. Kini Pita rivәn mәkwәtә iriә miriә. ⁵⁶ Kini piakәskәh kirik yame in yorwok kirik rimauә mәм Pita ramkwәtә, nәmrhawәnien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pән tukun mimә, “Kwәn min e in e iriu Yesu kimnaweriwәk.” ⁵⁷ Mәrig Pita rimini-pән tuk pian a mä, “Pian apa, yakeinein kwәn en.”

⁵⁸ Kini kwәsig ikin, ripәh norien tu, kwәn min kirik ruә mini-pән tuk Pita mä, “Eh. Ik min kirik yermamә kafan.”

Mәrig Pita rimә, “Eh. Pәh nien mä yo yermamә kafan.”

⁵⁹ Kwәsig ikin, aoa kirik ruә muavәn ta, kini kwәn kirik ramәgkiar skai kimi әriә mimә, “Yakamni әfrakis mä kwәn e rinamәriwәk iriu Yesu, meinai in min in yemә Galli.”

⁶⁰ Mәrig Pita rimә, “Kwәn apa, yakpәh-nirkun-әgkәpien nәgkiarien e nakamni.” Kini Pita ramәgkiar hanә, man rәkakә. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivәag-pән mәм Pita. Kini Pita, rikin ruh nәgkiarien kape Yermaru yame rimini iran mimә, “Tuk yenpig әmä e, kwәsig ikin man rәkakә, takni m-kisisir mә nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatәrhav iruә, rimnasәk rimnasәk.

Narmamә kisarh iakai ye Yesu
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

† 22:42: Nәgkiarien kape Gris ramni, “Vәh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nәмhәyәn.” § 22:44: Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nәgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkәk. 22:54: Mak 14:53-54

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptəəkin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətəəkin nimrin kini mhauh, mhani-pən mhama, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarinen hah rehuə iran misoriah In.

Kimnəp Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khaus misofugin ye kaonsel kapəria. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhama, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əria mə, “To yakni pre tuk əmia, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmia, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwəta ye kwənmaahan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nıkar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhama, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuətuk nəgkiarinen a ye nherin.”

23

Yesu rimnərəer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarinen iran mhama, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əria kasarmə; kini mamamar ye nərigien kapəria kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əria mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mima, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mima, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-əpomh mamhani mhama, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Gallı muə meriaji-pə eikən e, kini mamor nətərigien kapəria kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarinen a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?”

⁷ Kini rimnərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərəer ye nimri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimnərəer ye nimri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimnəm Yesu, rikin rimnəgien pik, meinai rimnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimnərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nimtətien kirik. ⁹ Kini rimnaiyoh kin nəgkiarinen ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarinen. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərəer ye nimri Herod mamharuk-pən nəgkiarinen ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriə kimirauə kirikianə.

Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mimbə

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rimnokrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rimini-pən tuk əria mima, “Kwən e, nimnharəh mhauə ramərəer ye nimrik, kini nakamhani mhama ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmia, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimrimia, kini mipəh nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarinen yamə mine nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimnher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh norien nar has kirik mə to khopin in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai misher-yərhav kin pəh ramvən.”

17 Ye n̄ipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei m̄irisin kapəriə kirik yermamə r̄itərhav ye kalabus.* 18 Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas r̄irerig-pə tuk əmawə!” 19 (Kwən e Barabas, kimivəhšipən in ye kalabus meinai in r̄imnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

20 Mərig Paelat rorkeikei mə tukr̄irisin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə. 21 Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

22 Mərig Paelat r̄imnəgkiar min kimi əriə yame ror kisisər kin, m̄imə, “?Rhawor? ?Kwən a In r̄imnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəm̄ien mə In r̄imnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tukšərkis-ər̄kis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

23 Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukr̄əsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhəvən, mhakuraə ye n̄arigien kape Paelat. 24 Kini Paelat r̄imni-ərhav mə Yesu tukraməkeikei m̄imhə r̄əri-pən n̄əgkiarien kapəriə. 25 Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhəvən misor n̄arigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat r̄im̄irisin Barabas e kupən kimivəhšipən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimik̄ir Yesu k̄ivən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26 Kini n̄ipig mobael minə kimnhak̄ir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In r̄imasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptəək̄in, misərhū-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukr̄irah. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” 27 Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini n̄ipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. 28 Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini m̄ini-pən tuk əriə m̄imə, “N̄ipian Jerusalem, takhapəh nisəsəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jim̄iə minə. 29 Sətərig kin Yo. N̄ipig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimiə n̄ipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhəvəhšipənien nah.’ 30 Ye n̄ipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

‘Əkwətəsuun əmawə.’ (Hos 10:8) 31 “?Mərig tukmə nap ramuək məkna n̄ipig nai ramrəm̄rə, kini tukrhawor ye n̄ipig yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

32 Kini mobael minə kimnharəh kwəɾə mir kiraru yamə mir kimawəkəp̄ir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. 33 Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə J̄ir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akap̄ir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. 34 Kini Yesu r̄imə, “Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai k̄iseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan nar̄imnar masarukin daes tukun.

35 Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm nar̄imnar minə a. Mərig nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh m̄iragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen r̄im̄irpen, mine in Yemə Kughen R̄imnher-pə kin, pəh r̄ivəh m̄iragh atuk ru In.”

36 Kini mobael minə, iriə min k̄isarh iakei ye Yesu, kini mhəvən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a r̄əukəh pik). 37 Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh m̄iragh atuk Ik ai təkun!”

38 Kini kimirai-pən n̄əgkiarien kirik ye tankar nai kirik, kasik-pən yerp̄irig ye nai kamarkwao kin yame ramni m̄imə, “In e king kape nəmə Isrel.”

39 Kini yemə-akap̄ir loa kirik yame kimarkwətəək̄in-pən in ye nai kamarkwao kin, r̄imnəgkiar has pən kimi Yesu mamni m̄imə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen r̄imnher-pə kin Ik uə nikam? Tukmə ror məknenkin, vəh m̄iragh Ik kini m̄ivəh m̄iragh min əmru.”

* **23:17:** N̄əgkiarien ye ves 17 r̄ikək ye kopi akwas tiks̄in kape Niutesteman. Keinein mə Luk r̄imirai əfrakis uə nikam.

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhp̄ikinien kirik ye nai ramrəm̄rə mine nai ramsiə. Yesu In r̄əmhen kin nai ramrəm̄rə, meinai n̄imraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas r̄əmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor tev̄haga has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen r̄irkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukr̄əs pik əriə.

23:34: Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21

⁴⁰ Mærig yemæ-akapir loa kirik min rimini-pæn tuk in kirik, mini-æhu mimæ, “?Rhawor? Natakmhæ pawk, mærig nakpæh nisaiyen Kughen. Narpinien e kapætasir in ræm næmhen æmæ. ⁴¹ Mærig ratuatuk æmæ mæ kirau tukrimhæ tuk kapærau norien has yame mine kimniwor. Mærig kwæn a ripæh norien nar has kirik.”

⁴² Kini mini-pæn tuk Yesu mimæ, “Yesu, ye nipig takuæ mor king iran, pæh rikim tukramæsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pæn tukun mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk ik, mæ towei æmæ, kirau mik tukwaræ apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhæ

(*Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakæ tuk twelef klok yerkwæiha, mirh ripæh næsiæyen, kini næpignapien rimneiwaiyu-pæ mæmir meriaji-pæn tri klok yenaiyu. Kini ye nækwai Nimæ Ehua kape Kughen, kimiruk haktæ neipæn kirik yame kimnætapiig kin Kwænmmhan yame Ramærhakæ Mæmærhakæ pik. Neipæn a ræhipu nipærin kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rimnokræn apomh mimæ, “Tata. Yakamæshu-pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnægkiar ta, kini kafan neihagien ritærhav.

⁴⁷ Kini nipig yemehua kape mobael minæ kape næmæ Rom rimnæm narimnar minæ a, rægnægin Kughen mamni mimæ, “! Næfrakisien, kwæn a In yemæ atuatak!” ⁴⁸ Kini narmamæ yamæ mine kimnhauæ aikin a mhamæ tuksæm, nipig kimisam narimnar minæ a, kimnhavæn misærig rahah yerkiria, kini misærip nimagiria. ⁴⁹ Kini narmamæ tiksien kape Yesu, mine nipiraovin yamæ mine kimnhasi-pæn Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauæ, iriæ kimiserer isok kækæh, masæm narimnar minæ a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu

(*Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemæ Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwæn a in yermamæ kirik kape kaonsel kape næmæ Isrel. In yemæ huvæ, kafan nimraghien ratuatuk, kini in yermamæ kirik yame rimnawhin mæ tukræm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipæh neighanien kin nægkiarinen kape kaonsel yame kimiseighan-pæn kin Yesu mæ tukhopni. ⁵² Kini in rimavæn mæm Pælat maiyoh-pæn in mæ tukreighaan kin niprai Yesu pæh riræh. ⁵³ Kini Josef rimavæn miræhsi-æhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, miræh miwæn muvrig kin neipæn huvæ kirik e kamni kimæ linen. Kini miræh miwæn mærahu-pæn ye næpæeg kapier yame kinirai ta tuk norien suranæ ikin, mærig kipæh hanæ ninimien yermamæ kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame næmæ Isrel kator apnæpeinæ iran tuk Sabat, kini ipakæ Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovin yamæ mine kimnhasi-pæn Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwæn a, mhavæn misæm næpæeg kapier a. Kini misæm mæ Josef rimnhawor pæn iran mine mærahu niprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nipiraovin minæ a kimnharerig-pæn yerkwænu mæ tuksor apnæpeinæ ye nimar nai minæ tiksien mine pomad yame næmiovræ rapien huvæ mæ tuksor-pæn ye niprai Yesu. Mærig ye Sabat, iriæ kisapis ræri-pæn loa.

24

Yesu rimimragh min ye nimhæyen

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig ægkæp, nipiraovin minæ kimnhavæn apa ye næpæeg kapier, mhapik nar pien-pien yamæ mine næmiovræ rapien huvæ, yamæ mine kwæsor apnæpeinæ ta iran. ² Nipig kimnhauæ ipakæ tuk næpæeg kapier, misæm kapier yame kimnætapiig kin ye næpæeg kapier, mærig kinæsuæ ta kin. ³ Kini kimisauru-pæn imæ ye næpæeg kapier, mhapæh nisæmien niprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh mæsætærig kin narimnar minæ a. Mækneikin, yermamæ kiraru kratærhav-pæ, mwærer iriæ miria. Miravæn ye neipæn yame rhawæn mamæsia. ⁵ Kini nipian minæ a kimnhagin pik, misænimmkur. Kini kwægæ mir a kræmæ, “?Rhawor nakasarha kin yemæ ruæmragh ta e imei næmæ mhæ minæ? ⁶ In ruirkak eikin e. In ruæmragh min! Rikimia tukramækeikei mamæsik-ru nægkiarinen yame rimini-pre tuk æmia ye nipig yame rinamaræ apa Galili mimæ, ⁷ Narimnar minæ e tukasækeikei mhauæ misor næfrakisien kin. Tukeighan-pæn kin Yo, Ji Yermamæ, yakvæn ye kwermi yor tævhagæ has minæ, kini tukruk haktæ Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhæ. Mærig nipig yame ror kisiser kin, jakamækeikei mamragh min.”

⁸ Kini rikiria rimnamæsik nægkiarinen a kape Yesu. ⁹ Mhatærhav ye næpæeg kapier, mhavæn mhani-pæn narimnar minæ a tuk narmamæ leven kape Yesu, mine kafan minæ m-fam. ¹⁰ Kini nipiraovin yamæ mine kimnhani-ærhav narimnar minæ a kimi aposol minæ, iriæ e Meri

Magdala, Joana, Meri nisin Jemes, mine nipiraovin minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəəg kapier. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarient a, khamə nəgkiarient armər kirik yame nipran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfraksien iran.

¹² Mərig Pita rəer maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier, mamrəmir mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig niprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rarar mirerig mivən yerkwanu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nipig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək miravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nipig iriu kweriwək miravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu, mirhəriwək kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nirhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwək, meinai Kughen rimmətapig kin ye nərgien kapəriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mima, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərəer, rikiriu rəpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mima, “Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nipig yamə mine ruua ta muavən.”

¹⁹ Kini rajyoh əriu mima, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarient minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰ Mərig kapəmawə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruavəh nipig kisəsər. Mərig kimawə yimisərhəhu-pən pawk kapəmawə nərgien skai iran mə In tukririsin əmawə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəmawə. ²² Nar kiki min, nipiraovin tiksın irəmawə kimisor əmawə yaksakur tuk nəgkiarient kirik. Towei, yenpig-ənpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əmawə mirəmə, “Yesu ramragh.”’ ²⁴ Kini kapəmawə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mima, “Kwərə mir. Kapəmiru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfraksien ye nəgkiarient yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ? Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhəyən ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?”

²⁷ Kini Yesu rimmhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimmor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, “Eh. Nəfraksien mə nipig In rimmhoprai-pə huvə Nəgkiarient kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərəer miratərhav aikin a mirarərig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənhausə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfraksien. Yesu Yermaru rimmragh min, kini Saemon Pita rinam ta.” ³⁵ Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimmhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə (Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Kini nipig kirəni nəgkiarient a, Yesu ruə mərəer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinyen tukramarə tuk əmia.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakamhagin məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap nıprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nıpran mine nıkəkrin rırkək, rıpəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, nıprak mine nıkəkrik aikin.”

⁴⁰ Rimini nəgkiarien ə, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rımnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rımnaiyoh əriə mimə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməəm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nımririə.

⁴⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “In apa kupən, nıpig yımnamarə kitawə-m kimia, yimini nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mini-pən tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame raməmır ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə taksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımirpen. Masor rərig nəmhəyen ye nıpran meriaji mimhə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nımhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien ə mhama narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukrıpəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini mərə-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanımtana. ⁴⁸ Kimiə nımısəm narimnar minə e, kini takhani-ərhav atuaturuk nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmın kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəriə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rimik rımirpen ta mə tukror.”

Kughen rimivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rimikir əriə mhatarhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rimivəhsihaktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiriə ragien. ⁵³ Kini nıpig minə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfraksien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irarə mor nhatəyən kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatəyən ripəh niskaiyen.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehua kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramua, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatəta iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhinyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmır ta.* Nəgkiarien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnəger-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfraksien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarien a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə‡ kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhəpəh nisorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiriə ragien tukun, mishatəta ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarien a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimrimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfraksien.

¹⁵ Jon rimnəger-ərhav mamokrən apomh mima, “Yermamə e in e yame yimnamni mima, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan

* **1:1:** Nhad pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarien.” Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 † **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 ‡ **1:11:** Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khəpəh nhaniyen nəfraksien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16

yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyən mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nıkar Kughen, in Kughen. In rımnor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

¹⁹ Kini nəməhuə minə tiksin ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksin mine Lifaet^S tiksin mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhama, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rımini-ərhav in. ²⁰ Nıpig kimisaiyoh in mə in pa, in rıpəh nerkwagien kin, mərig rımini-pən atuətuk əmə in tuk əriə mımə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rımini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhama, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rımə, “Nıkam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhama, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rımə, “Nıkam.”

²² Kini iriə kimnhani mhama, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əriə mımə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rımini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tıpəvsik mamni mımə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.””

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksin min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhama, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpın nəgkiarinen kapəriə mımə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmıə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yəkpəh nəmhenien tuk nırisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narımnar a rımnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nıkar nu Jordan pən- apa ikin Jon rımnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kani rikwamer kin, Jon rımnəm Yesu raməriwək mamua, kini rini-ərhav mımə, “! Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yımnaməvsao kin kimi əmiə mımə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nıpig yımipəh hanə narhayen, In rınarə rerin ta.’

³¹ Nıpig yo yımnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yımauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rımnərə-ərhav mamni min mımə, “Kughen rımnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nıpig yımnaməvsao kin in, yo min yımnəinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rımini-pə tuk yo mımə, ‘Takəm Nanmın kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmın Rhakə.’ Kini ai, yımnəm Nanmın Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yımnəm atuətuk nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mımə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’”

Yesu rımirpen kafan tiksin narmamə

³⁵ Kani rikwamer kin, Jon rımvən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamua, kini rini-pən tuk əriu mımə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimıwərig nəgkiarinen a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rımə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarinen e rabae, nıpran ramni mə “yhajoun”).

1:17: Rom 5:21   **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4   **S 1:19:** Lifaet in yamehua kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri.   **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13   **1:21:** Dut 18:15   **1:29:** Hib 9:22,26
1:30: Jon 1:15,27

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh riva, irisir min kimnarhamir mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rinnərig nəgkiarien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirəua, kini mini-pən tukun mīmə, “!Eh! Yəknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nıpran rimə “Kristo,” yame Kughen rimırpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nhag e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimırpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mīmə, “Yuə mikwasig kin Yo.” ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarien kape loa, in yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rimə, “?Rhawor? Nar huvə kirik ta rıpəh nisi-pəniən e Nasaret.”

Mərig Filip rimə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rinnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuətuk kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yimnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai* , kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rimə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nıpig nimnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.”

⁵¹ Kini mini min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmia mə, takpisam napuə tukrək wag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnər narkurəkien kirik apa Kena, yerkwənu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rimə, “Piahuarə apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Rıpəh hanə norien nıpig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mīmə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehua sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nımrı Kughen. Kimnər jag minə a kin kapier. Kirkun nıvi-pəniən galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwıpir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehua kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən masor.

⁹ Kini yemehua kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehua kape nəviginien rımnokrən kin yermamə yame rımnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mīmə, “Tukmə nəviginien ehua kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim rıpsaah, misapis kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame rıpəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nımnərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nımtətien yame Yesu rımnor apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rımnəkupən mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tımtim iran.

Yesu rımnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye nımə ehua kape Kughen (Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

1:42: Mat 16:18   **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28

kamni kimə fig;” kwənkwan rheiəkən.

1:51: Jen 28:12

* **1:48:** Nəgkiarien kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik

* **2:6:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Kirkun nıvi-pəniən ‘metrete’ kiraru uə kisısər.”

¹² Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məm narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ İmaikin Yesu rimavan mirəh təvrə kirik, mərə mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməkə ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə minə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarinen kirik ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəmakin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.”

(Sam 69:9)

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-sipre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nımətətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rimə, “İta. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarinen e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkəwə kape Kughen mine nəgkiarinen yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nımətətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to ripəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nipig kirik, yenpig, in rimavan mə tukrəgkiar iriu Yesu, mima, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen ripipəh nəmirien tuk İk, nakpipəh norien nımətətien minə e.”

³ Kini Yesu rhorpin nəgkiarinen kafan mima, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen yame ror kiraru kin, to ripəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rinərig nəgkiarinen a, rakur, maiyoh In mima, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripəh nireg-pən-minien ye tip mama, marha min.”

⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mima, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukripəh nivənien mamarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nipran ramragh; mərig Nanmin kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarinen kafak yame yimini-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi min.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nımətəg. Nımətəg ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nımətəg ramavən, nakeinein mə ramspkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmin kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”

⁹ Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mima, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “İk yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narimnar minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narimnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimisə nakhapəh

nhaniyen nêfrakisien ye nêgkiarîen kapêmamê. ¹² Yo yakamni pawk êmê narîmmar kape tokrei tanê, mêrig kimîê nakhapêh nihaniyen nêfrakisien ye kafak nêgkiarîen. Tukmê ror məkneikin, to nakhapêh nihaniyen nêfrakisien ye kafak nêgkiarîen ye nikarin kape narîmmar kape rao ye neai. ¹³ Mêrig yermamê kirik rikak yame ruavan ta apa ye rao ye neai. Mêrig Yo pîsin êmê, Ji Yermamê, yaksi-pên ye rao ye neai meiwaiyu-pê, mîrkun nêvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rimnamarê ye tipêvsik, mîruk haktê nar yame rimnor misigovin snek kin, mîruk haktê ye nai.* Kini ye norien kirikianê êmê mîn, tukruk haktê mîn Yo, Ji Yermamê, ¹⁵ mê narmamê m-fam yamê mine kamhani nêfrakisien irak tukhavêh nîmraghien rerîn. ¹⁶ Ror məkneikin meinaî Kughen rorkeikei narmamê m-fam ye tanîmtanê mher-pê kin Yo, Tini kwênkwan kirikianê êmê, mê narmamê yamê mine kashatêta irak, tukhapêh nhamhêyen, mêrig tukhavêh nîmraghien rerîn. ¹⁷ Pêh nien mê Kughen rimnher-pê kin Yo Tini mê jakuê nivêhsi-pên narpinien kimi narmamê. Mêrig rimnher-pê kin mê Yo jakuê mor swatuk tuk nivêh-mîraghien narmamê ye tanîmtanê.

¹⁸ “Narmamê yamê mine kishatêta irak, Kughen tukrîpêh nivêhsi-pênien narpinien kimi êriê; mêrig narmamê yamê mine khapêh nîshatêtêyen irak, Kughen ruini ta narpinien kapêriê, meinaî khapêh nihaniyen nêfrakisien irak, Ji Kughen Kwênkwan kirikianê êmê. ¹⁹ Kughen tukrîvêhsi-pên narpinien kimi êriê meinaî nikakien ruauê ta ye tokrei tanê, mêrig irîê khapêh nisorkêikeiyen nikakien. Kasorkêikei êmê nêpîgnêpien, meinaî nîpîg m-fam, norien kapêriê ramahas. ²⁰ Narmamê yamê mine kasor norien has kasêmêkin nikakien. To khapêh nhavêniyen aikin rakhak îkin, meinaî khapêh nisorien mê nikakien tukrêsiya-pên norien kapêriê.

²¹ “Mêrig narmamê yamê mine kisêri-pên swatuk kape nêfrakisien tukasêrer aikin rakhak îkin, mê nikakien a tukrêsiya-pên norien kapêriê, mhajoun mê naha nhagin yame kasor, kasor ye nasaniyen êmê kape Kughen.”

Jon Baptaes ramêgkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamê mînê kimnasêriwêk misavên apa Judia, misarê irîê nêmê aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamê. ²³ Mêrig ye nîpîg a, Jon rimnor baptaes ye narmamê apa Aenon, ipakê êmê tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamê apaikin meinaî nu ruhê aikin. Kini narmamê kimnhauê pik mê Jon tukror baptaes irêriê. ²⁴ Ye nîpîg a, kîpêh hanê nivêhsi-pênien Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamê tiksin kape Jon kimasotgoh irîê yemê Isrel kirik, ye nikarin kape nêravyyen mê tukror narmamê khapêh nisêmkêmikien ye nîmri Kughen. ²⁶ Kini kimnhavên misam Jon mhamê, “Yhajoun. Ik nakîrkun kwên a kupan kimîru mîn apa nikar nu Jodan pên. Kini ik nîmnêrer-êrhav mîni-êrhav pên In tuk narmamê. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamê. Kini narmamê m-fam kamhavan masê.”

²⁷ Kini Jon rimîni-pên tuk êriê mîmê, “Narmamê kharkun êmê nisorien narîmmar yame Kughen ravêhsi-pên nasaniyen kimi êriê tuk norien. ²⁸ Kimîê e nakasêrer tuk yo. Kimîê nakharkun huvê mê yakmêni mîmê, ‘Pêh nien mê Yo Kristo.’ Mêrig Kughen rimnher-pê kin yo mê jakêkupên muê, kini Kristo tukrîpîkwasi. ²⁹ Yakmê jakni-pre nuhpîkinien kirik. Yermamê yame tukrarkurêk ye piraovîn kirik, piraovîn a tukrêri-pên êmê in. Kini kwên a, in mînê tiksin kaseito kin in mê tukruê ye lafet kape narkurêkien, kini rikiriê ragien tukun, kasêrer masarha-kin in mê tukruê ye swatuk. Kini nîpîg tuksum in ramuê, rikiriê tukragien. Kini yermamê yame tukrarkurêk, yo e in kirik yame yakamêrer mameito kin, mamarha-kin in mê jakravên ye nêvîginien kape narkurêkien. Kini taktakun ai, yîmnêrig nêvsaoyen kin Kristo mê ruauê ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukramêkeikei muê mê In yerpîrig rapita yo; kini yo jakamêkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamê yame ramsi-pên ye Rao ye Neai In yerpîrig rapita narmamê m-fam. Yermamê yame ramsi-pê êmê ye tokrei tanê, in yermamê kape tokrei tanê, kini rîrkun êmê nîniyen narîmmar kape tokrei tanê. Mêrig yermamê yame ramsi-pên ye rao ye neai In yerpîrig rapita narmamê m-fam. ³² In mamêrer-êrhav tuk nîni-êrhavyen narîmmar yame rimnê mînêrig ta, mêrig narmamê khapêh nihaniyen nêfrakisien iran. ³³ Kini mêrig yermamê yame ravêh kafan nêgkiarîen kini mamni nêfrakisien iran, in ramni-êrhav mê nêgkiarîen yame Kughen ramni, in nêfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinaî yermamê

* **3:14:** In apa kupan Moses rimîkir êrhav nêmê Isrel ye kwermî nêmê lîpî, mêrig nêmê Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pên kin snek yamê mine kasêkwêpah, kimîsêê êriê. Kini narmamê yamê mine kisarha-pên masam nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimîruk haktê, kamhamragh. Mêrig yamê mine khapêh nisarha-pênien misam nanmî snek, kamhamhê. Êm-ru stori ye Nam 21:4-9. Îkin e Yesu ramni mê snek ramuh nuhpîkinien kin nêmhêyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimîruk haktê in, kini narmamê yamê mine kisarha-pên misam, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfraksien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəh yen nimraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfraksien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mırerig-pən apa Galili.

⁴ Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərə əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rimivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ Ikin aikin a, huaru Jakob rimikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwēiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nimri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukriruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ? Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpirkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu mıragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwayu pik. ?Takhawor-pən iran mine mıruk nu mıragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, riptawə Jakob rimnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehua rapita riptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanim nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanim nu mıragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nipig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nimri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nipig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nimraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yemehua. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e mıruk nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mırəua.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatuk yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehua, yakwırkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərəer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimia nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfraksien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tata Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimia nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh mıragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tukəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tata Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen riphəh norien rəmhen

4:5: Jen 48:22; Jos 24:32   4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38

4:15: Jon 6:34   *   4:20: Iriu kawərəer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim.   4:22: Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

kin nīprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasaakei masəhuak kimin yerkiə m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwīrkun mə Mesaea tukraməkei muə. In e, kamokran kin In kimə Kristo. Kini nīpig yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam nīprai nəgkiarien minə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nīmraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nīpig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimie nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rīvəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rimnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ “Sətərig-ru kin nīprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmie mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nīpig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmie mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmie rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nīpig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nīmraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimie naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nīpig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis taksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmie mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimie nimnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimie takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nīmraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nīpig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rīvən iriə miriə misarə kape nīpig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nimini-ərah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh mīragh narmamə ye tanimtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nīpig kiraru, kini ai mitərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasaiyen In.”) ⁴⁵ Kini nīpig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rīvən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivəh apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nimhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mimə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nimtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kɪni kwən a rɪmə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə mɪravən miwəm tamə rɪmhə.”
⁵⁰ Kɪni Yesu rini-pən tukun mɪmə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rɪnəsənɪn ta.”
 Kɪni kwən a rɪmɪni nəfrakisien ye nəgkiarɪen kape Yesu, mɪrerig-pən tuk kafan kwajikovə.
⁵¹ Nɪpɪg raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok mɪnə, kɪni iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rɪnəsənɪn.”
⁵² Kɪni in raiyoh-pən əriə mɪmə, “?Rɪmnəsənɪn ye naha nɪpɪg atuatuk?”
 Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien rɪemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mɪrh rɪnəkəkin.”
⁵³ Kɪni kwən a ruirkun mə ye nɪpɪg atuatuk a, Yesu rɪnamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rɪnəsənɪn.” In mɪne kafan narmamə mɪnə kɪmnhani nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nɪmtətien yame ror kɪraru kɪn yame Yesu rɪmnor apa Galili, nɪpɪg rɪmasi-pən apa Judia.

5

Yesu rɪmnor huvə yermamə kɪrik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rɪmnhaktə mɪvən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kɪrik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kɪrik kape Jerusalem, kamni kɪmə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kɪrik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarɪen kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nɪmə kɪrik ramərə ipakə tuk nu a. Nɪmə a, nɪpərən kɪrkɪrip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mɪne kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nɪmriə rɪpɪs. Tiksin, nɪhuriə rahas. Tiksin nɪkariə rɪmhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nɪpɪg kɪrik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nɪpɪg a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapɪg mə ravəh naha nəmhəyən, mərɪg tukrəsənɪn.* ⁵ Kɪni kwən kɪrik aikin, ramhə mɪvəh newk toti eit. ⁶ Kɪni Yesu rəm kwən a raməmɪr, rɪrkun mə kwən a rɪmivəh ta nəmhəyən tu. Kɪni raiyoh in mɪmə, “?Nakmə takəsənɪn?”

⁷ Kɪni kwən a yame ramhə rini-pən tukun mɪmə, “Yemehuə. Yermamə kɪrik rɪkək yame tukriəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nɪpɪg tukramkiu-kɪu. Nɪpɪg m-fam yakamarkut pik mə jakəkupan mar ye nu, mərɪg narmamə tiksin kasəkupən kɪn yo, mɪsar.”

⁸ Kɪni Yesu rini-pən tukun mɪmə, “! Ǝrer! Mərpəvin-ərpəvin nɪmhakuə kafam mɪrəh mamvən.” ⁹ Kɪni taktakun əmə kwən ai ruahuvə mɪn. Mərpəvin-ərpəvin kafan nɪmhakuə mɪrəh mamvən.

Nar a kɪmnor ye Sabat. ¹⁰ Kɪni nəmehuə kape nəmə Isrel kɪmishək kwən a yame rɪmnəsənɪn, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kɪni rɪpəh natuatuken ye loa kapətawə mə takrəh kafam nɪmhakuə ye nɪpɪg e taktakun.”

¹¹ Kɪni in rini-pən tuk əriə mə, “Mərɪg kwən a yame rɪmnor huvə yo rɪmɪni-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nɪmhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kɪni iriə kɪmisiayoh in mhamə, “?Pa rɪmɪni-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nɪmhakuə mɪrəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərɪg kwən a rɪmneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kɪni Yesu rɪmnap ta irəriə.

¹⁴ Kɪni kwasig ikin, Yesu rɪmnəm mɪn kwən a ramkwətə ye Nɪmə Ehuə kape Kughen, kɪni rini-pən tukun mə, “!Eh! !Ǝm-ru! Naknəsənɪn ta. Mərɪg takamərɪg ik mə takəpəh nor-mɪnien təvhagə has, tamə, nəmhəyən kɪrik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rɪmavən mɪni-əsəhpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mɪmə, “Kwən e yame rɪmnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kɪmisor ahas pən kɪmi Yesu, meinai kɪmɪsəm mə In rɪmnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərɪg Yesu rini-pən tuk əriə mɪmə, “Rɪnik Kughen ramor wok nɪpɪg m-fam, kɪni Yo mɪn yakamor wok ye nɪpɪg m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kɪmɪsarkut pik mə tukshopni In. Meinai kɪmɪsəm mə rɪmnakapɪr Sabat kɪni mor nar kɪrik mɪn yame rahas rapita, in e, rɪmɪni mə Rɪmni atuatuk e Kughen, kɪni In mɪn Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nɪmraghien

¹⁹ Kɪni Yesu rɪmɪni-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kɪrik ye kafan atuk nətərigien. Rɪrkun əmə norien narɪmnar yamə mɪne Tatə Kughen ramor, meinai narɪmnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini mɪn tukraməkəikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kɪni mamhajoun In kɪn narɪmnar fam yame In tukror. Kɪni tukripihajoun mɪn narɪmnar yamə mɪne khahuvə nisapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rɪrkun norien narmamə yamə

* **54:** Nəgkiarɪen ye v. 4 rɪkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rɪmirai əfrakis nəgkiarɪen ikin e, ua nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7 **5:19:** Jon 14:10

mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pəniən nimiraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyən kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyən Tini, to ripəh nisaiyən Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarinen, kini mamhatata ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimiraghien rerin. Nipig tukrərer ye nimirik, jakpəh nivəhsi-pəniən narpinien kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nīməhəyən muauə ime nimiraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuk sərig nəgkiarinen kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarinen kafak tukhavəh nimiraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimiraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimiraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaninien mine nehuəyən ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurien. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəhə ta tuk sərig nəgkiarinen kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimiraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nīməhəyən masərer ye nimirik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpinien.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaninien əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaninien. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimivəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyən nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarinen kafak ripəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarinen yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nimirəh-pən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarinen əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarinen kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemə kin nəgkiarinen kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in rəmhen kin laet. Raməsia makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nipig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwən. Kini nakhapəh hanə nisəmien nimirin nipig kirik. ³⁸ Nəgkiarinen kafan rirkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatəyən irak - Yo e yemə Kughen rimnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiarinen minə ye Nəkwəkəwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimiraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarinen minə ye Nəkwəkəwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nahuəyən tuk Yo, mə takhavəh nimiraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəngəgin Yo uə nikam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rikək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyən kape Rimik muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimiə ripəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun. ⁴⁴ Nipig m-fam əgkap kimiə naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyən nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nimirik Rimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e naksərhəu-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye

nimri Kughen,⁴⁶ meinai to kimiä nakpihani nãfrakisien ye Moses, mipihani min nãfrakisien irak, meinai Moses rimnãvsao kin Yo. ⁴⁷ Mãrig kimiä nakhapãh nhaniyen nãfrakisien ye nãgkiarinen yame in rimirai; ror pãn, ror neineinien tuk ãmia tuk nhaniyen nãfrakisien irak.”

6

Yesu rimivãh nãviginien rikãskãh, mor ripsaah, mamãvigin narmamã khapsaah kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minã a, Yesu rimnãviãfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimã Lugun Taebirias. ² Kini narmamã khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisãm nĩmtãtien ripsaah yamã mine In ramor tuk nor-huvãyen narmamã yamã mine kamhamhã. ³ Kini Yesu rimnhaktã fiak ye tukwas, misãkwatã iriã kafan narmamã minã. ⁴ Ye nipig a, lafet kirik kape nemã Isrel, kamni kimã Pasova, ruauã pakã.

⁵ Kini Yesu rivaag pirã mãm narmamã khapsaah kamhauã. Kini raiyoh Filip mimã, “? Tuhavãh hiã nimri bred rãmhen tuk narmamã minã a?” ⁶ Yesu ramãgkiar mãknakin mã tukram-ru nhatãtãyen kape Filip, mãrig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kini Filip rini-pãn tukun mã, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen vatu* ye bred, to ripãh nãmhen-hanãmã-yen kin narmamã.”

⁸ Kini yermamã kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pãn tuk Yesu mã, ⁹ “Kwajikovã kirik e ravãh bred kirkirip kinnor kin bale, mine kãmam kiraru. Mãrig to ripãh nãmhen-ãgkãp-ien kin narmamã minã e.”

¹⁰ Kini Yesu rimã, “Hani-pãn tuk narmamã kisãkwatã.” Ikin aikin a, mãnvhirik ripsaah ikin, kini iriã kisãkwatã. Narman ãmã aikin, ipakã tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivãh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivãh-si-pãn kimi narmamã yamã mine kasãkwatã. Kini mor min nar kirikianã ãmã ye kãmam, mãhi-pãn kimi narmamã. Kisãn rãmhen kin yame iriã kisorkelkei mã tuksãn.

¹² Kimisãvigin ta, tupriã rãsiis, Yesu rini-pãn tuk kafan narmamã mimã, “Havãn mhavai-pãn nipãrpãr nãviginien yame rakwak, tamã rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kinnor kin bale, iriã fam kirkirip, mãrig kimnhapsaah. Narmamã kimisãn misãpãh tiksĩn. Kini narmamã kape Yesu minã kimnhavãn misãwhai nipãrpãr nãviginien, mhavai-pãn ye kãmeiru twelef rokrig huvã.

¹⁴ Narmamã kimisãm nĩmtãtien yame Yesu rimnor, khani mhãmã, “Nãfrakisien. Profet ãfrakis e kape Kughen yame profet minã kimnhani kupan mã Kughen tukrher-pã kin ye tokrei tanã.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mã narmamã minã a tukhauã misarkut kimin mã In tukror king kin kapãriã. Kini rap, mĩrerig-faktã min ye tukwas, mamãmĩr In pisin ãmã.

Yesu ramãriwãk haktã ye nĩmar mar nu (Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nipig mĩrh rivã, narmamã kafan minã kimnhavirã mhavãn ye lugun. ¹⁷ Kini rinãpignãp, mãrig Yesu rikãk. Mãkneikin, kisat-pãn ye bot kirik, misãsua mhavirã ye lugun, mhãmã tuksãviãfugin-pãn ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nĩmãtag ehua kirik rãrer mher-ãpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasãsua mamhavan ramãhen kin kilometa faef uã sikis[†], kini misarha-pãn misãm Yesu ramãriwãk ye nĩmar-mar nu, mamuã ipakã tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mãrig In rini-pãn tuk ãria mimã, “Hapãh nhaginien. Yo ãmã e.” ²¹ Kini rikiriã ragien mhãmã tukrivan ye bot. Nipig Yesu rimnat-pãn ye bot, kini kisakur ãmã misãm kwãnhavhiak apa ikin kimnhamã tukhavhiak ikin.

²² Kani rikwamer kin, narmamã tiksĩn yamã mine kimnasãmĩr iriã Yesu ye nĩkar lugun kwãnharkun mã bot kirikianã ãmã rimnamãrer ifiak e niãv. Kini mharkun mã narmamã kape Yesu minã kimnhavãn ye bot a, mãrig Yesu rimipãh nivãnien iriã miriã. ²³ Kini narmamã tiksĩn kimnhasi-pãn ye taon e Taebirias, misãsua ye bot minã tiksĩn, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred mãhi-pãn kimi narmamã ikin. ²⁴ Kini narmamã kimisãm mã Yesu mine kafan narmamã minã kwãnharkãk aikin. Mãkneikin kisat-pãn ye bot minã tiksĩn, mhavãn apa Kapaneam, mã tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nĩmrãghien

²⁵ Narmamã minã a kimisãviãfugin ye lugun, misãm Yesu, misaiyoh In mhãmã, “Yhãjoun. ?Nimnhawor-pãn iran mine muã eikin e?”[‡]

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * 6:7: Nãgkiarinen kape Gris ramni mã “tu handred denari.” 6:9: 2 King 4:42-44
6:14: Dut 18:15-19 6:15: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uã toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ 6:25: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nãgkiarinen ye v. 25 in e, “Yhãjoun. ?Nimãuã nãghen?”

²⁶ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mîmæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ pæh nien mæ nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimtætien, mærig naksarha-kin Yo meinai nimisan bred, tipmiæ ræsiis. ²⁷ Mærig ripæh niuhvøyen mæ kapæmiæ nasaninien tukriækæk tuk nivæhyen bred yame pæh nien mæ tuk tu tukrahas mîrkæk. Kimiæ takasækeikei masæmnhakw tuk nivæhyen bred yame ramaræ rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamæ na-jakvæhsi-pre kimi æmiæ. Yo e Ji Yermamæ, Tatæ Kughen, rimnhajoun mæ rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriæ kimisaiyoh In mhamæ, “?Naha norien yamæ mine Kughen rorkeikei mæ kimawæ jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimiæ takasækeikei mishatætæ irak, mæ Kughen rimnher-pæ kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriæ kimisaiyoh min In mhamæ, “? Mærig Ik takor naha nimtætien mæ kimawæ jaksæm kini yakshatætæ iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawæ minæ kupæn kimiseriwæk ye tipævsik, iriæ kimisæn ‘mana.’ Nægkiarien kirik ye Nækwækwæ kape Kughen ramni mîmæ,

“ ‘In rimivæhsi-pæn bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai mæ iriæ tukasæn.’ (Eks 16:4)”

³² Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mîmæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ, pæh nien mæ Moses atuk e rimivæhsi-pre næviginien yame ramsi-pæn ye rao ye neai, mæ takсэн. Kafak Tata e in e ravæhsi-pre næviginien æfrakis yame ramsi-pæn ye rao ye neai, mæ kimiæ takasæn. ³³ Mærig in ai bred kape Kughen, in e yermamæ yame ramsi-pæn ye rao ye neai mameiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ. Kini bred e in e ravæhsi-pæn nimraghien kimi narmamæ ye tanimtanæ.”

³⁴ Kini iriæ kimnhani-pæn tukun mhamæ, “Yemasur, væh-sipæh bred e kimi æmawæ kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mîmæ, “Yo e, yo Bred yame ravæhsi-pæn nimraghien. Narmamæ yamæ mine kamhauæ tuk Yo, to khapæh min nisæmkæxyen. Kini narmamæ yamæ mine kashatætæ irak, to khapæh min nisakwækwæyen. ³⁶ Mærig Yo yimini-pre ta tuk æmiæ mæ nakasæm pawk Yo, mærig nakhapæh nishatætæyen irak. ³⁷ Narmamæ yamæ minæ kafak Tatæ ravæhsi-pæ æriæ kimi Yo, iriæ tukhauæ tuk Yo. Kini narmamæ yamæ mine tukhauæ tuk Yo, to yakpæh nher-yerhav-yen kin æriæ tuk nipig kirik.

³⁸ “Meinai pæh nien mæ Yo yimasi-pæn ye Rao ye Neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ mæ jakor æmæ narimnar yame yo yakorkeikei. Mærig yimauæ mæ jakor narimnar minæ e yame kafak Tatæ rimnher-pæ kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripæh norkeikeiyen mæ jakæpkærhav ye narmamæ yamæ minæ In rimnæhi-pæ æriæ kimi Yo. In rorkeikei mæ, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamæ minæ e tukhamragh min ye nimhøyen kapæriæ. ⁴⁰ Mærig in ai kafak Tatæ In rorkeikei mæ narmamæ m-fam yame kamhavaag-pæ tuk Yo e Tini, mishatætæ irak, tukhavæh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamæ minæ e tukhamragh min ye nimhøyen.”

⁴¹ Næmehæ kape Isrel kimisarig nægkiarien yame Yesu ramni mæ In Bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai, meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ, kini kamhæni ha In tukun, ⁴² mhani-pæn tuk æriæ minæ mhamæ, “Ah. Kwn e in Yesu, Ji Josef. Kitawæ kharkun kafan tatæ mine mamæ. ? Rhawor e ramni mækneikin mæ In rimasi-pæn ye rao ye neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Rikimiæ tukripæh næsikien mæknenkin. ⁴⁴ Tatæ Kughen yame rimnher-pæ kin Yo, to ripipæh nivipæyen yermamæ kirik ramuæ tuk Yo, yermamæ to ripæh nuøyen tuk Yo. Yermamæ to ripæh nuæ-atukien tuk yo mæ jakor in ramragh min ye nimhøyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nægkiarien yame profet minæ kimnharai kupan ye Nækwækwæ kape Kughen ramni mækneikin mæ,

“ ‘Kughen tukrhajoun narmamæ m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamæ yame ramæstærig kin nhajounien kape Tatæ Kughen, in tukramuæ tuk Yo. ⁴⁶ Yermamæ kirik rikæk yame rimnæm Tatæ Kughen kin nimrin. Yermamæ kirikianæ æmæ rimnæm, Yermamæ e in e rimasi-pæn tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ narmamæ yamæ mine kamhæni næfrakisien irak kwænhavæh ta nimraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mæ ripmiæ minæ kimisæn bred e ‘mana’ ye tipævsik, mærig kwænhamhæ. ⁵⁰ Mærig bred yame ramsi-pæn ye rao ye neai mameiwaiyu-pæ ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pæ mæ narmamæ m-fam yamæ mine kasæn tukhapæh nhamhøyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pæn ye rao ye neiai mameiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ. Yermamæ yame tukræn bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvæhsi-pre kimi narmamæ ye tokrei tanæ, in e, niprak.”

⁵² Nægkiarien a rimnor næmehæ kape nômæ Isrel kasærer masotgoh kimi æriæ minæ mhamæ, “?Rhawor? ?Tukrhawor pæn iran mine nivæhsi-pæ nipran mæ tuksæn?”

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48   6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23   6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40

6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31   6:34: Mat 6:11; Jon 4:15   6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11;

11:25; 14:6; 15:1   6:37: Jon 17:2   6:39: Jon 17:2,12; 18:9   6:44: Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32   6:45: Jer 31:34

6:46: Jon 1:18; 5:37; 7:29

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisəniən niṣrak e Ji Yermamə, miṣiḥapəh nħanimien niṭawik, to nakpihapəh nhavəhyen niṃragħien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niṣrak, mħanim niṭawik tukhavəh niṃragħien rerin. Kini ye Niṣig kwasig, jakor əriə kamħamragħ mīn ye niṃhəyən. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən niṣrak mħanim niṭawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən niṣrak, mħanim niṭawik, tukħarpiṃ-pə ye niṃragħien kafak. Kini Yo jakriṣin-pən mīn ye niṃragħien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə riṃnher-pə kin Yo yakua, In nuknei niṃragħien. Kini Yo yakvəh niṃragħien tukun. Ye norien kirikianə əmə mīn, narmamə yamə mine tuksən niṣrak tukhavəh niṃragħien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e riṣəh nəmħenien kin bred kupan yame riṣmiə minə kimisən [ye tiṣəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənħamə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh niṃragħien rerin.” ⁵⁹ Yesu riṃini-ərhav nəgkiarrien e niṣig riṃnħajoun narmamə apa ye niṃə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə mīn khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarrien e yame Yesu riṃini, mħamə, “!E-he-o! Nəgkiarrien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarrien?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, miṃ-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Nətərigien kapəmīə riṃnəiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamreriḡ faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takħani nəfrakisien irak uə nikam? ⁶³ Nanmīn kape Kughen əmə rirkun niṣəhsi-pənien niṃragħien rerin kimi narmamə. Yermamə to riṣəh niṣəhyen niṃragħien rerin ye nasəniən əmə kafan. Nəgkiarrien minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarrien yamə mine kamħasi-pən ye Nanmīn kape Kughen yame ravəhsi-pən niṃragħien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiḡsin eikin e, nakħapəh niṣhatətəyən irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye niṣrakunien mə ni-pə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, miṣirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmīr minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu riṃə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to riṣipəh niṣi-pəyən yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to riṣəh nuəyən tuk Yo.”

⁶⁶ Ye niṣig a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mħapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu riṃnaiyoh kafan narmamə twelef mīmə, “? Rhawor irəmīə? ?Kimiə mīn niṃnħamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita riṃini-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakħavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarrien ravəhsi-pə niṃragħien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iran, miṃharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu riṃini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə kape twelef kafak. Yo e yimīrpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mīn kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, riṃnəighan-pən kin In ye kwermi tikmīr minə kafan.)

7

Yesu riṃnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu riṣəh norkeikeiyen mə tukriṣən yerkwənu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamħarai mħun apsapis tukun mə tukshopni. Kini riṣeriḡ mīn mivən ye provins Galili. ² Mərig niṣig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape niṣəhsi-haktəyən niṃə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kimnħani-pən tukun mħamə, “Rħuvə mə taktərħav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm niṃtatien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame norkeikei mə narmamə tukħarkun In, to riṣəh nerkwaiḡien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien niṃtatien minə, yuvən, mor əpu Ik ye niṃri narmamə khapsaah ye niṣig kape lafet, pəh narmamə ye tanimtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuatuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Riṣəh hanə norien niṣig kafak. Mərig kimiə nakħarkun niṣorien nar ye niṣig apnapig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh niṣəməkien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien

ripəh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mærig Yo to yakpəh nivənien, meinai ripəh hanə norien nipig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmür əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasip ikin, Yesu ripivən. Mærig In rimnaiyu apisapis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəməhuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhama, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mærig tiksın khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mærig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəməhuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hana, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəməhuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhama, “? Kwən e rimnhawor mürkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yeməhuə kirik kapətawə rimipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tukSOR narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mærig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfraksien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rimivəhsi-pre loa kimi əmiə, mærig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimie naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhama, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rimə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mima, “Yo yimnor nimtətien kirikianə əmə ye Sabat, nimisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mærig kimie min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mærig nəfraksien mə pəh nien mə Moses rimirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mærig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mærig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemhaa ramhai əmiə nipig yakamor huvə niprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mærig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nipig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhama, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəməhuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mærig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nimri narmamə, mærig nəməhuə minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəməhuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mærig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mærig nipig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nipig a, Yesu rimamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mima, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mærig nəfraksien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mærig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfraksien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mærig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mærig yermamə kirik rikək yame tukraptərəkin In, meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

³¹ Mærig narmamə khapsaah kimnhani nəfraksien iran mhama, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipig Kristo tukramuə, tukror nimtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rikun norien nimtətien ripsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptərəkin Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə

7:7: Jon 3:19-20; 15:18-21

7:8: Jon 7:6

7:13: Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

7:18: Jon 5:41; 8:50,54

7:21: Jon 7:23; Jon 5:2-9

7:22: Jen 17:9-14; 21:4; Lev 12:3

7:23: Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6

7:24: Aes 11:1-3; Jon 8:15

7:29: Mat 11:27

7:30: Mat 26:18

7:31: Jon 2:23; 4:48

Ehuə kape Kughen mə tukharaptəəkin Yesu. ³³ Kini Yesu rima, “Yo jakamarə kitawə-mkimia kape nipig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavəniən ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “? In rima tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ? Rima tukrivən məm kwənərus kape namə Isrel yamə mine kisərə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənəmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavəniən ikin. ?Nəgkiariən e, nipran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginiən yame in rehuə rapita nəviginiən tiksın kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnərer ye nimri narmamə mamokrən apomh mima, “Yermamə yame rinəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” (Aes 44:3)

³⁹ Yesu ramni nuhpikiniən a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyən tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniən ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məəknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukrua.”*

⁴¹ Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ? Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksın khamə tukharaptəəkin In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptəəkin In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyən nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəəkinien Yesu mhakir mhaü?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəəkinien In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “? Rhawor? ? In rimivi əmia kin nekuəyən kafan uə? ⁴⁸ ? Kapətawə kirik yemehuə rikək mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mima, ⁵¹ “?Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiariən kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? ? Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisisəniən ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə. †

8

¹ Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyən kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərəer ərkurao iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³ Kini

7:32: Jon 7:45-48 7:37: Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 7:38: Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 7:39: Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * 7:40: 3m-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukrua rəmhen kin in. 7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 7:50: Jon 3:1 † 7:53: Nəgkiariən ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnasik-əpnis-pən ye nəgkiariən kape Jon.

nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimir narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnəhuə loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarinen kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmır, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwai kwermın. *

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimia kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmır min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəgkiarinen kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriəji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmır. ¹⁰ Kini Yesu rhekimer min mini-pən tuk pian ai mima, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mima, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mima, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nikakien yame ravəhsi-pən nimirghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-ərhav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarinen raməfrakis. To kafam nəgkiarinen ripəh nəerieren.”

¹⁴ Kini Yesu rini mima, “Əwəh. Nəfraksien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarinen kafak in tukramərəer tımtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasi-pən ikin. Kini mirkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimia nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yimasi-pən ikin. ¹⁵ Kimia e naksakir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkieren norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kimru Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, kapəmrı nəkieren irikianə əmə. ¹⁷ Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kiraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarinen kapəriu raməfrakis.” (Dut 19:15) ¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rimnher-pə kin Yo, ramor nəgkiarinen kafak ramərəer tımtim.”

¹⁹ Kini kimisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rimə, “Kimia nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimini nəgkiarinen a nipig in rimnamhajoun narmamə apa ikin kaməəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptəəkin In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mima, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimia taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Kimia nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “? Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpin nəgkiarinen mima, “Kimia, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimia takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfraksien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

* **8:6:** Rikimia tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermın. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22 **8:11:** Jon 3:17; 5:14 **8:12:** Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 **8:13:** Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28 **8:18:** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 **8:19:** 1 Jon 2:23 **8:23:** Jon 3:31

²⁵ Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pæn tuk äriä mä, “Yo e yakamavsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajounien kafak meriäji-pä e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narimnar rehuä irämia, miwähsi-pre narpinien ehuä kimi ämia. Märig jakamni ämä nägkiarien yame Yermamä yame rimnher-pä kin Yo ramni-pä tuk Yo. Nägkiarien yame In ramni ramäfrakis. Kini yakamni-ärhav pæn nägkiarien kimi narmamä fam ye tokrei tanä yame In ramni-pä tuk Yo.”

²⁷ Märig iriä khapäsh nharkunien mä Yesu ramägkiar ye Rimni Kughen. ²⁸ Ror pæn, In rini-pæn tuk äriä mä, “Nipig kimia takpiharuk haktä Yo, Ji Yermamä, mipiharkun mä nägkiarien yame yakamni irak in ramäfrakis. Kini mipiharkun min mä yakpäsh norien nar kirik ye nätärigien ämä kafak, märig yakamni ämä nägkiarien yame Rimik ramni-pä tuk Yo. ²⁹ Yermamä yame rimnher-pä kin Yo ramarä kimru min. In ripäh näpähuyen Yo yakäriwäk Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nägkiarien e, narmamä khapsaah khani näfrakisien iran.

Mikip Ebrahim äfrakis minä mine ji Setan minä

³¹ Kini Yesu rimnägkiar kimi nämehuä kape nämä Isrel yamä mine kimnhani näfrakisien iran mima, “Tukmä nakharaptäräkin tim tim nägkiarien yame yakamni-pre tuk ämia, kimia atuatak e narmamä kafak minä. ³² Kini kimia takharkun näfrakisien. Kini näfrakisien en tukrisisin ämia nakhapiäpia.”

³³ Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “!Ah! Kitawä e kwänäräus kape Ebrahim. Kitawä khapäsh nisör-atuä-kinien kape yermamä kirik. ?Rhawor e nakamni mä nar kirik tukramäkeikei mirisin ämawä yakhapiäpia?”

³⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk äriä mä, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämia mä narmamä yamä mine kasor norien has, norien has ramarmaru iräriä, mamrapätäräkin äriä mamor äriä kamhauä yorwok minä kafan. ³⁵ Kini nakharkun mä yorwok kirik, kafan yemehuä to ripäh neighanien kin in mä tukramarä ye nimä kafan. Märig yemehuä rameighan ämä kin tini mä tukramarä ye nimä kape yamehuä kape nipig m-fam.† ³⁶ Ror pæn, tukmä Yo Ji Kughen yakamrisin ämia, jakrisin äfrakis ämia nakhapiäpia. ³⁷ Yakirkun mä kimia kwänäräus kape Ebrahim. Märig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapäh nisörkeikeiyen mä taksätärig kin kafak nägkiarien. ³⁸ Yo yakamni narimnar minä e yame yimnäm kafak Tatä ramor. Märig kimia nakasor narimnar yame kapämia tatä minä kimnhani-pre tuk ämia.”

³⁹ Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “Märig rimtawä e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pæn tuk äriä mima, “To ripi mä kimia kwänäräus atuatak kape Ebrahim, to norien kapämia ripiämhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nägkiarien äfrakis tuk ämia yame Kughen rimini-pä tuk Yo. Märig kimia nakhamä takshopni Yo. Märig to Ebrahim ripäh norien mäknenkin. ⁴¹ Kimia nakasor ämä norien kape tatä atuatak kapämia.”

Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “Päh nien mä kimawä e kwajikovä kape swatuk. Kughen pisin ämä In rimimawä.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tuk äriä mima, “To ripi mä kapämia äfrakis e tatä Kughen, to näkpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasip-pæn iran, muä eikin e. Päh nien mä yimauä ye kafak närigien. Märig yimauä meinai In rimnher-pä kin Yo. ⁴³ ?Märig rhawor e nakhapäh nharkunien niprai nägkiarien kafak? Meinai nakhapäh nisörkeikeiyen mä taksätärig nägkiarien kafak. ⁴⁴ Kimia, norien kapämia rämhen ämä kin rimimä e Setan. Kini nipig m-fam naksörkeikei mä takasor näkwan. Norien kafan yame in rimirikakun mamor, ramor hanä. In yermamä kape nhopniyen yermamä. In ramämäkin näfrakisien, meinai näfrakisien rikäk iran. In rameikuä mäknakin meinai in a norien hanä kafan. In yeikuä, mine tatä kape neikuäyen. ⁴⁵ Märig Yo yakamni-pre ämä nägkiarien äfrakis tuk ämia. Ror pæn, nakhapäh nhaniyen näfrakisien ye kafak nägkiarien. ⁴⁶ Yo yakpäsh hanä norien norien has; ror pæn kimia kirik ripäh hanä näm-pä-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nägkiarien äfrakis tuk ämia. ?Rhawor e nakhapäh nhaniyen näfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamä kape Kughen kasor näkwai Kughen; märig päsh nien mä kimia kwajikovä minä kape Kughen, nakhapäh nisorien näkwan.”

Yesu In yerpirig rapita Ebrahim

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpäkinien e, Yesu ramni mä nämä Isrel kisämhen kin slef yame kasarä iruä tuk promes mine nimä kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nämä Isrel mä kafan narmamä, märig in rivähsi-ta nehuäyen kapäria, kiseiwaiyu ägkap rämhen kin slef yame kafan niहुवय्येन uä nautä rikäk. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1 **8:44:** 1 Jon 3:8

⁴⁸ Kini nãmehuã kape nãmã Isrel kimishek In mamhani mhamã, “!Man! Yawkwãsam æpu ik, mhar-kun mã ik pa. Ik nakãmhen kin yemã Sameria kirik yame nanmìn has ramører-pøn iran.”

⁴⁹ Mørig Yesu rimã, “Nanmìn has rikæk irak. Mørig yakamsiai Rimik; kini kimiã nakhapãh nhasiaiyen Yo. ⁵⁰ Yo yakpãh narkutien mã nhagik tukrehuã; mørig yermamã kirik aikin yame ramarkut mã nhagin tukrehuã. Kini In tukripiãkir narmamã m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre æfrakis tuk æmiã mã yermamã yame ramor kafak nægkiarien to ripãh nimhøyen tuk nipig kirik.”

⁵² Kini nãmehuã kape nãmã Isrel kimnhani-pøn tukun mhamã, “!Yawkwãnharkun ai taktakun mã nanmìn has ramører-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhã, kini profet minã kimnhamhã min, mørig Ik nakamni mã yermamã yame ramor nækwam to ripãh nimhøyen tuk nipig kirik. ⁵³ ?Nakmã Ik nakehuã rapita Ebrahim e riptawã yame ruamhã ta, mine profet yamã mine kwãnhamhã ta? ?Nakmã ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pøn tuk æriã mimã, “To yakvãhsi-haktã atuk Yo mamor nhagik ramehuã, kafak nægkiarien in ror nar apnapig æmã kin. Mørig kafak Tatã e yame kimiã nakamhani mã In Kughen kapãmã In ravãhsi-haktã Yo, mamor nhagik ramehuã. ⁵⁵ Kimiã nakseinein pawk In; mørig Yo yakirkun In. To yakpini mã yakeinein In, mipiuã yeikuã rãmhen kin yame kimiã nãmeikuã minã. Mørig yakirkun In mamor nækwã. ⁵⁶ Ripmiã e Ebrahim rikin ramagien pik mã tukripiãm nipig kafak yame tukripiuã. Kini nipig in ruirkun mã nipig kafak rinamua, kini rikin ramagien æmã tukun.”

⁵⁷ Kini nãmehuã kape Isrel kimnhani-pøn tukun mhamã, “!Man! Ik tamaruã æmã kirik, kafam newk ripãh hanã neriaji-pønien fifti. ?Rhawor e nakamni mã nimnãm yemã tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimã, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiã mã Ebrahim ripãh hanã narhayen, Yo yaknarã ta.†”

⁵⁹ Mækneikin khapik kapier asur minã mã tuksarkwhopni In kin. Mørig Yesu rimnerkwaig, map ta irãriã ye Nimã Ehuã kape Kughen mamvãn.

9

Yesu rimnor huvã nimrìn pis kirik

¹ Nipig kirik, Yesu rinamøriwæk mamavãn, kini mãm kwãn kirik nimrìn rimapis hanã.

² Kini narmamã kape Yesu khuã mhani-pøn tukun mhamã, “Yhajoun. Kwãn kirik e rimnarha, nimrìn ruapis ta. Takni-ru mã rhawor ror mæknaikin. ?Ravãh narpinien ye norien has kape tatã uã mamã kafan, uã ravãh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”

³ Mørig Yesu rimã, “Nimri kwãn e ramahas, mørig pãh nien mã ravãh narpinien ye norien has kirik kafan, uã kape tatã uã mamã. Mørig nimrìn ramapis mækneikin mã Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan. ⁴ Kitawã kasarã ye nipig kape nikakien, tukasækeikei masor wok kape Yermamã yame rimnher-pã kin Yo. Mørig nipig kape næpignapien tukruã, tukseinein nisorien wok ye nipig a. ⁵ Nipig yakamarã ye tokrei tanã e, Yo nikakien kape narmamã m-fam ye tokrei tanã.”

⁶ Yesu rini-ta nægkiarien a, miãvãh nimoptanã mørig-ævhin, ræptig, mæãhu-pøn ye nimri yermamã a. ⁷ Mini-pøn tukun mimã, “Takvãn mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nipran ramni mã, “Kher-pøn kin.”) Kini ai rimavãn, mar ye nu, kini marha mamãm nar, miãrerig-pøn iman yerkwãnu. ⁸ Kini nãmã iman ikin, mine narmamã yamã mine kharkun in, mã in yermamã kirik yame nipig m-fam ramaiyoh-pøn kin mane, kimisãm in, kisakur. Misaiyoh-pøn æriã minã mhamã, “!Eh! ?Kwãn e in e yermamã yame nipig m-fam in ramkwatã mamaiyoh-pøn kin mane kimi narmamã, uã nikam?”

⁹ Kini tiksìn khamã, “Æwãh. Mã in.”

Mørig tiksìn khamã, “Nikam. To nakãm, nakmã in. Mørig pãh nien mã in.”

Mørig kwãn a rimã, “!Mã yo e!”

¹⁰ Kini iriã kasækeikei kimin mã tukrini mã rimnhawor nimrìn rhuã.

¹¹ Kini in rimã, “Kwãn e, nhagin e Yesu, in rimivãh nimoptanã mørig-ævhin ræptig, mæãhu-pøn ye nimrik mir, mini-pã tuk yo mã jakvãn ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvãn mar. Mækneikin mãm nar.”

¹² Kini iriã kisaiyoh-pøn min in mhamã, “?Mørig kwãn en ramarã hiã?”

Kini in rimã, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kini khakir in mhaue kimi Farisi mine. ¹⁴ Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig mərahū-pən ye nimirin mir, nipig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi mine min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimirin rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mīmə, “Yesu rimnor-pən nimtəgei ye nimirik, kini yimavən mar, kini nimirik rhuvə.”

¹⁶ Kini Farisi mine kimsəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkarien a. Tiksin kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pənien ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksin khamə, “Nikam. Ramsi-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nimtətien mine məknakin.”

¹⁷ Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimirin ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rimnor huvə nimirin, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “In profet kirik.”

¹⁸ Mərig nəmehuə mine kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimirin rimapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. ¹⁹ Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimirin ripsis uə nikam? ?Rimnhawor nimirin rhuvə?”

²⁰ Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nipig rimnarha, nimirin ripsis. ²¹ Mərig yakweinein mə rimnhawor nimirin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimirin. Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.” ²² Karəni məknakin meinai krəgin kin nəmehuə mine kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kimnhani əutən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. ²³ Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta.”

²⁴ Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimirin rimapis, mə tukruə mərəer ye nimiria. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.” * Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

²⁵ Mərig kwən ai rimə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kini kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvə nimirin?”

²⁷ Mərig in rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ? Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimiə min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu mine, uə?”

²⁸ Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses. ²⁹ Kimawə yaxharkun huvə mə Kughen rimnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rimasipkaa.”

³⁰ Kini kwən ai rimə, “!Nəfrakisien! Kwən a rimnor huvə nimirik, mərig kimiə nakseinein mə rimasipkaa. ³¹ Kitawə kharkun mə Kughen ripəh nətərigien kin yor təvhagə mine. Mərig yermamə yame ramisai Kughen, mamor nəkwən, kini Kughen ramətərig kin! ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvsyen yermamə rimnarha əmə nimirin ripsis. ³³ To Yesu ripipəh nisi-pənien ye Kughen, to ripipəh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriə kimshek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimirarha-pə, muə meriəji-pə ai taktakun. ? Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimirin pis

³⁵ Kini Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rivən mivəag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rimə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənimkur maməhuak kimin.

³⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi mine tiksən kimsərig nəgkarien kafan mhamə, “? Rhawor? ? Nakmə nimirimawə ripsis min uə?”

* **9:24:** Nəmehuə mine kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nipran ramni mə khamə Yesu tukrivəh kwəsu ye nhag Kughen. Əm-ru Jos 7:19. **9:28:** Jon 5:45 **9:31:** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5 **9:36:** Rom 10:14 **9:37:** Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyən nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərig kimiə nakhama ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmiə raməmīr hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rima, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to ripəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukura-pən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nīkam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakura-pən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakura-pə yakamərər ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramua imə tuk nar kirikianə əmə. Ramua tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamua mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nihuvəyən minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh miragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighan kin nīmraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighan kin kafan nīmraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nīmraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyən tuk nivəhsi-pən-ien kafak nīmraghien, mine tuk nīmragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a.* ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhama, “Kwən a, nanmin has kirik ramərər-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhama, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərər-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyən nīmrin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəmakin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nīpig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nīpig a, nīpig kape nokieiyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nīkar Nīmə Ehuə kape Kughen, ye kwənminhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksın kimnhauə misarkuraō iran. Misaiyoh In mhama, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatəyən irak. Nīmtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiə nakhapəh nishatəyən irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasərig rikik mharkun Yo. Kini yakirkun

9:41: Jon 15:22,24; Hib 10:28-31   **10:1:** Jon 10:8,10   **10:7:** Jon 1:51; 14:6   **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2   **10:9:** Sam 11:8;20,22-24   **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31   **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16   **10:14-15:** Mat 11:27   **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6   **10:17:** Aes 53:12   **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8   **10:19:** Əm-ru Jon 9:16.   **10:21:** Eks 4:11   **10:24:** Luk 22:67-71   **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11   **10:26:** Jon 6:44

huvə əriə. Kini iriə kambahkwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhayen tuk nıpig kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpirig rapita narımnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermın. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuk-sarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rimivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nımtətien huvə minə ripsaah ye nımrımia. ?Yımnor naha nımtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkwhopni Ik tuk nımtətien kirik yame Ik nımnor. Mərig yakhamə jaksarkwhopni Ik meinai nəgkiarrien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə nakəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rıpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksin apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashək Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mımə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rımnarəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nımtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarrien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nımtətien minə kini nımtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nımraghien kape Tatə Kughen raməmır irak, nımraghien kafak raməmır ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərək In. Mərig In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jordan, mamvən ikin Jon rımnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rıpəh nor-pawk-əyen nımtətien kirik, mərig nəgkiarrien yame in rımnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mırəh nıkwənən mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarrien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rımnərig nəgkiarrien a, mımə, “Lasaros ramhə, mərig nımhəyen tukrıpəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nımtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktayen Yo e kafan kwajikovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nıpig rımnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rımnarə Jordan mivəh nıpig kiraru min. ⁷ Kini mını-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Kimiə nakharkun mə nıpig rarə kape nıraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to rıpəh nhapıtətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mırkun nhapıtətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rınapir yeru ta. Mərig yakmə jəkvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukrıpəsənın min.” ¹³ Mərig nəgkiarrien kape Yesu, nıpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimini-pən huvə mımə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmır-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmıə takshatətə irak. Nəmhen, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksin kape Yesu mımə,

10:28: Jon 6:39; Rom 8:35-39   **10:29:** Jon 17:2,6,24   **10:30:** Dut 6:4; Jon 17:21-23   **10:38:** Jon 14:10,11,20; 17:21   **10:41:** Jon 1:26-27,30,34   **11:1-3:** Luk 10:38-42   **11:1-3:** Jon 12:3   **11:1-3:** Jon 11:5,36   **11:9:** Jon 8:12; 9:5   * **11:16:** Tomas mine Didimas, nıpran ramni mə, “Mir Mir”

“Rhuva. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rivəh nıpig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Ripəh norien isok rapita kilometa kisısar.† ¹⁹ Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhau misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kini Mata rımnərig mə Yesu ramua, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. ²¹ Kini Mata rımini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kıpısarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. ²² Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

²³ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukrıpiamragh min.”

²⁴ Kini Mata rımə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

²⁵ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımragh-minien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnəpig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nıkam?”

²⁷ Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Təwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tana.”

Yesu rımmasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rımini-ta nəgkiarien ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta mıravən iriu pisin, mını-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruaua, morkeikei mə tukrəm ik.” ²⁹ Meri rərig, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərəer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nıvanien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rımvən məm In ikin. ³² Kini Meri rıtərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənımkur-pən ye nıhun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmhe pik.

³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nımnhanım hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasak.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimnhanı mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımrin pis kirik. ? Rhawor e rıpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukrıpəh nımhəyen?”

Yesu rımvəh mırəgh Lasaros

³⁸ Yesu rımnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimırəhu ikin ye nıpəg kapier, yame kimisisıgın kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rımə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rımini-pən tukun mımə, “Yermaru. In rınapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nıpig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rımini-pən tukun mımə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehua kape Kughen, uə?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rıvaag faktə mımə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nımnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nıpig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərəer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nımnher-pə kin Yo.”

⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mımə, “!Lasaros! İrer mıtərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rımnhekımtər, mıpik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nıpran mine yamə mine kimnərkis nıhun kin, məriwək mıtərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rımnor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimnhavan misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narımnar yame Yesu rımnor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə

† **11:18:** Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa. **11:20:** Luk 10:38-42 **11:24:** Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 **11:26:** Mat 25:46; Jon 3:15 **11:28:** Jon 13:13 **11:35:** Luk 19:41 **11:42:** Jon 3:17

kimisofugin ye kaonsel kapëria. Mhamə, “? Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimtätien ripsaah. ⁴⁸To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mīmə, “! Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰Rhuvə əməə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹(Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵²Mərig pa rimə tukrimhə əməə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkuraə ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.) ⁵³Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu riphə nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, miyən ye taon kirik e Efrem. Taon a in ipakə əməə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimsor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

⁵⁵Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhaue Jerusalem mhamə tuksor narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet. ⁵⁶Kini narmamə minə a kimsarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

⁵⁷Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavan mharaptəəkən.

12

Meri rimnavit-pən senta ye nihu Yesu

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹Nipig sikis əmə raməmir ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye nimhəyen. ²Kini nəmə ikin a kimsor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pənien nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmir aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin. ³Kini Meri rīvəh botel ehue kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimrin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, nivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimnapien huve ye nəkwai nimə minə fam.

⁴Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin rīpeighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan, rimini-əhu, mamni mīmə, ⁵“Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehue kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə. Senta e nimrin rəmhen kin tri hundred taosen vatu.”† ⁶In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehuə tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəria, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuva ye nipig yame tuknim Yo. ⁸Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.”

Jifpris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimsarig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamə mərig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹meinai nəmə Isrel khapsaah kimsəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹²Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nimar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

11:50: Jon 18:14   11:52: Aes 49:6; Jon 10:16   11:55: Eks 12:13,23,27   12:2: Luk 10:38-42   * 12:3: Nəgkiarien kpaē Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita.   12:3: Mak 14:3   † 12:5: Nəgkiarien kape Gris ramni tri hundred dinari.   12:8: Dut 15:11   12:9: Jon 11:43,44

“!Səgnəgin Kughen!”[†]

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!”

(Sam 118:26)

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nāmə Isrell!”

¹⁴ Kini Yesu rimməm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesii kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nipian Saeon.[§] Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki.

Maməsuə ye ji dongki mamuə.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein niprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimmor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimməvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimmokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mītərhav-pə ye nimri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhətərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimmor. ¹⁸ Imə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkarien mə In rimmor nīmətəien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. ! Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhakwasig kin In!”

Namə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nipig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nipig kape lafet e, kini nāmə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriū kimiravən mirəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nipig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh niniim-pəniən ye nimoptanə, to rīpīpəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rīpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rīpəh nəsik-pikien kafan nimraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mam-raptəəkīn huvə nimraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nimhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ?Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nini-pəniən tuk kafak Tatə mīmə, ‘Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh niniyən məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

Məkneikin nəgkarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Yo yakwərhəsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimmor nipig yame Kughen tukrakir narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nipig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə

[†] **12:13:** Nəgkarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nipran ramni mə, “Vəh miragh əmawa,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

12:13: Jon 1:49 **§ 12:15:** Nipian Saeon uə ji namə Saeon, nipran ramni nīpīraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 **12:26:** Mat 10:38;

Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 **12:30:** Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat

4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12 **12:32:** Jon 3:14; 6:44; 8:28 **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3

narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarinen e 'Ji Yermamə,' nıpran ramni mə naha?"

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nıpig kwakwə əmə. Kini nıpig nikakien tukraməmır tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhəvən ikin. ³⁶ Nıpig nikakien tukraməmır tuk əmiə, kimia taksəkeikei mışhatətə ye nikakien, mə kimia takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien."

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rimini-ta nəgkiarinen a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapig mə In rimnor ta nımtətien rıpsaah ye nımrı nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a rıtarhav-pə ror Nəgkiarinen kape profet Aesaea kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame ramni mımə,

"Ah. Yermaru. Narmamə kwatıksin əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarinen kapəmawə.

Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram."

(Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarinen yame Aesaea ruini-ta kupan mımə,

⁴⁰ "Kughen rimnor əriə mə nımririə tukripis.

To nımririə rıpipəh nıpisien, to iriə kipsisəm, mıpiharkun.

Kini In rimnor rikiriə rıpəh narəyen.

To rikiriə rıpiarə, to kipsisarar ye nərigien kapəriə, kini mışhatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə min."

(Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesaea kupan rimnaməgkiar mamni məknakin meinai in rimnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nıpig a, nəmehua minə rıpsaah kwənmopin, iriə min kimışhatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi minə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nımə kape nufuginien, ⁴³ meinai nəmehua minə a kimisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rikin tukragien tuk əriə.

Nıpig Kwasig tukruə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mımə, "Narmamə yamə mine kışhatətə irak, pəh nien mə kışhatətə pisin əmə irak, mərig kışhatətə min ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm min Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kışhatətə irak tukhapəh nisərəyen ye nəpignəpien. ⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarinen, mhapəh nisorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh mırəgh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kirik aikin yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəyen kafak nəgkiarinen. Tuk nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimisəpəh nəgkiarinen yame yimini-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarinen yame yakamni, pəh nien mə kafak pisin əmə, mərig Tata Kughen yame rimnher-pə kimi Yo, In rimini-pə tuk Yo mə jakməkeikei mini məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwirkun ta mə nəgkiarinen kafan rirkun nıvi-pəniyen narmamə ye nımraghien rerin. Ror pən, nəgkiarinen yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni."

13

Yesu rimneiwaıyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwi nihu narmamə kafan minə kin nu

¹ Rinor nıpig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nıpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nımraghien ye tokrei tanə mivən mamərə iriü Rimni Kughen. Nıpig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisərə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnarəhu-pən ta narimnar fam ye kwermın, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rhekimter, mırəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini

mīrəh besin kirik, mīruk-pən nu iran. Kīni mīvən mokwi nīhu kafan kin narmamə minə. Məspir nīhurīə kin nīpən yame rīmnətaut kin.

⁶ Mor məknakin, mīvən meriaji-pən Saemon Pita, kīni Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Rhawor? Rīpəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Ik nakpəh nīrkunien nīprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nīpig kirik, takpīrkun nīpran.”

⁸ Kīni Pita ramni-əhu In mīmə, “Nīkam. To nakpəh nəkwi-əfrakisien nīhuk tuk nīpig kirik.”

Mərig Yesu rīmə, “To yakpīpəh nəkwiyen nīhum, ik nakpəh nuəyən kafak yermamə.”

⁹ Kīni Saemon Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kīni takpəh nəkwi-əməyən nīhuk, mərig əkwi mīn kapək kapə mīnə kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Narmamə yamə mīnə kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nīsar-mīn-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwi əmə nīhum. Kīmīə nakwəshawən ta. Mərig pəh nīen mə kīmīə fam. ¹¹ Yesu ruirkun mə irīə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr mīnə kafan. Ror pən, In rīmīni mīmə, “Pəh nīen mə kīmīə fam nakwəshawən.”

¹² Kīni Yesu rīmnəkwi fam əriə, mīvən mīvəh-si-pən kafan kot, mīvən məkwətə-pən ye kwənmbhaan yame rīnamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mīmə, “? Kīmīə nakharkun nīprai nar e yīnnor irəmīə ai taktakun uə? ¹³ Kīmīə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mīnə Yermaru, kīni ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmīə mīnə kapəmīə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnəpig Yo e kapəmīə Yermaru mīnə Yhajoun kapəmīə, mərig yīmnəkwi nīhumīə, kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, kīmīə mīn takasəkeikei masəkwi nīhumīə mīnə. ¹⁵ Yo yīnnor mhajoun əmīə kin, mə takasor əmə norien kīrikianə əmə irəmīə mīnə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə yorwək kirik to rīpəh nehuəyən rapita kafan yemehua; kīni yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to rīpəh napitayən yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kīmin. ¹⁷ Taktakun ai, kīmīə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmīə mīnə, Kughen tukrīvəhsi-pre nīhuvəyən kīmī əmīə.

¹⁸ “Mərig pa rīmə yakamni əmīə m-fam. Yakirkun əmīə mə nī-pa mīnə e yakmīrpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkəwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ Yermamə yame jakwən kwis bred kīmrū mīn,

in tukrukreikin-pə nīmeitaan kīmī Yo, muə tikmīr kafak.’

(Sam 41:9)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmīə, mə narīmnar mīnə e rīpəh hanə nītərhav-pəyən; mərig nīpig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kīmī narmamə, kīni narmamə rīkiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rīkiriə ramagien tuk Yo. Kīni tukmə narmamə rīkiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rīkiriə ragien tuk Yermamə yame rīmnher-pə kin Yo.”

Yesu rīmīni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmīr mīnə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nīpig Yesu rīmīni nəgkiarien a, rīkin rəmħə, kīni In mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmīə mə kīmīə kirik irətawə tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmīr mīnə kafak.”

²² Kīni kafan narmamə mīnə kisarha-pən mīsəm əriə mīnə. Rīkiriə raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kīni irīə kirik, yame Yesu rorkeikei pīk, ramkwətə ipakə əmə tukun. ²⁴ Kīni Saemon Pita rəsīwən-apsapis-pən kīmīn mīmə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kīni kwən a rīmneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mīmə, “Yermaru. ? Pa e nhagin?”

²⁶ Kīni Yesu rīmə, “Kwən a in e yame jakakapīr bred meires ye sup mīvəh-si-pən kīmīn.” Məkneikin In rakapīr bred, meires ye sup, mīvəh-si-pən kīmī Judas, jī Saemon Iskariot.

²⁷ Kīni Judas rīvəh bred ai. Məkneikin Setan rīvən yerkin.

Kīni Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə mīnə kape Yesu kisəkwtə rarkurao ye tebol masəvīgin, kīmnhapəh nharkunien nīprai nəgkiarien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərət tuk nīpīr kapəriə, kīni irīə tīksin, rīkiriə rəsik mə Yesu rīmīni-pən tukun mə tukrīvən mīvəh nīmri nəvīginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrīvən mīvəh-si-pən mane tīksin kīmī yavən has mīnə. ³⁰ Rīnəpīgnəp ta. Kīni nīpig Judas rīvəh bred, kīni mərət, mītərhav.

Yesu rīmīni nəgkiarien vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kīni Yesu rīmə, “Taktakun ai, Kughen tukrīvəhsi-haktə nhagik e jī Yermamə. Kīni Yo, jī Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nīpig Yo, jī Yermamə,

jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kɪni Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kɪni In tukror aihuua əmə.

³³ “Kafak kwajikovə mɪnə, kitawə to khapəh nisəmɪr kwisien ror tu. Kɪni kimia takpissarhanə Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarɪen kɪrikianə əmə kɪmi əmia yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mɪmə, ‘Ikɪn yakamvən ikɪn, kɪmiə to nakhapəh nhavənien ikɪn.’

³⁴ “Yakamarəhu-pre natuakamien vi kɪrik kɪmi əmia mə takasəkeikei misorkeikei əmia mɪnə. Yimnorkeikei əmia, kɪni ye norien kɪrikianə əmə mɪn, kɪmiə takasəkeikei misorkeikei əmia mɪnə. ³⁵ Kɪni tukmə naksorkeikei məknakɪn əmia mɪnə, narmamə mifam tukharkun mə kɪmiə kafak narmamə mɪnə.”

*Yesu rɪmini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Kɪni Saemon Pita rɪmnaiyoh In mɪmə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nikwasigien kɪn Yo ai taktakun, kɪravən ikɪn yakamvən ikɪn. Mərig tuk nɪpig kɪrik, nakpɪvən.”

³⁷ Kɪni Pita raiyoh-pən mɪmə, “Yermaru. ?Jakpəh nikwasigien kɪn ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kɪn Ik nar apnapig tukmə kɪmə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rɪmini-pən tukun mɪmə, “?Ik nakmə takikwasig kɪn Yo nar apnapig tukmə kɪmə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nɪvənien tuk Tatə Kughen

¹ Kɪni Yesu rɪni-pən tuk əriə mə, “Rikimə tukripəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mɪshatətə mɪn irak. ² Ye nɪmə kape Tatə kafak, kwənmhaan rɪpsaah. To rɪripəh norien məknakɪn, to yawəni-saah pre ta iran tuk əmia. Taktakun ai, yakamvən aikɪn tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmia. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmia, kɪni mɪreriɡ-pə mɪn mikir əmia, khavən misarə kitawə-m kɪmiə, mə kɪmiə takasarə aikɪn yakamarə ikɪn. ⁴ Ikɪn a yakamvən ikɪn, kɪmiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikɪn.”

⁵ Mərig Tomas rɪni-pən tukun mə, “Yermaru, kɪmawə yakseinein aikɪn nakamvən ikɪn. ? Jakshawor-pən iran mɪnə mharkun swatuk yame ramvən apaikɪn?”

⁶ Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mɪmə, “Yo e, yo swatuk. Kɪni Yo e, nuknei nəfrakisien, kɪni Yo e nuknei nɪmraghien. Yermamə yame rɪpəh nuayen tuk Yo to rɪpəh nɪvənien tuk Rɪmik. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mɪn Rɪmik. Ror pən, rɪrikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, mɪsəm ta In.”

⁸ Kɪni Filip rɪni-pən tukun mɪmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kɪmi əmawə. In əmə a kɪmawə yaksorkeikei.”

⁹ Kɪni Yesu rɪni-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kɪmiə rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm mɪn Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kɪmi əmia? ¹⁰ ? Nakamni nəfrakisien irak mə nɪmraghien kafak, ramarə iriɪ Tatə Kughen, kɪni nɪmraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarɪen e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nɪpig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nɪmraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nɪmraghien kafak raməmɪr ye Tatə Kughen, kɪni nɪmraghien kafan raməmɪr irak. Mərig tukmə nakhapəh nɪshatətəyen irak məknənkin, takhani nəfrakisien irak tuk nɪmtətien yamə mɪnə yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə narmamə yamə mɪnə kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narɪmɪr yamə mɪnə Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nɪmtətien rɪpsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, mɪnamreriɡ-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kɪni tukmə naksaiyoh Kughen kɪn naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrɪvəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kɪni tukmə naksaiyoh Yo kɪn nar kɪrik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmɪn kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kɪni Yesu rɪmnəgkiar mɪrɪpɪn nəgkiarɪen kafan mɪmə, “Tukmə kɪmiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarɪen kafak. ¹⁶ Kɪni Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre

13:32: Jon 17:1-5   **13:33:** Jon 7:33-34   **13:34:** Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11
13:35: 1 Jon 3:14; 4:20   **13:36:** Jon 14:2   **13:38:** Jon 18:27   **14:1:** Sam 4:5   **14:2:** Hib 11:16   **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23   **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20   **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23
14:8: Eks 33:18   **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3   **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21   **14:12:** Luk 10:17   **14:13:** Mat 7:7   **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6

kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfraksien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iria khapəh nisəmien In, maseinen In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmir yerkimia kape nipiɡ m-fam.

¹⁸ “Nipiɡ Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpəririg-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəminien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nipiɡ m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyən kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nimhəyən kapəmiə. ²⁰ Ye nipiɡ kape narimnar minə e, kimiə takharkun mə nimraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə raməmir irak, kini nimraghien kafak raməmir irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huva nəɡkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnaiyoh In mimə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mipəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəɡkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame riphəh norkeikeiyen Yo, in to riphəh norien nəɡkiarien kafak. Nəɡkiarien yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəɡkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəɡkiarien mine kimi əmiə ye nipiɡ kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narimnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimia tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasəruə. Rikimia tukripəh nəpəyən, mhapəh nhagienien. ²⁸ Kimia nakwəsərig ta nəɡkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mimə, ‘Yo jakpiəpəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimia tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvan tuk kafak Tatə, meinai In yerpirig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ə taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiɡ tukhauə misor nəfraksien kin, kimiə takhani nəfraksien irak. ³⁰ To yakpəh nəɡkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamua. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuatak əmə nəɡkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rima, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyən, In tukrəruə ta əria. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əria mə tukhakuə kin kwənkwaeria ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəɡkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai riphəh nəpit-pənyen ye niran, to riphəh nikuəyən. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyən irak, to nimraghien kapəmiə riphəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nimraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame riphəh nəpit-pənyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəɡkiarien kafak

14:16: Jon 14:26; 15:26; 16:7   **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6   **14:19:** Jon 6:57; 16:16   **14:20:** Jon 10:38; 17:21   **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5   **14:22:** Wok 10:41   **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3   **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50   **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27   **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7   **14:30:** Jon 12:31   **14:31:** Jon 10:18; 12:49   **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35   **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11   **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26   **15:4:** Jon 6:56   **15:5:** Fil 4:13   **15:6:** Mat 3:10

raməm̄ir irəm̄iə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nimraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkin tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptərəkin tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəshu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nimraghien mə tukrivəh miragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nimnharpen Yo; mərig Yo yimrpen əmiə. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməm̄ir kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərəshu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəmakin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə minə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəmakin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimsəmakin məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəmakin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to ripəh nehuyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipsisor nəgkiarien kafak, to kipsisor min nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin iriəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen məgkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməmakin Yo, In raməmakin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nımtətien minə e ye nımririə, yame to yermamə pisin kirik rıphə norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəmakin Yo, masəmakin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfraksien kin, yame ramni mə, “Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,

mərig iriə kasəmakin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nıpig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfraksien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nımiriən. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfraksien əgkap mə nıpig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nıpig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəm̄iə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

15:7: Mat 7:7   15:8: Jon 8:31; Gal 5:22-23   15:10: Jon 14:15   15:11: 1 Jon 1:4   15:12: Jon 13:34   15:13: Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16   15:15: Jon 8:26   15:16: Jon 13:18; 15:5   15:17: Jon 15:12   15:18: Aes 66:5; 1 Jon 3:13   15:19: Jon 13:16; 17:14   * 15:20: Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16.   15:20: Jon 3:16; 2 Tim 3:12   15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3   15:22: Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32   15:24: Jon 5:36; Mat 11:20-24   15:26: Jon 14:26   15:27: Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14   16:2: Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10   16:3: Jon 15:21; 1 Jon 3:1

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimā, “Mārig Yo yimnāpāh niniārhav-pre-yen narimnar minā e tuk āmiā apa kupan, meinai kitawā-m kimiā kimnasāmīr, [nahāsien minā a ramuā āmā tuk Yo].⁵ Mārig taktakun ai, jakrērig-pān tuk Yermamā yame rimnher-pā kin Yo. Kini kimiā kirik rimnāpāh naiyohyen Yo mā yakamvān hiā.⁶ Yakamni-ārhav-pre narimnar yamā mine tukripitārhav-pā tuk āmiā, rikimiā rēpou.⁷ Mārig yakamni-pre āfrakis tuk āmiā mā rhuvā pik tuk āmiā mā jakāpāh āmiā. Meinai to yakpipāh nāpāhyen āmiā, to Yasitu ripipāh nāmīrien tuk āmiā. Mārig tukmā yakāpāh āmiā mamvān, kini jakher-pre kin Yasitu tukruā marā kimiā min.⁸ Kini nīpig In tukruā, mhajoun narmamā kape tokrei tanā mā iriā yor tāvhaḡā has minā, kini nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien mā iriā taksor nar ratuatuk ye nīmri Kughen. Kini nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien tuk nākīrien norien kape narmamā.⁹ Nanmin e tukrhajoun āriā mā iriā yor tāvhaḡā has minā meinai khapāh nhaniyen nāfrakisien irak.¹⁰ Kini tukrhajoun āriā mā nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien mā taksor nar yame ratuatuk ye nīmri Kughen, meinai jakrērig-pān tuk kafak Tatā, kini iriā tukhapāh nisēm-minien Yo.¹¹ Kini tukrhajoun āriā mā nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien tuk nākīrien norien kape narmamā, meinai Kughen in rinākīr ta yermaru kape tokrei tanā e Setan mīmā tukrivāh-si-pān narpinien kimin.

¹² “Yakmā jakni-pre narimnar rīpsaah min tuk āmiā. Mārig to nakhapāh nhapik-famien āriā, meinai iriā khaskai pik tuk āmiā.¹³ Mārig nīpig Nanmin kape Nāfrakisien tukruā, In tukrikir āmiā, mōr āmiā takharkun nāfrakisien minā fam. In to ripāh nini-atuk-āmāyen kafan nāgkiārien. Mārig In tukramni-ārhav āmā narimnar yamā mine In ravāh tuk Tatā Kughen. Kini mamni-ārhav-pre tuk āmiā narimnar fam yame tuk nīpig kirik kīpīhauā.¹⁴ In tukrivāh nāgkiārien āfrakis tuk Yo mīni-ārhav-pre tuk āmiā. Tukror norien a, mivāh-si haktā Yo.¹⁵ Narimnar fam kape Tatā Kughen, kafak. Ror makneikin, Yo yakamni mā Nanmin e tukrivāh nāgkiārien āfrakis tuk Yo, mamhōprai-pre kimi āmiā.”

Yesu tukrīmā, marā mhēkimter min, kafan narmamā tuksām min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pān tuk āriā mīmā, “Pāh nien mā tuktu, takhapāh nisēm-minien Yo; kwasig ikin, taksām min Yo.”

¹⁷ Kini narmamā tiksīn kafan kisaiyoh āriā minā mhamā, “?Nāgkiārien e nīpran rimā naha? In ramni-pā tuk ātawā mīmā, ‘Pāh nien mā tuktu, takhapāh nisēm-minien Yo; kwasig ikin, taksām min Yo,’ kini In rimini min mīmā, ‘Yakamvān jakām Tatā Kughen.’¹⁸ ?Nāgkiārien e rimini mā, ‘pāh nien mā tuktu’ nīpran ramni mā naha? Kitawā kiseinein nāgkiārien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mā iriā kasorkeikei mā tuksaiyoh In kin nīprai nāgkiārien kafan, kini In rimini-pān tuk āriā mā, “?Rhawor? Yo yakamni mā, ‘Pāh nien mā tuktu, takhapāh nisēm-minien Yo; kwasig ikin, taksām min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh āmiā minā mā takharkun nīprai nāgkiārien e uā? ²⁰ Yakamni-pre āfrakis tuk āmiā mā rikimiā tukrāmā, taksasāk pik. Mārig narmamā kape tokrei tanā, rikiriā tukragien. Kimi taksārig rahas pik, mārig nāmāhyen kapāmiā tukrukreikin muā nāgienien.²¹ Tukmā ruauā ipakā mā piraovin kirik tukreimāk kin kwajikovā kafan, tukramākeikei mārig rahas; meinai rinor nīpig kafan mā tukreimāk. Mārig kwasig ikin, tukmā tini rarha, rikin tukripāh nāsik-minien nāmāhyen kafan. Rikin tukragien āmā meinai tini rimnarha-pā ye tokrei tanā.²² Ye norien kīrikianā āmā min, naksārig rahas pawk ai taktakun, mārig kwasig ikin, jakām min āmiā, kini rikimiā tukragien pik; to yermamā kirik ripāh nor-minien āmiā naksārig rahas.²³ Ye nīpig a, to nakhapāh nisaiyoh-minien Yo kin nīprai nāgkiārien kirik.

“Yakamni-pre āfrakis tuk āmiā mā tukmā naksaiyoh Tatā Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivāh-si pre kimi āmiā.²⁴ Nakhapāh nisaiyoh-hanāyen kin nar kirik ye nhagik. Mārig saiyoḡ kin, mhavāh, pāh rikimiā tukragien pik.”

Yesu rimnapita nāsānien kape tokrei tanā

²⁵ Kini Yesu rāgkiar mamni mīmā, “Yo yimni-pre nuhpikīnien ye narimnar minā e tuk āmiā. Mārig nīpig ramuā yame jakpāh nini-pre-āmā-yen nuhpikīnien minā tuk āmiā, mārig jakāgkiar atuatak kin Tatā Kughen kimi āmiā, mā takharkun huvā In.²⁶ Ye nīpig a, to yakpāh nāgkiar-ātuā-kinien kapāmiā, mārig taksāgkiar atuatak kimiā Tatā Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik.²⁷ Meinai Tatā Kughen In rorkeikei pik āmiā, meinai kimiā naksorkeikei Yo, mamhani nāfrakisien irak mā yimasi-pān ye Kughen.²⁸ Yimasi-pān ye Tatā Kughen muā ye tokrei tanā. Kini pāh nien mā tuktu, jaktārhav min ye tokrei tanā, mīrerig-pān min tuk Tatā Kughen.”

16:7: Jon 7:39; 14:6   **16:9:** Jon 15:22   **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18   **16:11:** Jon 12:31   **16:12:** Mak 4:33   **16:13:** Jon 14:17   **16:15:** Jon 17:10   **16:16:** Jon 14:18
16:20: Mak 16:10; Jon 20:20   **16:23:** Mat 7:7   **16:24:** Jon 15:7-8   **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimmhəni mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əmayen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuaturək əmə nəgkiarieren. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik rīpəh hanə nini-pre-yen nəgkiarieren kirik, kini ik nakwīrkun ta narigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nīmasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhəni nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig satarig-ru. Nīpig ramua, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tukəko ye rhav əriə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmīr. Mərig Yo yakpəh namīrien Yo pisin, meinai nīpig m-fam Kafak Tatə raməmīr kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əriə, mə takhapəh nisətarig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nīmraghien kapəmiə raməmīr irak. Nīpig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsəninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimməhuak tuk kafan nīmraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nīpig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehua, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehua, ² meinai Ik nīmivəhsi-pə nəsəninien minə nehuayen kimi Yo e kafam Kwajikova; mə jakamaruə ye narmamə minə fam, kini mīrkun min nivəhsi-pəniən nīmraghien rerin kimi narmamə yamə mine nīmivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nīmraghien rerin e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmnhər-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tata, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mīk. Vəh-si haktə Yo mīvəhsi-pə nehuayen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nīpig tokrei tanə e rimmamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mīvəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərahv-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarieren, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nīmivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarieren iran kimi Yo, kini Yo yakmənī-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiarə, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhəni nəfrakisien mə Ik nīmnhər-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mīfam e nīmipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nīmnor narmamə minə e mə nīmraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tata, Ik nakatuaturək əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsəninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nīpig yimnamarə kimawə mīriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsəninien kafam yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mīpəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mīvəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarieren ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarieren minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nāgienien e raməmīr yerkiar. ¹⁴ Yo yimni-ərhav-pən kafam nəgkiarieren kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərər əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukrīpəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə

16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17 **16:31:** Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29

16:33: Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32

17:2: Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30

17:5: Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18 **17:10:** Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon

10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8

kape tokrei tanə. Ror pən, iriə mīn, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarīen raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarīen pəh ramor wok ye nīmraghiēn kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis mīnə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nīmnhēr-pə kīn Yo yakuə ye tokrei tanə e; kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, Yo yakamhēr-ərhav kīn əriə mə tuksarkurao ye tanīmtanə. ¹⁹ Kīni Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə mīnə e, mə iriə mīn tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mīnə kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak mīnə, məriḡ yakaməhuak mīn tuk narmamə tīksin mīn yamə mīnə kafak narmamə mīnə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarīen kīmi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kīrikianə əmə, rəmhen əmə kīn yame kīrau kwarə kīrikianə əmə. Kafak nīmraghiēn raməmīr iram, kīni kafam nīmraghiēn raməmīr irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kīrikianə kītawə mīk, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nīmnhēr-pə kīn Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kīmi Yo, kīni Yo yakamautə-pən kīn kafak nehuəyen kīmi əriə, mə iriə tuksarə kīrikianə rəmhen kīn yame kīrau kwarə kīrikianə. ²³ Kafak nīmraghiēn raməmīr yerkiəriə; kīni kafam nīmraghiēn raməmīr irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kīrikianə ye narīmnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nīmnhēr-pə kīn Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə mīnə rəmhen əmə kīn yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nīmnhərəhu-pə əriə ye kwermīk mə iriə kafak narmamə mīnə. Kīni Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nīvənien aikīn Yo yakamvən ikīn, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nīmivəhsi-pə kīmi Yo, meinai Ik nīmnorkeikei Yo məkupan, nīpig tokrei tanə rīmnamrīkək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pīk. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kīseinein Ik, məriḡ Yo yakīrkun Ik. Kīni narmamə kafak mīnə, iriə kharkun mə Ik nīmnhēr-pə kīn Yo. ²⁶ Yo e yīmnor əpu Ik kīmi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kīni Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamrīpin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiəriə, mə Yo mīn jakamarə yerkiəriə.”

18

Tīkmīr mīnə kape Yesu kīmnhauə mharaptərəkīn In

(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)

¹ Yesu rīmnhəuak ta, mītərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenīmre tukwas mīr, ye nīkwətanə kīrik kamni kīmə Kedron, mhaktə ye tukwas, mīvən aikīn kaməsīm ikīn. Kīni Yesu mīnə kafan narmamə mīnə kīmnhavən yerki nai mīnə a.

² Kīni Judas e kwasig ikīn rīmneighan-pən kīn Yesu kīmi tīkmīr mīnə kafan, in ruīrkun ta kwanmhaan a, meinai nīpig kīrik, Yesu mīnə kafan narmamə mīnə iriə kasofugin əriə mīnə aikīn. ³ Kīni jif pris mīnə mīnə Farisi mīnə kīmīsher-pən kīn mobael mīnə tīksin kape nəmə Rom mīnə mobael mīnə tīksin yamə mīnə kasarha tuk Nīmə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kīni Judas rīkīr əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kīmnhapīk kwensīə, mīnə laet, mīnə narīmnar kape narowaginien.

⁴ Kīni Yesu ruīrkun ta naha nhagin yame tukor iran. Məriḡ rīmnrīwək, mīvən tuk əriə, maīyoh əriə mīmə, “?Nakasarha-kīn pa?”

⁵ Kīni iriə khani-pən tukun mhāmə, “Yakasarha-kīn yemə Nasaret kīrik, nhagin e Yesu.”

Kīni In rīni-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kīni Judas e yame rīmneighan-pən kīn Yesu ye kwermīriə, in ramərər iriə mīn).

⁶ Kīni nīpig Yesu rīmīni mīmə, “Yo e,” iriə kīmīsrīwək kīn nīmēitairiə mharerīg, mīseiwaiyu, mhāmīr.*

⁷ Kīni Yesu rarə maīyoh mīn əriə mīmə, “?Kīmīə nakasarha-kīn pa en?”

Kīni iriə khāmə, “Yemə Nasaret kīrik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kīni Yesu rīmə, “Yakwəni-pre ta tuk əmīə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kīn əmə Yo, sətə ye narmamə mīnə en pəh kamhavən.” ⁹ In rīmīni məknakin mə nəgkiarīen yame ruīni ta

17:17: Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27 **17:24:** Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nīpig Yesu rīmīni mə “Yo e” iriə kīmīseiwaiyu mamhamīr meinai nəgkiarīen e “Yo e” ye nəgkiarīen kapə nəmə Gris rəmhen əmə kīn nhag Kughen yame ramərhakta, to kīpah nīniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

tukrua mor næfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnəəhu-pən əria ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əria, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “! Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

Kimnarəh Yesu mhavən ramərer ye nimir mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehua kapəria, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnarəh Yesu misarkis ətərakin. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimir Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehua kape namə Isrel mə, “Rhuva əmə tuk əmia mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

Pita rimini mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to rirəh nivənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, miterhav-pə ye kwəruə, mamərgiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rima, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris ramərgiar kimi Yesu
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimmayoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarieren ye nimir narmamə ye tokrei tanə. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yəkpəh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarieren. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əria.”

²² Yesu rəgkiar məknaikin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar məriə nikapin, mimə, “Nəgkiarieren e nakamni-pən tuk hae pris rirəh nəmhənen.”§

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “? Rhawor e yakamni əmə nəgkiarieren yamə mine kisatuatuk kini nakaməriə nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik rirəh nəmhənen, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu rivən məm hae pris e Kaeafas. Kipəh nirisin-ta-hanə-yen nəərəus ye kwermən mir.

Pita ramni min mə reinein Yesu
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita rima, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita rimmərəru-ta nimətirgin, rimini-pən tukun mə, “Ririk raməsik mə yimnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

† 18:9: Ruini məkneikin ye Jon 17:12. 18:11: Mat 20:22 ‡ 18:14: Kaefas ruini ta nəgkiarieren e ye Jon 11:49-51.

§ 18:22: Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine namehua minə kapamia.” 18:27: Jon 13:38

*Yesu rærer ye nimri Paelat**(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)*

²⁸ Kini yenpig-enpig ægkap, kharaptæra kin Yesu mhatærhav ye nimæ kape Kaeafas, mhavæn ipakæ tuk nimæ kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pæh nien mæ yemæ Isrel kirik. Kini næmehuæ kape næmæ Isrel kasæri-pæn loa kapæria, mhapæh nhavænien ye nækwai nimæ kape yermamæ yame pæh nien mæ yemæ Isrel, tamæ kisæmkimik, miseinein nænien næviginién kape Pasova. ²⁹ To khapæh nhavænien imei Paelat, Paelat ritærhav-pæ, maiyoh æria mímæ, “?Naksæm-pæn naha nhagin rahas ye kwæn e?”

³⁰ Kini iriæ khani-pæn tukun mhamæ, “To rimæ kwæn e ripæh norien nar has, to yakhapæh nhakirien mhauæ kimik.”

³¹ Mærig Paelat rini-pæn tuk æria mímæ, “Nikam. Rhuvæ mæ takhakir in mhavæn. Rhuvæ mæ kimia sækir norien kafan ræri-pæn natuakæmien kapæmia, mhavæhsi-pæn narpinién kimin.”

Mærig iriæ kimnhani-pæn tukun mhamæ, “Mærig loa kape næmæ Rom ramni mæ næmehuæ æmæ kape Rom kharkun nhavæhsi-pænién narpinién kimi yermamæ mæ tukramækeikei mímhæ.” ³² (Apa kupan, Yesu rimini mæ In tukrimhæ mæknakin; kini narimnar minæ a ritærhav-pæ mor nægkiarién kafan ruæ mor næfrakisien kin).*

³³ Mækneikin Paelat rivæn min imæ, mokræn kin Yesu mæ tukruæ mærer ye nimrin, kini raiyoh In mímæ, “?Rhawor? ?Ik king kape næmæ Isrel uæ?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mímæ, “?Nærigien en kafam nakamni, uæ narmamæ kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rimini-pæn tukun mímæ, “!Ah! Pæh nien mæ yo yemæ Isrel kirik. Narmamæ imam ikin æmæ mine jif pris minæ kafam, iriæ kimiseighan-pæ kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimnor?”

³⁶ Kini Yesu rimæ, “Narmaruyen kafak ripæh næmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanæ æmæ. To ripimæ narmaruyen kafak in kape tokrei tanæ e, kafak narmamæ minæ kipihaoh mobael minæ tuk Yo, misærer æswasig kin næmehuæ kape næmæ Isrel mæ tukhapæh nharaptæra kinien Yo. Mærig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanæ.”

³⁷ Kini Paelat rini-pæn tukun mæ, “!Ina. Ik nakamni mæ Ik king kirik.”

Kini Yesu rimæ, “Tukmæ ik nakamni mæ Yo king, næfrah. Yo yimnarha-pæ ye tokrei tanæ tuk nar kirikianæ æmæ, mæ jakærer-ærhav mamni-ærhav næfrakisien. Kini narmamæ yamæ mine kisorkæikei mæ tuksærig næfrakisien tukasækeikei misærig nægkiarién kafak.”

³⁸ Mærig Paelat rini-pæn tukun mímæ, “?Naha e nhagin næfrakisien?”

*Paelat rimivæhsi-pæn narpinién kimi Yesu mæ tukramækeikei mímhæ**(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritærhav min mivæn mæm næmehuæ kape næmæ Isrel, mini-pæn tuk æria mímæ, “Yo yakpæh næmien norien has kirik ye kwæn e, yame ramni mæ rimnakapir loa. ³⁹ Mærig ye norien kapæmia, ye newk minæ fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamæ kwænkwan kirikianæ ye kalabus. ?Kini rhawor ye nærigien kapæmia? ?Nakhamæ jakrisin king e kape næmæ Isrel uæ?”

⁴⁰ Kini iriæ kisokræn apomh mhamæ, “! Nikam! Takpæh nirisinien. !Risin Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin narmamæ tiksín mamhauh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pæn kin Yesu ye kwermi mobael minæ, kini iriæ kisærkis-ærkis In. ² Kini khapik næræus kirik yame ror nhirin, mhakuh kævævhao kin, yame ramsigovin kævævhao kape king, kini mhaukrai-pæn ye kapæn kapæ. Misarkaoh-pæn kin kot æwhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masærer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamæ, “Ik e king kape næmæ Isrel. Kimawæ yakamhavæhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misasar misærip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pæn imæ mitærhav mini-ærhav mímæ, “Eh. Narmamæ. Yakamkir ye-rhav kwæn e mæ kimia taksæm mæ yakpæh næm-pænién nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pæn imæ mitærhav. Mævævhao kin kævævhao yame kimnor kin næræus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pæn tuk æria mímæ, “Sæm-ru, kwæn e ramuæ.”

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rimini mæ tuksæsik in ye nai kamarkwao kin. (Æm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmæ næmæ Rom khama tukhavæhsi-pæn narpinién kimi yermamæ mæ tukramækeikei mímhæ, khavæhsi-haktæ in ye nai kamarkwao kin. Mærig næmæ Isrel to khapæh nisorien mæknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5

⁶ Mærig jif pris minæ mine mobael yamæ mine kasarha tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen kimisarha-pæn misam, masokræn apomh mamhani mhamæ, “!Æsik-pæn ye nai kamarkwao kin! !Æsik-pæn ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Nikam. Kimiæ atuutuk hakir mhavæn, misæsik-pæn In ye nai kamarkwao kin. Mærig Yo yakpæh næm-pænien nar has kirik iran.”

⁷ Mærig iriæ khamæ, “Kapæmawæ loa ramni mæ In tukramækeikei mimhæ, meinai In ramni mæ In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimmærig nægkiarien a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivæn min imæ, maiyoh Yesu mimæ, “?Ik yemæ hiæ?”

Mærig Yesu ripæh nhorpniën nægkiariën kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pæn tukun mimæ, “? Rhawor e nakpæh nhorpniën nægkiariën kafak? ? Nakirkun uæ nikam mæ yakavæh nehuøyen tuk nirisiënien Ik uæ tuk næsik-pæniën Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “To Kughen ripipæh nivæhsi-preyen nehuøyen kimik, to nakpipæh nivæhyen nehuøyen tuk nækiriën Yo. Mærig hæe pris rimmæighan-pæ kin Yo ye kwermim. Ror pæn, Kughen tukrini mæ in rimmor ta tævhagæ has kirik rehuæ rapita yame ik nimmor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mæ tukririsin Yesu. Mærig næmehuæ minæ kape næmæ Isrel kisokræn apomh mhamæ, “Tukmæ nakrisin kwæn en ramvæn, pæh nien mæ ik yermamæ æfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmæ yermamæ kirik ramni mimæ in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimmærig nægkiariën a, kini mikir Yesu miratærhav. Mivæn ye kwænmmhan kirik kamni kimæ Kapier Ætæn-ætæn Ikin. (Ye nægkiariën kape næmæ Isrel, kamni kimæ Gabata). Kini nækwætæ-pæn ye jea kape nækiriën nægkiariën. ¹⁴ Ipakæ yerkwæiha, ye nipig kape nor-æpnæpænøyen ye næviginiën kape Pasova. Kini Paelat rini-pæn tuk næmehuæ kape næmæ Isrel mimæ, “!Kapæmiæ e king!”

¹⁵ Mærig iriæ kasokr-apomh mamhani mhamæ, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Æsik-pæn In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pæn tuk æriæ mimæ, “?Næfrah? ?Kimiæ naksorkeikei mæ jakarkwætæækin-pæn king kapæmiæ ye nai kamarkwao kin uæ?”

Kini jif pris minæ khamæ, “Sisa pisin æmæ in king kapæmawæ.”

¹⁶ Kini Paelat rimmæighan-pæn kin Yesu rivæn ye kwermiræ, mæ mobael minæ kape Rom tuksarkwætæækin-pæn In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minæ kimisæsik haktæ Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharæh Yesu mhavæn. ¹⁷ In atuk rinamræh nai kamarkwao kin, mhatærhav mhavæn ikin kirik, kamni kimæ Kerhæ iræ jir. (Ye nægkiariën kape næmæ Isrel, kamni kimæ Golgota). ¹⁸ Ye kwænmmaan atuutuk a in a, kimisarkwætæækin haktæ Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwætæækin min yermamæ kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimmæker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nægkiariën kirik, karkwætæækin haktæ ye nai kamarkwao kin. Nægkiariën a ramni mæ, “Yesu, Yemæ Nasaret. In King kape næmæ Isrel.” ²⁰ Kini næmæ Isrel khapsaah kimisævheikin nægkiariën a, meinai ikin a, kimisarkwætæækin haktæ Yesu ikin, ipakæ æmæ tuk taon. Kini nægkiariën a kimirai ye nægkiariën kape næmæ Isrel, mine ye nægkiariën kape næmæ Rom, mine ye nægkiariën kape næmæ Gris. ²¹ Kini jif pris minæ kape næmæ Isrel kimnhavæn mhani-pæn tuk Paelat mhamæ, “Takpæh niraiyen mæ ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvæ mæ takrai mæ, ‘Kwæn e in ramni mæ in king kape næmæ Isrel.’ ”

²² Mærig Paelat rimæ, “Nikam. Yakwærai, yakwærai.”

Mobael minæ kimisæwhai neipæn kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minæ kwæsækwætæækin-pæn ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhæpik kafan narimmnar, kini misæwhai narimmnar misætu nimmrin kuas, meinai iriæ kuas. Mærig kimnhapæh nisæwhaiyen kot apomh kafan. Nipærin æmæ, yame kipæh nijirien. ²⁴ Mhani-pæn tuk æriæ minæ mhamæ, “To khapæh niseikusien. Pæh kisæsik daes tukun. Yermamæ yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritærhav-pæ mor nægkiariën ye nækwækwæ kape Kughen ruæ mor næfrakisien kin, yame ramni mæ, “Iriæ tukhapik ta kafak neipæn misæwhai iræriæ minæ.

Kini misarukin daes tukun.” *(Sam 22:18)* Ror nækneikin, mobael minæ kimisor æfrakis næknakin.

Yesu mine kafan mama

²⁵ Kini nĩpiraoovin kuas kimnasærer ipakæ tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriæ e: Mamæ kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pæn mæm kafan mama, mine yermamæ kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawærer ipakæ tukun, kini rini-pæn tuk kafan mamæ mæ, “Pian æpa, kafam en kwajikova.” ²⁷ Mini-pæn tuk kwæn a mimæ, “Kafam en mama.” Kini ririkakun ye nĩpig a, yermamæ a kape Yesu ramæm huvæ pian a ræmhen kin mamæ atuutuk kafan.

Yesu rimamhæ

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minæ a, Yesu ruirkun mæ In rinærkin wok yame rimauæ tukun mæ tukror. Kini mimæ “Yaknækwakwæ.” Rimini mækneikin mæ tukror nægkiarieren kirik ye Nækwækwæ kape Kughen tukruæ mor næfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwætæ, kwævi-pæn ta waen ækwahir iran. Kini iriæ kharæh neipæn kirik, miseires waen kin, misarkis-pæn ye nai kirik kamni kimæ ‘hisop’ mhavæh-si haktæ mhavæh-si-pæn ipakæ tuk tikiher Yesu, mæ tukrinim. ³⁰ Kini ræpaih æsigævin waen, mini mimæ, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-æhu, meighan-pæn kin nimraghien kafan, kini mimhæ.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauæ ye nĩpig kape napnæpænøyen, tukæni rikwamærkin, Sabat. (Sabat a in nĩpig ehua kirik). Kini næmehua kape næmæ Isrel kimnhapæh nisorkeikeiyen mæ nĩprai yermamæ tukramæker ye nai kamarkwao kin meriaji-pæn Sabat. Ror pæn, iriæ tiksin kimnhavæn misaiyoh Paelat mhama tukrher-pæn kin mobael minæ khavæn mishoprir-hoprir nihurisir, pæh irisir tukrhimhæ aihuaa æmæ. Kini næmæ Isrel tukharæh-si ta nĩpraisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minæ kimisækupæn mishoprir-hoprir nihu yermamæ mir e kawæker ipakæ tuk Yesu. ³³ Mhauæ ipakæ tuk Yesu, misæm mæ In ruamhæ ta, mhapæh nishopririen nihun. ³⁴ Mærig iriæ kirik rimnhai æmæ nikarin kin kwenhao. Æmæ aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu mirætærhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwæn kirik rinamærer ipakæ tukun, mæm narimnar minæ e kin nimrin. Kini mamni-ærhav nægkiarieren yamæ mine ramæfrakis. Mamrai-pæn ye nækwækwæ e mæ kimia min takhani næfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minæ e kimnhætærhav-pæ misor nægkiarieren kirik ye Nækwækwæ kape Kughen ruauæ mor næfrakisien kin, yame ramni mæ,

“To iriæ khapæh nishoprir-pirien nikækrin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*) ³⁷ Kini nægkiarieren kirik min ye Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ,

“Iriæ tuksarha-pæn misæm yermamæ yame kimishai.”

(*Sek 12:10*)

Josefyemæ Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin nĩprai Yesu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemæ Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamæ kirik kape Yesu. Mærig ramerkwaig kin mæ tukpæh nirkunien mæ in yermamæ kafan, meinai ramgin kin næmehua kape næmæ Isrel. Kini in rimavæn mæm Paelat, maiyoh in mæ tukreighaan kin nĩprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivæn miræhsi-æhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavæn yendpig mæm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a rĩpam ræmhen kin toti fo kilof.

⁴⁰ Kini iriu kiræræhsi-ta nĩprai Yesu, miræuvrig kin neipæn kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pæn monar pien pien ye nĩpran, ramæri-pæn æmæ norien kape næmæ Isrel tuk ninimien yermamæ. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktæ Yesu ikin, ipakæ tuk næsimien kirik. Ye kwænnumhaan a, kimnæpnæpeinæ ta ye nĩpæg kapiet tuk ninimien yermamæ, mærig kipæh hanæ ninim-pæniyen yermamæ kirik aikin. ⁴² Meinai tukæni rikwamer kin, Sabat kape næmæ Isrel, Josef mine Nikodimas kwaih miren nar, miræmæ tukrinim aihuaa æmæ. Kini nĩpæg kapiet a yame kamnim yermamæ ikin ipakæ æmæ. Ror pæn, iriu kwæræhu-pæn nĩprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:28: Æm-ru profesii kirik ye Ol Sam 69:21. 19:28: Jon 17:4 19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 19:34: Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 19:36: Jon 19: 24,28,37 19:37: Rev 1:7 19:38: Jon 7:13 † 19:39: Nægkiarieren kape næmæ Gris ramni “wan hundred litrai,” ræmhen kin toti fo kilo. 19:39: Jon 3:1-2; 7:50

¹ Ye Sande, yenpig-enpig ægkap, rampigpig hanæ, Meri e pian Magdala rimavæn ye næpag kapier; kin mæm mæ kapier ehua yame kimukrai æwasig-pæn nipæg kapier kin, kinasok ta kin. ² Mækneikin, raiyu, mirerig mivæn tuk Saemon Pita mine yermamæ min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pæn tuk æriu mimæ, “Yermamæ kirik ruiræhsi-ærhav niprai Yesu Yermaru ye nipæg kapier. Kini yakeinein mæ rimnæræhu hiæ nipran.”

³ Kini Pita mine yermamæ kirik min kape Yesu, kimiratærhav miravæn mæ tukwæm næpag kapier. ⁴ Kimiwaiyu pik miravæn, mærig kwæræ mir a kirik rimnaiyu mækupan mapitan kin Pita, mivæn ye næpag kapier. ⁵ Kini mamræmir, mivaag-pæn imæ, mæm neipæn huvæ minæ e kamni kimæ ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kækupæn ramswiin. Mærig ripæh nivænien imæ.

⁶ Kini Saemon Pita raræ muæ min, kini mauru-pæn apa ye nipæg kapier, mæm neipæn minæ a ramswiin. ⁷ Kini mæm min neipæn yame kimuvrig kapæn kapæ Yesu kin kupan. Neipæn a, ripæh næmir-pænien tuk neipæn tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mærig kimnarpævin-arpævin huvæ, kukrai-pæn iki-pisin. ⁸ Kini ai yermamæ kape Yesu yame rimnaiyu mækupan ye Pita, in min rimnauru-pæn ye nipæg kapier, mæm narimnar minæ a, mamni næfrakisien mæ Yesu rimmrægh min ye nimhæyen. ⁹ (Ye nipig a, iriu kirapæh nirarkun-hanæ-yen niprai nægkiarien ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ Yesu tukramækeikei mamrægh min ye nimhæyen).*

*Meri e pian Magdala rimnækupan mæm Yesu
(Mak 16:9-11)*

¹⁰ Kini yermamæ mir e kape Yesu kimirærerig miravæn imæriu ikin, ¹¹ mærig Meri in rimnærer ipakæ tuk nipæg kapier mamasæk. Mamasæk æmæ mækneikin, mæmræmir; mivaag-pæn ye næpag kapier, ¹² mæm agelo mir kiraru apa imæ. Neipæn kapæriu rhawæn pik. Iriu kaokwætæ aikin kimnæræhu-pæn niprai Yesu ikin. Kirik ramkwætæ-pæn a kimiræhu kapæn kapæ rivan pæn ikin; kini kirik ramkwætæ-pæn a kimnæræhu nihun rivæn pæn ikin.

¹³ Kini iriu kwayioh Meri miræmæ, “Pian æpæ. ?Nakamasæk tuk naha?” Kini in rini-pæn tuk æriu mimæ, “Kwæræhsi-ta niprai Yermaru kafak, kini yakneinein mæ kimiræhu-pæn hiæ.”

¹⁴ Ruini-ta nægkiarien a, marar, marha-pæn mæm Yesu ramærer aikin. Mærig in ripæh nirkunien mæ Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimæ, “Pian æpæ. ?Nakamasæk tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?”

Mærig Meri, rikin ramæsik mæ ta mæ yæsim kirik, rini-pæn tukun mimæ, “Yemehua. Tukmæ ik nimiræh nipran, mærahæ ikin pukaa, hajoun kin yo pæh yakvæn miræh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Meri.” Mækneikin Meri rarha-pæn, mæm, mokræn apomh mimæ, “Raboni.” (Ye nægkiarien kape næmæ Isrel, nipran rimæ, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Takpæh nirapien Yo, meinai yakpæh hanæ nivænien tuk kafak Tatæ Kughen. Mærig ik, yuvæn, mæm naorahik minæ mini-æsahpæn tuk æriæ mæ Yo yaknamrerig-pæn apa ye rao ye neai tuk kafak Tatæ, kini In min kapæmiæ Tatæ. In Kughen kafak, kini In min kapæmiæ Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rimavæn mæm narmamæ kape Yesu minæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “!Næmæ minæ æpæ! Yimnæm Yermaru.” Kini mævsao kin naha nhagin yame Yesu rimini-pæn tukun.

*Narmamæ kape Yesu minæ kimisæm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamæ kape Yesu minæ kimisofugin æriæ minæ apa ye nimæ kirik, kini misætapiig tim tim, meinai kimnhagin kin næmehua minæ kape næmæ Isrel. Mækneikin, Yesu rimauæ mærer ye kwerkwan iræriæ, kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Næmærinuyen tukramaræ tuk æmiæ.” ²⁰ Kini mhajoun kwermın kin æriæ, mine nikarin. Kimisæm Yesu Yermaru, rikiriæ ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mæ, “Næmærinuyen tukramaræ tuk æmiæ. Kafak Tata rimnher-pæ kin Yo, kini ye norien kirikianæ æmæ min, Yo yakamher-ærhav kin æmiæ mæ takhatærav mhavæn ikin minæ ye tanimtanæ.” ²² Rimini ta nægkiarien e, mher æpu æriæ, mimæ, “Havæh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmæ nakharisin narmamæ tuk tævhagæ has kapæriæ, Kughen min tukrivæh-si ta narpienin kapæriæ. Kini tukmæ nakhapæh nharisinien narmamæ tuk tævhagæ has kapæriæ, Kughen tukripæh nivæhsi-tayen narpienin kapæriæ.”

Tomas rimnæm Yesu kin nimrin

20:1: Luk 8:2; Jon 19:25 * **20:9:** Profesi e ramæmir ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28 **20:19:** Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rimirkək yenipig Yesu rimatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksin kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yimisəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nimrik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarin, mipini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nahuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwtə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərəer ye kwerkwan irəriə mimə, “Nəmərinyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mimə, “Yuə mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nimini nəfrakisien irak meinai ik nimnəm Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwa e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimnor nimtətien minə ripsaah ye nimri kafan narmamə, yame kimnəpəh niraiyen ye nəkwəkwa e. ³¹ Mərig kimirai narimnar ye nəkwəkwa e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwa e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nimraghien rerin.

21

Yesu rimnor nimtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasiq ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nipig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimsəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərəer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharku-nien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Inta. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksin.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhəpik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətət aihuaa əmə, (meinai ye nipig a rimnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəkəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərəer ipakə əmə tuk niməkrəkir, rəmhen kin wan handred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Həpik kəmam tiksin yamə mine nimnhavi, mhəpik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rimipəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin ripəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rimivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nipig Yesu rimamhə mamragh min, kini in a nipig yame ror kisisər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

20:25: Mak 16:11   **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21   **20:27:** Luk 24:40   **20:28:** Rev 4:11   **20:29:** Jon 3:15; 1

Pita 1:8-9   **20:30:** Jon 21:25   **20:31:** Jon 3:15; 19:35   * **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias.

21:1: Jon 21:14; Jon 20:19,26   **21:3:** Luk 5:5   **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14   **21:6:** Luk 5:4-7   † **21:8:**

Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kin wan handred meta.   **21:14:** Jon 20:1,19,26

Yesu rimivəhəsi-haktə nərgien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisəsər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwırkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”
Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mīmə, “Əwəh Yermaru. Ik nakırkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisəsər kin mīmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisəsər mīmə, “?Ik nakorkeikei Yo?”
Kini rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Ik nakırkun narimnar m-fam. Ik nakırkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpın nəgkiarien mını-pən tuk Pita mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nıpig nımmamatamaruə, nımivəhəsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikın. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermin, kini yarmə kirik tukrivəhəsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikın.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rimnakupan mamni-ərhav nımhəyen kape Pita, kini kafan nımhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mını-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasiq kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nıpig kape Pasova, rimneiwayıy mını-pən tuk Yesu mīmə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermin tikmır minə kafam?”) [†] ²¹ Nıpig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mīmə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrıpın meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsəoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nımhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nımhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mīmə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrıpın meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkəwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkəwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame in rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkəwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənəmhan ye tokrei tanə e to rıpəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkəwə minə e aikin.

21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38   **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3   **21:17:** Jon 13:38

21:19: Jon 13:36; 2 Pita 1:14   [†] **21:20:** Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25.   **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24

21:24: Jon 15:27   **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Eɣhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinhher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk” Nhag Teofilas, nıpran rımə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinhher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rinhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rinnəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəməhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mımə niməhuak rinhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmarə irəriə, iriə tukhani nəfraksien ye Yesu.

Kughen rımə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yıməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yıməvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rıvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rıvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rımavən iran, In rıvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rımimragh min ye nıməhəyen kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rımərer ye nımiririə nipig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rımamragh əfrakis ye nıməhəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nipig ramarə hanə iriə min, In rıvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mımə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmır mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yıməvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rımnor baptaes irəmiə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rıvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nipig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhama, “Yermaru. ? Rinor nipig ai taktəkun mə lk takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nıkam?”

⁷ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyen tuk rəməhuyen nipig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nipig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwənu minə fam ye Judia mine Sameria, mhavən yerkwənu minə fam ye tanimtanə.”

⁹ Yesu ruini ta, nipig iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rıvəhsi ta In kini mivəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrig əpis In. ¹⁰ Kasarha-sterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kiraru neipən kaperiə rhawən kirauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mirəmə, “Namə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha fakta ye napuə? Yesu e, Kughen rıvəhsi-ta In, mivəh In muavən ye rao ye neai. In tukrirerig-pə min rəmhen əmə kin yame In rımnhaktə ai taktəkun.”

Aposol minə kimnhavəh-si haktə yermamə kirik mə tukrivəh tamhek Judas

¹² Aposol minə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kaskah əmə*, mharerig min mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nımə kirik mishaktə mhavən ye kwənəmhaan kirik yame kimnasəmır ikin kupən. Narimnə a: Pita, minə Jon, mine Jemes,

1:1: Luk 1:3   1:2: Mak 16:19; Luk 24:49-51   1:3: Luk 24:36-49; Wok 10:41   1:4: Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wok 2:33   1:6: Mat 3:11   1:7: Mak 13:32   1:8: Mat 28:19; Luk 24:48   1:11: Mat 26:64; Luk 21:27

* 1:12: Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kimiseriwak ye nerwakien yame kimneighan kin mə tukeriwak ye nipig kape Sabat.”   1:12: Luk 24:50-53

mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomiu, mīne Matiu, mīne Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpiraovīn tiksīn mīne Meri, nīsīn Yesu, mīne naorahi Yesu mīnə tiksīn, iriə kasofugin iriə mīriə. Rikiriə kirikianə əmə. Nīpig mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tiksīn ruauə muavən, narmamə yamə mīne kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rimirkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrikir narmamə mhavən kharaptəəkīn Yesu. † Kini nəgkiarien e ruauə ai taktakun mīnor nəfrakisien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə mīn. ¹⁸ Mərig rīnnarar meivhan-pən kin Yesu, mivəh mane irin, kini en mivən mivəh nīmri nimoptanə kirik kin. Ikin aikin a, in riməviə məwhan əteih tipin nīsīnavin ritərhav. ¹⁹ Kini nəmə Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nimoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nita.’”

²⁰ Kini Pita rīnī mīn mīnə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mīmə,
“Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnapig əmə;

Pəh yermamə kirik tukriphə nəmīriən aikin.’

(Sam 69:25)

“Kini nəgkiarien kirik mīn ramni məkneikin mīmə,

“Pəh yarmə kirik tukruə mivəh tamhekin mivəh nehuyen.’”

(Sam 109:8)

²¹⁻²² Kini Pita rīnī mīrpin mīn mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kirik yame rīnnəm kin nīmri mīnə Yesu Yermaru rīnamragh mīn ye nīmhəyən kafan mə tukri nī-ərhav mə Yesu In rīnnərər mīn ye nīmhəyən kafan. Yermamə a in yermamə kirik yame rīnnaməriwək kimawə mīn kupən, ye nīpig yame Yesu rīnnaməriwək kimawə mīn. In rīnnəm norien mīnə a rīrikakun ye nīpig Jon Baptaes rīnnamni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nīpig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kiraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kimə Basabas, kini kamni mīn kimə Jastas. Kirik mīn nhagin e Matias. ²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakirkun rīkimawə fam. Ik takasitu irəmawə mīn mīnə pa e nhagin yermamə mir e Ik nīmri-pən ta kirik ²⁵ mīn in tikrivəh neihuəyən kape aposol yame Judas in rīnnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuutuk kafan.” ²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagrii ye kapier kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyən a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktakun ai rīnor mīn aposol iriə fam twelef.

2

Nanmīn kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nīpig kape nəviginien ehua kirik kamni kimə Pentekos,* narmamə yamə mīne kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rīmasi-pən ye napuə rəmhen kin nīmətəg ramavən mivən apa imə a kasəmīr ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nar rəmāsīə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin.

⁵ Kini ye nīpig a, nəmə Isrel tiksīn yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin mīnə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nīpig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə mīmə fam kasərig kamhāni nəgkiarien atuutuk kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “! Eh! Narmamə yamə mīne kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarien pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktakun narmamə Patia, mīne narmamə Media, mīne narmamə Elam, mīne narmamə Mesopotemia, mīne nəmə Judia, mīne nəmə Kapadosia, mīne nəmə Pontas, mīne nəmə Tarki, ¹⁰ mīne nəmə Frijia, mīne nəmə Pamfilia, mīne nəmə Ijip, mīne nəmə Libia ipakə tuk Saerin, mīnə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksīn mīnə Isrel atuutuk, kini tiksīn kimnhasi-pən ye tanimtanə mīnə misəpəh narəyən kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mīne nəmə Krit, mīne nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə

† **1:13:** Selot, nīpran rima, “Yermamə ye kwən a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom mīnə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4 † **1:16:** Em-ru Sam 41:9. **1:21-22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * **2:1:** Pentekos in nəviginien ehua kirik kape nəmə Isrel. In nīpig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nīpig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehua a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

kasægkiar ye nægkiarinen minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə yame Kughen ramor kimi ətawə!”¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukrekin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nīpran.

¹³ Mərig narmamə tiksin kisarh irəriə mhamə, “Nīkam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rīmnhoprai nīprai norien e yame Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəsaninien kimi nəmahuak minə

¹⁴ Aikin, Pita rīmnərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mini-pən tuk narmamə minə mīmə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmini ta kupən mīmə,

¹⁷ “Kughen rīmini-ta mīmə,

“Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam. Kwajikovə kapəmīə minə tukharkun nīni-ərhavyen nægkiarinen kafak.

Tamaruə kapəmīə minə mine nəwharu kapəmīə minə tuksmərhav ye nəfraksien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine nīpiraovin, pəh tukharkun nīni-ərhavyen nægkiarinen kafak.

¹⁹ Yo jakor nīmtətien tiksin ye napuə mine ye tokrei tanə:

Nitə tukraiyo, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mirh tukrīpis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə; kwasig ikin, Nīpig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye nīpig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ’ ’ ”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfraksien ye Yesu

²² Kini Pita rīmə, “! Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nægkiarinen e. Kimiə nakharkun huvə nīmtətien minə pisin pisin yame Yesu rīmnor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narimnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīmnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rīmirkun makupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermimīə. Kini kimiə nīmnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. ²⁴ Mərig Kughen In rīmīrisin Yesu ye nəmhəyen kape nīmhyen, mor In rīmragh min; meinai nīmhyen rīpəh nəutənien mə to rīrəptərkən tim tim Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nægkiarinen kīrik yame King Deved rīmini kupən. Rīmnægkiar iran mamni mīmə,

“Nīpig minə fam yakaməm Kughen ramarə kimru min.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

²⁶ Ror pən, rīkik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rīkik ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmir rerin ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kini mor yo rīkik ramagien. Mərig in ai In ramarə kimru min.’ ’ ”

(Sam 16:8-11)

²⁹ Kini Pita rīmə, “Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nægkiarinen e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kimīnim in. Təwk iran raməmir imətawə ikin maməmīr təvir.

³⁰ In profet kīrik kape Kughen, kini rīmirkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərus kīrik kafan tukruə min yermaru kīrik rəmhen kin In. ³¹ Deved rīmnəm nar a tukraməkeikei muə mor nəfraksien kin. In rīmini mə Kristo, yame Kughen rīmini mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh min ye nīmhyen, kini tukrīpəh nīpəhyen nanmin kafan raməmir rerin ye nəkwai nīmīr, kini nīpran tukrəpəh nīmətītien. ³² Kughen rīmnor Yesu ramragh min. Kini kimawə fam yīmīsəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. ³³ Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwaə ye nikarin, mīvəhsi-pən Nanmin Rhakə kimin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narimnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmin Rhakə ramor kimi ətawə. ³⁴ King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmini nægkiarinen e mə,

“Kughen Yermaru rīmini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

“Tkwətə-pən ye kwermik matuk

³⁵ Meriaji nīpig jakor lk takehuə ye tikmīr kafam minə.” ’ ’ ”

(Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rirpĭn mĭmĕ, “Pĕh kitawĕ nĕmĕ Isrel, tukharkun huvĕ mĕ Yesu e nĭmĭsĕsĭk-pĕn In ye nai kamarkwao kĭn In a Kughen rĭmnor In mĕ In Yermaru kapĕtawĕ, mĭne Kristo mĭn.”

³⁷ Pita ramĕgkiar mĕkneikin, rikiriĕ rĕrhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mĭne aposol mĭnĕ mhamĕ, “Yo mĭnĕ tiksĭn ?jakshawor-pĕn iran mĭne?”

³⁸ Kini Pita rĭmini-pĕn tuk ĕriĕ mĭmĕ, “Kimiĕ taksasar ye nĕrigĭen kapĕmiĕ tuk norĭen hah kapĕmiĕ, kĭni mĭsor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikĭn tĕvhagĕ hah, pĕh Kughen tukrivĕhsi-pre nihuvĕyen a Nanmĭn Rhakĕ kimi ĕmiĕ. ³⁹ Kughen rĭmĭrĕn ta ĕmiĕ mĭne kwajĭkovĕ mĭnĕ kapĕmiĕ, mĭne mukupmiĕ mĭnĕ yamĕ mĭne tukpĭhauĕ. Nirpenĭen e ramĕmĭr ye narmamĕ yamĕ mĭne Kughen Yermaru rĭmnokrĕn kĭn ĕriĕ.”

⁴⁰ Kini Pita rĭmini-ĕrhav mĭn nĕgkiarĭen rĭpsaah kimi ĕriĕ mamĕgkiar skai kimi ĕriĕ mĭmĕ, “!Takasĕkeikei misĕta ye nĕmĕ hah yamĕ mĭne kisarĕ ye tokrei tanĕ ai taktakun, pĕh Kughen tukripĕh nivĕhsi-preyen narpinĭen kimi ĕmiĕ!” ⁴¹ Kini narmamĕ yamĕ mĭne kĭmnhani nĕfrakisĭen iran, kĭmĭsor baptaes. Ye nĭpig a, narmamĕ rĕmhen kĭn tri taosen kĭmnhauĕ mhakwasĭg kĭn narmamĕ yame mĭnĕ kĭshatĕtĕ ye Yesu.

Norien kape narmamĕ yamĕ mĭne kĭshatĕtĕ ye Yesu

⁴² Nĭpig mĭnĕ fam narmamĕ yamĕ mĭne kĭshatĕtĕ ye Yesu kasarĕ kirikianĕ misĕtĕrig kĭn nĕvhagĭen kape aposol mĭnĕ, mamhavĕh Nĕvĭginĭen Rhakĕ†, misĕhuak. Rikiriĕ riskai mĕ tukasĕkeikei mĭsor narĭmnar mĭnĕ a. ⁴³ Kini Kughen rivĕhsi-pĕn nehuĕyen kimi aposol mĭnĕ tuk norĭen nĭmtatĭen rĭpsaah. Narmamĕ kisĕm kisakur pik kĭn. ⁴⁴ Narmamĕ yamĕ mĭne kĭshatĕtĕ ye Yesu, nĭpig mĭnĕ fam kasofugin kirikianĕ. Iriĕ fam rikiriĕ ragĭen tuk nĕvraiĕn kapĕriĕ nautĕ kimi iriĕ mĭnĕ tiksĭn, ⁴⁵ rĕmhen kĭn tukmĕ yermamĕ kirik kafan nar kirik rirkak, kĭni kirik rĕvrai kafan nautĕ, mĭvĕh mane iran, kĭni masĭtu iran. ⁴⁶ Nĭpig mĭnĕ fam iriĕ kasofugin ye Nimĕ Ehuĕ kape Kughen, rikiriĕ kirikianĕ. Kasĕvĭgin ye nĕkwai nĭmĕ kapĕriĕ, mamhavĕh Nĕvĭginĭen Rhakĕ rĕmhen kĭn Yesu rĭmini. Nĭpig mĭnĕ fam, nĕrigĭen kapĕriĕ reiwaiyu, kĭni masagĭen, ⁴⁷ masagnĕgin Kughen. Kini narmamĕ kamhani vivi ĕriĕ tuk norĭen kapĕriĕ. Kini nĭpig mĭnĕ fam Kughen ravĕh miragh narmamĕ mamofugin ĕriĕ ye kwĕn kapĕriĕ.

3

Yermamĕ yame nihun raha, rĕkĭmter meriwĕk

¹ Nĭpig kirik, ye nĭpig kape nĕhuakĭen, ye tri klok yenaiyu, Pita mĭnĕ Jon iriu kimiweriwĕk miravĕn ye nĕkwai Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. ² Yermamĕ kirik ramĕmĭr aikĭn, nihun rahas rĭmnor hanĕ. Nĭpig mĭnĕ fam in mĭnĕ tiksĭn kharĕh in mamhavĕn ye kwĕruĕ kape Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. Kwĕruĕ a kamni kimĕ “Rhuvĕ pik.” In ramawĕ-pĕn kĭn mane kimi narmamĕ yamĕ mĭne kisauru-pĕn ye nĕkwai nĭmĕ. ³ Nĭpig in rĕm Pita mĭne Jon kaweriwĕk miravĕn mĕ tukwauru-pĕn ye nĕkwai nĭmĕ, in rĭmnaiyoh ĕriu kĭn mane. ⁴ Aikin, Pita mĭne Jon kwarha-pĕn mwĕm kwĕn a. Kini Pita rĭni-pĕn tuk kwĕn a mĭmĕ, “Arha-pĕ atuatur mĕm ĕmru.” ⁵ In rarha-pĕn mĕm ĕriu, rikĭn rĕsik mĕ tikrivĕh mane kirik.

⁶ Mĕrig Pita rĭni-pĕn tukun mĭmĕ, “Yo, kafak mane* rirkĕk. Mĕrig nar kirik yame yo yakavĕh, jakvĕhsi-pre kĭmik. Ye nhag Yesu Kristo, yemĕ Nasaret, yakamni-pre tuk ik mĕ takĕkĭmter mĕriwĕk.” ⁷ Kini Pita rivĕh kwermĭn matuk, masĭtu iran mĕ tukrĕrĕr, taktakun ĕmĕ nihun mir kirahuvĕ. ⁸ Rivĕ haktĕ, mĕriwĕk mamavĕn. Mamkwasiĭg kĭn ĕriu, irisir mirhauru-pĕn ye nĕkwai Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. In rĭmnrĭwĕk, mavĭhaktĕ-vĭhaktĕ, mamĕgnĕgin Kughen. ⁹ Kini narmamĕ fam kisĕm kwĕn a rameriwĕk, mamĕgnĕgin Kughen, ¹⁰ kharkun mĕ kwĕn ai nĭpig m-fam ramawĕ kĭn mane ye kwĕruĕ ye Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. Kisakur pik tuk kwĕn a.

¹¹ Kwĕn a ramrĕh tĭm tĭm hanĕ kwermĭ Pita mĭne Jon, narmamĕ kĭmisĕm, kisakur pik kĭn, misaiyu mhauĕ a karharer ikĭn, ye kwĕnmhaan kirik kamni kimĕ Vranda kape King Solomon. ¹² Kini Pita rĕm narmamĕ mĭnĕ a, mĭni-pĕn tuk ĕriĕ mĭmĕ, “Nĕmĕ Isrel. ?Rhawor naksakur pik kĭn nar e? ?Rhawor naksĕtamĕ pik irĕmru? ?Kimiĕ nakhamĕ ta kĭmru yerpirĭg kĭni mirarkun nor-huvĕyen yermamĕ e ramĕriwĕk ye nasĕnĭnĭen ĕmĕ kapĕmru u? !Nĭkam! ¹³ Kughen kape kaha mĭnĕ tu, Ebrahim mĭne Aesak mĭne Jekĕb, In a rĭmnor nar

2:36: Wok 5:30-31   2:39: Aes 57:19   2:41: Wok 2:47; 4:4   † 2:42: Nĕvĭginĭen Rhakĕ, uĕ Lodsapa: Nĭpig Yesu ramĕvĭgin infamĭen iriĕ kafan narmamĕ mĭnĕ, In mĭni-pĕn tuk ĕriĕ mĕ tukhawĕh nĕvĭginĭen mĕknakĭn, rikiriĕ tukramĕsik In.   2:42: Wok 20:7   2:44: Wok 4:32-35   2:47: Wok 6:7; 11:21   3:4: Wok 14:9   * 3:6: Pita rĭmĕ, “Silva mĭne gol rirkak tuk yo,” mĕrig nĭpran rĭmĕ, “Kafak mane rirkak.”   3:6: Wok 4:10; 16:18

e. In pisin əmə rimivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimnhavəh-sipən In rəer ye nimirə namasur minə kape gavman. Ye nipig ai, Paelat rimnamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.[†]

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nimetaimə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nimishopni yermamə a in nuknei nimirghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfraksien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rinəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rimivəh-si-pə kimi əmawə yame rimnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo minə tiksın, yakirkun mə nimisor narimnar minə e kimiə namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarieren yame Kughen rimini kupən, ruauə minor nəfraksien kin. Nəgkiarieren kape profet kafan minə kupən rimini ta mimə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhyen. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napisien. ²⁰ Kini In tukrher-pə min kin Kristo tukrirerig-pə min, yame Kughen rimirpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmür ye neai meriaji nipig yame Kughen tukror huvə narimnar fam rəmhen kin yame Kughen rimini ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²² meinai Moses rimini mimə, “Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarieren kafan misor nəkwən. ²³ Narmamə yamə mine kharəh nisətərigien kin nəgkiarieren kafan, Kughen tukror narpinien ehua kimi əriə.” (Dut 18:15-16)

²⁴ Kini Pita rirpin nəgkiarieren mimə, “Kini profet minə min tiksın kimnhani min nəgkiarieren a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar minə ai taktəkun. ²⁵ Nirpenien yame Kughen rimini kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmür ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarieren yame Kughen rimivəh-si-pən kimi Ebrahim mimə, “Kwənərəus kafam tukrivəh-si-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.” (Jen 22:18)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarieren a, Kughen rimnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəh-si-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mimə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehua kape Kughen, mine Sadusi minə, khaue mhatarhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriū kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rimamhə mimiragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min ye nimhyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptərəkin əriū, mərig rinənaiyu ta, kini kharəh-si-pən əriū ye kalabə mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriū. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarieren kapəriū, mamhani nəfraksien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksın yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimirə, misaiyoh əriū mhamə, “Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakın-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərəer əkupən irəmniə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə, “Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimsarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.” (Sam 118:22)

† 3:13: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarieren ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.”

Luk 23:13-25; Wok 2:23

3:17: Luk 23:34; 1 Tim 1:13

3:19: Wok 2:38

3:26: Wok 13:46

3:13: Eks 3:6,15;

4:4: Wok 2:41

4:10: Wok 3:6,13-16

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun niwəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei miwəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwəp-pawk-tien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriū kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimirriə.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehua pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh niriini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriū mə tukripəh min niranien nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.

¹⁹ Kini iriū krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimir Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə. ²⁰ Mərig kimru jakrapəh niwəpnapigien. Kimru jakawəkeikei mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, mine yame yimwərig kin nimitirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriū tukmə iriū kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriū. Kimisher yerhav kin əriū meinai kwəseinein mə tukshawor əriū. Kimnharkun mə narmamə apnapig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriū, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimitətien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahə rimnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriū kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəgkiarien kape jif pris minə mine nəhuar minə kimi əriə. ²⁴ Kini iriə kisərig nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimnor neai mine nimoptanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəgkiarien e ye Nanmin Kafam mima, “?Rhawor nəmə tanimtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.

²⁶ Namehua kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehua minə khauə misofugin mamhani hah Kughen kin mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.”

(Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəgkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nimirpen. ²⁸ Kimnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəgkiarien yame Ik nimini ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam kupən. ²⁹ Mərig Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərig nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeikei masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kimawə jaksətgah kin nini-ərhavyen nəgkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərəv-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə, kini mor nimitətien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nimə yame kimnasəmir ikin rikiu-kiu. Kini Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən iriə m-fam. Kasətgah tuk nini-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to riphə niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rimimragh min ye nimhəyen kafan.” Kini Kughen rivaəsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nimoptanə, uə kapəriə aikin nima, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhaue, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane

a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaiğ kin nipər in mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkin, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərəkin nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafan pisin əmə. Kini nipig nimnor salem kin, mane iran raməmir əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarən a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksin khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatarhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisiser ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əmə e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “? Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafan yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatarhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksin kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nimtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmmaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksin, kيسان. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwanu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmir irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksin ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə. ¹⁸ Misar mharaptərəkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatarhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwən. Yenpig-ənpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksin kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarən rivən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərəer ye nimiriə. ²² Mərig nipig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharərig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsağ pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ ?Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig

nīpig yīmishīta, misəm yermamə rīrkək a imə.”²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, minə jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik rīrəhav-pə, mini-pən tuk əriə mīmə, “!Eh! !Narmamə minə e nīmnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, masəvhag kimi narmamə apaikin!”²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rīmīkir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mīhauə. Mərig kīmnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kīmnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nīmri kaonsel. Kini hae pris rīmniayoh əriə mīmə,²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwan a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarien kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yīmishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita minə aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə.³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mīshopni. Mərig Kughen kape kaha minə ta rīmnor In rīmragh min.³¹ Kini Kughen rīmivəhsi-haktə In ramkwətə ye nīkarin matuk. Mə In Yemehua, In Kristo kapətawə. Kughen rīmnor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrīrəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə.³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə minə kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a ramavi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamə.³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nīmri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mīmə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.”³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mīmə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a.³⁶ Pəh nien nən ta əgkap e, kwən e Tudas rīmnarar, mamni-ərhav mīmə in yamehuə kirik. Narmamə tiksīn rəmhen kin fo handred kīmnhakwasig kin in. Mərig kīmnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta.³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, rīrəhav-pə ye nīpig gavman rīmnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kīmnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə.³⁸ In e ye nīrkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatarhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrīrkək.³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khaue min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatarhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rīmnam-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhayen tuk nhaniyen nhag Yesu.⁴² Nīpig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rīmipen.

6

Kīmnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksīn kwənərəus kape Isrel yamə mine kīmnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksīn, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kīmnhani nīkar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nīpig fam, nīpig kaməwhai mane mine nəviginien, kīpəh nisarəhə-huvəyən tuk nīpiəwharu kapəmawə yamə mine khamhə-tan kin əriə.”² Ror pən, aposol minə twelef kīmisokrən kin narmamə kape Yesu minə khaue kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksīn. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhaue misowhai əmə narimnar*.”³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmīə yamə minə Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nīrkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

5:28: Mat 27:25   5:29: Wok 4:19   5:31: Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2   5:36: Wok 21:38   5:40: Wok 4:18   5:41: Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13   6:1: Wok 4:35   * 6:2: Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nīməhuak rīmivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

⁵ Kisarig nægkiarinen a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatəyən rehua, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimməpəh narayen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhaue misərer ye nimri aposol minə. Kini aposol minə kasərəhu-pən kwermiriə ye kapərha kapa, misəhuak-pən irariə.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nægkiarinen kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatəta ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksın kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rivəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyən kimin, kini in ramor pik nimtətien ye nimri narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tiksın kape nukwəo kirik kamni kimə “Friman,” kasaməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rivəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nipig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksın mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimsərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nægkiarinen kapəriə rimmor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkin in. Mharəh mhaue misərer ye nimri kaonsel. ¹³ Mhakir min narmamə tiksın mhaue mə tukhani nægkiarinen eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nipig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yimisərig min ramni mimə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratnətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyən yame Moses rimmərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimsərha-pən misəm Steven meinai nimrin rukreikin məmhen kin nimri agelo.

7

Steven rhorpin nægkiarinen kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mimə, “?Rhawor? ?Nægkiarinen e nəfrakisien?”

² Kini Steven rini-pən mimə, “Tatə minə, mine yo minə tiksın, sətərig kin yo. Kughen yame yerpig in rimauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim riməpəh nivən-hanəyən marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rini-pən tukun mimə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’”

(*Jen 12:1*) ⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nipig ramarə aikin a, kini rimni rimhə, kini Kughen rikir in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhaue miseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rimauə aikin, mərig Kughen ripəh hanə nərariyən nimoptanə kirik kimin. Kafan nimoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rimini ta mə tukripiaməkeikei mivəhsi-pən fam nimoptanə e kimin. Kini rimə, ‘Nimoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nipig a, Ebrahim, tini rirkək. ⁶ Nægkiarinen yame Kughen rimini-pən tukun rimini mimə, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavan misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mitə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mitə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksətə ye tanə a, mharerig mhaue eikin e, misəhuak kimi Yo.’”

(*Jen 15:13,14*)”

⁸ Kini Steven rirpin nægkiarinen mimə, “Kughen rimirpen Ebrahim mimə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mini-pən tukun mə tukrəsəg-pən nipikwarien, ror nimtətien kin mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nipig Ebrahim rirəh kwajikovə kafan Aesak, kini ye nipig yame ror eit kin, rəsəg-pən. Kwasig ikin, Jakob rəsəg-pən kwajikovə kafan minə, iriə fam twelef yamə mine iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mimə Kughen rimmher-pən pawk kin Josef, mərig kaha tu minə kape nəmə Isrel kimsəpəh in

⁹ Kini Steven rirpin mimə, “Kaha tu minə kapətawə kimsəməkin naorahiria e Josef, miseighan-pən kin in kimi nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mərig Kughen rimmərha huvə tukun, ¹⁰ kini mivəh miragh in ye narə-ororien kafan. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimin. Nipig Josef rərer ye nimri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivəhsi-haktə in mimə in yamehuə kirik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mine nautə kafan. ¹¹ Nipig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mine Kenan. Kaha kapətawə minə,

nəriə nəviginiən rīmirkək, kasəriḡ raha. ¹² Kini mərig rīmriə Jakob rəriḡ mə nəviginiən apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə mīnə khavən aikin, in e nīrikakuniən kapəriə kimnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasig ikin, iriə khavən mīn, Josef rəsik əpu in kimi piauni mīnə. Kini yermaru kape namə Ijip rəm rirkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiariən kimi rīmni Jakob mīnə kafan mīnə tiksin tukhauə misarə iriə mīn. Iriə fam seveniti faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihū mivən apa Ijip. Kasarə mamhəvən, in mīnə kaha kapətawə mīnə kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasig ikin, kimirəh nīkīkiriə kīrerig khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmriən tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah namə Isrel mīmə Kughen rīnnher-pən pawk kin Moses, mərig kaha tu mīnə kape namə Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mīnə mīn mīmə, “Kīmisarə mamhəvən, ruə ye nīpig yame nəgkiariən yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisiən kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kimnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kīmisarə mamhəvən, yermamə pīsīn kīrik yame reīnein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape namə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu mīnə kapətawə mameikua irəriə. Mamarkt kimi əriə mīnə tukmə kīseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə mīnə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nīpig atuətuk a, Moses rīnnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mīnə nisīnī kwerkwaig kin ye nəkwai nīmə, mawarha huvə tukun muweriəji makua kīsīsər. ²¹ Mərig nīpig iriū kwapitan kin in mə tukrihmə, piakəkəh kape yermaru kape namə Ijip rəm in, kini mīrəh mivən, mamrhi rəmhen kin tīnī atuətuk. ²² Kini kimnhəjoun in kin nīrkunien kape namə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nīpig Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narīmənə iman e namə Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə Ijip kīrik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kīrik. Kini Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhōpni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rikin rīmoh məta namə iman ikin tuk səm kharkun mə Kughen rīnnher-pən kin in mə tukripik ta əriə ye nəmhəyən yame kamor irəriə; mərig iriə kīsəm, khapəh nħarkunien). ²⁶ Kəni rikwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mīr kīraru kəsəh əriū mīnə. Kini in rīvən mə tukriin-əhu əriū mīmə, ‘!Ah! Kimiru piaumiru mīnə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kīrik rəsua ta kin Moses mīnī-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpiniən kimi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhōpni mīn yo rəmhen kin yame nīmnhōpni yemə Ijip a e nīvən uə?’ (Eks 2:14)

²⁹ Nīpig Moses rəriḡ nəgkiariən a, rīgīn, marar map. Map a Ijip mivən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kīrik. Kini mīrəh kwajikovə kafan mīr aikin a.

³⁰ “Newk foti ruə mivən, nīpig kīrik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kīrik kamni kīmə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kīrik, kini agelo kīrik kape Kughen rītərhəv-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiariən kape Kughen ramni mīmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mīnə Aesak, mīnə Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīnnəriḡ nəgkiariən a, rətəmmīn, mīgīn pik kin nīvəg-pəniən.

³³ “Kini Kughen rīnī-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərər ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasəriḡ raha pik. Kini yakaməriḡ mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhəyən kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrəriḡ mivən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rīrpin mīmə, “Moses e in e, yermamə e namə Isrel kimisəpəh mīseīnein in mhāmə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpiniən kimi əmawə uə?’ Mərig Kughen rīmivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīnnher-pə kin agelo yame rīmītərhəv-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh mīrəgh əriə. ³⁶ Moses a rīnnor nīmətīen mīnə tiksin nīpig rīnnamkīr namə Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kīmə Red Si†, mamhauə ye tipəvsik.

³⁷ “In e Moses mīn yame rīmīnī-pən tuk namə Isrel mīmə, ‘Kughen tukripivəh-si haktə profet kīrik kapəmīə rəmhen kin yame rīmivəh-si haktə yo. Profet a in kīmīə əmə kīrik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rīnnamarə iriə namə Isrel nīpig kīmiseriwək kīrikianə ye

7:11: Jen 41:54; 42:1-2   **7:13:** Jen 45:1-4,16   **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27   **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33   **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32   **7:17:** Eks 1:7-8   **7:18:** Eks 1:7-8   **7:19:** Eks 1:11-22   * **7:20:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikiən nəgkiariən ye v. 20, in e, “Moses rīnnarha, in kwajikovə huvə kīrik ye nīmri Kughen.”   **7:20:** Eks 2:2   **7:21:** Eks 2:3-10   **7:24:** Eks 2:11-15   **7:29:** Eks 2:21-22; 18:3-4   **7:35:** Eks 2:14   † **7:36:** Red Si nīpran rīmā, “Tahik nuwig rīpsaah aikin.”   **7:36:** Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33

tipəvsik. In rimnamarə iriə kaha tu minə kapətawə; ye nipiḡ a agelo kirik kape Kughen rimauə mægkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rimivəhsi-pən əmə nəḡkiarinen miragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha minə kapətawə kimnhapəh nisorkēikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nisorkēikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharerig-pən min apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksin kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nipiḡ a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor nəviginiyen ehuə kirik, rikiriə rimnagien tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhou minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mīmə,

“ ‘!Nəmə Isrel! Kimiə nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan əru tuk nahuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipiḡ minə fam kimiə nakamharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mərig yerkimia naksəhuak kimi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhou kape kughen kapəriə Refan. Nakhmə kughen mir e kapəriə.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmiə takasarə apa isok,’ (Amos 5:25) taksarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein niprai nəḡkiarinen e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipiḡ kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nipiḡ Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermiria, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmir meriaji-pə nipiḡ kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mərig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mərig Kughen, In yerpirig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəḡkiarinen kape profet yame rimini mīmə,

⁴⁹ “ ‘Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə. ?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “!Ah! Kapəriə kapə riskai pik. Kapəriə nərigien rəpignap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorkēikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəriə minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmin Rhakə nipiḡ minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəḡkiarinen kape Kughen, mərig kaha kapəriə minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə min nakaseikuə mhakura-pən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwanharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mərig kimiə nakhapəh nisorien nəkwən.”

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimnəḡkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwaruə tukun. ⁵⁵ Mərig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha fakta apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwatə ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, “Səmrū. Yakaməm napuə rimnəkwag, mə Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen matuk.” ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nimərigiriə kini misokran iran. Misarə, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharəptəkin in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwənu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə

7:38: Eks 19:3   7:41: Eks 32:2-6   7:45: Jos 3:14-17   7:47: 1 King 6:1-38   7:51: Aes 63:10   7:52:

Mat 23:31   7:55: Sam 110:1   † 7:56: Daniel min rimnəm napuə rəkwag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14.

mīne kīmnhani hah Steven kīmisəpəkiək ta kīn sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kīni ai misəsik Steven kīn kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kīn kapier, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakaməəhu-pən nanmik ye kwermim.”^{§ 60} Mənimkur mokrən ehua mīmə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kīni rīmini fam nəgkiarīen a, kīni mīmə.

8

¹⁻² Kīni Sol ramərəm əmə rīkin ragien mə iriə kīmishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak mīnə

Kīni nəməhuak mīnə tiksin khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kīni misəsək pik tukun. Rīrikakun ye nīpig a, Sol mīne in mīnə tiksin kisarə masor ahas pən kimi nəməhuak mīnə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwanu mīnə tiksin apa Judia mīne Sameria. Mərig aposol mīnə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak mīnə. In mamvən ye nīmə mīnə mampik yerhav narman mīne nīpiraovin yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu. Rīpik əriə mīvən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarīen Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mīne kafan narmamə mīnə kīmisəkota narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin mīnə mamhani-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu. ⁵ Kīni Filip rəsok-prah mīvən yerkwanu kirik ye Sameria, kīni maməsaio kīn Kristo yame Kughen rīmīrpen. ⁶ Kīni nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmətətien mīnə, khauə kirikianə misətərig huvə kīn in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmīn has mīnə kīmisətə irəriə. Nīpig kisətə irəriə, misətəpar. Mīne narmamə yamə mīne nikariə rəpou, mīne yamə mīne nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə mīn. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rīkiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə mīnə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmətətien ye norien kape yarmhə mīnə, ye nīmri nəmə Sameria, kīni kasəm kisakur pik kīn. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig mīnə, mīne namehuə mīnə, iriə m-fam kasətərig kīn in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kīmə ‘Nisaninien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kīmnhakwasig kīn mərig in ai nīpig rīpsaah in ramor əriə kisakur kīn nīmətətien yamə mīne in ramor. ¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mīni-ərhav nəgkiarīen kape Narmaruyen kape Kughen, mīne nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarīen a. Narman mīne nīpiraovin yamə mīne khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kīni ai, Saemon mīn rīni nəfrakisien ye Yesu; marar mīvən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kīn. Kīni məm nīmətətien yamə mīne Filip rīmnor ye nəsaninien kape Kughen kīni rakur pik kīn.

¹⁴ Nīpig Aposol mīnə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarīen kape Kughen, kīni iriə kisher-pən kīn Pita mīne Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpig kīmiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriū mwəhuak-pən ye nəmə mīnə e mə tukhavəh Nanmīn kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kīmnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmīn Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kīni Pita mīne Jon kwəəhu-pən kwermīriū ye kaparia kapə, məkneikīn iriə khavəh Nanmīn kape Kughen.

¹⁸ Kīni Saemon rīmnəm mə Nanmīn kape Kughen rīmavən ye nīmraghien kape narmamə nīpig aposol mīr a kwəəhu-pən əmə kwermīriū irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikīn Saemon rīpik yerhav mane mə tukrīvəhsi-pən kimi əriū ¹⁹ maməkeikei kimi əriū mīmə, “Takravəhsi-pə mīn nīrkunien en kimi yo. Pəh jakəəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmīn kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kīmin mīmə, “! Mane en kafam tukraməkeikei mīrkək kīmiru mīn takravən ye nap ehua! ?Nakmə nakīrkun nīvəhyen nīmri nihuvəyən a yame Kughen ravhsī-pən apnapig əmə kīmi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien mīnə e kapəməwə, meīnai rīkīm rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpig mīnə fam nakəməkīn narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnərūk əutən ik.”

²⁴ Aikīn, Saemon rīni-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kīmiru takwəhuak kīmi Kughen tuk yo; mə jakpəh nīvəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

§ 7:59: Yesu rəəhu-pən nanmīn ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34 8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11 8:17: Wok 19:6

²⁵ Aposol mir a kirani-erhav fam nægkiarinen kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratarhav Sameria, mweriwak mrarerig miravän Jerusalem. Nipig kiravän, mirani-erhav Nægkiarinen Huvä kape Kughen apa yerkwanu minä kape nämä Sameria.

Filip rimnægkiar iriu yemä Itiopia kirik

²⁶ Nipig kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pä tuk Filip mini-pän tukun mimä, “Takhekimter, mæri-pän swatuk e ye tipävsik, yame ripis e Jerusalem muä mipis apa Gasa.”
²⁷ Aikin, Filip rhekimter mæriwäk mamvän. Mäm yamehuä kirik kape pianehuä kape nämä Itiopia, nhagin a Kandas. Kwän a in Yunik* kirik; in ramarha huvä tuk mane kape pianehuä ai. In ruavän ta apa Jerusalem minähuak. ²⁸ Rimavän mähuak-ta apa Jerusalem, mirerig minamvän apa iman ikin. Mamkwätä ye nar kirik kamni kimä “kat” yame hos ravi. Mamkwätä mamävheikin näkwäkwä yame Profet Asea rimirai. ²⁹ Kini Nanmin Rhakä ruvän ye Filip mimä, “Täkwän mæriwäk ipakä tuk kat a.”

³⁰ Mäkneikin, Filip raiyu mivän ipakä tukun, kini mäm kwän a ramävheikin näkwäkwä yame Profet Asea rimirai. Kini Filip raiyoh-pän in mimä, “Yamehuä. ?Nakirkun niprai nægkiarinen e nakamävheikin uä nikam?”

³¹ Kini yamehuä a rimä, “Tukmä yermamä kirik rhoprai-pä kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pän Filip mä tukrat-pän ye kat mäkwätä iriu min. ³² Nægkiarinen ye Näkwäkwä kape Kughen yame kwän a ramävheikin mamni mimä, “In rämhen kin sipsip kirik, kimiräh khopni.

Mämhen kin kwaji sipsip ämä kirik yame rapäh nasäkin nipig kimnäkis nimrin Mærig in rapäh nægkiarinen.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivähsi-pän narpinien kirik kimin yame ripäh natuatukien.

Kafan kwajikovä rirkäk, mærig in ai kivähsi-ta nimraghien kafan ye tokrei tanä e.”
(Asea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuä a raiyoh Filip mä, “?Profet e ramävsao kin pa nhagin? ?Ramävsao atuk kin in, uä ramävsao kin yermamä pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nægkiarinen kirikianä ämä yame rinamävheikin minamni-pän Nægkiarinen Huvä kape Yesu kimin.

³⁶ Iriu kwäri swatuk a, mirauä mwäm nu kirik, kini yamehuä a rini-pän tuk Filip mimä, “Äm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uä nikam?”

³⁷ Kini Filip rini-pän tukun mimä, “Tukmä nakhatätä ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pän tuk Filip mimä, “Yo yakamni näfrakisien ye Yesu mä In Ji Kughen.”

³⁸ Mäkneikin rini-ähu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwärer min ye tame nu, mäkneikin Nanmin kape Kughen riväh-si ta Filip kini yamehuä a ripäh min nämien, marar aikin a, mæri swatuk mamvän, rikin ragien.

⁴⁰ Mærig Filip rakur mäm ramärer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivän apa yerkwanu minä mamni-erhav Nægkiarinen Huvä kape Yesu, mivän mivän meriaji-pän apa Sisaria.

9

Sol rimnamvän apa Damaskes mäm Yesu ye swatuk

¹ Ye nipig a, Sol rimnamni has hanä narmamä kape Yesu minä mä tukramäkeikei mhopni äria. Marar, mivän mäm hae pris ² maiyoh-pän in mä tukrirai näkwäkwä kirik rivän kimi nämä Isrel apa Damaskes, mimä tukmä ruvän aikin mäm narmamä kisäri-pän Swatuk kape Yesu, nar arnapig narman uä nipiraovin, tukriraptäeräkin äria, mipik äria mhauä apa Jerusalem. ³ Nipig Sol ruavän ipakä tuk Damaskes, taktäkun ämä räm nikhakien risi-pän ye napuä mäsia-pen in. ⁴ In rimamir, mærig nægkiarinen kirik ramni mimä, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pä mäkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pän tukun mimä, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pän tukun mä, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pä kimi Yo. ⁶ Mærig takhekimter, mivän apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mä takhawor-pän iran mine.”

⁷ Narmamä yamä mine kamhakwasig kin Sol kasärer, kisakur pik, misapnapig meinai kisärig pawk nægkiarinen a, mærig khapäh nisämien yermamä kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter min, mærlha, mäm ripäh nämien nar. Ror pän khaväh kwermän mhakir in mhavän apa Damaskes. ⁹ Kini ramämir nipig kisasar, nimrin ripäh narhayen, mipäh näviginien, kini mipäh ninimien nar kirik.

* **8:27:** “Yunik” in yamehuä kirik, kimnärai rämhen kin pukäh kærai; tamä ror wok ipakä tuk kwän, mäm, morkeikei, moriah in. **8:37:** Wok 10:47 **8:40:** Wok 21:8 **9:1:** Wok 8:3

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermarə rimmokrən kin ye nəmərəhavyen kirik mīmə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rīmə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimməm nəmərəhavyen kirik məm mīmə ik nakvən ye nəkwai nīmə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nimmrin tukrihuvə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptərəkin narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwīrpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tana pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpiahoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhayen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas riven ye nəkwai nīmə a. Mərəhu-pən kwermim ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimmher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimmrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nimmnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin nīrigəvi kəmam rier ta ye nimmri Sol, kini in rarha min nəm nar. Kini ye nīpig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarlen Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nīpig tiksin apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mivən ye nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimmamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfraksien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarlen kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarlen kape nəmə Isrel. Mamhəjoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-ərhav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarlen mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwənu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehua kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwənu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimmhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimmən Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mīmə Sol rimmipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwənu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarlen kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nīpig in minə tiksin kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavan apa yerkwənu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwənu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyuen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimmariwək mamvən ikin minə; nīpig kirik riven mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimmə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwan ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nīpram, ik takhuvə min. Takhekimter mərəpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisasar ye nərigien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yermaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nãfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nipig fam ramor nar huvã, masitu ye yavãn hah minã. ³⁷ Nipig a, rimivãh nimhayen kirik, kini mimhã. Kãkwi, kor huvã nipran kirãh kãrãhu-pãn ye nimã ye kwãnmhãn apa yerpigãgkãp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakã amã tuk Lida, ror pãn, nipig narmamã kape Yesu minã apa Jopa kisãrig mã Pita ramãmãr apa Lida, kisher-pãn kin yermamã kiraru kirãvãn mwãm in. Miweikeikei kimin mirãmã, “Iriwak aihuaã muã.”

³⁹ Kini Pita rarar mikwasig kin ãriu. Kini rivãn mitãrhãvã tuk ãriã, khãkãr in mishaktã mhãvãn ye kwãnmhãn apa yerpigãgkãp. Kini nipiahuaru minã khamhã-tan kin ãriã, iriã fam khãuã, misãrer rao rao kin. Misasãk, mishajoun Pita kin neipãn yame Dokas rimijir nipig rimnamragh.

⁴⁰ Kini Pita rher-ãrhãv kin ãriã, kini mãmimkur mãhuãk. Miwãg-pãn mãm pian ai ruãmhã ta mini-pãn tukun mã, “Tabita, hekãmter.” Mãkneikin pian ai rarhã-pãn mãm Pita, kini mhẽkãmter mãkwãtã. ⁴¹ Kini Pita rasitu iran mivi haktã in, ai rãrer. Kini Pita rokrãn kin narmamã yamã mine kamhãni nãfrakisien ye Yesu mine nipiahuaru yamã mine khamhã-tan kin ãriã khãuã, kini rhãjoun ãriã kin pian a mã ruãmragh min. ⁴² Kini nãvsaoyen kin norien a rarkurao fam ye Jopa. Kini narmamã khãpsãah khãuã mishãtãtã ye Yesu Yermãru. ⁴³ Kini Pita rarã min apa Jopa ror tu, iriu yermamã kirik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnãpeinã ye tiki kau mã tukjir kor narimnar kin.

10

Kughen rimnãgkiar kimi Konilias

¹ Yermamã kirik, nhagin e Konilias, ramãrã apa Sisaria. In yamehua kirik kape mobael minã kamni kimã “Mobael kape Itali.” ² In mine kafan minã iriã kamhãsiai pik Kughen kape nãmã Isrel. Kini in mivãhsi-pãn mane ehuaã kimi yavãn hah minã. Kini nipig m-fam, ramãhuãk kimi Kughen. ³ Nipig kirik, ipakã tuk tri klok yenaiyu, ye nipig atuãtuk kape nhãuãkien, rimnam nãmãrhãvyen kirik, mãm huvã mã agelo kirik kape Kughen rimãuã tukun mimã, “!Konilias!”

⁴ Kini Konilias rigin pik marhã-ãterik iran, mini-pãn tukun mimã, “Iwãh, Yermãru. ? Rhãwor?”

Kini agelo a rini-pãn tukun mimã, “Kughen rinãrig ta nhãuãkien kafam. Minãm ta norien minã kafam, mã ik nimnasitu ye yavãn hah minã. Kini In ramãrig ik. ⁵ Taktãkun ai, ik takher-pãn kin narmamã tiksìn khãvãn apa yerkwanu a Jopa, mhãkãr yermamã kirik mhãuã ikin e. Yermamã a, nhagin ãgkãp e Saemon Pita. ⁶ In ramãrã iriu yermamã kirik nhagin e Saemon yame in yermamã kape norien narimnar kin tiki kau. Nimã kafan ramãrer ye nikar-kãr tahik.”

⁷ Kini agelo a rãgkiar fam, mapta iran. Mãkneikin Konilias rokrãn kin kafan yasitu mir kiraru mine mobael kirik yame ramsiaì Kughen kape nãmã Isrel, mamasitu min iran, mã irisir tukrhuã mirhãm. ⁸ In rhoprai-pãn nãmãrhãvyen a kimi ãrisir. Kini mher-pãn kin ãrisir kirhivãn apa Jopa.

Pita min rãm nãmãrhãvyen kirik

⁹ Kãni rãkwãmãr kin, yerkweiha, nipig kwãrã misir a karhãriwak hanã marhivãn ye swãtuk, ipakã amã krhitãrhãv-pãn apa Jopa, kini Pita rhãktã mivãn apa ye tokrei nimã mã tukrãhuãk. ¹⁰ Mamãhuãk mamvãn, minãmkrãvã pik. Kini nipig kamavaan hanã nan, in rãm nãmãrhãvyen kirik. ¹¹ Mãm mã napuã rimnãkwãg. Rãm nar kirik rãmhen kin tapolen ehuaã rameiwaiyu-pã ye tokrei tanã; kãvi rameiwaiyu ye nikãrin minã. ¹² Kini nar mirãgh minã pisin pisin kape tokrei tanã kasãrer-pãn ye tapolen a: yamã mine kaserko, mine yamã mine kasãriwãk, mine man minã pisin pisin. ¹³ Kini rãrig nãgkiãrien kirik ramni mimã, “Pita. Hekãmter, muh nar mirãgh minã a kirik mãn.”

¹⁴ Kini Pita rini-pãn tukun mimã, “Yermãru. !Yãkãpãh! To yãkãpãh nãniãn narimnar minã e yame rãmkimik ye nimrim.”

¹⁵ Kini mãrig nãgkiãrien a rimã, “Takãpãh niniyãn mã nar kirik rãmkimik yame Yo, Kughen, yãkamni mã rhuvã amã, ripãh nãmkimikien.”

¹⁶ Kimiãgkiar tuk narimnar minã a m-kisissãr; kwasig ikin, kirãhsi-tã tapolen a, rhãktã mivãn ye neai.

Yermamã kisissãr kape Konilias kirhivãn mirhãm Pita

¹⁷ Kini Pita ramãrkut hanã mã tikrirkun niprai nãmãrhãvyen yame in rimnãm, mãrig kwãrã misir yamã misir e Konilias rimnher-pãn kin ãrisir, kirhuã. Mirhãiyoh kin nimã kape

* **9:36:** Nhãg pian a, ye nãgkiãrien kape nãmã Gris ramni “Dokas,” ye nãgkiãrien kape nãmã Isrel, ramni “Tabita.” Nipran ramni nar mirãgh huvã kirik kamni kimã “dia.” **10:14:** Lev 11:1-47; Esik 4:14 **10:15:** Mak 7:15,19

Saemon, mīrhua, mīrhəm. Kīni marhərer ye kwəruə ye nīmə kafan. ¹⁸ Kīni mīrħokrən mīrhīmə, “!Ei! ?Yermamə kirik eikən e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kīni Pita ramətərig hanə kīn nīprai nəmṛərhavyen kafan, mərig Nanmīn Rhakə rīni-pən tukun mīmə, “!Ei! Ərig-ru. Kwəra misir kisisə e karharha kīn ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukriphə nəsikien mə to nakphə nīkwasiɡien kīn ərisir, mərig in ai Yo e yimnher-pə kīn ərisir mə tukrhura.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mīni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kīmisir nakarharhakīn. ?Nakrhīmə rhawor?”

²² Kīni kīrhīmə, “Yamehua kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kīn əmasir. In yemə atuatak kīrik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kīni nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mīni-pən tukun mə tukrokrən kīn ik, takvən əpa iman yerkwānu. Pəh in rərig nəɡkiarien kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nīmə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rīvən məm Konilias mhoprāi nīprai nəmṛərhavyen kafan

Kəni rikwamer kīn, Pita rarar mīkwasiɡ kīn kwəra misir a. Kīni nəməhuak mīnə mīn tiksin ye yerkwānu a Jopa, khakwasig mīn kīn. ²⁴ Kəni rikwamer mīn kīn, rīvən mīterhav pən yerkwānu a Sisaria. Kīni aikin a, Konilias mīnə kafan mīnə, mīnə kafan narmamə yamə mīnə in rīmnokrən kīn əriə, kaseito kīn Pita. ²⁵ Nīpig Pita rīmavən yerkwānu kape Konilias, Konilias ruə mənīmkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nīsiayien kīmin. ²⁶ Mərig Pita rīvəh-si haktə mīn in, mīni-pən tukun mīmə, “Hekimter. Yo mīn yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkīar, miravən əpa imə, kīni Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸ Kīni Pita rīni-pən tuk əriə mīmə, “Kīmīə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmīen kapəmawə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənien ye nəkwai nīmə yamə mīnə pəh nīen mə kwənərus kape nəmə Isrel kīni mhapəh nīsəriwak-kwisien. Mərig Kughen rīmnəhəjoun yo mə jakphə nīniyen mə narmamə tiksin kīsəmkimik ye nīmīn uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nīpig naksokrən kīn yo mə jakuə eikīn e, yakphə nīpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmīə mīmə, “?Kīmīə nīmīsokrən kīn yo tuk naha?”

³⁰ Kīni Konilias rīni-pən tukun mīmə, “Nīpig kisisə ruə mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktakun, yo yīnaməhuak ye nəkwai nīmə kafak. Taktakun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsia, rīmatərhav-pə, mərer ye nīmīk. ³¹ Mīni-pə tuk yo mīmə, ‘Konilias. Kughen rīnərig ta nəhuakien kafam. Rīmnəm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə. ³² Taktakun ai, ik takher-pən kīn narmamə tiksin khavən əpa yerkwānu a Jopa, mīnə kīn yerkmə kirik mhauə eikīn e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriū yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-əpənəniyen ye tiki kau tuk nījirien mōr narīmīnar kīn. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktakun əmə yimnher-pre kīn kwəra misir e, mə tukrhikir ik mīrhua. Kīni rhuvə pik mə nakuauə. Taktakun ai kīmawə fam yaksərer ye nīmīr Kughen, mamhawhīn əmə mə jaksərig naha nəɡkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pre kīm ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rīmīrpen narmamə ye kantri pīsīn mīnə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kīni Pita raməgkīar mamni mīmə, “Taktakun yakwīrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kīmi nəmə kantri pīsīn mīnə fam, ³⁵ kīni rikin ragien tuk narmamə ikin mīnə fam yamə mīnə kamhasiai In, kīni mīsor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kīmīə nakwənharkun ta nəɡkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kīmi nəmə Isrel. Nəɡkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərīnyūen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə mīnə fam. ³⁷ Kīni kīmīə nakharkun narīmīnar yame rīmatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rīmīni-ərhav baptaes, kwasig ikin, narīmīnar mīnə a rīpīrikakun. ³⁸ Rəmhen kīn Kughen rīmnher-pə kīn Nanmīn Rhakə kīmī Yesu, mivəhsi-pən nəsanīnien kīmin. Kīni ai, Yesu rīmīnarkurao, mamor huvə pən kīmī narmamə. Kīni narmamə yamə mīnə kasəmīr ye kwermī Setan, Yesu rīvəh-si ta əriə, mōr huvə əriə, meīnai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kīni kīmawə yīmīsəm narīmīnar yame rīmnor əpa Jerusalem mīnə yerkwānu mīnə tiksin əpa Judia. Kīni yīmīsəm mīn mə kīmīsarkwətərəkīn-pən In ye nai kamarkwao-kīn, kīni rīmha. ⁴⁰ Mərig ye nīpig yame ror kīsīsər kīn, Kughen rīmīnor In rīmragh mīn. Kīni mōr əpu In kīmī narmamə mə tukśəm mə In rīmīmragh mīn. ⁴¹ Pəh nīen mə narmamə mīnə fam

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nīpig nəmə Isrel kasəvheikīn nīpig mīnə, ror pīsīn ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikīn nīpig mīnə. Nar Isrel kīsəvheikīn nīpig mīnə a mhama “nīpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kīmīsəvheikīn nīpig mīnə a, tukhāni mhama, “nīpig kīsīsər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17

kimisəm In, mærig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tüksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nīpig rimimragh min ye nimhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əmawə mimə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəmhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatətə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimsərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhəvəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhəvəh. ? Pa nhagin tukrətapig kin əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tüksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimsaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwənu minə ye Judia kimsərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mærig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukhaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimia miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mimə, “Nīpig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmərəhəvəyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərər: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mærig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimirim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niyien mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nīpig atuaturə əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhəv-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmīr ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisaria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksīn khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmia, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nīpig yimisəgkiar hanə, Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kini rikik raməsik nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rimini kupən mimə, ‘Jon rimnor baptaes irəmia kin nu; mærig tukripəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmia kin Nanmin Rhakə.’ ¹⁷ Kini tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin minə rəmhen kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə nīpig kitawə kimnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nini-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror min kimi nəmə tanə pisin pisin minə.”

¹⁸ Nīpig iriə kisərig nəgkiarien a kape Pita, kisapnapig. Misəgnəgin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rimnor ta swatuk tuk narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, iriə min kharkun nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mærig, kupan, nipig Sol mine in minə tiksin kimishopni Steven, misasar masor-ahas-pən min kimi narmamə yamə mine kishatəta ye Yesu, kisap, mhavən isok. Iriə tiksin kisap mhavən apa Fonisia, tiksin apa Saepnas, kini tiksin khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nægkiarinen Huvə kape Yesu. Kini mærig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel. ²⁰ Mærig tiksin, iriə nəmə Saepnas, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kini mamhani-ərhav min Nægkiarinen Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rimnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisasar ye nærigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəməhuak minə apa Jerusalem kimisærig nəvsaoyen kin, kini kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mitərhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kini Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasakeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiria m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasig ikin, Banabas rivən apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rimnəm Sol, rikir, iriū miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kirikianə. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvhəwag kimi narmamə khapsaah. Ikin a Antiok, kimirikakun kini narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, “Kristin.”

²⁷ Ye nipig a, profet minə tiksin khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun makupan mima sweiwei ehua kirik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nipig yame Klodias rimnamehua ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, mishər-pən kin mane kirikianə kirikianə yame ratuatuk ye nirkunien kapəriə. ³⁰ Kisor maknakin, misarəhu-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərhəhu-pən ye kwermi elda minə ye niməhuak apa Jerusalem.

12*Kughen riməhəsi-ərav Pita ye kalabus*

¹ Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rimiraptərəkin nəməhuak minə tiksin mima tukruh əriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərəkin Jemes, piau Jon, misərər-uta kapən kapə. ³ Kini rimnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiriə ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərəkin min Pita. Kiraptərəkin Pita ye nipig kape nəviginiyen ehua e kamni kimə “Nəniyen Bred yame yis rirkak iran.” ⁴ Kharaptərəkin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kini Herod rimini mə mobael 16 tuksərer əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mima nipig nəviginiyen ehua tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimri mirh. ⁵ Mærig nipig Pita raməmir hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kini tikani rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimri mirh. Mærig yenpig, Pita raməmir ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kini mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritərhav-pə tukun. Kini məsiə rakkah ye nəkwai kalabus. Kini agelo a rinhai kwerkwai Pita mima, “Ei. ! Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kini agelo ai rini-pən tukun mima, “Vəhəsi-pən kafam sot mine sandel.” Kini Pita ror nar yame agelo rimini. Kini agelo a rini-pən tukun mə, “Takvəhəsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo.” ⁹ Kini Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mærig in ripəh nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmərəhəv əmə. ¹⁰ Kini iriū kirauə mwəpita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kini mirauə mwəpita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kini ye nipig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kini iriū kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kini rimə, “Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rimnher-pə kin agelo kafan mə tikriəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rivən imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³ Kini Pita rəsik-əsik tapig

ye nimə a. Kini yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhita. ¹⁴ Kini in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kini rikin ragien pik tukun, kini marukin nəhitəyen, kini maiyu əmə mivən mini-əsah-pən iran mimə, “!Ei! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mimə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhita, misəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rimini-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mimə, “Taksəvsao kin kimi James† mine kitawə minə tiksın.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakin Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənghan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nipig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisəruə nəmərinyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivən min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhaue ye nipig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənghan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə. ²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod ripəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rimhə.

²⁴ Ye nipig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirərerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhajoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yeməpig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mimə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriə tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginien, kini misəruə-pən kwermirə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini mishər-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepas

⁴ Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehue kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepas.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepas, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikue kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yaməhuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehue. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nipran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yamehuə a, mə

† 12:17: Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimnhopni kupan (ye Wok 12:2). 12:18: Wok 5:22-24

12:23: Dan 5:20

12:24: Aes 55:11

12:25: Wok 11:29-30; 15:37

13:2: Wok 9:15

13:3: Wok 6:6

13:5: Wok 12:12; 15:39

tukripəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatuk atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimrim tukripis. Takpəh nəmpom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimrin. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikriyah kwermi mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarisen kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravan apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksin kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwənu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwənu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhama, “Yo minə tiksin. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarisen kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rheximter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarisen kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimsarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriəji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tana a Kenan; kini miyəhsi-pən tana a kapəriə kimi ripməwə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rīvəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə taksərməru irəriə, mhuə miseriəji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhama iriə kisorkeiki mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini miyəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatur ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’

(1 Saml 13:13; 16:12)

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukriyəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupən. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnəmni-ərhav tuk nəmə Isrel mimə, ‘Taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mimə, ‘? Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mimə yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksin, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarisen kape swatuk yame tukriyəh miragh narmamə iran. ²⁷ Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarisen kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarisen kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəmpawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatur mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeiki kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarisen kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhayen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə.

* **13:9:** Nhad e “Sol” in nəgkiarisen kape nəmə Isrel; kini nhad e “Pol” in nəgkiarisen kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarisen kape nəmə Rom. **13:11:**

Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16 **13:24:** Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarisen e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. **13:28:** Mat 27:22-23 **13:29:** Mat 27:59-60

Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktakun ai, narmamə minə a kamhāni-ərhav-pən kimi piawatəwə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nīrpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nīmikipriə. Rimnor Yesu rimragh min ye nimhəyən, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə,

“ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towel.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyən kafan, mərig In tukripəh min nimhəyən; nīpran to rapəh nəmətitiən. Kini mamni mīmə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre nihuvəyən kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakvəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“ ‘Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətīt.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nīpig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmētīt ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimnor rimragh min ye nimhəyən, in ripəh nəmətitiən. †

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhāni-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimnor swatuk mə Kughen tukrirəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh nīnien mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimie takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukripəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘!Ah! Kimie yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə, to kimie nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nīpig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə min, mławəgkiar min kin kimi əmawə.”

⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksın nəmə Isrel, mine tiksın nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyən kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriə kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyən kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwānu a khauə misofugin mə tuksərig min nəvsəoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmhəuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriə kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksın kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhāni hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəh nīraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupan kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimie nakasəpəh nəgkiarien kapəmrū ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəgkiarien kimi əmawə mīmə,

“ ‘Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən minə-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.’ ”

(Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nīpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kimnhāni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen ritərhav mivən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

^{13:31}: Wok 1:3,8 † ^{13:37}: Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiarien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

^{13:38-39}:

Rom 10:4 ^{13:46}: Wok 3:26; 18:6

⁵⁰ Mækneikin nəmә Isrel kimmhavən misəm nipiānehuә yamә mine kasahuak ye nәhuakien kape nәмә Isrel, mine nәmehuә minә kape rukwanu a, misarkut tuk әriә mhamә tukhauh Pol mine Banabas. Kini misәkәu-ta әriu a imәriә ikin. ⁵¹ Mәrig iriu kwarpita-arpita nimokruy ye sandel kapәriu [mwor nimtәtien mә nәмә ikin a kimisor nar kirik ripәh nәmhenien.] Kini kiravән apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Mәrig narmamә kape Yesu minә apa Antiok, Nanmin kape Kughen rukwar irәriә; kini rikiriә ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravән apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimiwauru-pән ye nimәhuak kape nәмә Isrel miwәgkiar miwapita, mirәvi narmamә khapsaah- nәмә Isrel mine nәмә Gris min; khani nәfrakisien ye Yesu. ² Mәrig nәмә Isrel yamә mine khapәh nhaniyen nәfrakisien ye nәgkiarien kapәriu kimmhavән tuk nәмә Gris, mhauh nәrigien kapәriә mә tuksәмәkin nәmәhuak minә, mhani hah әriә. ³ Mәrig Pol mine Banabas kimiwarә aikin a ror tu; kini kwatgah tuk nini-әrhavyen Nәgkiarien Huvә kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor әriu kwor nimtәtien ripsaah mә narmamә tuksәм kharkun mә nәgkiarien kape nihuvәyen kape Kughen ror nәfrakisien kin.

⁴ Nәмә ikin kimsәwhai әriә minә; tiksин kimmhakwasig kin nәмә Isrel yamә mine khapәh nhaniyen nәfrakisien ye Yesu, kini tiksин kimmhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nәмә Isrel a, mine nәмә Gris, mine nәmehuә minә kapәriә kimmharai mhun nәgkiarien mhamә tukhauh әriu misarkwhopni әriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nipig Pol mine Banabas kwәrig nirai-mhunien kapәriә, kwarar, miwap miravән ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravән apa Listra

Kini mawәriwak, miravән yerkwanu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwanu mir a mine ikin minә ipakә tuk yerkwanu mir a, iriu kimarәni-әrhav Nәgkiarien Huvә kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamә kirik apaikin nihun rahas ror hana; to rapәh nәriwәkien. Ramkwәtә, ⁹ mamәtәrig kin nәgkiarien kape Pol. Kini Pol rәm tim tim kwән a mirkun mә ruini-ta nәfrakisien minә Kughen to rirkun nor-huvәyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokran apomh minә, “!Ah! Hekimter.” Taktәkun әmә rhekimter mәriwәk.

¹¹ Kini narmamә kism nar yame Pol rimnor, kisokrән mamhani ye nәgkiarien Likaonia mhamә, “!Sәmru! !Kughen kapәtawә minә khaukrekin әriә minhauә misor yermamә kin әriә, misewaiyu-pә imәtawә!” ¹² Kini rikiriә rәsik mә Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minә kapәriә.] Mәrig in ai Pol in yermamә kape nәgkiarien, rikiriә rәsik mә in e Heremes, yenі kape kughen minә kapәriә. ¹³ Nimә kape kughen e Sus, ramәrer ye nikar rukwanu pән. Kini pris kape kughen a rimavән mokwan-pән jihi nai ye kau minә tiksин mәsig әriә muә ye kwaruә kape kaupә ye yerkwanu a kimmor kin kapier. In mine kwәn a kisorkеikеi mә tukhauh mhavaan nar miragh minә a tuk nәhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mәrig aposol mir a kwәrig nәvsaoyen kin, kweikun neipән kapәriu [mwor nimtәtien mә rikiriә rәpou.] Mwaiyu miravән ye kwerkwan irәriә mwokrән ehuә mirәmә, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamә taksor nar e? Kimru yermamә mir әmә e- rәmhen kin әmiә. Kimru yakәrauә mә jakrәni-әrhav Nәgkiarien Huvә, mirәmә taksarar ye nәrigien kapәmiә, mhapәh nisәhuakien kimi kughen apnapig minә. Misәhuak әmә kimi Kughen rerin. In rimnor neai mine nimoptanә mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irәriә. ¹⁶ Apa kupән, In rimnәta ye narmamә m-fam ye tanimtanә kisәri-pән әmә swatuk minә kapәriә. ¹⁷ Mәrig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi әriә mә iriә tukharkun nisәmien nihuvәyen kafan. In ramor nәhig ramor; mamor nәviginien ramor kwәnkwan ye nipig minә atuatuk kapәriә. In ravәhsi-pre nәviginien kimi әmiә, mamor rikimiә ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kirәni pawk nәgkiarien a, mәrig ipakә әmә iriu kirapәh nәmhenien tuk nirәni-әhuyen narmamә minә a yamә mine khamә tukhauh kau, mhavaan әru, misor sakrefaes kin kimi әriu.

¹⁹ Kasarә pi pom mamhavән, kini nәмә Isrel tiksин kimmhasi-pән apa Antiok mine Ikoniam, mhauә mhatәrhav-pә Listra. Khavi narmamә khapsaah khaуә mhakwasig kin әriә, mharaptәrәkin Pol, misәsik in kin kapier, mhaukәkin in misәrәhu in iruә yerkwanu a, misapәh ramәmir. Rikiriә rәsik mә ruamhә әfrakis. ²⁰ Mәrig narmamә kape Yesu minә kimmhauә misәrer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivән min yerkwanu a. Kәni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravән apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pән Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-erhav Nægkiarinen Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min mirəvan apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirəuə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirəuə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tüksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhəvən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tukətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmiəvən ye niməhuak minə, mirəvəh-si haktə elda minə kapəriə, mwəpəh nəviginien mawəhuak, mawəəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihiu mirəvən Pamfilia ²⁵ marəni-erhav Nægkiarinen Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Mirəvən ye rao kirik mirarerig min mirəuə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimmaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-erhav nægkiarinen kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimirəterhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfraksien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwəwə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhəvən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhəmə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nægkiarinen a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khəvəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhəvən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nəvəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhəvən. Nipig khəvən, mhəterhav-pən Fonisia mine Sameria, mhəni-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimmhəuə mhəni nəfaksien ye Yesu. Nəvsəoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khəuə mhəterhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimmhəni vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsəo kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tüksor.

⁵ Mərig Farisi minə tiksın yamə mine khəni nəfraksien ye Yesu kishekimter mhəmə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə kini tukaməkeikei khəjoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwtətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhəkimter mīmə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mīmə yo jakni-erhav Nægkiarinen Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhəni nəfraksien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khəni nəfraksien iran, kini In rivəh-si ta təvhəgə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhəə kape Kughen mhəvəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrū. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khəpəh nisəmhenien mə to khərah kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh mirəgh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nægkiarinen a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsəo kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nægkiarinen

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsəoyen, kini Jemes rhəkimter, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rimnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mīpik ta əriə tiksın mə kafan

14:22: Wok 15:32; 1 Tes 3:3   * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurəo məvsəo kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruəuə muəvən ta, kini taktəkun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.   **14:27:** Wok 15:4,12
15:1: Gal 5:2   **15:2:** Gal 2:1   **15:4:** Wok 14:27   **15:7:** Wok 10:1-43   **15:8:** Wok 10:44; 11:15   **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10   **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8   **15:13:** Gal 2:9

narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rima,

¹⁶ “Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rimmaməteih kupən, ipakə əmə rəmnim.

Rinahəs pawk, jakrah-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanimtanə- yamə mine yimirpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narimnar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.” (Amos 9:11-12)

¹⁹ Kini Jemes rima, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsasar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rivan kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhəmə tukhapəh nisəniən nəviginiən yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginiən minə a kisəmkimik ye nimri Kughen. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisəniən nitə. ²¹ Tukəsəkeiki mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimmharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimmamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

Aposol minə mine elda minə kisher-pən kin nəkwəkwə kirik kimi nəməhuak minə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksin misher-pən kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh miravən. Nəkwəkwə a ramni mimə,

Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə minə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə, kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasrig mə kimawə tiksin kimmhauə misor riskai-pre pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pəniən nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin. ²⁵ Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yermamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien kapəmawə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren kapəmawə mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kimawə yimnharai. ²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyən natuakəmien kirik yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mine en: ²⁹ Takhapəh nisəniən nəviginiən yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisəniən nitə. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimməvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nipiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien minə a, takpisarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəmawə.

³⁰ Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokran kin nəməhuak minə aikin. Khaue, misofugin. Kini kimmhavəhsi-pən nəkwəkwə a kimi əriə. ³¹ Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasarer tim tim. ³³ Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin, nəməhuak minə kimisaowia kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen mə tukrivəhsi-pən nəmərinuyen kimi əriu. Kini misher-pən kin əriu kirarerig miravən tuk narmamə yamə mine kimisher-pən kin əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mine Banabas kimiwarə min apa Antiok ror tu kwənmopin, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawəwhai əriu minə

³⁶ Kisarə mamhavən, Pol rini-pən tuk Banabas mimə, “Rhuvə mə tukrarerig miravən mwəm kirau minə tiksin yerkwanu minə a mirani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai

* 15:16: Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyən “rao kape King Deved” mərig rima, “nimə tapolen kape King Deved.”

Mərig nipran rima “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə. 15:20: Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

15:28: Mat 23:4

m̄wāsiekun-ru ər̄iə.”³⁷ M̄ərig Banabas rorkeikei m̄ə tukrək̄ir Jon Mak p̄əh rikwasig k̄in ər̄iu.³⁸ M̄ərig Pol r̄əm m̄ə r̄ip̄əh natuatukien, meinai in apa kup̄ən, kimnarhar̄ə apa Pamfilia, k̄ini Jon Mak r̄imn̄əp̄əh ər̄iu, m̄irerig.³⁹ K̄ini Pol m̄ine Banabas kaotgoh kimi ər̄iu m̄in̄ə tuk Jon Mak, k̄ini m̄əwhai ər̄iu m̄in̄ə. Banabas r̄ikir Jon Mak, m̄irav̄ən ye rao k̄irik m̄irav̄ən apa ye tan̄ə k̄irik kamni kim̄ə Saepras.⁴⁰ M̄ərig Pol r̄im̄ini-p̄ən tuk Saelas m̄ə ir̄iu min̄. K̄ini n̄əm̄əhuak m̄in̄ə k̄imis̄əhuak kimi Yesu Yermaru m̄ə In tukr̄iv̄əhsi-p̄ən nihuv̄əyən kimi ər̄iu, k̄ini en krat̄ərhav.⁴¹ Ir̄iu k̄im̄iw̄əriw̄ək m̄rat̄ərhav-p̄ən Siria m̄ine Silisia, mawor n̄əm̄əhuak m̄in̄ə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig k̄in Pol mine Saelas

¹ K̄ini Pol r̄əriw̄ək m̄in m̄iv̄ən apa yerkw̄anu mir k̄iraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermam̄ə k̄irik kape Yesu ramar̄ə ikin, nhagin e Timoti. Nis̄ini ramni n̄əfrakisien ye Yesu; in kw̄ən̄ərəus kape n̄əm̄ə Isrel. M̄ərig r̄im̄ni in yem̄ə Gris.² N̄əm̄əhuak m̄in̄ə apa Listra mine Ikoniam kamhani m̄ham̄ə Timoti in yamehūə k̄irik.³ K̄ini Pol rorkeikei m̄ə tukr̄ik̄ir Timoti ir̄iu min̄. K̄ini m̄əs̄ig-p̄ən in, meinai r̄ip̄əh norkeikeiyen m̄ə n̄əm̄ə Isrel rikirīə tukrahas mhawor n̄əm̄ə aikin a kharkun m̄ə r̄im̄ Timoti in yem̄ə Gris.⁴ K̄ini iris̄ir k̄irhuv̄ən m̄rh̄it̄ərhav-p̄ən yerkw̄anu m̄in̄ə, marh̄əni-ər̄hav tuk narmam̄ə kape Yesu m̄in̄ə m̄rh̄im̄ə n̄əgk̄iarien yame aposol m̄in̄ə mine elda mine Jerusalem k̄imis̄ərh̄ə. K̄ini iris̄ir kr̄hajoun ər̄īə m̄ə takas̄əkeikei mis̄əri-p̄ən n̄əgk̄iarien a.⁵ Ror m̄əknakin, m̄ə n̄əm̄əhuak m̄in̄ə aikin m̄in̄ə fam kamhaskai ye nhat̄əȳən kap̄ərīə. N̄ipig m̄in̄ə fam, kamhapsaah.

Pol r̄əm n̄əm̄r̄əhavyen k̄irik

⁶ Iris̄ir k̄irhuv̄ən m̄rh̄it̄ərhav-p̄ən yerkw̄anu m̄in̄ə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen r̄im̄ini-əhu m̄ə tukr̄hip̄əh n̄ir̄h̄iv̄ənien m̄rh̄ini-ər̄hav n̄əgk̄iarien apa provins a Tarki.⁷ K̄irhuv̄ən m̄irhūə ye n̄ikar provins mir a Misia mine Bitinia, kr̄him̄ə tukr̄huv̄ən apa Bitinia; m̄ərig Nanmin kape Yesu† r̄ip̄əh n̄in̄iyen m̄ə tukr̄huv̄ən aikin.⁸ K̄ini iris̄ir kr̄hit̄ərhav-p̄ən Misia, m̄rh̄iv̄ir̄ə m̄irhuv̄ən yerkw̄anu k̄irik kamni kim̄ə Troas.⁹ Yenaiyu, Pol r̄əm n̄əm̄r̄əhavyen m̄əm̄ m̄im̄ə yem̄ə Masedonia k̄irik r̄er̄er̄ maiyoh-p̄ən in mam̄əkeikei kim̄ in m̄im̄ə, “Yūə-ru e Masedonia masitu ir̄əməw̄ə.”¹⁰ Pol r̄im̄n̄əm̄ ta nar a, takt̄əkun əm̄ə kimaw̄ə yim̄is̄ətu huv̄ə kap̄əməw̄ə nar̄im̄nar m̄ə jakhat̄ərhav min̄ aikin a, mhav̄ən apa Masedonia, meinai yim̄nharkun m̄ə Kughen r̄im̄nokr̄ən k̄in əməw̄ə m̄ə jakhani-ər̄hav N̄əgk̄iarien Huv̄ə kimi narmam̄ə ikin.

Pian a Lidia rūə m̄ini n̄əfrakisien ye Yesu

¹¹ K̄ini ai, yakhav̄əh rao k̄irik, m̄hat̄ərhav apa Troas, mhav̄ən atuatur̄ə ye tan̄ə a kamni kim̄ə Samotres. K̄əni rikwamir k̄in, yakhav̄hiak-p̄ən apa yerkw̄anu k̄irik kamni kim̄ə Neapolis.¹² K̄ini yakhat̄ərhav aikin a, mis̄əriw̄ək mhav̄ən mis̄er̄iaji yerkw̄anu a Filipae, yame ram̄əm̄ir kup̄ən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kw̄ən̄m̄haan a. Kimaw̄ə yim̄is̄ərə k̄əsk̄əh aikin a.¹³ K̄ini ye Sabat, yim̄is̄əta yerkw̄anu a, mis̄eiwaiyu mhav̄ən ye nu k̄irik, meinai yim̄is̄ərig m̄ə kav̄ən aikin kam̄əhuak. Aikin, yim̄iək̄w̄ət̄ə, mis̄əgk̄iar kimaw̄ə n̄ipiraovin yam̄ə mine kw̄ən̄haūə ta aikin mis̄ək̄w̄ət̄ə.¹⁴ Pian Tuatira k̄irik ramkw̄ət̄ə mam̄ət̄ərig k̄in əməw̄ə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape n̄əv̄raiyeen neip̄ən huv̄ə m̄in̄ə† mav̄əh mane iran. Pian a, rams̄iai Kughen. K̄ini Yesu Yermaru r̄əh̄it̄ə ye n̄irkunien kafan m̄im̄ə in tukr̄ini n̄əfrakisien ye n̄əgk̄iarien kape Pol.¹⁵ K̄ini in mine kafan m̄in̄ə kim̄nhav̄ən mis̄or bap̄taes. K̄ini r̄im̄ini-p̄ə tuk əməw̄ə m̄im̄ə, “Nakas̄əm̄ m̄ə yakam̄ni n̄əfrakisien ye Yesu Yermaru, k̄ini takas̄əkeikei m̄haūə mis̄ərə imak yerkw̄anu.” In r̄im̄ivi əməw̄ə, yakhav̄ən mis̄ərə kimaw̄ə min̄.

K̄iv̄əhsi-p̄ən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ N̄ipig k̄irik, kimaw̄ə yim̄nhav̄ən aikin kam̄əhuak ikin, k̄ini mis̄əm̄ piraovin k̄irik. In yor atūə k̄in k̄irik yame k̄im̄iv̄əh n̄im̄rin. Pian a, nanmin hah ram̄əm̄ir iran, mamor in m̄ə in r̄irkun n̄ini-ər̄havyen nar̄im̄nar yame tukr̄ipiūə. K̄ini pian a in rav̄əh p̄ik mane ehūə iran, kape kafan namehūə, meinai narmam̄ə kas̄ərok namehūə kafan m̄in̄ə m̄ə tuk̄s̄ərig n̄əgk̄iarien kafan.¹⁷ K̄ini in ramkwasig k̄in əməw̄ə Pol, mamokr̄ən ehūə mamni m̄im̄ə, “!Narmam̄ə m̄in̄ə e, ir̄īə narmam̄ə kape nor atūə-k̄inien kape Kughen, yame In yerp̄ir̄ig! Kamhani-ər̄hav swatuk yame Kughen rav̄əh m̄iragh narmam̄ə iran kimi əmīə.”

15:37: Wok 12:12,25   15:38: Wok 13:13; Kol 4:10   16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5   16:2: Fil 2:19-22   * 16:3:

N̄əm̄ə Isrel to khap̄əh nis̄ar̄igien kw̄ən̄ərəus k̄irik kape n̄əm̄ə Gris. M̄ərig Pol r̄im̄ə to ras̄igp̄ən Timoti, ai rūə m̄əm̄hen k̄in yem̄ə Isrel k̄irik, ai n̄əm̄ə Isrel to kis̄ərig.

16:4: Wok 15:23-29   16:6: Wok 18:23   † 16:7: Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhaka.

‡ 16:14: Neip̄ən a n̄im̄rin rhakta, k̄ini r̄im̄r̄im̄r̄ə apig.   16:17: Mak 1:24

¹⁸ Rinnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mægkiar kimi nanmin has yame raməmir ye pian a, mima, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mima, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharaptərəkın Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərər ye nimri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərər ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhama, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworlah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarikut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khaue min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mēhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhama, “Ik takamarha huva tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarən a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwaji ətərəkın-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətarig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimmnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwasap ta. Məknekın rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mima, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fan yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye niyu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mima, “!Yemehue mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarən kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rikikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginiən kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimi-pən tuk Pol mima, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinyuən.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mima, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawə-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktəkun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarən kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovın kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksin aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əria. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiwəriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mmeriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisə. Kamhani

nægkiarinen ripsaah ye nikarin kape Nækwækwæ kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pæn kimi æriæ mima, “Nækwækwæ kape Kughen ramni atuaturuk mimæ Kristo tukramakeikei mamærig rahah ye nipran meriaji mimhæ, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mima, “Yesu yame yakamni-pre tuk æmia, In e Kristo.” ⁴ Kini namæ Isrel minæ tiksîn, mine namæ Gris khapsaah yamæ mine kamhasiaï Kughen, mine nipianehua minæ khapsaah min, kisærig nægkiarinen kape Pol, kamhani næfraksien iran, mamhakvasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mærig næmehua kape namæ Isrel kasæmakin æriu; kini mhavæn apa ye maket, mhapik namæ has tiksîn misor kwhen kapæriæ kirikianæ, misor nahasien rehua apa yerkwana a. Kini mhavæn imei yermamæ kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwæruæ ye nimæ kafan, misauru-pæn ye nimæ misarha-kîn Pol mine Saelas. Mhamæ tuksærip æriu ye nimri mirh. ⁶ Mærig khapah nisæmien, kharaptæækin Jeson mine næmæhuak minæ tiksîn min, mhaukækin æriæ mhauæ kisærer ye nimri næmehua minæ kape kaonsel. Misokran apomh mhamæ, “Kwæra mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavæn fam ye tanimtanæ; miræuæ min eikin e. ⁷ Kini kwæn e Jeson rimnokran kæriu khavæn iman ikin. Mærig iriu kwakapir loa minæ kape yermaru kapætawæ e Sisa. Iriu karæni mæ king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Namæ Isrel kimnhani nægkiarinen a, misor narmamæ mine namehua minæ a niemhaa ramhai æriæ.

⁹ Kini ai namehua minæ kisækeikei kimi Jeson mine næmæhuak minæ mæ tukavæhsi-pæn mane kirik kimi æriæ, mhamæ “Tukmæ naksaræ mar, mane ai kapæmiæ æmæ; mærig tukmæ nakasævi niemhaa, mane ai kapæmawæ.” Næmæhuak minæ kimisærok namehua minæ a, kini ai, kisæta iræriæ kamhavæn.

Pol mine Saelas kiravan apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, næmæhuak minæ kisher-pæn kin Pol mine Saelas kiravæn yerkwana a Berea. Iriu kiravæn miratarhav pæn aikin, mwauru-pæn ye nakwai nimæhuak kape namæ Isrel. ¹¹ Namæ Berea, nærigien kapæriæ rhuvæ rapita namæ Tesalonaeka, mærig in ai, kisorkæikei pik mæ tukasærig nægkiarinen kapæriu. Kini nipig m-fam kasævheikin huva Nækwækwæ kape Kughen mæ tuksæm mæ nægkiarinen kape Pol ramni æfrah, uæ rameikua. ¹² Kini namæ Isrel khapsaah khani næfraksien ye Yesu, mine nipianehua Gris khapsaah, mine namæ Gris khapsaah min.

¹³ Mærig nipig namæ Isrel apa Tesalonaeka kimisærig mæ Pol ramni-ærhav min nægkiarinen kape Kughen apa Berea, khaue min aikin, misævi niehmaa kape namæ Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktakun æmæ, næmæhuak minæ kisher-pæn kin Pol rivæn min apa ye nikar tahik. Mærig Saelas mine Timoti kiwaræ hanæ apa Berea. ¹⁵ Mærig narmamæ yamæ mine kimnhakir Pol mhavæn miseriaji æmæ Atens mharerig, mhauæ min Berea, mhavæn tuk Saelas mine Timoti mhavæhsi-pæn nægkiarinen kimi æriu mæ tukwhai miren miræuæ mwæm Pol.

Pol rivæn apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramaræ apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mæ iriu tikravæn min mwæm. Ramærig rahah pik meinai ræm mæ yerkwana a, nanmi kughen eikua minæ khapsaah. ¹⁷ Ror pæn, in rimavæn ye nakwai nimæ kape nofuginien kape namæ Isrel, kini iriæ namæ Isrel, mine namæ Gris yamæ mine kamhasiaï Kughen, khani min nægkiarinen ripsaah. Kini nipig minæ fam, Pol ramvæn min ye kwænmihaan kape maket, mamægkiar kimi narmamæ kasækwætæ aikin. ¹⁸ Kini namæ Gris tiksîn, kamni kimæ Epikiurien mine Sitok*, iriæ næmhajoun minæ. Khaue misægkiar min iriæ Pol, mamharpæhu æriæ minæ. Iriæ tiksîn kamhani mhamæ, “Kwæn e rimiræh æmæ nægkiarinen apa ye swatuk, mamua. !Keinein mæ ramni naha apa!” Mærig narmamæ tiksîn kimnhani mhamæ, “Kimawæ yaksærig yakhamæ in ramni kughen piræ pisin pisin minæ.” Kamhani mæknæ meinai Pol ramægkiar kin Yesu, mamni mima, “In rimamhæ, mærig Kughen rimnor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriæ kisokran kin Pol mæ tukruæ marer ye nimri namehua minæ kapæriæ. Iriæ kasækwætæ ye takwar a Areopagus. Kini namehua khani-pæn tukun mhamæ, “Kimawæ yaksorkæikei mæ jakharkun nægkiarinen vi yame ik nakamni-ærhav. ²⁰ Nægkiarinen kafam yame nakamni kimawæ yaksærig ror pisin. Yaksorkæikei mæ jakharkun nipran.” ²¹ Kamhani mæknæ meinai nipig m-fam namæ Atens, mine namæ tanæ pisin minæ min aikin kasækwætæ masætærig kin nærigien vi pisin masægkiar mamharpæhu æriæ minæ.

²² Kini Pol rærer ye nimri namehua minæ a mima, “Namæ Atens. Yækæm yakirkun mæ kimiaæ nakhasikai tuk næhuakien kapæmiæ. ²³ Nipig yakameriwæk mamætamæ imæmiæ ikin, mamæm narimnar kape næhuakien kapæmiæ. Kini yaknæm ta kapier imærhakæ kirik yame kimirai nægkiarinen aikin kimæ, ‘In e kwænman kape næhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mærig kughen yame kimiaæ nakhamæ nakseinein, yo jakni-ærhav In tuk æmia. ²⁴ Kughen

17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

17:17: Wok 18:19

* 17:18: Epikiurien minæ khamæ narimnar yame ror yermamæ

kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvæ. Mærig Sitok minæ khamæ rhuvæ tukmæ yermamæ kirik riphæ nærigien nagienien uæ næmhæyen yerkin.

e In e rimnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhəvhirəkin. ²⁵ To In rəpəh nəkwakwəyən kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhəvəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rimnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərhə-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimni nipiɡ yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarə-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyən isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mīmə, ‘Kitawə kasətigə əmə ye Kughen tuk nimraghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimiə kirik ramni nipe kirik mamni mīmə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to kharəpə nħaniyən mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhəvhirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khəpəh nħarkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyən kapəriə in nar arnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mīmə, ‘Kimiə fam taksarə ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rirərhəu ta nipiɡ yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpən ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpən In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyən kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyən, kini tiksın kasarə iran; mərig tiksın khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nipiɡ kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.” ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovın kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirəuə mwarə Korin. Kirəpəh narəyən aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nīmə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivə-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nipiɡ a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirəuə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nīmə tapolen, kini masəkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpən. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəriə atuk. Yəknor infamien irəmia. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” ⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nīmə kafan ipəkə tuk nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmərəhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mīmə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mīpəh narpnapiɡien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahayen ik, meinai narmamə kafak minə khapsaah ye yerkwanu e.” ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhəjoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye n̄ipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. K̄ini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkin Pol mhakir mhavən ye kot. ¹³ K̄ini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmawə.”

¹⁴⁻¹⁵ K̄ini Pol natukrəgkiar, m̄erig Galio r̄ini-pən tuk əriə m̄imə, “Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apn̄apig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmia. M̄erig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag m̄inə mine narimnar m̄inə ye narəyen kapəmia. Raməm̄ir əmə irəm̄iə mə takhani misərəhu huva.” ¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot. ¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiks̄in kisasar mharaptərəkin yemehua kape n̄imə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye n̄imri narmamə. K̄ini Galio rəm, r̄ipəh n̄ini-əhuyen əriə.

Pol r̄im̄irerig m̄in muə Antiok apa Siria

¹⁸ K̄ini Pol rimnarə n̄ipig r̄ipsaah apa Korin iriə nəməhuak m̄inə. Kwasig ikin, r̄im̄ipəh əriə məsok pirə, m̄ivən ye Kengkria. Aikin, məkis n̄ikwənən meinai in apa kupan rimnatuakəm tuk n̄akisien n̄ikwənən meriaji n̄ipig kape n̄əspirien, k̄ini n̄ipig kape n̄əspirien ruauə ta muavən. K̄ini Pol r̄ivən ye rao kirik aikin a m̄iviriə ipakə tuk Siria. K̄ini Akwila mine Prisila kirakwasig m̄in kin in. ¹⁹ Krh̄ivən m̄irheriaji rukwanu a Efesas, m̄irh̄ivhiak. K̄ini Pol r̄əta ir̄əriu m̄ivən ye n̄əkwai n̄imə kape nofuginien kape nəmə Isrel, m̄əm əriə, kisəgkiar pik. ²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə m̄in ror tu iriə m̄in. M̄erig rimn̄əpəh. ²¹ M̄erig n̄ipig rinamvən, m̄ini-pən tuk əriə m̄imə, “Tukmə Kughen rimə jakr̄erig-pə m̄in, yo jakr̄erig-pə m̄in m̄əm əmia.” M̄ivən m̄in ye rao kirik, m̄itərhav Efesas.

²² K̄ini Pol rimavən m̄ivhiak m̄ivən Sisaria. M̄eriwək m̄ivhiak m̄ivən m̄əm nəməhuak m̄inə apa Jerusalem. Kwasig ikin, r̄irerig m̄in muə Antiok. ²³ Marə m̄in Antiok ror tu. K̄ini m̄itərhav m̄in m̄eriwək m̄ivən m̄itərhav-pən Galesia mine Frijia. Mam̄erip tim tim narmamə kape Yesu m̄inə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye n̄ipig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. N̄irkunien kafan rehua; k̄ini m̄irkun m̄in Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. N̄ipig m-fam nap ramuək yerkin tuk n̄ini-ərhavyen n̄əgkiarien kape Kughen. K̄ini n̄əgkiarien kafan ye n̄ikarin kape Yesu ratuatuk. (M̄erig in rim̄irkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rimnor kupən). ²⁶ K̄ini in ramətəgah kin n̄əvhagien kimi narmamə ye n̄əkwai n̄imə kape nofuginien kape nəmə Isrel. K̄ini Prisila mine Akwila kirauə mawatarig kin in. K̄ini ai, m̄irakir in m̄irh̄ivən im̄əriə ikin. K̄ini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə m̄in Swatuk kape Kughen k̄imin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. K̄ini nəməhuak m̄inə kimisasitu iran, mharai n̄əkwəkwə kirik r̄ivən kimi narmamə kape Yesu m̄inə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rimauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen r̄ivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani n̄əfrakisien iran. Apolos ramasitu ir̄əriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen m̄imə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye n̄imri narmamə, k̄ini n̄əgkiarien kafan rapita n̄əgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol r̄irerig m̄in muə Efesas

¹ N̄ipig Apolos raməm̄ir hanə apa Korin, Pol r̄əri swatuk fiak, muə Efesas, m̄əm narmamə tiks̄in aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə m̄imə, “?Rhawor? ?N̄ipig n̄imnhani n̄əfrakisien ye Yesu, mamhavəh m̄in Nanm̄in kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “K̄imawə yakhapəh hanə nis̄erigien mə nar kirik e, Nanm̄in kape Kughen.”

³ K̄ini Pol raiyoh-pən əriə m̄imə, “?M̄erig kimiə n̄imishawor pən iran mine misor baptaes?”

K̄ini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnor.”

⁴ K̄ini Pol r̄ini-pən tuk əriə m̄imə, “Baptaes yame Jon Baptaes rimnor, in rimnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye n̄erigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. M̄erig Jon Baptaes rimnamni-ərhav m̄imə narmamə tukasəkeikei mhani n̄əfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.” ⁵ Kis̄erig n̄əgkiarien a, kisasar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, k̄ini Pol r̄ərəhu-pən kwerm̄in ye kapəriə kape, k̄ini Nanm̄in Rhakə rimn̄eiwayiu ir̄əriə. K̄ini iriə kasəgkiar ye n̄əgkiarien kape tana p̄isin p̄isin m̄inə, mamhani-ərhav n̄əgkiarien yame Kughen rim̄ivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

* 18:12: Akaea in kwənghan kirik apa Gris.

18:18: Nam 6:18; Wok 21:24

18:28: Wok 9:22

19:1: 1 Kor

3:6 19:2: Wok 8:16

19:4: Mat 3:11

19:6: Wok 8:17; Wok 10:44,46

⁸ Paul rarə aikin meriajə makua kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavən Nəgkiarĭen Huva. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın. ⁹ Mərig narmamə tiksın, kapariə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfraksien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nıpig fam kimnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kirik kamni kimə, “Tiranəs” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rimnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarĭen kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhəpik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksata!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nıpig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mımə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ? Mərig kimiə nıpa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməri iran rhəkimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən. ¹⁷ Nıpig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisəriy nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə minə kamhani nəfraksien ye Yesu kisərər mhani-ərhav pən tavhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhəpik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu. *) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarĭen kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnarig yerkin mımə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nıpig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik raməro aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovın eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mımə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasahuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarĭen kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuayen kape Atemis ruə mor nar arnapig kin. Ipəkə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarĭen kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸ Kisəriy nəgkiarĭen a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “! Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkĭen yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənman kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarĭen misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

19:11: Wok 14:3   **19:12:** Wok 5:15   **19:17:** Wok 5:11   * **19:19:** Gris rıpah niniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nıpig kirikianə.   **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13   **19:23:** 2 Kor 1:8   † **19:24:** Silva in ramhen kin aean. Nimrin rhaktə pik.   **19:29:** Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

³² Narmamə kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavan aikin. ³³ Kını nəmə Isrel tiksın kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimiria. Kını narmamə tiksın ye kwheın a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rərəer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rīvəh aoa kiraru, mhama, “! Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpırig pik!”

³⁵ Kını yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mımə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kını narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhaka kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to rıpəh niniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nımisərip kwərə mir eikin e, mərig iriū kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, mirıpəh nırəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Nemetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik rıpəh nəmhenien, kharkun nhavəniyen ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriə. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə tikvəh min ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towei. Kını kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nıpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarien a, mətapig kin nəgkiarien, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rıvən apa Masedonia mine Gris

¹ Kını nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərınyuen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kını rəvhag kimi əriə. Kını ai maowıə kin əriə, kını mıtərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ² Mıtərhav ye kwənmhan a, kını maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarien rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rımə natukrivən ye rao kirik mırerig-pə min Siria, mərig əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kını rarer min ye nərigien kafan kını məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rimavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Mərig kimawə yaksəmır misor nəviginien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavırə miseriaji nıpig kirkirip, kını yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mımragh min

⁷ Kını ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kını Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpig əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yımisəkwtə ikin yerpırig pik. Kiruk laet rıpsaah aikin. ⁹ Kını pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rıvəh Yutikas. Kını rapir yeru, mımır misi-faktə ye kwənmhan yerpırig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmır-pən iran. † Məker-pən iran, mımə, “Rikimə tukrıpəh nəpouyen. †Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kını iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikirirə ragien pik meinai in ramragh əmə. Kını kharerig min mishaktə mhavən min apa yerpırig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kını Pol rımnəgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kını mətə min irəriə.

Pol ramaowıə kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavırə mhavən apa Asos. Yakhamaə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mıtərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavırə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavırə mhavən masəmır iriə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavırə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rımini-ta mə jakhapəh nisərierien apa Efesas meinai rıpəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki.

* **20:9:** Nhag e “Yutikas” nıpran rımə “laki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22.

In rimnarkut mæ jakshai miren mhau Jerusalem kwasig ikin ror nipig kape næviginien ehua e kamni kimæ “Pentekos.”

¹⁷ Nipig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pæn nægkiarrien apa Efesas mokræn kin elda minæ kape nimahuak mæ tukhauæ misæm. ¹⁸ Khatærhav-pæ, rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Kafak narmamæ minæ. Kimiæ nakwæsæm ta norien kafak nipig kimnisaræ kitawæ-mkimia. Ririkakun ye nipig yimauæ Tarki, ¹⁹ yakamor yo mæ yo yor atua kin kape Yesu Yermaru. Mæ rikik reiwaiyu nipig fam. Nipig m-fam yakamasæk tuk æmia. Yakamæm ræuten pawk meinai namæ Isrel kisarkut mæ tukshopni yo, ²⁰ mærig yakpæh nipæhyen nasituyen iramæ. Mamæwhag ye nimir narmamæ, mine ye nækwai nimæ minæ. ²¹ Mamni-ærhav-pæn tuk næmæ Isrel mine næmæ tanæ pisin pisin minæ mæ tukasækeikei misarar ye nærigien kapæriæ tuk tævhagæ has, mhauæ tuk Kughen, mishatætæ ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktækun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mæ jakvæn apa Jerusalem. Yakpæh nirkunien mæ naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianæ æmæ yakirkun. Yerkwanu yamæ mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mæ tukmæ yakvæn aikin a, jakaræ ye nahasien, kini tukpivæhsi-pæn yo ye kalabus. ²⁴ Mærig yakmæ nimraghien kafak in nar apnapig æmæ. Yakorkeikei mæ jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivæhsi-pæ mæ jakor tuk nini-ærhavyen Nægkiarrien Huvæ ye nihuvæyen kape Kughen.

²⁵ “Sæm-ru, yakwirkun ta mæ kimiæ m-fam yamæ mine yakmauræ mæm æmia mævsao kin narmaruyen kape Kughen kimi æmia, to nakhapæh min nisæmien yo tuk nipig kirik. ²⁶ Ror pæn, taktækun, yakamni-ærhav mæ tukmæ yermamæ kirik rimhæ mivæn ye nap ehua, pæh nien mæ yo yimneighan kin mæ tukrivæn†. ²⁷ Meinai yo yakpæh næpæhyen nini-ærhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasærig æmia mine narmamæ yamæ mine Nanmin kape Kughen rimnææhu-pæn æriæ ye kwermimæ. Takasarfa huvæ tuk næmæhuak kape Kughen ræmhen kin yermamæ kape narha-huvæyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivæh æriæ kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwirkun ta mæ jakata iræmia, kini ai narmamæ yamæ mine kisæmhen kin kuri aparu minæ tukhauæ tuk æmia misæs æmia - sipsip minæ kape Kughen. ³⁰ Kini kimiæ tiksins tukhauæ mhaukrekin næfrakisien mæ tukhavi-ta narmamæ kape Yesu minæ khakwasig kin æriæ. ³¹ ! Ror pæn, takasækeikei masærig æmia! Rikimiæ tukramæsik mæ ye newk kisisar, yimipæh næpæhyen norien kwirig kimi æmia yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasæk tuk æmia.

³² “Kini taktækun ai, yakamææhu-pæn æmia ye kwermi Kughen; rikimiæ tukramæsik nægkiarrien kin nihuvæyen kafan. Nægkiarrien a ror æmia nakhaskai mavæhsi-pæn nihuvæyen kimi narmamæ kape Kughen minæ fam. ³³ Ririk ripæh nækræhyen kin nautæ uæ neipæn kape yermamæ pisin. ³⁴ Kimiæ nakwænharkun ta mæ yo pisin æmæ yakamæmnhawæ tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamæ minæ yaksækwakwæ kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhæjoun æmia kin mæ takasækeikei misor wok mhavæh mane tuk nasituyen ye yavæn has minæ. Rikitawæ tukramæsik nægkiarrien yame Yesu Yermaru rimini mimæ, ‘Nivæhsi-pæniæn rapita nivæhyen.’”

³⁶ Pol rægkiar fam, kasænimkur misæhuak. ³⁷ Kini iriæ misasæk pik misæker-pæn ye Pol masækei kimin misaowia kin. ³⁸ Khakwasig kin misæriwæk mhavæn miseriaji a rao ikin. Rikiriæ rarkwæpir mhawor Pol rimini mæ iriæ tukhapæh min nisæmien in tuk nipig kirik.

21

Pol rimæ tukrivæn Jerusalem

¹ Yimisaowia-ta kin æriæ, mhavæn ye rao mhaviræ mhavæn atuatur apa ye tanæ kirik kamni kimæ Kos. Kæni rikwamer kin, yakhaviræ mhavæn ye tanæ kirik kamni kimæ Roj. Mhatærhav min aikin, mhauæ min mhavhiak ye tanæ kirik kamni kimæ Patara. ² Aikin misæm rao kirik rimæ tukrivæn apa Fonisia. Yaksat-pæn iran mhatærhav min. ³ Mhaviræ misæm min tanæ ehua kirik kamni kimæ Saepas, mhakurao pihui. Mhaviræ mamhævæn Siria. Mhavhiak apa Tæa mæ tukpik-ta narimnar ye nækwai rao a. ⁴ Yaksaræ aikin mhavæn, misæm narmamæ tiksins kape Yesu, misaræ kimawæ miriæ miseriaji næhuakien kirikianæ. Kini Nanmin kape Kughen rægkiar kimi æriæ mæ tukhavæn misor kwirig kimi Pol mæ tukripæh nivænien apa Jerusalem. ⁵ Yaksaræ miseriaji næhuakien kirikianæ ror infamien, yakhatærhav mharpin mamhævæn. Kini narmamæ minæ aikin kape Yesu mine kapæriæ narmamæ minæ kamhakwasig kin æmawæ mhauæ ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksænimkur misæhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin æmawæ minæ. Yakhavæn min ye rao a; kini iriæ kharerig-pæ imæriæ ikin.

20:17: Wok 18:21   **20:18:** Wok 18:19—19:10   **20:23:** Wok 9:16; 21:11   **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7

† **20:26:** Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmæ Kughen rivæhsi-pæn narpinien kimi æmia, mærig kapæmiæ atuk.”   **20:28:**

1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4   **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12   **20:31:** 1 Tes 2:11   **20:34:** 1 Kor 9:11-12   **20:34:** Wok

18:3; 1 Tes 2:9   **21:4:** Wok 20:23

7 Kini rao ritêrhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmîr kimawə miriə nîpîg kirikianə. 8 Kəni rikwamer kin, yakhatêrhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen minî-êrhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə minə kasasitu ye aposol minə.* 9 Kafan nîpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

10 Yaksarə aikin nîpîg tiksîn, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. 11 Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermîn minə nihun kin, mîmə, “Nanmin kape Kughen ramni mîmə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel minə apa Jerusalem tukşærkis-ətarəkin in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

12 Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. 13 Mərig Pol rimə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpir. Mərig, səmru, yakpəh niginiyen tuk nivənien ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

14 Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nîpəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

15 Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nîtarhavyen məriwək mhauə Jerusalem. 16 Nəmə Sisaria tiksîn kape Yesu minə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Səepras kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rimnəkupən mikwasig kin Yesu. Yaksəpir ye nəkwai nimə kafan.

Pol rîvən Jerusalem

17 Yakhavən mhatêrhav-pən Jerusalem, nəməhuak minə kisəm əmawə, rikiriə ragien. 18 Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda minə kape nîməhuak kasəmîr min aikin. 19 Pol rərer minî vi vi əriə kini məvsao kin narimnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rimnor kimi nəmə tanə pisin pisin minə.

20 Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen lipsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam min khaskai tuk nîraptərəkin-tim-tim-ien loa kape Moses. 21 Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhəjoun nəmə Isrel yamə minə kasarə ye tanə pisin pisin mə tukşəpəh loa kape Moses. Masərig min mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsîg-pənien nîpîkwarien kapəriə minə. Kini mhapəh nharaptərəkinien narəyen kape nəmə Isrel. 22 Iriə tukşərig mə nakuaə ta. ? Tukshawor-pən iran minə?

23 Rhuvo mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmîre ikin e kwəharpen ta nətərigien kirik kapəriə kimi Kughen.‡ 24 Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mivəh nimri nar miragh minə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nikwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kirkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, nekwayen fam. 25 Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pisin pisin minə e yamə minə kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwasher-pən ta nəkwəkəwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəviginiyen yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh nisənien nîta. Mhapəh nisənien nar miragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawin raməmîr hanə ye nîpran. Mhapəh nisorhaspən-ien kimi nîpirəovin.”§

26 Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tukSOR apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rîvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen minî-əsah-pən ye nîpîg yame tukSOR infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukrivaan əru atəu kin kapəriə narmiragh minə.

Nəmə Isrel kharaptərəkin Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

27 İpakə nîpîg seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksîn yamə minə kimnhatêrhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisarar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkin in 28 misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikin minə mamhəjoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiəiyen loa kape Moses minə Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksîn mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə

* 21:8: Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7. 21:10: Wok 11:28 † 21:11: Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet minə kupən, mor drama kirik yame ror nuhpikiniyen, kini ai, mhoprəi-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mine Aes 20:2-4. 21:13: Wok 20:24 21:19: Wok 15:12 21:20: Wok 15:1,5 ‡ 21:23: Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rimnor ye Wok 18:18. 21:24: Nam 6:1-20; Wok 18:18 § 21:25: Nakwəkəwə kimnharai raməmîr ye Wok 15:23-29. 21:26: 1 Kor 9:20

kasor kwənmmhan rhakə e ramənkimik.*²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarĭen a ror nəmə Jerusalem kisasar misaiyu mhauə mharaptərəkĭn Pol, mhaukəkĭn mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikĭn, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norĭen hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapərĭa, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptərəkĭn in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mĭmə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksin kamhani nar kirik; kini tiksin kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael rĭpəh nəmĭen nəfrakisĭen. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misərĭiwək, ipakə əmə kiserĭaij kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmĭen kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mĭmə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mĭmə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun nĭniyen nəgkiarĭen kape nəmə Giris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikĭn mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rĭni-pən tukun mĭmə, “Nĭkam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərər aikĭn, mĭni-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarĭen kape nəmə Isrel mĭmə,

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərĭgien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarĭen atuatak kapərĭa, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajouŋ yo ye Loa kape rĭptawə minə mə jakərĭ-pən atuatak. Kini ye nĭpig ai yimnəsanĭn tuk norĭen narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasərĭ-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkĭn narman mine nĭpĭraovĭn maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarĭen e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharukun nhaniyen mə nəfrakisĭen; meinai nĭpig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkəwə kirik mhamə jakvəh mĭvən apa Damaskes mĭvəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikĭn mə yakuaə mə jakraptərəkĭn narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nĭpig a, yimnamərĭ-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwəiha, taktəkun əmə, yimnə nĭkhakĭen rĭsi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmĭr meiwaiyu, kini mərig nəgkiarĭen kirik rĭmini-pə tuk yo mĭmə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikĭn kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mĭmə, ‘Yermaru. ?Ik pə en?’ Kini In rĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nĭkhakĭen a, mərig khapəh nĭsərĭgien nəgkiarĭen kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mĭmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rĭni-pə tuk yo mĭmə, ‘Hekĭnter, mĭvən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹ “Nĭkhakĭen a rĭmnəsia-pen pik nĭmrik, mor nĭmrik rĭpis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikĭn a, kwən kirik aikĭn nhagin e Ananaes. In ramərĭ-pən huə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikĭn kamhasĭaij pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mĭmə, ‘Piak Sol, !Nĭmrik tukrhuvə mĭn!’ Ye nĭpig əmə mĭn ai, nĭmrik rĭmahuvə mĭn. Kini yakəm in.

* **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nĭen mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənĭen ye nĭmə ehuə kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4 † **21:36:** Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. **21:38:** Wok 5:36-37 **22:3:** Wok 5:34 **22:4:** Wok 8:3 * **22:11:** Kamavsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5.

¹⁴ “Kini in rīmā, ‘Kughen kape kaha minā kapətawə In rīmīrpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takam Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mīni-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimməm mamərig. ¹⁶ Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mīpəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakməreriġ-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kīrik. ¹⁸ Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yimīni-pən tukun mīmə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimmamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkīn narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə. ²⁰ Kini nīpīġ kimmarkwhopni kwən a Steven, nitawin rayu meinai in ramn-iarhav Ik, məriġ yo min yimmamərər kīmawə miriə, kini rikik rimmnagien tukun. Kini yo yimmamarha huvə tuk sot kape narmamə kīmisarkwhopni in.’

²¹ “Məriġ Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘Təkvən. Yo yakamher-pən kīn ik isok mə təkvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’ †

Nəmə Jerusalem kimmhamə tukshopni Pol

²² Kini narmamə aikin kisətəriġ huvə kīn nəgkiarien kape Pol mhavən miseraiġi nəgkiarien infamien kafan. Məriġ kisəriġ nəgkiarien a, kisokrən ehuaə mhama, ‘!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.’

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kīn sot kapəriə misərəsuun kīn nimokrur. ²⁴ Kini yemehua kape mobael kape nəmə Rom rīmīni-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mīni-pən tuk əriə mə tukserkis-ərkis Pol mə in tukrīni-ərhav mīmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərəkīn hanə in, mə tukserkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehua kape mobael kīrik yame ramərər ipakə mīmə, ‘!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərki-ərkis yemə Rom kīrik yame kīpəh hanə nəmien mə in rimmor nar has kīrik.’

²⁶ Yamehua a kape mobael rəriġ nəgkiarien a, mivən mīni-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmə, ‘!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatuk.’

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, ‘!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?’

Kini Pol reighan kīn.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mīmə, ‘? Rhawor? Yo yimmərok mane ehuaə tuk neighanien kīn yo mə jakuaə yo yemə Rom.’

Məriġ Pol rini mīmə, ‘Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.’

²⁹ Taktakun əmə mobael yamə mine kasərər matuk mə tukhauh Pol, kisakur kīn, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, mīġin pik meinai in ruarkwəji-ta Pol kīn jen.

Pol ramərər ye nimri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kīn, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrəriġ atuatuk mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarien kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kīrikianə. Kīrisin-ta jen yame kīmirkwəji Pol kīn, kīkīr, kavən kəriġ in ramərər ye nimri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mīmə, ‘Yo minə tiksin. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriġi-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatuk kape Kughen ye nimri Kughen.’ ² Pol rəġkiar məknakin, kini hae pris e Ananaes rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərər ipakə tuk Pol mə tukəsəsik nəkwən. ³ Məriġ Pol rīmīni-pən tukun mīmə, ‘Nikam. Ik yarpəkao kīrik; * Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkīr yo ye Loa kapətawə, məriġ nīmīni mə kīrik tukrəsik yo, naknakapīr ta Loa en!’

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərər ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhama, ‘!Eh! Takpəh nəġkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.’

⁵ Kini Pol rīmə, ‘Yo minə tiksin. Yakīrkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, ‘Təkhapəh nisəġkiar-has-pənien kimi yermaru kapamīə;’ (Eks 22:28) məriġ yimīpəh nīrkunien mə kwən a in hae pris.’ ⁶ Kini Pol rəm əriə mīrkun mə iriə tiksin Sadusi minə,

22:18: Wok 9:29-30   **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11   † **22:21:** Kīrai narimnar e ye Wok 7:54-8:1.   **22:25:** Wok 16:37   **22:29:** Wok 16:38   **23:2:** Jon 18:22-23   * **23:3:** Nəġkiarien kape Gris ramni mə Pol rīmīni-pən tuk hae pris a Ananaes mīmə, ‘Ik nəkəmhen kīn kapier kimməspir-ta məriġ rəmkiimik hanə.’ Məriġ nīprai nəġkiarien a rīmə, ‘Ik yarpəkao kīrik.’   **23:3:** Mat 23:27

kini tiksın Farisi mīnə, rokrən ehuə kin əriə mīmə, “Yo mīnə tiksın. Yo Farisi kirik. Kini rīmīk mīnə rīpīk mīnə, iriə Farisi mīnə mīn. Mərig kamərip yo e ye nīmri mīrh meinai yakamni nəfraksien mə Kughen tukror narmamə yamə mīnə kwənhamhə, tukhamragh mīn.”

⁷ Pol rəgkiar məkna kin, taktəkun əmə Farisi mīnə mīnə Sadusi mīnə kasotgoh kimi əriə mīnə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi mīnə khamə narmamə yamə mīnə kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mīnien. Iriə mhamə agelə rīrkək mīnə nanmīn rīrkək. Mərig Farisi mīnə kamhani mə nar misir a, irisir nəfraksien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mīnə iriə Farisi mīnə, kīmişekimter mhani skai mhamə, “Kīmawə yakhapəh nisəmīen mə kwən e rīmmor nar kirik yamə rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmīn uə agelə kirik rīmauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə mīnə. Yermaru a kape mobael rəm rīkin rīmnəsīk mə narmamə tukšəpīk Pol, kini rīni-pən tuk mobael mīnə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerīg mhauh mīn imei mobael mīnə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru rītarhəv-pə tuk Pol mīni-pən tukun mīmə, “Pol. Takpəh nīgīnien. Nakwəni-ərhəv ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mīvən apa Rom mor mīn məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rīkwamer kin, nəmə Isrel tiksın kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tukšəpəh nəvīgīnien mīnə nīmīnien, miseriaji nīpig yamə tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mīnə kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris mīnə mīnə nəmehuə mīnə kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəvīgīnien miseriaji nīpig yamə jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kīmīə mīnə narmamə kape kaonsel mīnə takshəp-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael mīnə misaiyoh pən in mə tukrīkir Pol muə pəh rərer mīn ye nīmrimīə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu mīn Pol. Pəh kīmawə jakasəmīr ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rīmnərig nəvsaoyen kin, rarar mīvən imei mobael mīnə mīni-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mīni-pən tukun maməkeikei kīmīn mīmə, “Takīkir pīkwarien e mīvən kimi yermaru kape mobael mīnə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrīni-ərhəv-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rīkir pīkwarien a mīvən kimi yermaru kape mobael mīnə. Kini mīmə, “Kwən e Pol, yamə raməmīr ye kalabus, rīmnaiyoh yo mə jakīkir pīkwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrīni-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pīkwarien a mīravən iriū pīsīn əmə. Kini raiyoh-pən mīmə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rīmə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwamīr, kisaiyoh-pre ik mə ik takīkir Pol mīvən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə tukšəm əpu mīn Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwariə, meinai iriə tiksın, rapita foti, kaserkwaig ye nīkar swatuk mamhawhīn mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tukšəpəh nəvīgīnien mīnə nīmīnien miseriaji nīpig yamə tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kini yermaru kape mobael a rīmmor kwirīg kimi pīkwarien a mīni-pən tukun mīmə, “Takpəh nīni-ərhəvyen tuk narmamə mə ik nīmīni-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuə kape mobael mīnə a rokrən kin yamehuə kafan kiraru mīni-pən tuk əriū mīmə, “Kīmīrū takravan mwəfugin nukwao kirik kape mobael mīnə. Mobael yamə mīnə kaseriwək əmə, iriə fam 200; mīnə mobael kape kwənhao mīnə iriə fam 200, mīnə mobael yamə mīnə kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpənə tuk nīvənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyū. ²⁴ Misor apnəpənə ye hos tiksın kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rīrai nəkwəkə kirik mīvəhsi-pən kimi yamehuə mīr a mīravən kimi gavman a. Nəkwəkə a ramni mīmə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuə” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkə e raurə kīmīk.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənnharəptərəkīn ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yīmnərig nəvsaoyen kin mə in yemə Rom atuətuk, kini yīmnəhvən kīmawə kafak mobael mīnə mharəhsi-ta in tuk əriə mhəvəh mīragh in. ²⁸ Yakmīmə jakəm-ru mə rhawor e kamhani

hah in. Kini yo yimäkir mivän ye kaonsel kapëria. ²⁹ Mäm mä in rimipah norien nar hah kirik yame to rimhä tukun, uä yame tukvähsi-pän in tukun ye kalabus. Kasägkiar-ägkiar ämä tuk naräyen kapëria. ³⁰ Märig kwasiq ikin, yimmnärig nëvsaoyen kin mä nämä Isrel kamharai mhun mä tukshopni in, mäkkeikin, yimmher-pre kin kimik. Kini mini-pän tuk tikmir minä kafan mä tukhauä mhani kapëria närigien tuk ik.

In ämä e nägkiarien kafak.

³¹ Mäkkeikin, mobael minä kasor näkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavän miseriaji yerkwanu kirik kamni kimä Antipatris. ³² Kani rikwamer kin, mobael minä yamä mine kisaiyu ye hos iriä pisin ämä khakir in mhavän. Märig mobael minä tiksın kharerig mamhavän imäria ikin. ³³ Kini iriä a khakir in mhavän apa Sisaria, kini mhavähsi-pän näkwäkwä a kimi gavman a Filiks, kini misärähu-pän Pol ye kwermän. ³⁴ Gavman a rävhëikin näkwäkwä a maiyoh-pän Pol mimä, “?Ik yemä hiä?” Nipig rärig mä Pol rimatärhav a Silisia, ³⁵ rini-pän mimä, “Päh khawhin tikmir minä kafam tukhauä eikin e, kini en, jakärig kafam, mäkir.” Kini mini-pän tuk kafan mobael minä mä tukhavähsi-pän Pol ye nimä kape gavman kamni kimä, “Nimä ehua kape King Herod.” Mharaptäräkin in apaikin.

24

Pol rimnärer ye nimri Filiks

¹ Nipig kirikirip ruä mivän, kini hae pris a, Ananias, räsok prah iriä namehua minä tiksın kape nämä Isrel, mine loa kirik nhagin e Tetalas, khauä Sisaria. Khauä, mhatärhav-pä, misärer ye nimri gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokrän kin Pol rivän imä, kini kwän ai Tetalas ramni hah pän Pol kimi Filiks, mamni mimä, “Filiks, ik yamehua äfrah. Ik nakamkir tanä kapätawä ye nirkunien huvä kafam, ror pän kitawä kisarä ye nämarinuyen ror tu. Ik nakamärähu atuatur nämrighien eikin e. ³ Nipig fam, narmamä m-fam rikiriä ramagien tuk ik, masägnägin ik. ⁴ Yakpäh norkeikeiyen mä jakorih pik ik, jakägkiar kaskä ämä, nakätärig kin. ⁵ Kimawä yakwäsäm ta mä kwän a Pol in yemä has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkuro ye tanä minä, mamor nämä Isrel minä kasotgoh kimi äria minä. In yamehua kirik kape nähuakien eikua e kape yemä Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkt mä tukror Nimä Ehua kape Kughen rämkimik ye nimri Kughen. Mäkkeikin, kimawä yakharaptäräkin. ⁷ Märig yamehua kape mobael minä e Lusias, rimivähsi-ta ye kwermimawä. Mher-pä kin nägkiarien kimi tikmir minä kafan mä tukhauä masäm ik.* ⁸ Kini tukmä nakaiyoh-pän Pol kin norien kafan, takäm mä nägkiarien kapamawä näfrakis.”

⁹ Mäkkeikin nämä Isrel kamharpin nägkiarien a, mamhani mhämä, “Nägkiarien a in näfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a räwhan kapän kapä kin Pol mä tukrögkiar. Kini Pol rimä, “Yamehua. Yakirkun huvä mä newk ripsaah ruauä muavän ta, nakamäkir nämä eikin e. Ror pän, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar ämä tuk ik tuk nämien mä nipig twelef e ruauä muavän ta, yimmhaktä fiak mivän Jerusalem mä jakähuaq. ¹² Nämä Isrel a khapäh nisämien mä yakamotgoh kimawä narmamä tiksın ye näkwai Nimä Ehua kape Kughen. Mhapäh nisämien mä yo yakamävi niehmaa kape narmamä ye näkwai nim kape nofuginien minä kape nämä Isrel mine yerkwanu minä. ¹³ Kini khapäh nishajoun-atuaturkin kimik mä nägkiarien yame kamni irak ai taktäkun in näfrakisien, meinai in neikwäyen. ¹⁴ Märig yo yakamni-pre tuk ik mä, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nämä Isrel kamhani mä in nähuakien eikua, märig yakamähuaq äfrah kimi Kughen kape kaha minä kapämawä. Kini yakamni näfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minä fam min. ¹⁵ Kini yakamärähu-pän närigien kafak kimi Kughen rämhän kin yame nämä eikin e rikiriä ramäsik, mä Kughen tukror narmamä yamä mine kwänhämha-ta, tukhamragh min - iriä yamä mine kisatuaturkin mine yamä mine khapäh nisatuaturkin. ¹⁶ Ror pän, nipig m-fam yakamarkt tuk norien narimnar yame ratuatur ye nimri Kughen mine narmamä.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauä muavän ta, yakuauä e Jerusalem, miväh mane mä jakvähsi-pän kimi yavän has minä, miväh min nimri nar miragh minä kape sakrefaes. ¹⁸ Nämä Isrel e kimmhauä misäm yo yakamämär hanä ye Nimä Ehua kape Kughen, mamor sakrefaes tuk näspirien. Narmamä khapäh nhapsaahyen kimawä miria; notgohyen rirkäk. ¹⁹ Ye nipig a, nämä Isrel tiksın yame kimmhätärhav Tarki masämär ye näkwai Nimä Ehua kape Kughen. Kini tukmä kimä tukni hah yo, iriä atuatur ämä tukasäkeikei mhauä mhani-pre nägkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uä rhuvä mä narmamä minä e tukhani-ärhav-pre naha nhagin rahas yame kimisäm irak ye nipig yame yimmärer ye nimri kaonsel. ²¹ Nägkiarien kirik rirkäk irak, nar kirikianä ämä: Yimmärer yerkiria mökrapomh mimä, “Kamäräp yo ye nimri mirh meinai

23:28: Wok 22:30   **23:30:** Wok 23:16-23; 24:1-9   **24:5:** Wok 17:6   **24:6:** Wok 21:28-30   * **24:7:** Keinein mä Luk rimirai v. 7 uä yarmä rimirai, meinai ves 7 rirkäk ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.   **24:15:** Jon 5:28-29

24:18: Wok 21:17-28

yakamni nafrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə ta, tukhamragh min.’ ”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətəpig kin nəkwətəyən mīmə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias rua, kini en, yo jakəkir.” ²³ Kini marar mīni-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mīmə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in mīnə tiksin pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwakwə kin.”

²⁴ Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovın kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyən ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyən yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kini mīmə, “! Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən mīn kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kīmin, pəh tukririsin in, ror pəh, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu mīn.

²⁷ Newk kīraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhakta mivəh tamhekin. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in rīpəh Pol raməmīr ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rīmini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nīmri Sisa

¹ Festas rīmivəh tamhek Filiks, kini nipig kisīsər ruə mivən, kini Festas rītarhav Sisaria mivən Jerusalem. ² İkin a, jif pris mīnə mine namehuə mīnə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu iriəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kīmnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmīr ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rīmə, “Pol raməmīr ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuku, yakrərig mivən apaikīn. ⁵ Hapəh kapəmīə namehuə mīnə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rīmnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikīn.”

⁶ Kini Festas rarə apaikīn mīpəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rīvən mamkwətə apa ye nəkwai nīmə kape kot. Mīni-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kīmnhatərhav Jerusalem kasəmīr mīn, misayər rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kīmnhani iran in nafrakisien, meinai in neikwəyən.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mīpəh noriahayen Nīmə Huə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mīmə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikīn, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rīmə, “Yakamərər ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. İk nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kīmi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yīmnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyən kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermīriə. Pəh yo yakərər ye nīmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarər magkiar kəskəh kīmi namehuə tiksın kape kot. Kwasig İkin, rini-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərər ye nīmri Sisa, nəmhen. !Nakirkun nīvənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipig tiksın ruə mivən, King Agripa mīne kafan kakə Benis, iriu kīrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipig tiksın, kini Festas raməvsao kīmi king kin nəgkiarien yame kīmnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kirik e ramarə eikīn e, yame yamehuə a Filiks rīmnəpəh in raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kini nipig yakvən apa Jerusalem, jif pris mīnə, mine namehuə kape nəmə Isrel kīmnhani-hah-pə in kīmi yo. Misayər yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmwə nəmə Rom mə kīmwə jakseighan-pən apnapig əmə kin yermamə ye kwermi tikmīr kafan mīnə. Pəh kwən a tukrərər kupən iriəriə, mīni atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig İkin, iriə khauə mhatarhav-pə eikīn e, yakpəh nīwhinien, mətərig kin nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamīr əmə kin, yīmnəhitə ye kot, mīni mīmə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikīn, tikmīr kafan mīnə kishəkīmtər, kini rikik raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyən. ¹⁹ İriə

kimisægkiar-ægkiar emæ ye nëhuakien kapëria, mine yermamæ kirik yame ruahmæ ta, nhagin e Yesu. Pol rimæ yermamæ ai in rimamragh min. ²⁰Yakeinein mæ jakhawor mækir narimnar minæ a. Ror pæn, yimnaiyoh-pæn Pol mimæ, “?Tukmæ rhawor, nakvæn apa Jerusalem, pæh yakætariëg kin æria kisævsao kin norien kafam apaikin, kini yakækir æmhen ua?” ²¹Mærig Pol raiyoh-pæ yo mæ jakher-pæn kin in rivæn apa Rom kimi Sisa, pæh in tukrækir. Ror pæn yimipæh Pol ramæmir ye kalabus meriaji yavvæh nipig tuk nher-pænien kin kimi Sisa.”

²²Kini King Agripa rini-pæn tuk Festas mimæ, “Yo min yakorkeikei mæ jakærig nægkiarien kape kwæn a.”

Kini Festas rimæ, “Næmhen. Tikianakwamer, nakætariëg kin in.”

Pol rimnærer ye nimri King Agripa

²³Kæni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauæ ye kwænghan yame kasor kot ikin. Kini namehuæ yamæ mine kasarmaru ye mobael minæ, mine namehuæ minæ khapsaah kape yerkwænu a kimnhakwasig kin, masor norien ehua minæ kape nisiayen Agripa mine Benis. Kini Festas rimæ tukhakir Pol mhaue imæ. ²⁴Kini mimæ, “King Agripa, mine kimie fam yamæ mine naksækwætæ eikin e. Nakasæm kwæn e yame næmæ Isrel eikin e mine næmæ Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pæ pik in tuk yo, misokran mhama, ‘Ripæh natuatukien mæ kwæn e tukramragh.’ ²⁵Mærig yakpæh næmien nar kirik yame in rimnor mæ in tukramækeikei mimhæ tukun. Mærig in raiyoh-pæ yo mæ tukrivæn apa Rom mærer ye nimri Sisa, kini yimneghan kin mæ jakher-pæn kin apa Rom. ²⁶Mærig nægkiarien iran rirkæk mæ to yakni-pæn tuk Sisa. Ror pæn, King Agripa, yakamærip in ye nimrim, mine ye nimri narmamæ minæ e, mæ takæm apu norien kafan, mæ tukasæm nægkiarien kirik yame jakwæhsi-pæn kimi Sisa. ²⁷Yakamærig mæ tukmæ kiraptæraikin yermamæ kirik, mærig kipæh nini-atuatukien nægkiarien iran, ripæh natuatukien mæ tuksher-pæn kin in kimi Sisa.”

26

Pol ramægkiar ye nimri yermaru a King Agripa

¹Kini Agripa rini-pæn tuk Pol mimæ, “Taktækun ai, nakirkun niniyen nikar nægkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rini-æhu æria mæ tukhapim, mamni-ærhav nikar nægkiarien mimæ, ²“King Agripa. Ririk ragien pik mæ yakamærer ye nimrim ai taktækun, mæ jakni atuatuk nægkiarien yame kamhani irak, ³meinai ik nakirkun huvæ naræyen kapæmawæ næmæ Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pæn, yakmæ jakaiyoh mæ nærigien kafam tukrapomh tuk nærigien nægkiarien kafak.

⁴“Næmæ Isrel kharkun huvæ norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkaskæh hana, mamaræ kimawæ narimnæ imak ikin, muæ meriaji-pæ nipig yimnamaræ Jerusalem. ⁵Kwænharukun ta yo tu, kini tukmæ ririkiræ ragien, kharkun nhani-ærhavyen mhama-yo Farisi kirik, ririkakun ye nækæskæhyen kafak muæ meriaji-pæ ai taktækun. Kimawæ Farisi minæ, yaksæri-pæn huvæ loa kape næhuakien kapæmawæ, rapita narmamæ minæ tiksîn. ⁶Kini taktækun ai yakamærer ye nimri mirh meinai yo yakamæruhu nærigien kafak ye nægkiarien yame Kughen rimnor kupan kimi kaha minæ kapæmawæ. ⁷Yenpig mine yeraan, kwænæras twelef kapæmawæ minæ kasæhuak kimi Kughen miseito kin nægkiarien a kape Kughen tukritærhav-pæ. King Agripa, meinai yakamæruhu mækneikin nærigien kafak, næmæ Isrel a kamhani hah yo. ⁸!Kimiæ! ? Rhawor ræutæn pik tuk æmie tuk niniyen næfrakisien mæ Kughen rirkun norien yermamæ yame rimamhæ rimragh min? ⁹Apa kupæn, yo min yimnæm mæ ratuatuëg tuk norien narimnar mætapiëg kin nhag yemæ Nasaret a Yesu. ¹⁰In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minæ kwænhawæhsi-pæ nehuæyen kimi yo mæ jakvæn mæhi-pæn narmamæ khapsaah kape Kughen khavæn ye kalabus. Kini nipig kisakir æria mæ tukhamhæ, yo min yakamni mæ tukuh æria. ¹¹Nipig rehuæ yimnarkuraë ye nimæhuak minæ kape næmæ Isrel mivæhsi-pæn narpinien kimi næmæhuak minæ, mamarkut mæ jakarar ye nærigien kapëria, mæ jakor æria khani hah Yesu. Yimnamæmækin pik æria, mivæn min apa yerkwænu isok minæ mæ jakuh min æria apaikin.”

Pol ramævsao kin in mæ rimauæ mirkun Yesu Kristo

(Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹²Kini Pol rimæ, “Mærig nipig kirik, yimavæn min apa Damaskes mæ jakor min norien a. Jif pris minæ kwænhawæhsi-pæ nehuæyen kimi yo mæ jakvæn apaikin, mhani skai-pæ min tuk yo mæ jakamækeikei mivæn mor mækana. ¹³King Agripa, ye nipig a, yerkwæiha, yimnamæriwæk ye swatuk, næm nikhakien kirik ye napuæ ræsia-pen yo mine kafak narmamæ minæ. Nikhakien a ramæsia pik rapita mirh. ¹⁴Kini kimawæ m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakærig nægkiarien kirik ye nægkiarien kape næmæ Isrel ramni mimæ, ‘Sol. Sol. ?Rhawor

nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mīmə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’” Kini Yesu Yermaru rīmə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimməm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəh-si ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarat ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’”

¹⁹ Kini Pol rirpən mīmə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarat ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tukmə norien kapəriə, kharkun mə kwəsarat əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nipiğ yimnaməmir ye Nīmə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisarat mhauə mharaptərəkən yo, misarkut mə tukshopni yo. ²² Mərig Kughen ramasitu irak ye nipiğ fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nimri narmamə kimi namehuə minə mine narmamə apnapig minə. Nəgkiarieren yame yakamni in əmə min e profet minə mine Moses kimnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimnhani mhamə, ²³ ‘Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nıpran, mivən, mımhə. Kini meinai in tukrəkupən mamragh min ye nımhəyen, in tukrhajoun nikhakien kimi nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə.’”

(Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kini Festas riraptərəkən nəgkiarieren kafan, marar mokran apomh mīmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nimnor pik skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarieren yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. ²⁶ Yakamətəgah tuk nəgkiarieren kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruarkun-ta narimnar minə a. In rımivəh fam nəgkiarieren minə a. Pəh nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarieren kape profet minə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mini-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nipiğ kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nar apnapig mə nipiğ kwakwə uə nipiğ apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimiə m-fam yamə mine nakasərig kin nəgkiarieren kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kin yo ye narimnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisarat, ³¹ mhatərəhav mhani tuk əriə minə mhamə, “Kwən a ripəh norien nar has kirik mə to rımhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Ripi mə kwən a ripipəh nıpini-yen mə tukrerer ye nimri Sisa, kipiharisin in ai taktəkun.”

27

Pol ritərəhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom, * kimikir Pol mine narmamə tiksın min yamə mine kwərapətərəkən-ta əriə, kivəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julius. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kirik rimatərəhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwanu minə Tarki ipakə tuk nikar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimnhavhiak min apa Saedon. Kini Julius a, rimmor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksın apaikin, mə iriə tuksasitu iran.

⁴ Kini ai yimisarat, mhatərəhav min mhavirə. Yimnharəhpikin nımətəg, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepnas, mhavən ye tahik yame rəmərinu. ⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimməm rao kirik yame rimatərəhav apa yerkwanu

a Aleksandria, mamvæn apa Rom†. Kini rivæhsi-pæn æmawæ ye rao a. 7 Kini yakhaviræ min, mærig nipig fam rao a ramaiyu mar, nipig rehuæ ramarkut pik tuk nivhiakien ipakæ tuk yerkwanu a Nidas. Aikin a, nimætæg rehuæ pik, mamætæg kin æmawæ, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisasarar, misaiyu mhavæn ye tanæ a Krit. Misaiyu, mhakuraø ye kwænmmaan a Salmone, misaiyu piræ ye nikarin pæn. 8 Yimvsaiyu ipakæ tuk nikar-kar tahik; yimisarkut pik, mærig yakhavhiak ikin kirik kamni kimæ “Ikin ræmærinu ikin,” yame ipakæ tuk yerkwanu a Lasea.

9 Kimawæ yimisoriah nipig ripsaah, kini nipig kape tahik ramæsæsao iran ruauæ ipakæ.‡ Kini Pol ramor kwirig kimi narmamæ minæ mimæ, 10 “Yo minæ tiksins. Yakæm yakirkun mæ tukmæ kitawæ khaviræ pik, nimætæg ehuæ ravæn, rao tukræmæteih, rao mine narmamæ mine narimnar tuksæmmim.” 11 Mærig yamehuæ kape mobael minæ ripæh nætærig-pikien kin Pol, mamætæg æmæ kin kapten kape rao mine yermamæ e kafan a rao. 12 Kini nikar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nipig kape nimætæg. Ror pæn, iriæ khapsaah khamæ kimawæ jakhaviræ mamhavæn misarkut tuk nivhiakien apa tanæ a Krit. Kwænmmaan kirik aikin ræmærinu ikin, kamni kimæ Finiks. Næpag nimri tanæ a ramor nækwæn kiraru ye tahik rimivhiak ikin: Kirik rivaag-pæn ye nikarin pihuu ikin; kirik rivaag-pæn ye nikarin prah ikin.

Nimætæg ehuæ ruh æri

13 Kini nimætæg kirik risi-pihuu mamavæn, ripæh nehæ-pikien. Kini kisæm, khamæ tuksæri-pæn nærigien kapæriæ, mhavi haktæ angka, mhaviræ misaiyu ipakæ tuk nikar-kar tahik apa Krit. 14 Kini ripæh norien tu, nimætæg ehuæ kirik ravæn. Nimætæg a kamni kimæ, “Notis.” Nimætæg a risi-fiak 15 miræh æmawæ, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen miræhpikin nimætæg. Yaksæpæh, misæta ye nimætæg riræh æmawæ minæ. 16 Kini yimnhakuraø ye kwaji tanæ a kamni kimæ Kaoda, ye nikarin pihuu. Aikin a yimiserkwaig kækæh, misarkut pik tuk nhavi-tæækinien kwaji bot kape rao ehuæ a, 17 mærig narmamæ kape rao minæ kisarkut pik, mharæh-si haktæ kwaji bot a ye nækwai rao ehuæ, mharæh næræus, miseiwaiyu-pæn ye nækwai rao ehuæ a apa ye tanæ, mharæhkwaji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruæ ye tanæ a Sirtis, tahik ripæh næmmimien. Khamæ ta-mæ rao tukriræhpikin nipakir. Ror pæn, kharæhsi-æhu sel kape rao, mhapæh nimætæg ramræh æmæ rao mamvæn. 18 Kani rikwamer kin, nimætæg rimoh pik æmawæ, yimisarakikin-pæn narimnar yamæ mine rao rampik ye nækwai tahik. 19 Kani rikwamer min kin, kimsarakikin narimnar kape rao ræmhen kin næræus minæ ye nækwai tahik. 20 Kini nimætæg a rimnamavæn nipig ripsaah, mipæh norien infamien. Yimnhapæh nisæmien mirh. Mine yenaiyu minæ, yimnhapæh nisæmien kæmhau minæ. Kini kimawæ yaksærig yakhamæ to yakhapæh nhamraghien.

21 Ye nipig a, kimawæ fam yimnhapæh nisæviginien nipig ripsaah, kini Pol rimnærer ye nimrimawæ mimæ, “Yo minæ tiksins. To nakpisærig nægkiarien kafak misækupæn, kini mipihapæh nisæpæhyen tanæ a Krit, to kipihapæh nisæryen ye nahasien e. Narimnar ye nækwai rao to ripsiamswin huvæ æmæ. 22 Mærig taktækun ai yakamni-pre tuk æmiæ mimæ rikimæ tukrihuvæ æmæ. To kitawæ kirik ripæh nimhøyen. Rao æmæ e tukrahas. 23 Samru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakamæhuak kimin, rimnher-pæ kin agelo kirik kafan rimauæ mæm yo 24 mamni-pæ tuk yo mimæ, ‘Pol, takpæh niginiën. Takamækeikei mivæn mærer ye nimri Sisa. Kughen, rikin ragien mæ tukrivæh miragh narmamæ fam yamæ minæ kasaræ kimæ miriæ ye nækwai rao, meinai In rhuvæ pik.’”

25 Kini Pol rimæ, “Yo minæ tiksins, takhapæh nhaginiën. Yo yakamni næfrakisien ye Kughen mimæ, narimnar yamæ mine agelo a rimini tukror næfrakisien kin. 26 Mærig kupæn ikin, nimætæg tukramækeikei miræh rao kapætawæ mivhiak ye tanæ kirik, mæwhan-pæn ye nikar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanæ kirik

27 Yimisaræ ye nahasien a miseriæji nipig fotin, nimætæg ramræh rao ye tahik a kamni kimæ “Meditærian.”§ Kini yenpig æru, narmamæ kape rao minæ khamæ ta-mæ rao ravhiak ipakæ tuk nikar-kar tahik. 28 Kimnharuk-pæn nar kirik yame ripam ye næræus misarkwæhu kin ye nækwai tahik mæ tuksæm-ru mæ ræmmim uæ rætæpeikæ. Kini misæm mæ ræmmim ræmhen kin toti seven meta. Misaiyu kækæh, misæm mæ ræmmim ræmhen kin twenti eit meta. 29 Kini kimnhagin pik, mhamaæ rao a tukriræhpikin kapier. Kini kharæh angka iriæ kuas, misarkwæhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masæhuak kimi kapæriæ kughen minæ mæ tukriraan aihuaa æmæ. 30 Kini narmamæ kape rao minæ kisarkut mæ tuksap ta kin rao ehuæ a. Kniimnhavi kwaji

† 27:6: Nægkiariën kape Girs ramni mæ rao a ramvæn apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kirik ye provins Itali.

‡ 27:9: Nægkiariën kape Gris ramni mæ, “Yakvæsapita nipig kape næviginien ehuæ e kamni kimæ, ‘Yom Kipir.’” (Nipran rimæ, “Nipig kape niviyen nitæ, pæh Kughen tukrivæhsita narpiniën kape tævhaga hah.”) Kiraptæækin næviginien ehuæ a ye makuæ e Oktoba. Kwasig ikin ye næviginien a, nipig kape nimætæg. 27:24: Wok 23:11 27:26: Wok 28:1 § 27:27: Tahik a, nhag pisin e kimæ “Adriatik.”

bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksın apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael minə mine mobael kafan minə mīmə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmriən ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukriyəh nivəh-miraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael minə kimnhavən misəru nərəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³ İpakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə takasəkeikei misəvin. Mamni mīmə, “Nipig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəvinien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvin. Meinai in a nımraghien kapəmiə. !Səvin! To kimiə kirik riyəh nımhəyən.” ³⁵ Pol rıməgkiar ta, kini mirəh nıpar bred ye nımriə, mimi vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərgien kapəriə rhuvə mın, khavən misəvin. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventy sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvin rəmhen, kini mhavən, mhapik ye rhav bag flaoa* yamə minə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəvə mın.

Rao rınahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nıpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misəru nərəus ye angka minə a kisənmim. Kini mharisin ta nərəus yamə mine kimnərkis ətərekin niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukriyəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik riyəh nənmimien ikin, kini kupən ye rao rımirəhpikin nıpakir, meinein nikiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukriyəh miragh Pol, kini mimi-əhu nərgien kape mobael minə. Kini mimi-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mimi-pən tuk narmamə tiksın aikin mīmə tukharəh nıpar-par nai yamə mine tahik rımnapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmir apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misə mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmir yerki nai misə minə a. Nap rərag, snek ai ritarhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməkəp-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəsao, mərig kughen minə khapəh nisəyən iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermim kini snek a rier ta mimir-pən apa ye nap, mupəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mımhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik riyəh norien Pol, kini kisarar ye nərgien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmir ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nımə kafan. In məm vi vi əmawə nipig kisisər. ⁸ Mərig ye nipig a, rım yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmham kape kwən ai, mərəhu-pən kwermim iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksın kəmhəhə ye tanə a khaue tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar ripsaah kimi əmawə. Nipig yimisər apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisərə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmir aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muu, mamerkwaig aikin ye nipig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nipig kisisər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Rejam.

* 27:38: Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit. 28:2: 2 Kor 11:27 28:5: Mak 16:18 28:6: Wok 14:11 * 28:11: Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagrii e Kastor mine Poliks.

Kəni rikwamer kin, nımətag kirik risi-pihıu, mırəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kını iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavan Rom. ¹⁵ Kını nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kını khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kını rikin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatarhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nımə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mımə, “Yo minə tiksın. Yəkpəh noriahyen ətawə kirik, mırəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkın yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəy ye nımri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh ninihahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwaji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khama tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kını iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksəriy nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprari Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisəriy nəgkiarrien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kını misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksətə ye Pol. Mərig kwasig ikin kisətə iran, Pol rini nəgkiarrien infamien tuk əriə mımə, “Nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniiərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mımə, ²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mımə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksəriy pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nımətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisəriyien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kını Pol ramni mamripin mımə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarrien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətəriy kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kını nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kını kisotgoh pik kimi əriə minə tukun. †

³⁰ Pol ramarə ye nımə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhayen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mırəh nipəhyen.

Rom Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehua e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksin yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksakupan mhar kun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuutuk kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə iriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mīrpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuutuk nipig rimivəh miragh in ye niməhyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyən mīrpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfraksien iran, kini masor nəkwəkwə. ⁶ Kini kimia min, Kughen rimnokrən kin əmia mə kimia kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmia fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmia, kini mokrən kin əmia mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyən mine nəmərinuyen kimia əmia.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakakupan mini-pre tuk əmia, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmia m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyən kapəmia. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavən nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmia. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmia. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmia mivəhsi-pre nihuvəyən kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmia mə taksərər tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyən kapəmia rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmia.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rthuvə mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətarigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmia. Mərig nipig m-fam narimnar tiksin kasətapig kin yo tuk nurəyən. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmia, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksin. ¹⁴ Nipig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmia minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatəta iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mīpiuə tuk nəmə kantri minə tiksin. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuutuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen,
tukhashatəə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimririə. Mərig rimirikakun ye nipig In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rikun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikın meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətawao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmır əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to ripəh nimhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeiki mhaməhə tuk əpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiki mə tuksor ye nipririə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nipririə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipig m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiki mə tuksor ye nipririə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nipiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnəpəhu. ²⁷ Kini ye norien rikirianə əmə min, narman minə kimisəpəh nipiraovin kapəriə minə, misorkeiki pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikiyən mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukmahəvən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame ripəh nəmhenien.

²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəmakin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mama. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikiyən kapəriə rikək. Rikiriə ripəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nagkiarinen atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeiki mhaməhə, mərig iriə kasəkeiki ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksin yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeiki kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəpəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeiki mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeiki mivəh-si-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə

mine yimini ta, kafan nækirien in ratuatuk əmə. ³ Ror məkneikin mə niyəg kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien niyəg Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimia ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə nakasor əmə nar apnapig ye nihuvayen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksasar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmiə kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehuə kimi əmiə ye niyəg yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuutuk kape nækirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye niyəg mifam tuk norien nar yame ratuatuk. Narmamə minə ə yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksin yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəməhayen mine niyəg əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin niyəg əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhəvəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nimri Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nimrin. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig niyəg kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatuk, mine nar yame ripəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai niyəg kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini niyəg kasor norien has, rikiria raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini niyəg yakamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, yakamni mimə niyəg kirik tukripuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigta ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimrin pis minə, mhamə nakasəsiapən swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətwəwə minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhəvəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhəy. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhəy kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəmakin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksəkapir loa masorihə nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.”

(Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksəkapir

loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nīpran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuutuk meinai nar apnapig kimia nimnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kirik rapita narmamə minə tiksın uə nikam?” ² Kini yo jakhorpin nəgkiarien mīmə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rimmərəhu-pən nəgkiarien atuutuk kafan ye kwermimə. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə ripəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarien. ⁴ !Nikam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen ripəh neikuəyən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, nipig lk nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə lk nakatuutuk.

Nipig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə lk nimnor norien has minə, mərig lk takapita əriə.”

(Sam 51:4)

Pol rərəhu atuutuk nəgkiarien ətəwao tiksın

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mīmə, “Kitawə m-fam kasor norien yame ripəh natuutukien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuutuk nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuutuk, ripəh natuutukien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.”

⁶ Mərig nikam. Nəgkiarien e rətəwao. To ripipəh natuutukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen ripipəh nivəhyen swatuk tuk nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam ye tanimtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyən ramor əpu mə Kughen pisin əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pisin əmə ratuutuk, kini tukmə kafak norien kape neikuəyən ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, ripəh natuutukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kisəri-pən nəgkiarien ətəwao məkneikin, tukhani min mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kisor norien has minə mamharpin mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə in ratuutuk.” Mərig nəgkiarien e in rahas. Narmamə tiksın kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarien ətəwao minə məknaikin. Kughen tukrəkir əriə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə tukun.

Yermamə kirik rikək yame ratuutuk

⁹ ?Kini rhawor? ?Kitawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nihuvəyən kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pisin pisin minə uə? Nikam. Yakwəni ta mə nəsaninien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mine ye nəmə kantri pisin minə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə kirik rikək yame ratuutuk, kirikianə əgkap rikək.

¹¹ Yermamə kirik rikək yame ravəh nirkunien;

kini yermamə kirik rikək yame ramarha-kin Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsarpah fam kin norien nəkwai Kughen,

yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

13 “Nəgkiarən kapəriə rapien rəmhen kin napienien kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame ramək wag,

Neramı narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)

14 “Nheramriə rukwar kin nher-pənien kin nar hah kimi narmamə;

kini nəgkiarən kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)

15 “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhorpiyen yermamə;

¹⁶ aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)

18 “Mhapəh nhasiayen Kughen nipiğ kirik.” (Sam 36:1)

¹⁹ Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə kirik rikək yame rirkun nhorpiyen nəgkiarən yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nimir Kughen mimə In tukrəkir əriə. ²⁰ Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimir meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuutuk ye nimir Kughen

²¹ Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nimir. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarən minə ye loa, mine nəgkiarən kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimir nipiğ kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuutukien kape Kughen yame rhuva məkhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimir, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. ²⁵ Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipiğ kamhani nəfraksien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuutuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in riphə norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuutuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimir.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-əusitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuutuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-əusitien mhama kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuutuk ye nimir Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimir. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarən kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimir ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipiğ kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuutuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuutuk ye nimir

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuutuk ye nimir Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratuutuk ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuutukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-əusitien tukun. Mərig Ebrahim to riphə nəgkiar əusitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni

mə,

“Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” (*Jen 15:6*)

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərökien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniən tukun mə kafan nərökien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərökien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tukSOR wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərökien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimrin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimrin. ⁶ King Daved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mīmə nihuvəyən əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimrin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mīmə,

⁷ “Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə,

maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh nīrapərəkinien təvhagə has kapəriə yerkin.” (*Sam 32:1-2*)

⁹ ?Rikimīə raməsik mə nihuvəyən əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyən əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Ewəh! Raməmīr min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimrin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nīmətəien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nimri Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimrin tuk nhatətəyən kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksin min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyən yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnari-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpən Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyən. ¹⁴ Ror məknakin meinai ripi mə promes ripiua mīpior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə ripiasik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyən ripior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nīpran ripirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, to kipəh niniyən mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyən mə promes tukruə ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyən rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkəkə kape Kughen ramni mīmə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (*Jen 17:5*)

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.” (*Jen 15:5*)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarieren a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyən kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan handred, kini muirkun mə Sera rimnəpiəhuaru, nītip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyən ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyən ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini

mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” (Jen 15:6)

²³ Nəgkiarinen e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin,” kipaḥ niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin, mishatəṭə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyən kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhəyən mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin.

5

Nəmarinuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatəṭə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatəṭəyən kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimirin Kughen mə tukhavəh nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyən e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyən kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərər tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərər tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə namə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [irirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimiraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyən kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimiraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyən, kini Kristo ravəhsi-pə nimiraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyən muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipaḥ niyien mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipaḥ niyien mə kimsakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyən tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyən ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien

təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyən ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyən ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhəvəh nihuvəyən kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrəh. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhavəh misatuatuk ye nimri Kughen. Natuatkien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhəvəhyen nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhəuə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhavəh misatuatuk ye nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun ninien mə narmamə kasəkəpir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkəpir pik loa, nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyən tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam mamor nimhəyən kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimrin, mamhəvəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətərək-in-ien ətawə

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyən kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuatkien. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tukror təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhəuə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwasəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhəuə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknakin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhəuə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhəuə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyən wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyən kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruən irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruən irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnəhamhə kitawə Kristo, kini ror məknakin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhəmə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən kafan, to ripəh nimhə-min-ien. Nimhəyən ripəh narmaruən iran. ¹⁰ In riməmhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyən kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmīə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmīə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nipran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivī-pənien əmīə. Mərig ye nimraghien kapəmīə ai taktakun, taksəm əmīə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhəamragh tuk nivəh-si-haktəyən nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nipraimīə yame tukrimhə tuk nipig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nəstrigien

has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rimivəh-si ta əmiə ye nīmḥəyen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuutuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīm, “Rhuṽə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nikam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nikam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwan, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwan. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmḥəyen. Kini ye swatuk kirik mīn, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame kīmhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen rūirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatuk ye nīmri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehua. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rīmərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nivəhsipreyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmḥəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rūirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nīmḥəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nīmraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rīrkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rīmnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkin-minien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh nīniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkin-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rīrkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rimivəh mīragh In ye nīmḥəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huṽə, kini Kughen rīkin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rīkitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kator təvhagə has rehua. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmḥəyen əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginien loa kape Moses,

meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa ripəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nisəri-pəniən swatuk akwas tuk nəri-pəniən loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - ripəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to ripipəh nini-əhuyen yo mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakripəh nirkunien norien kape nanipiniən mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nipig yakərig loa e, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa ripipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerikik yame rahas to ripipəh niviye yo mə jakanipin mamor təvhagə hah. ⁹ Apa kupan, nipig yimneinein hanə loa, rikik ripəh nəsikien təvhagə hah, yimmamə huvə əmə. Mərig nipig yimauə mirkun loa, nəsaniniən kape təvhagə hah rimauə mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimmə mə nəgkiarien e kape loa yame rimauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipig yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerikik yame rahas rimneikuə irak mimə tukmə yimməri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarien kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimməsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarien kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmihakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rimnəvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen.” Mərig nikam, nəgkiarien e ripəh natuatukien. Nipig yakərig rahah nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimmə təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien hah mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamə ramuh tipir yerikik ye nipig mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nipig jakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmir ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmir ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwuse ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerikik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye niprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrirəhsita yo ye niprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye niprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

7:6: Rom 8:2; 6:4   **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21   * **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa ripirkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rimamhə mirkək.”   **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5   **7:11:** Jen 3:13   **7:12:** 1 Tim 1:8   **7:15:** Gal 5:17   **7:20:** Rom 7:17   **7:23:** Gal 5:17; 1 Pita 2:11
7:25: 1 Kor 15:57

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nægkiarinen minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nimirin meinai kishatəta ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to rəpəh nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nimraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nimhəyən. ³ Loə kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loə rorkeikei. !Mərig nar yame loə reinein norien Kughen ramor! In e, rimnher-pə kin Tini atuatur rimaue yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rimnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nəpig Tini rimaue nitawin rimnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rimnor məknakin mimə nægkiarinen atuatur minə kape Loə tukhauə misor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pənien swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nimhəyən. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nimraghien mine nəmərinuyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriə Kughen; meinai rəpəh nəri-pənien loə minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənien. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmər əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo rəpəh nəmərien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmər irəmiə. Kini nar apnapig nəpraimiə tukraməkeikei mimhə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuk mihuvə ye nimri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rimnor Yesu Kristo rimimragh min ye nimhəyən kafan. Nəfrakisien, nəpraimiə tukripimhə tuk nəpig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrivəhsi-pən min nimraghien kimi nəpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narimnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pənien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei məmhamə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei məmragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkər əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mimə in e nəfrakisien meinai Kughen rimivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to rəpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen məmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nikam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rimirhi əmiə. Kini Nanmin rimnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen məmhamə, "Tatə." ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun məmhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimhəyən kitawə min, kini mharkun məmhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə ramhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyən kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mimə nəmhəyən yamə mine kitawə kisarə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nəpig yame Kughen tukror əpu nihuvəyən kafan ye nimraghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nəpig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nənətən minə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimnor mə narimnar fam yame

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7   8:4: Gal 5:16,25   8:9: 1 Kor 3:16; 12:3   8:10: Gal 2:20

* 8:13: Nægkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə."   8:13: Gal 6:8; Kol 3:5   8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7   8:16: 2 Kor 1:22   8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7

In rimnor, iriə tukasəmir-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmir-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tukəsəhu-pən timtim nəterigien kapəriə iran ²¹ mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətit pawk, mərig In tukrisisin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini mina.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimməkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatak yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukrisisin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. ²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərhə-pən tim tim nəterigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niyien mə ramərhə-pən nəterigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərhə-pən tim tim nəterigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nəterigien rapomh, mamhawhin masərə tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tukəsəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarieren iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nəterigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokran kin ətawə ye nəterigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatəta iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpərig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimməkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokran kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokran kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatak ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatak, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərə əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginiyen tuk Tini atuatak mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiarieren kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutan minə, mine nəmhəyən yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagin.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukəwəji əriə mə tukpihopni əriə.”
(Sam 44:22)

8:20: Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tukəsəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1 **8:28:** Efes 1:11 **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 **8:31:** Sam 118:6 **8:33:** Aes 50:8-9

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpərig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ri pəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatəyə Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipiğ m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuutuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuutuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen ri vəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksin tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mi vəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksin. ⁵ Kini ri pəriə atuutuk minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuutuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpərig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatəyəyen ye Kristo. Mərig pa ri mə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ri pəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənien ye kwənərəus kape Isrel ri pəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipiət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kirarul], mərig Kughen rimini-pən tukun mīmə, “Kwənərəus atuutuk kafam tukri-si-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (*Jen 21:12*) ⁸ Niprai nəgkiarieren e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipiət Kughen minə. Mərig nipiət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mīmə, “Ye nipiğ atuutuk, jakreriğ-pre tuk əmiru, Sera tukri rəh kwajiyerman kirik.” (*Jen 18:10, 14*)

¹⁰ Mərig nəgkiarieren a ri pəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka ri rəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuə, uə raha, mərig Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarieren e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mīmə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməkər ye nimeitaan.” (*Jen 25:23*) ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarieren yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” (*Mal 1:2-3*)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape Kughen ri pəh natuutukien? ! Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuutuk ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mīmə, “Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukri pəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” (*Eks 33:19*)

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, ramhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip* mīmə, “Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.” (*Eks 9:16*)

¹⁸ Kini niprai nəgkiarieren e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimnəri p kəvsəsiyə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmā ror kirik tukraiyoḥ yo mīmā, “Narmamā to khapāḥ nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmā Kughen atuk ramni narmamā hawor mine tuksəpāḥ kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mā kapəriā atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpin naiyohyen e mīmā ik yermamā əmā, ?rhawor e nakmā takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nitiḫ† to riḫāḥ nini-pənien tuk yermamā yame rimikuh in mīmā, “?Rhawor e nimikuh məkneikin yo?” ²¹ Yermamā yame ramkuḥ niḫip, in rirkun niriḫyen mənkuiyuyv ye nuknen kirikianə əmā rirkun nikuhyen niḫip kin kiraru - kirik kape niḫai-pənien nar əgkap iran; kirik kape niḫai-pənien nar apnapig iran. ²² Ye norien kirikianə əmā min, Kughen rirkun nor-minien ye narmamā. Tukmā rorkeikei, In rirkun norien mā tukroriah əriā. In rorkeikei mā tukror əpu mā niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpinien ehuə kimi narmamā yamə mine kasor təvhagə hah, kini In apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In riḫāḥ nor-ahuaayen narpinien kimi əriā yamə mine kasor mīmā riḫin tukraməmhə. ²³ Kafan nətərigien rapomh, mor mīmā In tukror əpu niḫuyəyen ehuə kafan kimi narmamā yamə mine In ramni mā riḫin tukrehuə tuk əriā. In apa kupan, In rimirpen ta əriā mā tukasərə ye niḫuyəyen kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamə mine In rimirpen, kini pəḥ nien mā kwənərəus kape Isrel in əmā in əmā, mərig nəmə tanə pisin pisin minə min. ²⁵ Rəmhen əmā kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmā, “Narmamā yamə mine pəḥ nien mā kafak narmamā,

jakokrən kin əriā mə, ‘kafak narmamā minə.’

Kini narmamā yamə mine yimipəḥ norkeikeiyen əriā kupan,

jakokrən kin əriā mīmā, ‘narmamā yamə mine yakorkeikei.’ ”

(Hos 2:23)

²⁶ “Kini ikin atuatak, yame yimini-pən tuk əriā mə, ‘Kimiā pəḥ nien mā kafak narmamā,’ narmamā tuksokrən kin əriā kirama, ‘iriā niḫnat Kughen yame ramragh.’ ” (Hos 1:10)

²⁷ Kini Profet Aesea rimini-ərhav ye niḫarin kape Isrel mīmā,

“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin niḫakir ye tahik,

mərig Kughen tukriḫəḥ miragh kwatiksın əmā,

²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukriḫəḥsi-pən aihuaa əmā narpinien kimi narmamā fam ye tokrei tanə.”

(Aes 10:22)

²⁹ Kini rəmhen əmā kin nəgkiarien yame profet Aesea rimini kupan mīmā,

“Ripi mā Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In ripiəpəḥ neighanien kin kwənərəus tiksın kapətawə mə tukhamragh,

to kitawə kipihauə misəmhen əmā kin nəmə Sodom mine Gomora yame In rimnoriah əgkap əriā.”

(Aes 1:9)

Nəmā Isrel kimnhapəḥ nishatəyən

³⁰ ?Niḫrai nəgkiarien minə e ramni naha? Ramni mā narmamā yamə mine pəḥ nien mā kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəḥ nisarkut-pikien mā tuksəm swatuk kape nḫauəyen misatuatak ye nimri Kughen, mərig Kughen tukror əriā kisatuatak ye nimrin tuk nhatəyən kapəriā. ³¹ Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pənien loa mə iriā tuksatuatak ye nimri Kughen. ?Mərig iriā khapəḥ nisatuatukien ³² tuk naha? Meinai iriā kisarkut pik mā tuksatuatak ye nimri Kughen tuk norien huḫə yamə mine kasor, mḫapəḥ nisəri-pənien swatuk kape nhatəyən. Iriā kamharəḥ-pikin “Səpaag yame narmamā kamharəḥ pikin.”† ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmā, “Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamā kamharəḥ-pikin, kini mamhamir.”

(Aes 8:14)

“Mərig narmamā yamə mine kishatəḫ ye Kwən a,

to khapəḥ nisaurisien niḫip tuksərəy ye nimri Kughen.”

(Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mā Kughen tukriḫəḥ miragh nəmə Isrel, kini niḫip m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiā mə iriā kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriā riḫāḥ nisi-pənien ye nirkunien. ³ To khapəḥ nisəri-pənien swatuk kape Kughen mə iriā tukhauə misatuatak ye nimrin, meinai iriā kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mḫamə tuksəri-pən atuk kapəriā swatuk, in e swatuk kape nəri-pənien loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pənien loa tuk nuəyen matuatak ye nimri Kughen. In rimnor

† **9:20:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuḫpikinien ye graonpot. **9:20:** Aes 29:16; 45:9 **9:21:** Jer 18:6

† **9:32:** Nəgkiarien e rammir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris riḫāḥ niniyen səpaag, ramni kapier kape niḫirəkinien nima. Translesien komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Im-ru min nuḫpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimir Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarinen kirik ye swatuk kape nəri-pənien loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimir Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (Lev 18:5) ⁶ Mərig nəgkiarinen yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimir Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai”

(Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan). ⁸ Rikimiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarinen kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarinen e in nəgkiarinen kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.”

(Aes 28:16)

¹² Nəgkiarinen e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əria,

In tukrivəh miragh əria.”

(Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əria? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavəyen tuk əria, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“!Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!”

(Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhen kin nəgkiarinen yame Aesea rimirai mimə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksin əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarinen kapəməwə.” (Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarinen yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ? Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarinen kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,

ruavən ikin minə fam əgkap.”

(Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəria kantri kirik rikək, kimia taksor jalus tuk əria; kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.”

(Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əria.” (Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəria,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehua tuk nãmã Isrel

¹ Pãh yakaiyoh tuk nagkiarinen kirik ye nikarin kape nãmã Isrel. ?In e nãfrakisien mã Kughen rimukreikin-pã nimeitaan kimi kafan narmamã uã nikam? Nikam. Taksãm-ru yo. In rimipãh nukreikin-pãyen nimeitaan kimi yo e yemã Isrel kirik, kwãnãrãus kape Ebrahim, nitã kape Benjamin. ²In apa kupan, Kughen rimirpen kwãnãrãus kape Isrel mimã In tukrorkeikei ãria, kini iriã tukhauã kafan narmamã minã. Kini In rimipãh nukreikin-pãnien nimeitaan kimi ãria. ?Nakharkun uã nikam naha nhagin Nãkwãkwã kape Kughen ramni ye nikarin kape Elãeja? In ramni mã Elãeja rimnaiyoh skai Kughen mã tukrivãhshipãn narpinien kimi nãmã Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimã, “Yermaru. Nãmã Isrel kimishopni profet minã kafam masoriah-oriah kafam olta. * Kini yo pisin ãmã yakamãmãir; kini iriã kisarkut mã tukshopni min yo.” *(Fas King 19:10)*

⁴?Mãrig Kughen rimini-pãn naha nhagin tukun? In rimini mimã, “Nikam, yakamãm mã narmamã seven taosen iriã narmamã kafak minã, yamã mine khapãh nisãhuakien kimi kughen eikuã e Bal.” *(Fas King 19:18)* ⁵Kini rãmhen ãmã kin ai taktakun mine. Nãmã Isrel kwatiksin aikin yame Kughen riurpen ãria ye kafan nihuvãyen. ⁶Kini tukmã Kughen rimivãh miragh ãria ye nihuvãyen kafan, pa rimã rimivãh miragh ãria tuk nar huvã yamã mine kasor. Mãrig to ripivãh miragh ãria meinai iriã kasor nar huvã minã, kini to nihuvãyen yame Kughen ramautã-pã kin kimi ãria, ripior pisin, kini pãh nien mã nar kirik yame ramautã-pã kin kimi ãria, mãrig tukripior ãmã rãmhen kin nãrokien kirik tuk kapãria wok.

⁷?Kini rhawor? Narmamã khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuãyen matuatuk ye nimri Kughen, mãrig khapãh nhavãhyen. Mãrig iriã yame Kughen rimirpen, kamhavãh. Mãrig iriã m-fam e yame khapãh nhavãhyen, Kughen rimnãrip kavssivã kimi ãria mã tuksãpãh hanã-ãmã In. ⁸Rãmhen ãmã kin yame Nãkwãkwã kape Kughen ramni mimã,

“Ruã meriaji-pã ai taktakun, Kughen rimnor mã nãtãrigien kapãria ramapir yeru,

kini mor mã nimriã ripis,

kini mor mimã nimãrigiriã tukrãru.”

(Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹Kini King Deved rimini mimã,

“Nihuvãyen kape tokrei tanã yame kasarã iran, pãh tukruã rãmhen kin kwãnãmãkuru kirik, yame tukrhosigin ãria, mor ãria kamhani mhamã, ‘Narimnar fam ãgkap rhuã ãmã.’

Pãh kapãria narimnar huvã tukruã rãmhen kin kapier kirik yame kisapitãtã iran, ramor narpinien kimi ãria.

¹⁰Pãh nimriã tukrãpignãp mã tukhapãh nisãmien nar,

Pãh tukravi-ãhu ãria kasãmrmãir ye nahasien kapãria, infamien rikãk.” *(Sam 69:22-23)*

Swatuk kape Kughen tuk nivãh-miraghien narmamã ye tanã pisin pisin

¹¹?Kini yakamaiyoh min mimã nãmã Isrel kimnharãh-pikin kapier mhamãir, mã to khapãh nisãrer-minien uã? Nikam, tuksãrer min. Ye kapãria nãviãkiãyen, Kughen rimnor swatuk tuk nivãh-miraghien narmamã ye tanã pisin pisin minã, mã nihuvãyen yame nãmã tanã pisin pisin minã kisarã iran, nãmã Isrel tuksorkeikei mã iriã min tukhavãh. ¹²Ror mãknakin, tukmã nãmã ye tanã pisin pisin minã kimnhavãh nihuvãyen kape Kughen meinai nãmã Isrel kimisãpãh swatuk yame Kughen ravãh-miragh narmamã iran, kini nãmã Isrel fam yame Kughen rimirpen ta ãria, nipig iriã tukshatãtã ye Kristo, !nihuvãyen kape Kughen tukruã mehuã!

¹³Taktakun ai yakamãgkiar kimi ãmiã nãmã kantri pisin pisin minã, meinai yo aposol e kamni kimã “aposol kape nãmã kantri pisin pisin minã.” Kini yo yakamãm wok kafak mã in rehua. ¹⁴Kini yakorkeikei mã wok yame yakamor yerki nãmã tanã pisin pisin minã tukror nãmã imak e nãmã Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mã iriã min tuksarã ye nihuvãyen a - kini ye norien a Kughen tukrivãh miragh tiksin. ¹⁵Nipig Kughen rimukreikin-pãn nimeitaan kimi nãmã Isrel, kini In rimipik yemã tanã pisin pisin minã kamhauã kirikianã iriã min. Mãrig nipig In tukripik nãmã Isrel kamhauã min tukun, in rãmhen kin yame yermãmã ramragh min ye nãmhãyen kafan.

¹⁶ Tukmæ narmamæ kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. † Ye norien kirikianə əmə min, tukmæ kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min. ‡
¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihū, mərig iriə tiksin kisəmhen kin kwermīn yame Kughen rimnarai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermīn nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihū mə takhavəh tamhek kwermīn nai yame rimnarai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyən yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə.
¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimnarai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mīmə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermīn nai nakasəvigin nuknei nai.
¹⁹ Tukmæ ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Kughen rimnarai ta kwermīn nai minə tiksin mə tukirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.”
²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimnarai ta əriə meinai khapəh nishatəyən iran. Kini kimiə nimisəpirpīr ye nuknei nai meinai nakshatə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin,
²¹ meinai Kughen rimnarai ta kwermīn nai atuatur tiksin, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-timtim-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatəyən iran tuk kafan nihuvəyən. Mərig tukmə naksəpəh nhatəyən iran, In tukrərai ta əmiə.
²³ Kini tukmə nəmə Isrel khareg-pə min mīshatətə ye Kristo, kini In tukirpin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin.
²⁴ Kini niprai nəgkiarēn e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermīn nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnarai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermīn nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirpin-pənien əriə ye nukneriə atuatur.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimnor nəmə Isrel tiksin kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarēn. Mərig norien a raməmīr əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə kape Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran.
²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mīmə,
 “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saəon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.”
 (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhauə tikmīr minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmīə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim. Aesak mine Jakob.
²⁹ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to ripəh nuheikin-minien kafan nəgkiarēn.
³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwān, Kughen rivəhsi ta nivhuəyən tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə.
³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə.
³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramrəptərəkīn əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

† 11:16: Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ 11:16: Nuhipikiniēn e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen. 11:17: Efes 2:11-19 11:22: Jon 15:2,4 § 11:26: Nəgkiarēn Gris ramni Jakob, nhag pisin kirik e Isrel.

- ³³ ! Taksəm-ru! ! Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kisehua!
 Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.
- ³⁴ "Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmür ye nətərigien kape Kughen Yermaru.
 Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen."
(Aes 40:13)
- ³⁵ "Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə."
(Job 41:11)
- ³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptəəkən əriə, kini narimnar fam in rimnor mə kafan.
 !Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimirghien raməmür iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehua tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nıpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuutuk yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukəikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuutuk.

³ Kini ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuutuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimnivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nıpig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimirghien minə, kini misəkir misəm mə ? kapəmiə nimirghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyən kapəmiə uə nikam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin *(1 Kor 12:1-31)*

⁴ Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə ripsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigətə atuk irətawə minə. ⁶ Kini Kughen rimnivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyən kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripiua. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyən kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyən, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyən nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehua; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikrien niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehua tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə *(1 Kor 13:1-13)*

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkən tim tim norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimə m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyən. ¹² Taksagien əmə meinai nimisərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nıpig namhəyən tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nıpig m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yəpsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mimə tukror nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nisherpənien nar hah rıvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror

nihuvøyen kimi ariá. ¹⁵ Sagien kimiá nómá miná kisagien. Kini sasák kimiá yamá miná kisasák. ¹⁶ Sor kapámia natarigien ram namhen irámia miná fam. Rikimíá tukripáh nasikien má kimiá tiksin yerpirig, mærig rikimíá tukragien amá má taksariwák kirikianá kimiá yavæn has miná. Rikimíá tukripáh nasikien má nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmá yermamá kirik ror ahas-pre tuk amia, takhapáh nisarpinien tai norien kafan. Takasakeikei misarkut má taksor norien yame narmamá mifam tuksám mimá ratuutuk. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mimá kimiá naksará ye námærinuyen kimiá narmamá mfam. ¹⁹ Piak miná mine nowinik miná. Takhapáh nisarpinien tai tavhagá hah kape narmamá. Apáh páh Kughen pisin amá tukripi-æhu narpinien mine niemhaa kimi ariá, meinai ye Nækwækwá kape Kughen Yermaru ramni mimá, “Narpinien tai tavhagá hah, yakamærer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamá.” (Dut 32:35)

²⁰ Mærig kimiá taksari-pæn amá nægkiarien ye Nækwækwá kape Kughen yame ramni má, “Tukmá kafam tikmir ræmkæræv, væhsi-pæn næviginien kimin; tukmá rækwakwá, væhsi-pæn nu kimin.

Nipig naksor narimnar miná a in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapáh niseighanien kin norien has má tukruá tuk amia mivæh-si-æhu amia. Mærig sor má norien huvá miná kapámia páh ravæhsi-æhu norien hah.

13

Páh khasiai gavman

¹ Páh kitawá fam kisaræ ætgin gavman, meinai nehuøyen tuk narmaruyen m-fam ramsipæn tuk Kughen, kini gavman m-fam yamá mine kasækwæta, Kughen pisin amá rimivæhsi-haktá ariá. ² Tukmá yermamá kirik ramæsik nækwai gavman, kini ror mækneikin má in ripáh nisaiyen nehuøyen yame Kughen rimivæhsi-haktá mukrai. Kini narmamá yamá mine kasor mæknakin kamhavi-pæ amá kapæriá narpinien. ³ Ror mækneikin meinai Kughen rimivæhsi-haktá gavman mukrai má yamá mine kasor norien has tukhagin, páh nien má rimivæhsi-haktá gavman mukrai má narmamá yamá mine kasor norien huvá miná tukhagin. Kini tukmá nakhapáh nisorkeikeiyen má takhagin kin næmasur miná kape gavman, takasækeikei misor norien huvá miná, kini iriá tukhavæhsi-haktá amia tukun. ⁴ Takhapáh nisaru-kinien mimá næmasur kape gavman iriá yor wok miná kape Kughen yame wok kapæriá mimá iriá tukasor ramhuvæ-pre tuk amia. Mærig tukmá nakasor ramaha, takasækeikei mamhagin, meinai Kughen rimivæhsi-pæn-apnapigien amá nehuøyen kimi ariá, mærig rimivæhsi-pæn nehuøyen kimi ariá má tukhavæhsi-pæn narpinien kimi narmamá yamá mine kasor norien has. ⁵ Ror mæknakin má kitawá mifam tukasækeikei misaræ ætgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimá kitawá tukhapáh nhavæhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawá tukharkun má norien kapætawá in ratuutuk.

⁶ Kini nar kirikianá min amá, særok-pæn takis kimi gavman, meinai næmasur kape gavman, iriá yorwok miná kape Kughen, kini in e wok kapæriá má tuksarmaru ye narmamá.

⁷ Tukmá kimá takasækeikei misærok yermamá kirik, særok. Tukmá takis pisin pisin miná, takasækeikei misærok. Tukmá kimá takasækeikei mhasiai yermamá kirik, hasiai. Tukmá yermamá kirik ravæh narmaruyen, kini takasækeikei misaræ ætgin.

Sorkeikei narmamá meinai Nipig Kwasig ruauá paká

⁸ Takhapáh nisorien má tukám má nar kirik yame nakhapáh haná nisarpinien kimi yermamá kirik. Mærig nar kirikianá yame ramæmir haná tuk amia má taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamá yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimá, “Tahapáh nisækræhyen kin piraovin,” “Mhapáh nishopniyen yermamá,” “Mhapáh nisækræhyen,” “Rikimíá tukripáh nivænien tuk narimnar kape yermamá pisin kirik,”* kini loa miná min tiksín aikín. Mærig nægkiarien kirikianá amá in nukneria fam; in e ramni mimá, “Orkeikei ik kirik ræmhen amá kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) ¹⁰ Tukmá yermamá kirik rorkeikei in kirik, to ripáh norien nahasien kimin. Kini ror mæknakin má yermamá yame rorkeikei narmamá, in ramor má niprai Loa miná fam ruauá minor næfrakisien kin.

12:14: Mat 5:44; 1 Kor 4:12   **12:16:** Prov 3:7   **12:17:** 1 Tes 5:15   **12:19:** Hib 10:30   **13:1:** Prov 8:15;
Taet 3:1   **13:3:** 1 Pita 2:13-14   **13:7:** Mat 22:21   **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8   * **13:9:** Loa miná e kasamir
ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.   **13:10:** 1 Kor 13:4-7

¹¹ Takasækeikei misor mæknakin meinai kimiæ nakwænharkun huvæ nipig yame kisaræ iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasækeikei misarha mhapæh nisapirien, meinai nipig kitawæ kimishatætæ pæ pæ æmæ iran, kini nipig yame tukrivæh miragh ætawæ iran ramamir pæn pæn, mærig taktakun ai ruauæ paka. ¹² Pæh nien mæ tuk tu, napignapien tukriækak; kini nikhakien, pæh nien mæ tuk tu tukruæ. Kini ror mæknakin mimæ pæh kisæpæh norien kape napignapien, kini mharaptæækin æmæ norien huvæ minæ kape nikhakien ræmhen kin yame mobael ramraptæækin huvæ kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pæh kitawæ tuksor norien huvæ minæ, ræmhen kin yame yermamæ ramæriwæk ye nikakien kini narmamæ kasæm. Tukhapæh nisorien lafet has minæ, mhapæh nisapisien kin ninimien, mhapæh nhakir-apnapigien æmiæ minæ, kini mhapæh nisorien norien ætawæ minæ, mhapæh nisotgohyen, mhapæh nisorien jalus kimi ætawæ minæ. ¹⁴ Mærig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mæ tukrarmaru ye nimraghien kapæmiæ, kini takhapæh nisætærigien mæ takshawor pæn iran mine misor narimnar yame nipraimæ æmæ rorkeikei.

14

*Pæh khasiaï næmæhuak yamæ mine kasæri-pæn Loa kape Moses
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)*

¹ Næmæhuak minæ tiksın, kapæriæ nhatætæyen ripæh næusik-æusikien, meinai narmamæ tiksın kamhavæh-si-pæn natuakæmien kimi æriæ, kini khapæh nharkunien mæ Kughen rameighan kin æriæ tuk natuakæmien minæ a uæ nikam. Mærig kimiæ rikimiæ tukramagien tuk nivæhyen næmæhuak minæ a yame kapæriæ nhatætæyen ripæh niskaiyen; takhapæh nisotgohyen kimiæ æriæ. ² Yermamæ kirik, ye kafan nhatætæyen, rhuvæ æmæ mæ in tukræn næviginiën m-fam. Mærig yermamæ pisin kirik min, kafan nhatætæyen ripæh niskaiyen, kini rikin ræsik mæ in rikun nænien næviginiën ye næsimien æmæ, mipæh nænien nusai nar. ³ Ripæh nihuvæyen mæ yermamæ e yame rikun nænien narimnar fam tukræm-pæn nar hah ye yermamæ yame ripæh nænien nusai nar. Kini ripæh næmhenien mæ yermamæ yame ripæh nænien nusai nar tukriini-pæn tuk yermamæ yame ramæn fam næviginiën mæ in ramor tævhagæ has. Pæh tukripæh næm-æhuyen in meinai Kughen rikin ragien æmæ tuk yemæhuak a. ⁴ Ripæh nihuvæyen mæ ik nakamni mimæ yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk æmæ Yesu Yermaru tukrækir mimæ ramor nar huvæ uæ nar has. Kini in tukror huvæ meinai Yesu Yermaru rikun nivæhsi-pæniën næsaniniën kimin tuk norien nar huvæ minæ.

⁵ Ye norien kirikianæ æmæ min, yermamæ kirik ramni mæ nipig kirikianæ æmæ kape Kughen in ramærhakæ rapita nipig minæ tiksın; mærig yermamæ kirik min ramni mimæ nipig m-fam ram næmhen æmæ. Mærig pæh narmamæ tuksærer skai ye kapæriæ nætærigien ye nikarın kape narimnar minæ e. ⁶ Yermamæ yame ramni mæ nipig kirikianæ æmæ in kape Kughen, in ramor tuk nivæhsi-haktæyen Yermaru. Kini yermamæ yame ramæn nusai nar, ramæn tuk nivæhsi-haktæyen Kughen, meinai in ramni-pæn tuk Kughen mæ rikin ramagien tuk nan næviginiën. Kini yermamæ yame ramæpæh nænien nusai nar, in min ramæpæh nænien tuk nivæhsi-haktæyen Yermaru, kini in min ramni-pæn tuk Kughen mimæ rikin ragien tuk nan næviginiën. ⁷ Kitawæ kirik rikæk yame nimraghien kafan, kafan æmæ, uæ nimhæyen kafan, kafan æmæ. ⁸ Mærig tukmæ kitawæ kamhamragh, kamhamragh tuk nivæhsi-haktæyen Yermaru; kini tukmæ kamhamhæ, kamhamhæ tuk nivæhsi-haktæyen Yermaru. Kini ror mæknakin, tukmæ kamhamragh uæ kimnhamhæ, mærig kitawæ kape Yermaru. ⁹ Kristo rimamhæ maræ mamragh min, mæ In Yermaru kape narmamæ yamæ mine kamhamragh mine yamæ mine kwænhamhæ ta.

¹⁰ Kini ripæh nihuvæyen mæ taksækir norien kape piaumiæ minæ mine nowinmiæ yamæ mine iriæ yæhuak minæ. Ripæh nihuvæyen mæ taksæm-æhu piaumiæ minæ, meinai kitawæ m-fam tuksærer ækupan ye jea yame Kughen ramkwætæ iran mamækir narmamæ ikin. ¹¹ Ræmhen kin nægkiariën yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ, "Kughen Yermaru ramni mimæ, 'Yakavæh kwæsu ye nimraghien kafak mimæ narmamæ m-fam tuksænımkur ye nimrik mhani-ærhav kin nheriæ mhama Yo, Yo Kughen.'" (Aes 45:23)

¹² Kini ror mæknakin mæ kitawæ fam kirikianæ kirikianæ tuksærer ye nimri Kughen tuk nini-ærhavyen narimnar fam yamæ mine kimisor

¹³ Ror mæknakin, pæh kisæpæh nækiriën norien kape narmamæ. Mærig takhaskai mæ takhapæh nisorien nar kirik yame tukror piaumiæ kirik rætærig pik tukun mimir ye kafan nhatætæyen. ¹⁴ Yimauæ mor kirikianæ kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvæ

mə nəviginien* kirik rikak yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin ramasik mimə nar kirik rəmkimik ye nimri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nimrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafan norien ripəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeien. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo riraməhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhəni mə norien kirik in rhuve əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huve, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nimri Kughen, mine nəmarinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmarinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətwə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhəpəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimrin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuve mə takhapəh nisənen nusai nar, mhəpəh nhanimien waen, mhəpəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharəptəra kin maniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuve mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin ramasik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərərtimtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huve ye yamə mine nhatətəyen kapəriə ripəh nuəyen miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəri mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, "Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,

nəgkiarien a ramuə min tuk Yo."

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətwə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətwə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasarer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətwə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətəwə mə tuksərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətwə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmia yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhəni nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətwə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhəni vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisərə-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape namə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk ripə nəmə Isrel kupan, iriə kwənhəuə misor nəfrakisien kin ⁹ mə namə tanə pisin pisin minə tukhəni vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

* **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huve mə nar kirik rikak yame ramor yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom 12:18; 15:2

14:20: 1 Kor 8:13 **15:2:** 1 Kor 10:24,33 **15:4:** 2 Tim 3:16 **15:7:** Rom 14:1 **15:8:** Nəgkiarien Grist ramni mə "narmamə yame kimivəh nao kimi əriə" mərig nipran ramni mə "namə Isrel."

“Ror mækneikin, yo jakvəh-si haktə nhagin ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə, maməni nipei mamni vi vi nhagin.” (2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.” (Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,

kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.” (Sam 117:1)

¹² Kini Aesaea ramni min mimə,

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,

kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmarinuyen nipig nhatətəyən kapəriə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsanien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəriə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaiğin kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerki m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknaikin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsanienien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsanienien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksin yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruaven ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In,

kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivəag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin pisin minə ramətəpig kin yo tuk nurəyən məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksin ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknaikin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən Spen jakukuraə-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyən yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyən a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor

† 15:12: Jese in rim King Deved. 15:16: Rom 1:5; 11:13 15:20: 2 Kor 10:15-16 15:22: Rom 1:13 15:26: Wok 24:17; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:1; 9:2,12 15:27: 1 Kor 9:11

infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipiğ jakamvən Spen, jakukurao-pre məm əmia. ²⁹ Nipiğ yakaurə mamarə iməmia ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmia, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmia mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipiğ jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiria tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmia ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmia m-fam. Amen.

16

Pol ramaowia kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmia mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmia mə nipiğ in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo.

⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epænetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmia.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipiğ əutən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuaturə kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmhawək tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisinik atuaturə.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpās mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmia minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmia.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmia mə taksərig əmia tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmia, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviakia ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame nıprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikan, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə rıpəh nərip-tımtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmia. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhavənen tuk norien has minə.

²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinyuen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərəkkin Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumia. Pəh niहुvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmīr irəmīə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmia. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmia.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmia, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmia. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmia. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan niहुvəyen kimi əmia mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimia naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmia meinai yimīni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmia. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig taktakun ai, rustərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwān. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:20: Jen 3:15   **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22; 20:4   **16:23:** Wok 19:22; 1 Kor 1:14
rimirai afrakis nagkiarien ye v. 24 meinai rikak ye kopi akwas tiksin kape Niu Testamen.
3:5,9; Kol 1:26

* **16:24:** Keinein mə Pol
16:25: Rom 1:5; Efes 1:9;

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehua kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmīr ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhörpın naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajom atuatuuk norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmīr ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrah-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mhareg-pə tuk Kughen. Kini mhajom əriə kin norien yame ratuatuuk mə narmamə tukSOR mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimia narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimia mine nəməhuak yamə mine kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərər mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərər tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukriregip-pə min iran. ⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimia Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimia m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwən kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə. ¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhanı-əsah-pə ta iran mə kimia nakasotgoh pik. ¹² Niprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimia tiksın kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksın kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın

kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”* ¹³ ?Rikimiə raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimnəker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nikam, pa rimə kinnor baptaes irəmiə ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mine Gaeas. ¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to ripəh ninuyen mə kinnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnarukin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknnaru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimiə kirik min uə nikam. ¹⁷ Niprai nəgkiarien minə e ramni mima Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimmher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukur əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimmor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;

kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yamə nirkunien kapəriə rehua.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimmor nirkunien kape tokrei tanə rimauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimmor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimmor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhama in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nipig kitawə kamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapiet ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitatər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rimmokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhama Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehua, meinai In rimmher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsanien kafan rikək, kafan nəsaninien rehua pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeiki maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nipig Kughen rimmokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimissəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nipnəti nəmasur minə tiksin. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhama kasəno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehua ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksin yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksin yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksin, mə tukror narimnər tiksin yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksin, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rimmor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen. ³⁰ Kimiə nimnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimmor, Kughen rimmor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mima,

* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimiə tiksin kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksin kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksin kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasi əmə kin Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21:** Mat 11:25 **1:23:** Rom 9:32; 1 Kor 2:14 **1:24:** Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9 **1:30:** Jer 23:5-6

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rimnor kimin.”
(Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimia, rikik rimnəsik mimə jakpəh ninərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyən ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmmimin. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh ninien ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniən kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatəyən kapəmiə tukripəh nərə-əməyən ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmir məniwən, meinai narmamə kimnəpəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiharkun, to kipihapəh nisəsik-pəniən Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyən minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,
kini mhapəh hanə nisərigien,
Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.”

(Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rimnor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini rirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rimivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimivəhsi-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə ripəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmin kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmin kape Kughen rikək iran, to ripəh nivəhyen narimnar yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to ripəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmin kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmin kape Kughen kharkun nisəkrien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimipəh nəgkiarien kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar

* 2:1: Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khama, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.” 2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1 2:4: 1 Tes 1:5

kafe Kughen. Mærig yimnægkiar kimi æmia ræmhen kin yame yakamægkiar kimi narmamæ kape tokrei tanæ, meinai kimia nimnhavæh pæ pæ amæ Yesu Kristo ye nimraghien kapæmia. ² Nipig yimnhajoun æmia, ræmhen æmæ mæ yakhavæhsi-pre nah kimi æmia, mipæh nivæhsi-preyen næviginiën skai kimi æmia. Meinai kimia nimnhapæh nisæmhenien tuk nænien næviginiën skai. Kini taktakun ai, nakhapæh hanæ nisæmhenien tuk nænien, ³ meinai norien kapæmia ræmhen æmæ kin norien kape narmamæ kape tokrei tanæ. Meinai kimia nakasor jalus, masotgoh kimi æmia minæ ramhajoun-pæn mæ norien kapæmia ræmhen kin norien kape narmamæ kape tokrei tanæ. Naksæmhen kin narmamæ apnapig amæ. ⁴ Kimia kirik ramni mæ, “Yo yermamæ kape Pol,” kini kirik ramni mæ, “Yo yermamæ kape kwæn a Apolos,” ramhajoun-pæn mæ norien kapæmia in ræmhen æmæ kin narmamæ kape tokrei tanæ.

⁵ Taksæm-ru. ?Apolos in pæ? ?Kini yo pæ? Kimru yakwæmhen æmæ kin yorwok mir kape Kughen, yimivæhsitu iræmia tuk nhatætæyen ye Yesu Kristo. Kimru yimivor amæ wok yame Yermaru kapætawæ rimivæhsi-pæ pisin pisin kimi æmru mæ jakwor. ⁶ Ræmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in ramækwi-ækwi kin nu, mærig Kughen in ramor ramhaktæ. ⁷ Ror mækneikin mæ yermamæ yame ramsuv kweru nai, uæ yermamæ yame ramækwi-ækwi, in nar apnapig amæ; mærig Kughen pisin amæ ramor narimnar kamhamragh mamhakuæ. ⁸ Yermamæ yame ramsuv, mine yame ramækwi, kiravæn æmæ tuk nar kirikianæ æmæ. Kini Kughen tukramækeikei mærok æriu ye wok pisin pisin kapæriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimia naksæmhen æmæ kin næsimien kape Kughen, uæ nimæ kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvæyen yame Kughen rimnautæ-pæ kin kimi yo, yimivhæra kin huvæ nihu nimæ ræmhen kin yermamæ yame rirkun huvæ nivhæra kinien nimæ. Kini narmamæ tiksïn khauæ mharpin min nimæ rhaktæ. Mærig iriæ m-fam tukasækeikei misæm wok kapæria kape nivhæra kinien nimæ, ¹¹ meinai to yermamæ kirik ræpæh nivhæra kinien nihu nimæ kirik min yame ror pisin ye nihu nimæ yame kwævhæra kin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamæ tiksïn kamhavhæra kinien nimæ mharpin-pæn yame kwævhæra kin ta, mhavhæra kin kin narimnar yame tukramæmir rerin, ræmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimrin rhaktæ. Kini narmamæ tiksïn kamhavhæra kinien æmæ narimnar yame ramæmir kape nipig kwakwæ æmæ ræmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamæ tukpisæm wok kapæria mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pæ min iran, kapæria wok tukhauæ ye nikhakien. Kughen tukripækir æmhen wok minæ kapæria ræmhen kin yame kivæhsi-pæn gol ye nap mæ tukrhajoun mæ rhuvæ uæ raha. ¹⁴ Narmamæ yamæ mine Kughen ramæm mæ wok kapæria rhuvæ, ræmhen kin yame nap ræpæh næsien nimæ kapæria, tukhavæh kapæria nærok. ¹⁵ Mærig narmamæ yamæ mine Kughen ramæm mæ wok kapæria rahas, ræmhen kin yame nap rimnæs kapæria nimæ, narimnar fam rimirkæk. Kughen tukrivæh miragh æria, mærig tuksæmhen æmæ kin yermamæ yame ræmap ta kin nimæ yame nap ramæs.

¹⁶ ?Nakharkun uæ nikam, mæ kimia nimæ kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramaræ iræmia? ¹⁷ Tukmæ yermamæ kirik ramoriah nimæ kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimæ kape Kughen, in ramærhakæ. Kini kimia nimæ e kape Kughen.

¹⁸ Yermamæ yame rikin ramæsik mæ in rirkun pik nar, tukramærig huvæ in tamæ reikuæ atuk iran. Tukmæ rimæ tukrirkun nar æfrakis, tukramækeikei mivæh nirkunien e yame narmamæ kape tokrei tanæ kamhani mæ nirkunien rikæk iran. ¹⁹ Ror mækneikin meinai nirkunien kape narmamæ kape tokrei tanæ, Kughen ramæm-pæn mæ in nætæwaoyen æmæ. Ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Narmamæ yamæ mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko,

mærig Kughen tukrivæhsi-pæn narpiniën kimi æria.”

(Job 5:13)

²⁰ Kini mamni min mimæ,

“Kughen Yermaru rirkun mæ nætærigien kape narmamæ yamæ mine kharkun nar, in nar apnapig amæ.”

(Sam 94:11)

²¹ !Kini takhapæh nhavæhsi-haktæ-min-ien næmehuæ minæ kape nimæhuak! Meinai Kughen rimivæhsi-pre narimnar fam kimi æmia mæ tukrasitu iræmia. ²² In rimivæhsi-pre næmehuæ minæ kapæmia ræmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mæ jaksasitu iræmia. Mivæhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanæ mæ tukrasitu iræmia. Nar apnapig mæ nakwæhamragh uæ nakwæhamhæ, uæ nar yame ruatærhav ai taktakun uæ yame tukripitærhav tuk nipig kirik, Kughen ravæhsi-pre fam narimnar mæ tukrasitu iræmia. ²³ Kini kimia kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Næmæhuak minæ Korin kamhavæh-si haktæ atuk æria minæ tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimmərahə-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimnerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehua kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəria mə nipig yamehua kapəria tukruə iran məm kapəria wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəria. ³ Mərig tukmə kimia uə narmamə pisin minə khamə tuk səm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhəniyen kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rəpəh nhajoun-pəniyen mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhəniyen kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-haimireniyen nəkiriyen narmamə, mamhawhin əmə nipig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpiyen tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinin minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmia iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiariyen minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiariyen yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksin mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksin. ⁷ Rhawor e nakhamə ta mə kimia nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimiəvəhsi-pre kimi əmia. ⁸ Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhama kimia atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimia nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuayen ye narmaruyen kape Kughen, mhama kimia naksehua misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknənkən, kini kitawə-m kimia kipihavəh ta nehuayen e, riphuva. ⁹ Mərig rəpəh norien məknən. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniyen məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nirmaghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimia nakhama ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaniniyen rəkək, mərig kimia nakhamə ta mə nəsaniniyen kapəmia rarə. Narmamə khapəh nhasiayen əmawə, mərig kamhasiai əmia. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriəji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwaqwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nima rəkək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuəyən kimi əria. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əria. Meriəji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhən əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiariyen minə e mə jakor əmia naksauris; mərig yakamrai nəgkiariyen minə e mə jaksig əmia, meinai kimia kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmia. ¹⁵ Kapəmia nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmia kin Kristo. Kini rəpimə kapəmia tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmia ye nhatətəyən kapəmia ye Kristo, mərig kapəmia tatə atuatuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nirmaghien rərin kimi əmia nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəsvayən huvə tuk əmia. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmia mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatuk. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmia kin norien yame yo yimnəri-pən ye nirmaghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimia minə tiksin nakasausit, mhama ta mə to yakpəh nireg-preyen tuk əmia mətapig kin norien has kapəmia. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmia, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-iyen yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaniniyen uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəria, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiariyen əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaniniyen kape Kughen ye nirmaghien kapəria. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmia yakuh əmia? ?Uə jakurə məm əmia masitu irəmia ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmia?

5

Tukmā yemāhuak kirik ramapir apnapag pin tuk nipiraovin, tukamākeikei kher yerhav kin
¹ Kimnvasao kin kimi yo kimā yermamā kirik yerkimia rimnākrēh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamā yame khapēh nisēhuakien. In e rimnākrēh kin pian vi kape kafan tatē. ² !Mārig kimia naksausit mhamā nimāhuak kapēmia in rhuvā rapita! Rhuvā pik mā taksārig raha tuk tēvhagā has yame yermamā a ramor, misher ye rhav kin ye nimāhuak kapēmia. ³ Nar apnapig yakpēh nāmīrien kitawām kimia, mārig nētārigien kapētawā kirikianā ēmā, rēmhen kin yame yakamarā kitawām kimia. Kini yaknēkir ta yermamā a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nipig takhauā kirikianā ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapētawā, nārigien kafak mine kapēmia kirikianā ēmā. Nipig a in a, nēsaninien kape Yesu Yermaru tukramāmīr irēmia, ⁵ kini nipig a in a takseighan-pēn kin kwān a ye kwermi Setan mā tukroriah nipran, kini rarar ye nārigien kafan, pēh Yesu Yermaru tukrivēh miragh in nipig In tukruā min ye Nipig Kwasiḡ.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamā ta mā nakwēsūsik-ūsik ye nhatētayen kapēmia, mārig nakseighan kin kwān a ruvrē naksēhuak kwis. Nar e ripēh nēmhenien. Yis rākēskēh ēmā ramher flaoa piēpiā ramēsiis. Ye norien kirikianā ēmā min, yermamā yame ramor tēvhagā has tukroriah nimāhuak piēpiā. Ye nipig kape Pasova kimawā nāmē Isrel yaksarakikin bred yame yis ramāmīr iran, masor lafet kin bred yame yis rikāk iran. Ye norien kirikianā ēmā min, taksher yerhav kin yor tēvhagā has minā ye kuwhen kapēmia, mā tēvhagā has tukrikak ye kuwhen kapēmia. Taksor māknekin pēh misatuatuk ye nipig kape Pasova. ⁸ Pēh kasor lafet misāgien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ētawā, rēmhen kin yame nāmē Isrel kasor lafet misāgien meinai Kughen rimikir ērhav ēriā apa Ijip apa kupan. Mārig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikāk iran. Ye norien kirikianā ēmā min, pēh narmamā yamā mine kasor tēvhagā has uē kasor ramahas-pēn tuk narmamā, pēh tukhatērhav ye kwhen kapētawā. Kini pēh narmamā ye kwhen kapētawā, pēh iriā in ēmā in ēmā tukasor norien huvā misēfrakis.

⁹ Yakwērai ta nēkwēkwā kirik kimi ēmia mimā takhapēh nisōr-kwisien nar kimia narmamā yamā mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰ Pa rimā yakamni-ēhu ēmia mā takhapēh nisōr-kwisien nar kimia narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien, nar apnapig mā norien kapēriā rahas rēmhen kin yame kasapir apnapig, masēptig kin nar, misēkrēh, maseikuā, masēhuak kimi nanmi nar. Narmamā khapsaah kisōr mākneikin, tukmā nipig kitawā kisar hanā ye tokrei tanā, to khapēh nisaptayen ye yor tēvhagā has minā a. ¹¹ Mārig niprai nēkwēkwā yame yimīrai kimi ēmia mimā takhapēh nisēriwēk-kwis-ien kimia yermamā yame ramni mā in yemāhuak kirik, mārig ramēkrēh kin piraovin, uē ramēptig kin nar, uē ramēhuak kimi nanmi nar, uē ramni hah narmamā, uē ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uē rameikuā tuk nēkrēhyen. Takhapēh nisōr-kwisien nar kimia miriā, kini mhapēh nisēvigin-kwisien kimi miriā. ¹² Pēh nien mā in kafak wok mā jakvēhsipēn narpinien kimi narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien. Mārig in wok kapēmia mā takhavēhsi-pēn narpinien kimi nāmēhuak yamā mine kasor tēvhagā has minā e. ¹³ Kughen tukrām ēmhen narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien, mārig Nēkwēkwā kape Kughen ramni mā,

“Sher yerhav kin yor tēvhagā has minā ye kwhen kapēmia.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nāmēhuak minā to khapēh nisērip-ērhavyen ēriā minā ye kot tuk notgohyen kapēriā

¹ Tukmā nipig yermamā kiraru ye kwhen kapēmia kawhek ēriu minā, ror naurisien mā tukravēh nārigien kapēriu miravēn ye kot, ikin narmamā yame khapēh nisēhuakien tuksām ēmhen timēht kape narmamā ikin. Mārig pēh nimāhuak in tukramākeikei mām ēmhen nārigien kapēriu. ² !Nakharkun mā tuk Nipig Kwasiḡ, kimia nāmēhuak minā tuksām ēmhen ninraghien kape narmamā yame khapēh nisēhuakien! Kini tukmā tuksām ēmhen narmamā kape tokrei tanā, ?rhawor e rikimia ramēsik mā nakhapēh nisēmhenien tuk nisēm-ēmhenien kapēmia mus mus minā? ³ !Nakharkun mā ye Nipig Kwasiḡ tuksām ēmhen norien kape agelo minā! Kini narimnar ye ninraghien kape tokrei tanā e, iriā rimar ēmā tuk nām-ēmhenien. ⁴ Kini ror mākneikin mā tukmā nakasotgoh tuk nētārigien minā tiksīn, ?rhawor e nakamhavēn ye kot mā narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien tuksām

timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimia nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimia nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviakia ye swatuk kape Kughen ye nımraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takəru-kin əmə. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimia nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmliə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rımırpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuayen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yame rımırpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimia minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimməspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimia taksatuatuk ye nımrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhama, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhama, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nımraghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikienien ye norien kape nikirien nıpiraovin mhama, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nıpraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rımivəhsi-pə nıpraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen rımivəh mıragh Yesu Yermaru ye nımhəyen kafan; kini In tukrivəh mıragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nikam mə nıpraitawə kape Kristo pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jəkrəh nıprək yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi piraovin kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nıpig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nıpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rımauə kirikianə iriu min ye nanmin.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nıpran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nıpraimiə in nımə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rımivəhsi-pre Nanmin kimi əmiə, mamarə irəmliə? Kini pəh nien mə kimia kapəmiə atuk e kimia ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nımrimia ye nərokien yame nımrin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nıpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarrien kapəmiə yame nımisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rımə tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovin, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovin kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mivəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin

6:10: Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15

6:11: Taet 3:3-7

* **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin

kimnhani mhama nıprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rıpəh nəm-pənien nahasien ye nıprai jir; kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame nıprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nıpraitawə.

6:12: 1 Kor 10:23

6:13: 1 Tes 4:3-5

6:14: Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2

Kor 4:14

6:15: Efes 5:30

6:17: Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

6:20: 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19

tukmā piraovin rorkeikei, kini piraovin tukramākeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmā yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nıpran; mərıg kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərıg kafan piraovin ramarmaru iran. ⁵ Rıpəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukrıg in tuk nıpran, tukmā kirik rorkeikei. Mərıg tukmā iriu kwis kweıghan kın mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasi ikin, tukawakeikei mırəuə kirikianə, tamə Setan rıvəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarien e rıpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərıg yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷ Mərıg ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kın yo. Mərıg Kughen rımıvəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kıpəh nisorien mared mine nıpiraovin yame kımhə tan kın əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kın yo. ⁹ Mərıg tukmā kaseinein nisarmaruyen ye nıprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rıkirıə tukrıpəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə. Mərıg pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərıg kape Yesu Yermaru. Ramni mımə, “Piraovin tukrıpəh nəpəhyen kafan yerman.”

(Mat 5:32) ¹¹ Mərıg tukmā rəpəh in, pəh tukrıpəh nəri-pən-mınien yerman pisin kirik; uə, tukmā rhawor, pəh tukrırerıg-pən mın tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukrıpəh nəpəhyen kafan piraovin.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nıpiraovin khapəh nıshuakien, in e kafak nəgkiarien, mərıg pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mımə tukmā kimiə kirik, kafan piraovin rıpəh nəhuakien, mərıg rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukrıpəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmā kimiə kirik, kafan yerman rıpəh nəhuakien, mərıg rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukrıpəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nıpig piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karın mın kafan yerman mə kape Kughen. Kini nıpig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karın mın kafan piraovin mə kape Kughen. To rıpipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə mınə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karın iriə mə kafan mınə, meinai rınərəhu-karın ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərıg tukmā yame rıpəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seıghaan əmə kın mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen rıpəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kın ətawə mə tuksarə mar ye nəmərınuyen. ¹⁶ !Piraovin! Tukmā ror nımrəghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrıvəh mırəgh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmā ror nımrəghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrıvəh mırəgh kafam piraovin.

¹⁷ Mərıg in əmə e nıpig Kughen rımnokrən kın əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nıməhuak mınə fam. ¹⁸ Tukmā yermamə kirik, kıməsıg-pən ta in nıpig Kughen rımnokrən kın in, pəh in tukrıpəh nerkwaıgien tukun. Kini tukmā yermamə kirik, kıməsıg-pənien in nıpig Kughen rımnokrən kın in, pəh tukrıpəh nətəyen mə kavəh nao kımın. ¹⁹ In nar apnəpıg əmə tukmā kımıvəh nao kimi yermamə kirik uə kıpəh nıvəhyen nao kımın. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərıg nıpig Kughen rımnokrən kın əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nıpig Kughen rımnokrən kın ik, ik slef əmə kirik uə? Rıkim tukrıpəh nəsik-pikien; mərıg tukmā nakırkun nəri-pənien swatuk yame kamrısin slef mınə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nıpig Kughen Yermaru rımnokrən kın in, in ruauə yermamə yame Kughen rımırısın ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nıpig Kughen Yermaru rımnokrən kın in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rıvəh ta nımrımıə ye nərokien yame nımrın rhaktə. Takhapəh mın nıətəyen mə takhauə slef kape yermamə mın kirik mın. ²⁴ Piak mınə mine nowınık mınə. Nıpig Kughen rımnokrən kın əmiə, nımnisarə ye narəyen pisin pisin mınə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nıvəh-atuaturien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərıg yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərıg kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien mınə ye norien yame ratuatur, meinai Yesu Yermaru rıkin rehuə tuk yo mamasıtu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nıpig əutən mınə kwənhauə.

27 ? Rhawor? ? Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. 28 Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipig əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipig əutən minə a.

29 Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarrien kafak. Nımraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkəkwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei mamənhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. 30 Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəkəkəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivəniyen tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. 31 Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnapig əmə, meinae ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

32 Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. 33 Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, 34 kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nipran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmikiyen ye nımri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

35 Yakamni-pre nəgkiarrien minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmīə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nımraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

36 Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukrīwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh niwhin-minien narkurəkien, meinae pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. 37 Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, rikin yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə nirpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nipran, kini rikin raməsik mə tukrīpəh nikirien pian a, in min a ramor norien atuatur. 38 Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatur; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkap-əmə nikirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

39 Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nipig mifam; mərig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pəniyen ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. 40 Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rīpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmīr irak nivəhsi-pə nəgkiarrien e kimi yo mə jakni.

8

*Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

1 Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhəmə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nımraghien kape narmamə. 2 Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rīpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukrīpīrkun. 3 Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

4 ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. 5 Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine

“yermaru kwæskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuøyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksin kasəhuak kimi əria. Mərig nar apnəpīg kughen kwæskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə mə kitawə tukxor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarieren e. In apa kupan, kimia tiksın nimnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nipiğ m-fam. Kini taktakun ai, nipiğ nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimia raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwæskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmia riphəh niskaiyen, kini nipiğ nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginien to riphəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisənien nusai nar a, uə kisan nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan riphəh niskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mimiir ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimia yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavan ye nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan riphəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimia yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwæskwəh rirkək, naksor piaumia yame Kristo rimamə tukun, yame rikin riphəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nipiğ naksor norien has e ye kimia kirik, kini masoriah rikin yame riphəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimiyer ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukripəh min nimirien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimia raməsik mima yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nikam? ! Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nikam? !Əwəh, yo en! ?Yimməm Yesu Yermaru kapətawə kin nimrik uə nikam? !Əwəh, yimməm! ?Kimia e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nikam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksın kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimia to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nimraghien kapəmia ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpin nəgkiarieren kape narmamə tiksın yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmia kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksın, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nipiraovin yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əria mhatarhav masəriwək nipiğ kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nikam? ⁶ ?Uə rikimia raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin riphəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nikam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsim, kini mipəh nivəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to riphəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimia raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nikam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹ Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“Nipiğ hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”†
(Dut 25:4).

8:6: Efes 4:5,6   8:9: Rom 14:13-15; Kal 5:13   8:11: Rom 14:15,20   8:13: Rom 14:21   9:1: Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9   9:2: 2 Kor 3:2-3   9:4: Luk 10:8   * 9:7: Nəgkiarieren kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to riphəh ninimien melek kape sipsip?” † 9:9: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. Im-ru min 1 Tim 5:18.

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik mın ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyən, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien ye nəsimien a. ¹¹ Ye wok minə kapəmru irəmiə, rəmhen kin mə yakəwəsim kirik, mə kimiə taksəvigin ikin; in e mə kimiə takhavəh Nanmin kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpin nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginien nəmru uə? ¹² Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyən əmiə kin nəviginien; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyən kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyən kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyən. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrapəh nərəhəyən nərokien, nar apnapig mə narəyən kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyən huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ?Nakharkun uə niksam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyən huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyən huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyən əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mīmə yakamni-ərhav nəvsaoyən huvə kape Kughen, kini kipəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkapien mīmə kimiə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyən huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyən ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsaoyən huvəyən kin nəgkiarien huvə! ¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpən yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor. ¹⁸ ?Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nipig yakamni-ərhav nəvsaoyən huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mīpəh nivəhyən nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyən kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermamə kirik rīpəh narmaruyən irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mī-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nipig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rīpəh narmaruyən irak, nipig yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhən kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rīpəh narmaruyən irəriə, yimauə məmhən kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikiniən loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nipig yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyən rīpəh niskai-pikien, yimauə məmhən kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. † Yimauə məmhən kin narmamə mīfam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksən khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyən huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyən yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisiən iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyən, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mīmə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyən yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə taksaiyu ye naiyuyən tukhawhai əriə minə ye naiyuyən, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to rīpəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmīr kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyən rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkiriən ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermīn maməsik nimago-ago. ²⁷ Nikam. Yakawhai nīprak mīmə tukror wok atuə kin kafak, mə nipig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyən huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhawə ye naiyuyən a, kini yo jakpəh nuəyən rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyən, kini karakikin in ye naiyuyən.

9:10: 2 Tim 2:6   **9:11:** Rom 15:27   **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9   **9:13:** Dut 18:1-3   **9:14:** Mat 10:10; Gal 6:6   **9:16:** Jer 20:9   **9:20:** Wok 21:20-26   † **9:22:** Narmamə mine e kapəriə nhatətəyən rīpəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khama ta mə rahas tuk nəniən nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikua minə. Kini nipig Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nəniən nusai nar a.   **9:22:** 2 Kor 11:29   **9:25:** Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8
9:27: Rom 8:13; 13:14

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nipig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig epis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen. ⁴ Kini mhanim nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapiet kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik. ⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhəpəh nisərhəpənien nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə, “Narmamə kimisəkwətə mə taksəvigin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.”

(Eks 32:6)

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamə ye nipig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsəoyen minə a ye nəkwəkəwə mə tukramsig ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mīmə nakasərer tim tim, takasrig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pənien yame ramuə ye nimraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkarien. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pənien kirik tukruə ye nimraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pənien ramuə ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukripəh nivi-pənien əmiə ye nahasien.

Nanmi nar mine nəməhuak minə

(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkarien kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənhaue ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənhaue kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun niprai nəgkarien kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhəvənien misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhəvən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehəuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuəvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Rhuəvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimraghien kapətawə.

10:1: Eks 13:21-22, 14:22   **10:3:** Jon 6:31; Eks 16:4,35   **10:4:** Eks 17:6; Nam 20:11   **10:5:** Nam 14:29-30

10:6: Nam 11:4,34; 1 Kor 10:11   **10:8:** Nam 25:1-9   **10:9:** Eks 17:2   **10:10:** Nam 16:41-50; 17:5,10   **10:16:**

Mat 26:26-28   **10:17:** Rom 12:5   **10:18:** Lev 7:6   **10:19:** 1 Kor 8:4   **10:20:** Dut 32:17; Rev 9:20   **10:21:**

2 Kor 6:15-16   **10:22:** Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58   **10:23:** 1 Kor 6:12

²⁴ Rîpəh niहुवəyən mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksîn. ²⁵ Sən nusai naha nar mîragh yame kavəh nîmrîn ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyən tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmî nar uə nîkam, kîni rikimîə tukrîpəh nətərig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, minə narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (Sam 24:1)

²⁷ Kîni tukmə yermamə yame rîpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nîmə kafan mawəvigin kwis, kîni rikim tukragien mə takvən. Æn naha nhagin yame ravəhsi-pre, mîpəh naiyohyən tukun mə kîmnor sakrefaes kin kimi nanmî nar uə nîkam. Rikim tukrîpəh nətərig-pikien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mîmə, “Kîmnor sakrefaes ye nusai nar mîragh e kimi nanmî nar,” kîni rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksîn khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kîni mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kîni mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nîmri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei mîsor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyən, nar apnapig mə in yemə Isrəl, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nîməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a ramhen kin norien kafak yame yakamarukut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrîvəh mîragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo ramhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kîni mamhajoun, kîni nakharaptərəkin nhajounien yamə minə yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru iriə; kîni kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kîni kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nîpig in raməhuak uə nîpig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kîmin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə rîpəh nəvəvhaoyen ye nîpig yame raməhuak uə nîpig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kîmin. Norien a ror naurisien ramhen kin yame kîmnəki kapən kapə rîpiəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame rîpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nîpig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmîn kafan, mə tukəm-pən niहुवəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən niहुवəyən kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kîni pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nîmtətien mə in ramsiə kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiə əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nîmraghien kapatawə yamə minə kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraovin to rîpəh narə-pisîniən; kîni yerman to rîpəh narə-pisîniən, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nîpiraoivin kaseimək kin əriə. Kîni narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nîkam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nîmar nîkwənen rapomh, tukor naurisien kîmin, [tukamni kîmə in ramhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nîmar nîkwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kîni narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nîmar nîkwəne piraovin ramhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kîni yakamni məkneikin mîmə norien pisin min kirik ye yama rikək; nîməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikiana.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rīpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yimnərig nəvsaoyen kirik mə nīpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwheh. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhama ta mə takasəkeikei məsəwhai kwheh kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nīpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhama ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuutuk kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nīpig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkəv, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhama taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig ikin nakpihavən ye niməhuak. Mərig norien kapəmiə rīpəh nisaiyen niməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rīmivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mīmə, “In e nīprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nīpig kwəsəvigin ta, In rīmivəh pənkin waen mini mīmə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nīpig takhanim rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nīpig tukmə nakasan bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rīpəh natuutukien, in ramor təvhagə has mamoriah nīprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasan bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nimraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rīpəh nəsik-huvəyen nīprai Yesu Yermaru, nənien mine ninimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khapsaah nīpraimə raməpou kini nakhama, kini kimiə tiksın nakwənhama ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nimraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nīpig Yesu Yermaru tukraməko atuutuk ətawə, ramor məkneikin mə nīpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nīpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nīpig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narimmar pisin minə tiksın yame nakasaiyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkəikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nīpig nimmhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətarigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nahuakien kimi nanmi nar yamə mine khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə nirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarinen kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nımtətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavven nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiamua. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk naniyen nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhopraiyeen nıprai nəgkiarinen minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikiniyen ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhən əmə kin nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə rıpsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənəətus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətarig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rıpsaah. ¹⁵ Nar apnapig nıhun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarinen kafan rıpəh norien nıhun mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nımətirgin ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımrın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarinen kafan rıpəh norien nımətirgin mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə nıprai jir, nımrın in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə nıprai jir nımətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nıkam. Kughen rımnəəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nıpran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfraksisen mə nor-norin rıpsaah, mərig nıpran kirikianə əmə.

²¹ Nımrı jir to rıpəh nini-pənien tuk kwermi jir mımə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhən ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nini-pənien tuk nıhun mir mımə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhən ta.” ²² To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nıpraitawə yamə mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhəniyen mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhən kin yame In ravəhsi-pən nisaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nıpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyen, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Nıprai nəgkiarinen e rımə kimiə nıprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə. ²⁸ Kini ye nıməhuak, Kughen rımnəkupən mırpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mırpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mırpen nəmhajoun minə. Kini mırpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisəsituyen ye naniyen kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarinen kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarinen pisin pisin minə a? Nıkam, rıpəh norien məknakin.

*Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)*

^{12:11:} 1 Kor 7:7   ^{12:12:} 1 Kor 10:17   *   ^{12:13:} Gris ramni nuhpikiniyen mımə, “Kitawə kamhanım Nanmin kirikianə əmə.”   ^{12:13:} Kal 3:28   ^{12:27:} Rom 12:5   ^{12:28:} Efes 4:11-12

³¹ Mærig rhuvæ mæ taksærhū-pæn tim tim nætærigien kapæmiæ tuk nhavæhyen nirkunien pisin pisin yamæ mine Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæ, yame iriæ khahuvæ rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanæ yame in rhuvæ pik.

13

¹ Tukmæ yakægkiar ye nægkiarieren kape narmamæ ikin pisin pisin minæ uæ ye nægkiarieren kape agelo minæ, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, mærig yakamægkiar pik æmæ ræmhen kin yermamæ kirik yame ramuh næpag nai mamor tærigaru, uæ ramuh apnapig bel. ² Tukmæ yakvæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar, kwasig ikin nar a ripiuæ, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, yo nar apnapig æmæ. Kini tukmæ yakirkun nar erkwaig minæ fam mine nirkunien minæ fam, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, yo nar apnapig æmæ. Kini tukmæ kafak nhatætøyen in riskai mæ jakor tukwas kirik ræta mamvæn, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, yo nar apnapig æmæ. ³ Tukmæ yakpik-pæn fam kafak narimnar kimi yavæn hah minæ, uæ yakeighan-pæn kin tikmir minæ kafak mæ tuksarko-pæn kin yo nap, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, to yakpæh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamæ kafan nætærigien ramæpomh; kini mor in ramor huvæ pæn kimi narmamæ; mipæh norien jalus kimi narmamæ, mipæh nivæhsi-haktæ-atukien in, mipæh nausitien, ⁵ mipæh nor-pænien narmamæ, mipæh nærig-atukien in, kini niemha ripæh nhai-pikien, kini ripæh niraptæækin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin.

⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamæ rikin ripæh nagienien tuk norien has minæ, mærig rikin ramagien æmæ tuk norien huvæ minæ kape næfraksisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramætæpig kin yermamæ mæ kafan nærigien tukripæh næpouyen; mamor in ramhatæta tim tim ye Kughen, mærhū-pæn tim tim kafan nærigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmæ næmhøyen ehua kirik rua, mærig norien kape norkeikeiyen ramætæpig kin in mæ tukripæh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to ripæh norien infamien. Mærig nirkunien kape nini-ærhavyen nar kirik kwasig ikin nar a ripiuæ, nirkunien nar a tukamhavæn, tuk nipig kirik tikripirkæk. Mine nirkunien kape nægkiarieren ye nægkiarieren pisin pisin, tukamhavæn, tuk nipig kirik tukpipharkæk. Kini nirkunien tikripirkæk. ⁹ Ror mækneikin meinai nirkunien kapætawæ rikæskæh æmæ; kini nægkiarieren yame Kughen ravæhsi-pæ, kitawæ kamhani-ærhav æmæ nipærin. ¹⁰ Mærig nipig Yesu Kristo tukruæ min mor atuutuk narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamæ mine Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæ taktakun tukripirkæk. ¹¹ Nipig yimnarkæskæh, kini yimnægkiar ræmhen kin kwajikovæ, kini nirkunien kafak ræmhen kin pikwarien kirik. Mærig nipig yimauæ mehuæ, yimnæru-kin norien kape kwajikovæ. ¹² Taktakun ai, kitawæ kasæm æmæ nipærin ræmhen kin yermamæ kirik yame ramarhanim ye glas yame ræmkimik. Mærig tuk Nipig Kwasig, kitawæ tuksæm huvæ Kughen. Taktakun ai, yakirkun nipærin æmæ; mærig ye nipig a, jakirkun huvæ narimnar fam, ræmhen kin yame Kughen rirkun huvæ yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisæ karhæmir: norien kape nhatætøyen, norien kape nærhū-pæn-timtim-ien nætærigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mærig yame rhuvæ pik ægkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ærhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitærhav-pæ; mine nirkunien kape niniyen nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ

¹ Taksarkut pik mimæ norkeikeiyen tukrarmaru ye nimraghien kapæmiæ, kini misarkut pik mæ takhavæh nirkunien yamæ mine Nanmin kape Kughen ravæhsi-pre, kini misarkut pik rapita mæ takharkun nhani-ærhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitærhav-pæ. ² Yakamni mækneikin meinai tukmæ kimia kirik yame ramægkiar ye nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ, pæh nien mæ ramægkiar kimi narmamæ, mærig ramægkiar kimi Kughen. Næfraksisien, yermamæ kirik rikæk yame rirkun nægkiarieren yame ramni, mærig in ramni-ærhav nægkiarieren erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæn kimin. ³ Mærig narmamæ m-fam yamæ mine kamhani-ærhav nar kwasig ikin nar ai ripiamtærhav-pæ, kamhani-pæn tuk nivæhsi-haktøyen nimraghien kape narmamæ, mine tuk nivæhsi-haktøyen nætærigien kapæria, mine tuk nasituyen iræria. ⁴ Yermamæ yame ramægkiar ye nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ, ravæhsi-haktæ æmæ nimraghien kafan; mærig yermamæ yame ramni-ærhav nar kwasig ikin nar ai ripiamua, in ravæhsi-haktæ nimraghien kape nimæhuak. ⁵ Yakorkeikei mæ kimia m-fam taksægkiar ye nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ, mærig rhuvæ pik mæ takhavæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuæ. Yermamæ yame ravæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuæ, in ramasitu pik ye nimæhuak rapita

yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nīprai nəgkiarinen mə tukrivəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiye nīprai nəgkiarinen, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mīni-ərhav nar kīrik yame Kughen rīmnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mīvəhsi-pre nīrkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kīrik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narīmnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rīkiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nīpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowaginiein, narmamə tukhapəh nisor-əpnəpənəyən tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarinen yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarinen yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nīmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran. ¹⁰ Nəfrakisiein mə nəgkiarinen minə rīpsaah ye tokrei tanə, kini iriə kīrikiana kīrikiana nīprai nəgkiarinen aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nīrkunien nīprai nəgkiarinen yame yermamə kīrik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nīrkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nīrkunien yamə mine khavəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kīrik raməgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin kīrik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nīprai nəgkiarinen e pəh rhoprai-pən kimi nīməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarinen kape tanə pisin kīrik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərig əpnəpig əmə. ¹⁵ ?Kini jakəhuak yerkik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nīpei yerkik, mərig jakəni min nīpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarinen kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarinen a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To rīpəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarinen yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarinen kafam rīpəh nīvəhsi-haktəyən nīmraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarinen e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nīməhuak, tukmə yakaməhajoun narmamə ye nəgkiarinen kwatīksin əmə yame narmamə kharkun nīpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarinen rīpsaah pik ye nəgkiarinen yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikova. Ye norien kīrikiana əmə e taksəmhən kin kwajikova əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə.

²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarinen kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarinen kape yepsipis minə,

mərig nar əpnəpig mə iriə tuksərig pawk nar vi kīrik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’”

(Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, in nīmətəien kīrik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nīmətəien kīrik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nīpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, nəgkiarinen e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ ?Ror məknakin tukmə nīməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kīrik yame rīpəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nīpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rīpiamuə, kini nəgkiarinen kapəmiə tukrīrap rīkin, kini in tukrīrkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarinen minə a tukrəkīr kafak norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nīkakiēn. Tuk nar e, in tukrimir mənīm-pən nīmrin ye nīmoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mīmə, “Nanmin kape Kughen raməmīr əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nīpig kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nīprai kafak nəgkiarinen. Nīpig kimiə m-fam naksəkwətə kīrikiana ye nofuginiein tuk nəhuakien, kimiə m-fam kīrikiana kīrikiana kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nīpei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarinen tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin

minə, kini tiksın kashoprai nıprai nəgkiarinen mine. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-tımtımien niməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksın kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin, kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai nıprai nəgkiarinen minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhopraiye nıprai nəgkiarinen yame kirhini, pəh kirhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mirhpəh nini-ərhavyen ye niməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksın tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarinen. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rərər maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarinen kirik yame rımmamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərər maməgkiar tukrəkwtə mapnapig, pəh yame Kughen rivəhsi-pən nəgkiarinen kimin pəh in rərər məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimiə yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarinen yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupan məgkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai rıpiuə, kharkun nıpig atuatuk kape nəgkiarinen mine nıpig atuatuk kape nıpiemien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrig-uvrigien, mərig in rorkeikei nəmərınuyen. Ror pən, ye niməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nıpig kape nəhuakien, nıpiraovin tukhapəh nisəgkiarinen, meinai rıpəh natuatukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kin nəmasur kape niməhuak, rəmhen kin yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kisorkeikei mə tukharkun nar kirik, tukharerig-pən apa yerkwanu, kini misaiyoh kapəriə narman minə kin. Meinai ror naurisien mə pıraovin tukrəgkiar ye nəkwai niməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiə tiksın nakhamə ta mə Kughen rımvəhsi-pre nəgkiarinen mə kapəmiə pisin əmə. Nakhamə ta mə kimiə pisin əmə nakharkun nəkirien norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kimiə kirik rikin raməsik mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarinen kirik kimin, uə Nanmin Kape Kughen rımvəhsi-pən nəsaninien kimin, kini in tukraməkeikei mini nəfrakisien ye nəgkiarinen yame yakamrai kimi əmiə mimə nəkwai Yermaru nəfrakis a. ³⁸ Tukmə yermamə kirik raməpəh nəgkiarinen minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarinen yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavyen nəgkiarinen yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhapəh nisətəpigien kin narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarinen kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nıpig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nıpig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rımımrəgh min ye nimhəyen kafan

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kimi əmiə yame yakwəni-pre ta tuk əmiə, kini nimnhavəh yerkimie, kini misərər tımtım iran. ² Tukmə nakharaptərəkın tımtım nəvsaoyen huvə yame yimini-pre tuk əmiə, Kughen tukrivəh mirəgh əmiə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mışatətə ye nəgkiarinen pisin, kini nhatətəyen kapəmiə in tukror nar apnapig əmə kin.

³ Narimnar yame yo yımnrəig, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmiə mə Kristo rımamhə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhəgə has kapətawə rəri-pən nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupan kwasig ikin rıpiuə. ⁴ Kimnerwaig kin In, kini rivəh nıpig kisisər, rımımrəgh min ye nimhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarinen yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupan kwasig ikin rıpiuə. ⁵ Kini rımməkupan mıtərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mıpıtərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mıpıtərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapita faef hundred ye nıpig kirikianə əmə. Kini tiksın kamhamrəgh hanə miserıajı-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mıpıtərhav-pən tuk Jemes, kini ai mıpıtərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rımməkupan mıtərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Rıtərhav-pə tuk yo nar apnapig yo yakəmhen kin kwajıkovə kirik yame rıpəh narhayen ye nıpig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenikin meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksın kisapita yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kin yo mə yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yımnor nahasien kimi niməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nihuvəyen yame Kughen rımməutə-pə kin kimi yo, yakwəuə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a rıpəh nuə-apnapıgien, mərig ramuə mawor kwənkwan. Nəfrakisien yımnor wok rapita fam aposol

14:26: 1 Kor 12:8-10

14:29: 1 Tes 5:21

14:34: 1 Kor 11:3; 1 Tim 2:12

15:3: Aes 53:5-12

15:4: Mat

12:40; Wok 2:24-32

15:5: Mat 28:16-17; Luk 24:34

15:7: Wok 1:3-4

15:8: Wok 9:3-6

15:9: Efes 3:8; 1

Tim 1:15

minə, mærig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mærig ye nihuvəyən yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo ua iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mærig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ? Mærig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini rhawor e kimiə tiksin nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mærig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan. ¹⁴ Kini to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatəyən kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən. Mærig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə, to Kughen ripipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyən kafan. ¹⁶ Meinai ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyən, to Kristo ripipəh min nimraghien ye nimhəyən kafan. ¹⁷ Kini ripi mə Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən, to nhatəyən kapəmiə nipran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kipiserwei. ¹⁹ Ripi mə kitawə kipisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asuk tuk atawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mærig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyən. In rimnəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mimragh min ye nimhəyən. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyən ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyən kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mærig iriə e tukhaamragh min ye nipig atuatuk kapəriə. Kristo in rimnəkupan mimragh min, kini nipig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nipig Kwasig tukruə, In tukroriah narmamaru minə fam, mine nehuəyən minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmamaru kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeiye mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyən. Kini nimhəyən tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6)
(Mærig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuatuk tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksin kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə. Mærig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mærig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəməwə? ! Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəməwə nipig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yinnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparū minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, riphuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nhekinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin, kwasig ikin nipihamhə.” (Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nipig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.” ³⁴ Havəh min nətərigien kapəriə

rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien tavhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi. ³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rima naksuv nipran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam. ³⁹ Niprairiə ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin. Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpig ye neai mə in rhuva, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiayen kape makuə mine nəsiayen kape kəmhau minə. Kini nəsiayen kape kəmhau minə kator pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Niprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nipig tukramragh min iran, to ripəh min nəmətītien. ⁴³ Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nipig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksam kafan nihuvəyen. Nipig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nipig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nipig kamhanim nipraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nipig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nipran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kupan, in e Adam, in rimaue mamragh.”

(Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, ripiua mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin ripiua. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokru, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksamhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənien ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nipraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaə rəmhen kin narəpigiən† -nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətītien tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita, kini norien kape nimhəyen ruirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?”

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?”

(Hos 13:14)

⁵⁶ Tavhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə tavhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, srer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmia. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia

15:36: Jon 12:24   15:43: Fil 3:20-21   * 15:45: Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo.   15:51: 1 Tes 4:15-17   † 15:52: Nəgkiarien Gris ramni min mimə, “tukror aihuaə rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.”   15:52: Mat 24:31   15:53: 2 Kor 5:4   15:56: Rom 7:13

minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipiğ jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavan, kini nipiğ jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavan apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuva mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehua minə tiksın

⁵ Kwasiğ ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimie. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriəji-pən nipiğ kape nokieyən tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Məriğ yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Məriğ kwasiğ ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriəji-pən nipiğ kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimməhitə ye swatuk ehua tuk yo mə jakor wok huva yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksatapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyən kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In rirəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, məriğ tukruə ye nipiğ yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasəriğ əmiə. Taksarer tim tim ye nhatətəyən kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətəriğien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rimməgien nipiğ Stefanas mine Fotunatas mine Akaeas kimirhitarhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimmharkək, məriğ nipiğ yimməm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimməm əmiə. ¹⁸ Irisir kimirhitarhəsi-haktə pik kafak nətəriğien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimmor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuva pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik rirəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yu-*ra!*

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn yame Pol rɪmɪrai ramvən kɪmɪ niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rɪmɪrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e.

?Rɪmɪrai ramvən kɪmɪ nɪpa? Rɪmɪrai ramvən kɪmɪ nəməhuak mɪnə apa Korin, mɪne nəməhuak mɪnə apa provins a Akaea.

?Nɪmrəghien rɪmnhawor pən iran mɪne ye nɪpɪg rɪmɪrai? Pol ruɪrai ta nəkwəkwə kɪsɪsər mher-pən kɪn kɪmɪ niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kɪn. Mərig nəkwəkwə yame ror kɪrɪkɪanə kɪn, mɪne nəkwəkwə yame ror kɪsɪsər kɪn, ɪriɪ kɪrarkək; keɪneɪn mə ɪriɪ pukaa. ?Kwərəmətɪt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn, kamni kɪmɪ 1 Korin. Kɪnɪ nəkwəkwə a raməgkiar skai kɪmɪ əriə, mə tukrɪni-əhu norien has mɪnə kapəriə, kɪnɪ in ramhəjoun mɪn əriə kɪn narɪmnar pɪsɪn mɪnə tɪksɪn. ɪriə khəpsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rɪmɪrai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig ɪriə mɪnə tɪksɪn aɪkɪn, kamhəni mə Pol, pəh nien mə in yemehua kɪrɪk; kɪnɪ rɪpəh nəmhenien mə in tukrəvhəg kɪmɪ əriə. Kɪnɪ ɪriə kamhəni mə in ramor əmə wok kafan tuk nɪvəhyen mane.

?Rɪmɪrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e mamhəjoun mə in aposol kɪrɪk, kɪnɪ Kughen rɪmɪwəhsi-pən wok e kɪmɪn, kɪnɪ ratuatuk əmə mə in tukrəwahaəg məkneikɪn kɪmɪ əriə. Kɪnɪ in morkeikɪ mə tukrɪni-əhu nəmhəjoun eikuə yamə məne kasarə apa Korin. Kɪnɪ maməiyoh nəməhuak mɪnə Korin mə tuksasitu mhəvəhsi-pən mane kɪrɪk yame tukrasitu kɪn ye niməhuak apa Jerusalem məvɪgin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə ɪrəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rɪmɪrpen yo mə yo aposol kɪrɪk kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kɪmru piəutawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kɪmɪ əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mɪne narmamə mɪnə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rɪmtawə mɪne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kɪn nihuvəyən mɪne nəmərɪnuyən kɪmɪ əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kɪmɪ narmamə yamə mɪne kɪsarə ye nɪpɪg əutən

³ Pəh khəni vi vi Kughen e in Rɪm Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rɪkɪn rehuə tuk narmamə, mɪne In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kɪmɪ narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kɪmɪ ətawə ye nɪpɪg əutən mɪnə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kɪmɪ narmamə ye nɪpɪg əutən pɪsɪn pɪsɪn mɪnə yamə mɪne kamharəpikɪn. Kitawə tuksəgkiar vi vi kɪmɪ əriə rəmhen kɪn yame Kughen In ramor kɪmɪ ətawə. ⁵ Nəmhəyən yame Kristo rɪmnərig, nəmhəyən kɪrɪkɪanə yame kitawə kasərig aɪ taktəkun. Kɪnɪ ye norien kɪrɪkɪanə əmə mɪn, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kɪmɪ ətawə, kɪnɪ norien a raməhuə mamvən mɪn tuk narmamə. ⁶ Nɪpɪg kɪmawə yaksərig nəmhəyən ramua tuk əmawə nɪpɪg yakamhəni-ərhav nəvsaoyən huvə, kɪnɪ nəvsaoyən huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmɪə mavəh mɪrəgh əmiə. Nɪpɪg Kughen raməgkiar vi vi kɪmɪ əmawə, ramor mə kɪmawə jakharkun nəgkiar vi vɪyən kɪmɪ əmiə. Kwənkwaɪ norien a ramkuə ye nɪmrəghien kapətawə, kɪnɪ nɪpɪg nakasarə ye nɪpɪg əutən rəmhen əmə kɪn yame kɪmawə yɪmnisarə iran, rəmasitu ɪrəmɪə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kɪmawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmawə ye Kughen mə kɪmɪə taksərər tim tim. Meinai kitawə fam kɪsarə əmə ye narəyən kɪrɪkɪanə, kɪmɪə taksarə ye nəmhəyən rəmhen kɪn yame kɪmawə yakasarə iran. Kɪnɪ Kughen raməgkiar vi vi kɪmɪ əmiə rəmhen kɪn yame raməgkiar vi vi kɪmɪ əmawə.

⁸ Piak mɪnə mɪne nowinik mɪnə, yaksorkeikɪ mə takharkun huvə nɪpɪg əutən yamə mɪnə yɪmnisarə iran apa provins a Tarki. Nahəsien ehuə mɪnə kɪmnhəuə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəmawə, mamor rɪkimawə raməsik mə to yakhapəh nhamrəghien. ⁹ Nəfrakɪsien, kɪmawə yimɪsərig mə kɪneighan-pən ta kɪn əmawə mə jakhamhə. Mərig nɪpɪg əutən mɪnə a kɪmnhəuə mə jakhapəh nɪsətəgtə-atukien ɪrəmawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mɪne kɪmnhəuə khamrəgh mɪn. ¹⁰ ɪprakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rɪmɪvəh mɪrəgh əmawə. In rɪrkun nɪvəhsi-tayən nɪpɪg əutən mɪnə a tuk əmawə. Kɪnɪ yakasərəhu-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrɪvəhsi-ta nɪpɪg əutən mɪnə a tuk əmawə. ¹¹ Kɪnɪ In mamor əfrakɪs məknəkɪn nɪpɪg nakshəhuak tuk əmawə. Narmamə khəpsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narɪmnar huvə yamə mɪne In ramor kɪmɪ əmawə, meinai kɪmɪə nakhəpsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mærig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmīr əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mærig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniēn nəgkiariēn kirik yame riskai tuk nəvhekiniēn uə tuk nirkunien nīpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mærig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nīpig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rimnaməsik mə nīpig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nīpig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyēn mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak mishə-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nikarīn kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nikam. Nərigien kafak rīpəh nisi-pəniēn tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nīpig kirikiana. ¹⁸ Kughen raməfrakis nīpig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nīpig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpirh-pirh-iēn nəgkiariēn mir e “Əwəh” mine “Nikam” ye nīpig kirikiana. ¹⁹ Kīmasir Saelas* mine Timoti yimīrhurə mīrhini-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to rīpəh nīniyēn “Əwəh” mine “Nikam” ye nīpig kirikiana. Nikam. Nīpig mīfam, nəgkiariēn kafan kirikiana əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapig Kughen rīmini promes kuvhuun, iriə kimnhauə misor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhama, “Amen. Əwəh.” ²¹ Kughen əmə rəvər əməwə yaksərər tim tim ye Kristo kitawə-m kimiə. In rīmirpən ətawə, ²² kini mīvəh-si pə Nanmīn kafan yerkitawə mamor nīmətətiēn ye nīmraghiēn kapətawə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai, kitawə kwənharkun mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kin tuk nīpig kirik ye nīmraghiēn kapətawə.

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimnəpəh nīrērig-pre-min-iēn Korin məm əmiə meinai to yakpiuru, mīpiəgkiar skai pre kimi əmiə, mīpi moriah əmiə. ²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyēn irəmiə mə jakhavəh-si-pre əmə nəgkiariēn kimiə əmiə mə taksəri-pən, mærig kimiə nakwəsərər tīmtim ta ye nhatətəyēn kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien məgkiar skai pre kimi əmiə, mor rikimiə rəmha. ² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmha, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kīrkək, meinai yimnor rikimiə m-fam rəmha. ³ Ror pən, yimīrai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəh-si-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyēn mə tukmə yakurə məm əmiə, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukramakeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien. ⁴ Nīpig yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə, rikik rəpou pik tuk əmiə, kini rikik rarkwopir, nehe nīmrik rīmnaiyu tuk əmiə. Mərig yimīpəh nīraiyeēn nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mærig yimīrai mə takharkun mə norkeikeiyēn kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nisarpiniēn tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyēn mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kimi əmiə. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rīmnor nahasien,* pəh nien mə rīmnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mærig rīmnor ətawə fam kisərig rahas tukun. ⁶ Narpiniēn yame kimiə khapsaah nīmnhavəh-si-pən ta kimin nəmhen. ⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərūkin kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rīkin rəpou pik kini rapəh nhatətəyēn kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən misor rhuvə pən kimin mə in tukrīrkun mə kimiə naksorkeikei in. ⁹ Yimīrai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmiə mə jakəm-ru mə

1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16   **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6   * **1:19:** Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.”   **1:19:** Wok 18:5   **1:20:** Rev 3:14   **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14   **1:24:** 1 Pita 5:3   **2:1:** 1 Kor 4:21   **2:4:** Wok 20:31   * **2:5:** Yeməhuak kirik irarīe rīmnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rīmini. Kini Pol rīmini-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpiniēn kimin in ye 1 Kor 5:1-5.

?taksor nækwak ye narimnar fam, uə nïkam?[†] ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərukun norien has kape yermamə kirik, yo min jakərukun kafan norien has. Kini tukmə kwən a rimnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mirhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə ¹¹ mə Setan tukripəh nəwhaiyen kwən kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnam mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo. ¹³ Mərig nəmərinuyen rirkək irak meinai yimipəh nāmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakun in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əria ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatəta iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksın, kasərig nāmiv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əmayen mane. Nikam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeiki mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəria kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeiki mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nıpran. ³ Nimirghien kapəmiə ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwənkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkəwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksəghaa kin nəgkiarien minə məknən meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatəta timtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkəwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkəwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimirghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimir Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisərha-pənieen misəm nimir, nar apnarip mə nikhakien natukreiwaiyu mirəkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əria. Mərig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nimir Kughen. ¹⁰ Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

† **2:9:** Pol rimə tukirkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uə nïkam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **2:13:** Wok 20:1 **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12 **3:2:** 1 Kor 9:2 **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25 **3:7:** Əm-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29 **3:9:** Dut 27:26; Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31

¹² Ror mækneikin mæ yakasæruhu-pæn tim tim kapamawæ nærigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masætghaa kin nini-ærhavyen kafan nægkiarieren. ¹³ Kimawæ yakhapæh nisæmhenien kin Moses yame, nipig nimirin rhakak kape nipig kwakwæ æmæ, in rimnattuopis in kin neipæn mæ nāmæ Isrel tukhapæh nisæmien nikhakien ye nimirin. ¹⁴ Mærig Kughen rimnor kapæria kapæ riskai. Kini ye nipig a, muæ meriaji-pæ taktækun, nipig iriæ kasævheikin Ol Testamen, khapæh nharkunien nipran, ræmhen kin yame neipæn kirik ramækær æswasig kin nirkunien kapæria. Kughen ripæh nivæhsi-tayen neipæn a tuk æriæ; ramræhsi-ta æmæ tuk narmamæ yamæ mine kasofugin kwhen kapæria iriæ Kristo. ¹⁵ Næfraksien, meriaji-pæ taktækun mine, nipig kasævheikin nækwækwæ yamæ mine Moses rimirai, ræmhen kin neipæn kirik yame ramækær æswasig kin nirkunien kapæria. ¹⁶ Mærig narmamæ m-fam yamæ mine kasarar ye nærigien kapæria mhauæ tuk Kughen, Kughen tukræhsi-ta neipæn a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru ramamir ikin, In ramrisin narmamæ. ¹⁸ Kini kitawæ fam kasor æpu nikhakien kape Kughen, narmamæ kasæm; pæh nien mæ kitawæ kisattuopis ætawæ. Nipig m-fam In ramrar irætawæ mæ tukhauæ misæmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irætawæ mameihuæ. Nikhakien e ramsi-pæn tuk Yermaru kapætawæ yame In Nanmin Rhakæ.

4

¹ Kughen, rikin rehuæ tuk æmawæ, ror pæn rikimawæ ripæh næpouyen tuk norien wok e kape nini-ærhavyen Nævsaoyen Huvæ kafan. ² To yakhapæh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapæh niseikuøyen mhapæh nhaukreikunien niprai nægkiarieren kape Kughen. !Nikam! Kimawæ yakamhani-ærhav æmæ næfraksien, kini ye norien minæ a, ye nimir Kughen, yakasor æpu æmawæ ye nimir narmamæ, mæ ye nærigien kapæria, tukharkun mæ wok kapamawæ ratuatum. ³ Tukmæ ror nævsaoyen huvæ yame yakamhani-ærhav, nipran ramerkwaig tuk narmamæ tiksins; mærig ramerkwaig æmæ tuk narmamæ yamæ mine kasæri-pæn swatuk yame ramvæn apa ye nap ehua. ⁴ Narmamæ yamæ mine khapæh nhaniyen næfraksien ye Kughen kasæri-pæn swatuk ai, meinai Setan e yarmhæ in ramarmaru ye tokrei tanæ, rimnattuopis æriæ mæ tukhapæh nisæmien nikhakien kape nævsaoyen huvæ yame nikhakien risia-pen æriæ. Nikhakien a ramsi-pæn tuk Kristo yame In ravæh æfrakis Nanmin kape Kughen. ⁵ Ror mækneikin meinai kimawæ yakhapæh nhani-ærhav-atuk-ien æmawæ; mærig yakhami-ærhav Yesu Kristo mæ In Yermaru. Kini In rimnher-pæ kin æmawæ mæ kimawæ yor atuæ kin minæ kapæmia. ⁶ Meinai Kughen e yame rimini kupæn mimæ, “Pæh nikhakien tukrivæn mæsiæ-pæn ikin ræpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianæ æmæ yame ramæsiæ-pæn yerkitawæ mæ kitawæ tukharkun næsanienien mine nihuvæyen kafan yame kitawæ kasæm ye Kristo.

Kitawæ kisæmhen æmæ kin nitip yame ramætæt aihuaa æmæ

⁷ Kitawæ kisæmhen kin nitip* yame Kughen ravai-pæn narimnar huvæ ikin kafan; mærig nitip ramætæt aihuaa æmæ. Ramhajoun-pæn mæ næsanienien æfrakis ramsi-pæn tuk Kughen, ripæh nisi-pøyen tuk ætawæ.

⁸ Nipig ætan minæ khapsaah kamharæh-pikin æmawæ, mærig khapæh nisoriahyen æmawæ. Nipig tiksins, yakhapæh nisæmien swatuk, mærig yakhapæh nisæpæhyen. ⁹ Kamoh æmawæ, mærig Kughen ripæh næpæhyen æmawæ. Kamæsik æmawæ, mærig kipæh narkwhopniyen æmawæ. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavæn ikin, rikimawæ ramæsik mæ kimnhopni Yesu, kini kimæ tukhopni min æmawæ tuk nini-ærhavyen nhagin. Mærig kimawæ yakasækeikei tuk nini-ærhavyen nhagin mæ tukirkun mæ Yesu rimamragh. Kughen rimneighan kin æmawæ mæ jæksærig næmhøyen mæ tukam kirkun mæ Yesu e in e rimamragh nivæhsi-pæn næsanienien ye nipraimawæ yame tuk nipig kirik tukræmæt. ¹² Ror pæn, nipig mifam ipakæ æmæ yakamhamhæ mæ kimæ takhavæh nimraghien rerin.

¹³ Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Nar yame yakamni næfraksien iran, yakamni-ærhav.”

(Sam 116:10) Kini ye norien kirikianæ æmæ kape

nhatætøyen, kimawæ min yakamhani næfraksien iran, ror pæn yakamhani ærhav, ¹⁴ meinai kimawæ yakharkun mæ Yermamæ yame rimnor Yesu ramragh min ye nimhøyen kafan, In tukror min ætawæ-m kimæ tukamhamragh min ye nimhøyen kitawæ Yesu, tuksaræ kitawæ min. ¹⁵ Yimnharæh pikin næmhøyen minæ e mæ kimæ taksaræ huva iran. Kini nipig m-fam nihuvæyen kape Kughen ravi-pæ narmamæ khapsaah min kamhauæ tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nipig m-fam, mhavæhsi-haktæ nhagin mæ In yerpærig pik.

3:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9   **3:13:** Eks 34:33   **3:16:** Eks 34:34   **3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2   **4:2:** 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5   **4:4:** Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3   **4:6:** Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18   * **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nimoptanæ skai.   **4:7:** 2 Kor 5:1   **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5   **4:10-11:** 1 Kor 15:31   **4:10-11:** Rom 8:36
4:14: 1 Kor 6:14

¹⁶ Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktakun mine, mərig nīpig mīfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mərig kwənkwaīriə in nikhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisəriḡ-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, mərig kisəriḡ pik nar yame kitawə khapəh nisəmīen. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwakwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmīen kasəmīr kape rerin.

5

Nīprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kīrik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrīrkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətatəwə kīrik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktakun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpīhavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rīrkək. Mərig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukrīpīmətīt, rīkitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmḡayen. Mərig pəh nien mə kisorkeikei mə nīpig tukhamḡə, tuksəta əḡkəp ye nīpraitawə. Nīkam. Mərig kisorkeikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rīmnor ətawə mə tukasarə ye nīmraghien vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətatəwə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətatəwə ramkīr ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətatəwə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nīpraitawə mḡavən ye nimə vi kapətatəwə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rīkin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərə əkupən ye Kristo mə In tukrəkīr norien minə kapətatəwə. Kini kitawə kīrikianə kīrikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kīmisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətatəwə, mə tukhavi tikmīr minə kape Kughen khauə kīrikianə iriə min

¹¹ Kini taktakun ai, yakamḡasīai Yesu Yermaru yame tukrəkīr narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen rūrīkun ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kīmiə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nīmrimīə, mərig yakamḡavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rīkimīə tukragien tuk əmawə. Kini taktakun ai, nakharkun nīshorpinien nəḡkīarien kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamḡavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mḡapəh nisəkīrien nīmraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kīmawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nīrkunien kapəmawə rəmhen, havəh nəḡkīarien kapəmawə pəh tukrasitu irəmīə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəmawə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kīrikianə rīmamḡə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhəḡə has, rəmhen kin yame yermamə mḡə reinein norien təvhəḡə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rīmamḡə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamḡamragh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rīmamḡə tuk əriə kini nīmragh min ye nīmḡayen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktakun ai, yakhapəh nisəkīrien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkīr narmamə iran. Kupan, yīmīsəkīr Kristo ye norien a, mərig taktakun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamḡauə masor kīrikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamḡasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kīmisor tikmīr kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rīmnapkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, mīnor

ətawə kwənəhauə In minə tiksin. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksin. ¹⁹ Nəgkiarinen e yakamni, nīpran ramni mə Kughen rimivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mīpəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarinen e kimi əmawə kape nivī-pəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksin kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nīpig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rīmnor Kristo yame norien has rīrkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nīmri Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nīpig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mīmə,

“Yimnərig ik ye nīpig atuaturuk,

mamasitu iram ye nīpig kape nivəh-mīraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rīnor nīpig atuaturuk kape Kughen tukrivəh mīragh əmiə.

Pol raməvsao kin nīpig əutən minə ye nīmraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nīmraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nīpig kape nəməhyen, mine ye nīpig əutən minə, mine ye nīpig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mharpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əmawə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nāfrakisien. Kini nasaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nīmraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksin kamhasiai əmawə; tiksin kasəm-əhu əmawə. Tiksin kamhani hah əmawə; tiksin kamhani huvə əmawə. Kini nīpig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksin kamhani neikuəyən irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksin kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksin khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nīpig mīfam nīməhyen ramuə ipakə tuk əmawə, mərig yakamhəragh əmə. Kamuh əmawə, mərig khapəh nhopniyən əmawə. ¹⁰ Rikimawə rapou, mərig nīpig mīfam yaksəgien əmə. Kapəməwə nar kirik rīrkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə rīpsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rīrkək, mərig yakamhavəh narimmar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yimnəhani-pre nəgkiarinen minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkap kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimə m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuaturuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ? Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirapəh nīrəni-kwisien nəgkiarinen kirikianə. ? Yeməhuak mine yermamə yame rīpəh nəhuakien, iriū kirarkun nīworien nar kirik ye nārgien kirikianə uə? !Nīkam! ¹⁶ Ye Nīmə Ehua kape Kughen, ikin kirik rīrkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nīmə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,

mameriwək kimawə miriə.”

Kini mīmə,

“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,

kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.”

(Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

5:18: Rom 5:10   5:19: Rom 3:23-25   5:21: Hib 4:15   6:5: 2 Kor 11:23-27   6:6: 1 Tim 4:12   6:9: 2 Kor 4:10   6:13: 1 Kor 4:14   * 6:14: Gris ramni nuhpikiniyen ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriū mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyən meinai nehuəyən kapəriū rīpəh nəm nəmhenien.   6:14: Efes 5:11   † 6:15: Gris ramni “Beliar.” Nhag pisin kape Setan.

- ¹⁷ Kini Yermaru ramni min mæ,
 “Ror mæneikin, sæta iræria, mhavæn isok tuk æria.
 Mhapæh nharapien nar yame ræmkimik ye nimmrik,
 kini rikik tukragien mæ jakvæh æmia.” (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)
- ¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpilig Pîk ramni min mimæ,
 “Kini jakor Yo mæ Rimimæ,
 kini kimia takhauæ kwajikovæ minæ kafak.” (2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo minæ tiksîn. Nægkiarîen minæ e yame Kughen rimîrpen, kapætawæ. Ror pæn, pæh kisæspir rikitawæ, mhavæhsi-ta narimnar fam yamæ mine kasor nipraitawæ mine nærigien kapætawæ kasæmkimik. Kini pæh kisærehu karin ætawæ mæ kitawæ kape Kughen minæ æmæ, meinai kitawæ kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mæ næmæ Korin kwænhauæ tuk Kughen

² Sæhita nærigimæ tuk æmawæ meinai yakhapæh nisorien rahas-pæn kimi yermamæ kirik, mhapæh nhavi-pæyen yermamæ kirik ikin rahas ikin, mhapæh nisarkutien mæ jakhavæh nar kirik kapæmia ye norien kirik yame ripæh natuatukien. ³ Pæh nien mæ kimia nimisor nar kirik ripæh næmhenien, yakamægkiar mækneikin kimi æmia. Yakwæni-pre ta tuk æmia mæ yaksorkeikei pik æmia, nar apnapig nahasien uæ nihuvæyen ramuæ tuk ætawæ-m kimia, mærig yakhajir æmia misækwan æmia. ⁴ Yo yakamni næfraksien iræmia. Rikik ragien tuk æmia. Kimia nakhavæh-si haktæ pik kafak nætærigien. Yimnaræ ye næmhæyen rehuæ pik, mærig rikik ragien pik tuk æmia.

⁵ Meinai nipig yimnhauæ Masedonia, mhapæh nisapisien, mærig nipig m-fam, yakamharæh pikin næmhæyen pisin pisin minæ. Ye nimmraghien kapæmawæ, narmamæ kasotgoh, masor nahasien kimi æmawæ, kini kimawæ yakamhagin. ⁶ Mærig Kughen yame ramægkiar vi vi kimi narmamæ yame nærigien kapæria ræpou, In rimivæhsi-haktæ nærigien kapæmawæ, mor swatuk kape Taetas ruæ næm æmawæ. ⁷ Kini pæh nien mæ nuayen æmæ kafan yame rimnor rikimawæ ramagien, mærig nipig nimnhawæh-sihaktæ nærigien kafan, rikimawæ ramagien min tukun. In rimini-æsah pæ tuk yo mæ naksorkeikei pik mæ takhauæ misæm yo. Kini mamni mæ rikimæ reihuæ tuk yo, mamni mæ kimia naksorkeikei pik yo, masærer matuk tuk nisærer-æswasigien kin narmamæ yamæ mine kamhani hah yo. In ramni mæknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupæn, yimnæm mæ nækwækwæ yame yimnher-pre kin mækupæn rimnor rikimæ ræpou, kini yimnærig rahas tukun. Mærig, nar apnapig mæ nækwækwæ a rimnor rikimæ ræpou, yakpæh nærig-rahas-pik-ien tukun, meinai rikimæ ræpou kape rikik kwakwæ æmæ. ⁹ Mærig taktakun ai, rikik ragien, mærig pæn nien mæ rikik ragien meinai nipig kimawæ rimnæpou. Nikam. Rikik ragien mæ nipig rikimæ ræpou, nimisarar ye nærigien kapæmia tuk tævhagæ has kapæmia. Næfraksien, Kughen rorkeikei mæ rikitawæ tukræpou tuk norien has minæ. Kini kimia nimisarar ye nærigien kapæmia tuk tævhagæ has, kini nægkiarîen skai yame yimnhani-pre tuk æmia ripæh norien æmia naksæpæh nhætætæyen kapæmia. ¹⁰ Tukmæ rikimæ ræpou tuk norien has minæ kapæmia, ræmhen kin yame Kughen rorkeikei mæ rikimæ tukræpou tukun, kini misarar ye nærigien kapæmia, pæh Kughen tukrivæh miragh æmia. Nærig-rahاسien a ripæh nikir-pænien narmamæ ikin riki narmamæ rærhakis ikin. Mærig tukmæ narmamæ rikiria ræpou æmæ tuk narimnar kape tokrei tanæ, nærig-rahاسien a ramkir-pæn æria tuk nimhæyen. ¹¹ Tukmæ naksærig rahas ye norien has minæ kapæmia, ræmhen kin yame Kughen rorkeikei mæ taksærig rahas tukun, nakharkun nisæmien kwænkwan ye nimmraghien kapæmia: in e naksarkut pik mæ taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik mæ takhahuatukin norien has minæ kapæmia, kini masæmækin norien has minæ, kini misakur mhagin kin norien has minæ. Nimisorkeikei mæ taksæm min yo, misærer æswasig kin narmamæ yamæ mine khani hah yo, kini masærer matuk tuk niwæhsi-pænien narpinien kimi narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ has. Ye norien minæ fam kapæmia, nimishajoun mæ nimnhapæh nisorien nar kirik rahas ye narimnar minæ e. ¹² Kini yakamher-pre kin nækwækwæ e kimi æmia, mærig pæn nien mæ yakamrai nækwækwæ e mæ jakægkiar ye norien hah kape yermamæ kirik*, kini pæn nien mæ yakamrai mæ jakægkiar ye yermamæ yame kimnoriah in. Nikam. Yimraî nækwækwæ minæ kimi æmia mæ Kughen tukrasitu iræmia mæ takharkun mæ nakhasiai æfrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavæh-si haktæ nærigien kapæmia.

Pæh nien mæ kimia æmæ nakhavæh-si haktæ nærigien kapæmawæ, mærig rikimawæ ragien pik min tuk kwæn a Taetas, meinai rikin ragien mæ kimia nakhavæh-si haktæ min nærigien kafan. ¹⁴ Yakmæni-pæn tukun mæ rikik ragien pik tuk æmia. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk æmia, iriæ næfraksien. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, nipig yimini-pæn tuk Taetas mæ

7:5: 2 Kor 2:13

7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

*

7:12: Pol ramni hanæ yermamæ yame rimnor apnapig nar.

norien kapəmiə rhuə, kini nīpig in rīmaurə məm əmiə, norien kapəmiə rīmnhajoun-pən mə nəgkiarīen a yīmīni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisīen. Ror pən, nīmnhapə nisorien naurisīen kīmi yo tuk nəgkiarīen yame yīmīni-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rīkin raməsīk mə kīmiə m-fam əgkəp en nīmisor nəkwan, mħagīn kīn in mħasiāi in nīpig in rīmaurə məm əmiə. Kīni nīpig rīkin raməsīk narīmnar mīnə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rīkīk ragīen pīk meīnai yakīrkun nīniyen nəfrakisīen irəmiə ye narīmnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəvīginien rīkək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak mīnə mīne nowīnik mīnə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak mīnə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kīn kafan nīhuvəyen kīmi əriə. ² Iriə kīmisarə pawk ye nəmħəyen ehua kīrik, kapəriə nautə rīrkək, mərig nīmraghīen kapəriə rukwar huvə kīn nagīenien, ror pən kamhəvəh-si-pən mane ehua kīmi nəməhuak mīnə tīksin. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kīmnhəvəhsi-pən mane ehua, rapita yame rīkiriə rəsīk mə tukpīhəvəh-si pən. Kamhəvəh-si-ərhav rəmhen kīn yame nərigīen kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əmawə m-rīpsaah mə kīmawə jakseighan kīn əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape nīwəh-sipənien mane kīmi narmamə kape Kughen mīnə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakīn, mərig iriə kīsasitu. Kīmīsəkupən mħəvəh-si-pən nīmraghīen kapəriə kīmi Yermaru. Kwasig īkīn, khəvəh-si-pən nīmraghīen kapəriə kīmi əmawə rəri-pən əmə nərigīen kape Kughen.

⁶ Kīni kupən, Taetas a in rīmnamkīr əmiə tuk narukīen kīn mane kape niməhuak mīnə; ror pən, yaksəkeikei kīmin mə in tukraməkeikei maməmīr kīmiə mīn meriaji taksaruk fam kīn mane yame takhəvəh-si-ərhav. ⁷ Ye narīmnar mīfam e, kīmiə nakasor rhuə pīk mapita, in e, nhatətəyen kapəmiə, mīnə nəgkiarīen kapəmiə, mīnə nīrkunien kapəmiə, mīnə nəer-tīmīen kapəmiə, mīnə norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kīni ye norien kīrīkīən əmə mīn, yakorkeikei mə taksarukīn mane məknakīn ye norien yame rhuə rapita.

⁸ Pa rīmə yakaməkeikei kīmi əmiə mə taksor. Mərig yīmnhajoun əmiə mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rīkiriə ragīen tuk nasituyen ye wok a. Kīni taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisīen rəmhen kīn əriə, uə nīkam. ⁹ Kīmiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kīn nīhuvəyen kafan kīmi əmiə. Kafan nəsanīen rehuə pawk, mərig rīmaurə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsanīen rīrkək. In rīmaurə mor In mə kafan nar kīrik rīrkək ye tokrei tanə mə kīmiə takhauə narmamə kape Kughen mīnə, kapəmiə narīmnar tukrīpsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kīmi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kīmiə nīmīsoakupən mīsorkeikei mə taksarukīn mane kape niməhuak mīnə, kīni kīmiə mīn nīmīsoakupən mīsarukīn mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukīn mane mə takserīəji nīprai mane yame nīmīsorkeikei mə takhəvəh-si-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narīmnar rīpsaah uə rīkəskəh. Kughen, rīkin tukragīen tuk əmiə tukmə nakhəvəh-si pən yerkimīə mīfam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nīpig takhəvəh-si-pən mane ehua kīmi niməhuak mīnə, kwasig īkīn, naksəkəkəkə kīn mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye niməhuak yamə mīne kasəkəkəkə kīn narīmnar, meīnai kapəmiə narīmnar rīpsaah. Kīni nīpig kīrik, tukmə naksəkəkəkə kīn nar kīrik, iriə tukharkun nīsasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkəkəkəkə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mīne kamhəvəh pawk nəvīginien rehuə, tukrəmhen kīn əriə; to rīpəh napitayen.

Mīne narmamə yamə mīne kamhəvəh pawk nəvīginien rəkəskəkə, tukhapəh nīsakəkəkəkəyen kīn nəvīginien.”

(Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor rīki Taetas ramagīen mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kīn kafak nərigīen. ¹⁷ Yīmnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kīni rīkin ragīen tuk norien nəgkiarīen kapəmawə. Mərig in mīn, rīkin ragīen mīn tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərigīen əmə kafan rīmnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kīni kīmawə yaksher-pre mīn kīn piatawə kīrik raurə iriū mīn. Kwən a, nəməhuak mīnə kamhasiāi in tuk kafan wok tuk nīni-ərhəvayen Nəvsəoyen Huvə. ¹⁹ Kīni nīməhuak mīnə kīmnharpen in mə tukramarīwək kīmawə mīn nīpig yakhəvəh-si-ərhav mane yame nīmīsarukīn. Yakhəvəh-si-pən mane kīmi nīməhuak mīnə mə jakshajoun mə rīkīmawə ragīen pīk tuk nasituyen, mīne tuk nīvəh-si-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kīrik rīkək yame to rīni hah əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikīn meīnai, yaksarkut mə jaksor narīmnar yame ratuatuk ye nīmri Kughen mīne ye nīmri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktakun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfraksien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame nimahuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nakwanharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mīmə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pənien mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktakun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwanhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,
kini norien atuatur kafan to ripəh nirkəkien.”

(Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, nivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nipig mifam. Kini nipig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfraksien norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfraksien ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehua kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Polramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tıksın kamhani nikarık mhamə kafak norien kıraru. Mə nıpiğ kitawə-m kimia, kafak nəriğien reiwaiyu əmə, məriğ nıpiğ yimatərhav məpəh əmia, kafak norien riskai pik. Məriğ yo Pol, yakaməkeikei kimi əmia tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nəriğien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kırıkiana əmə, ² yakamaiyoh əmia mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə nıpiğ jakurə, mıpəh nəmien nar kirik mə to yakəğkiar skai pre kimi əmia tukun. Məriğ yakırkun mə jakhek narmamə tıksin e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapıg yaksarə ye tokrei tanə e, yakhpəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narımmar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kin, pəh nien mə narımmar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kin. Narımmar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksoriah nəğkiarien eikuə minə mine nəriğien ausit minə, iriə m-fam yame kasərəer əswasig kin narmamə tuk nırkunien Kughen. Yakhani-əhu nətəriğ-hasian minə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nəriğien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nıpiğ naksəri-pən nəriğien kape Kristo, kimia taksərəer matuk tuk nıvəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasasik nəkwən.

⁷ !Ah! Kimia nakasəm nar kamor ərhav, məriğ nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rırkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mırkun huvə mə kimawə mın, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nıpiğ yakaməğkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rımiwəhsi-pə kimi yo, yakaməğkiar ausit; məriğ to yakpəh naurisien tuk nəğkiar ausitien tukun, meinai Yesu rımiwəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nıvəhsi-haktəyen əmia, pəh nien mə tuk nıvəhsi-əhuyen əmia. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimie tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə minə e kimi əmia mə tukror əmia nakhagin. ¹⁰ Məriğ narmamə tıksin kamhani nikarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə minə khpam misəsə, məriğ nıpiğ in ramarə kitawə mın, pəh nien mə in yermamə skai kirik, məriğ kafan nəğkiarien in nar apnapıg əmə.” ¹¹ Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nıpiğ jakurə kisərə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəğkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmia.

Pol ramhorpin nəğkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehu kape nimahuak apa Korin

¹² Narmamə tıksin kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpıriğ əfrakis rapita yo, to yakpəh nəğkiar-ausitien mə yo yerpıriğ rəmhen kin əriə. Məriğ, pəh nien mə iriə yerpıriğ əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nəriğien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Məriğ kimawə yakhpəh nisəğkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəməwə, məriğ yaksəğkiar ausit ye wok yame Kughen rımmərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimia mın apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rıpəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpıhpəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpıhpəh nısehuəyen irəmiə. Məriğ yımısəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tıksin kasəğkiar ausit tuk wok yame yermamə pısın rımmor. Məriğ kimawə yaksəğkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rımmərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nəriğien kapəməwə mə nhatətəyen kapəmiə tukrəhaktə haktə mın, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə mın, ¹⁶ mə jakharkun nhavənien ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən mın, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pısın kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəğkiar ausit tuk wok kape yermamə pısın kirik. ¹⁷ Məriğ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tukmə yermamə kirik rəğkiar ausit, pəh tukrəğkiar ausit əmə mə in rırkun Kughen Yermaru.”

(Jer 9:24) ¹⁸ Yakaməğkiar məkneikin meinai kıpəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, məriğ kamsiə əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəğnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəğkiarien ror məknakin rahas. Məriğ kimia nəkwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəğnəgin atuk əriə. ² Yakamarha huvə tuk əmia, mıpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrıvi-ta əmia tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nəriğien kape Kughen. Yo rımimie, kini kimia naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rırkun əmə kafan hanə yerman,

yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhən kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarien heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rīvən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nipiɡ yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nipiɡ kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “apostol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, mərig yakirkun huvə nıprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nipiɡ ripsaah.

⁷ Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarın kape nivəhyen mane? Nipiɡ yimni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə faksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nipiɡ yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nipiɡ kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piatəwə yamə minə kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkəwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipiɡ m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik əpa Akaea to rıpəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəmakin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kəzor məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasıgovın əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsıgovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipiɡ yorwok minə kape Setan kəzor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipiɡ Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipiɡ autən yamə mine kimnhaui ye nımrəghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikimiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikimiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak rıpəh nəutəniən mə to yakor autən-pre kimi əmiə məkneikin. Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknəris meinai yimnəpəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² Rhawor? ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hıbrı uə? Yo min. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ? Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənəgəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus

11:2: Efes 5:26-27 * 11:3: 3m-ru stori kape Iv ye Jen 3. 11:3: Jen 3:4,13 11:4: Gal 1:8-9 11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 11:6: 1 Kor 2:1,13 11:7: 1 Kor 9:18 11:9: 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † 11:14: Gris ramni mə Setan ramsıgovın agelo kape nıkhakien. Nıpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen. 11:22: Fil 3:5

nīpig rīpsaah rapita əria. Kimmərəkis-ərkis yo rapita əria. Nīpig rīpsaah, ipakə yakmhə. ²⁴Nīpig minə fam iriə fam faef, nəmehua kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nīpig kirikianə. ²⁵Kimmərəkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nīpig kirik, kisəsik yo kin kapiet apig. Yimavan ye rao m-kisisə, kini rao rəmmim, kini nīpig kirik, yimneai ye ikammim ye tame tahik kape nīpig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶Nīpig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrah yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷Yimnor pik wok, kini nīpig rīpsaah yakpəh napirien yenpig. Nīpig tiksın, nīkumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nīpig rīpsaah, nak nəviginiin ramrirkək. Nīpig rīpsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyein rirkək. ²⁸Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk nimahuak minə fam. ²⁹Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen rīpəh niskaiyen, rīkik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rīkik rəmhə tukun.

³⁰Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nīpig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³²Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³Mərig kivi-pən yo ye nītip ehua kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nīkar kəupə yerkwana, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien rīpəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmərərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ²Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³Kini mamni min mə yakeinein mə nīprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rīpəh norien mə yo yarmə, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷Kughen rīpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimmor əpu kimi yo, kini nəgkiarien kafak a khahuvə misapita. Ror pən, In rimmher-pə kin nəməhəyen ye nimmaghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nīpig mifam. Nəməhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəməhəyen ye nīprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisə mə tukrīrəhsi-ta nəməhəyen a tuk yo. ⁹Mərig In ramni-pə tuk yo mima, “Nīkam. Kafak nihuvəyen ehua rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nīpig e in a kafam nəsaninien rīmirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rīkik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rīkək; mərig nəsaninien kape Kristo ramarə ye nimmaghien kafak. ¹⁰Tuk nar a, rīkik ragien nīpig kafak nəsaninien rirkək, kini rīkik ramagien nīpig kamni hah yo, kini rīkik ramagien tuk nīpig əutən minə, kini rīkik ragien nīpig kamor nahasien kimi yo, kini rīkik ramagien nīpig yakamərig nəməhəyen. Rīkik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nīpig a in a, kafak nəsaninien rimaue.

Pol raməgkiar skai kimi nəmahuak minə apa Korin

11:23: Wok 16:23   **11:24:** Dut 25:3   **11:25:** Wok 16:22; 14:19   **11:26:** Wok 9:23; 14:5   **11:33:** Wok 9:23-25   * **12:2:** Pol rīpəh niniyen mə in atuk rimməm nəmərərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nīpig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in.   † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nīpran ramni mə imei Kughen.   **12:7:** Job 2:6   **12:9:** Fil 4:11-13

¹¹ Yakamægkiar ausit tuk kafak norien, ramæri-pæn norien kape yarmær. Mærig kimiæ nimnhapæh nhavæh-si haktæyen yo aikin ratuatuk mæ tukvæh-si haktæ yo ikin. Ror pæn, jakamækeikei mamor. Mærig pæh nien mæ næmæ mine nakamhani mæ iriæ “apostol huvæ minæ tiksîn” kisapita yo, nar apnapig mæ yo yermamæ apnapig æmæ. ¹² Nîpig yimnamaræ kitawæ-m kimiæ, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mæ yo apostol æfrakis kirik. Yimnor nimtætien minæ, minæ nar ehua yamæ mine ramor nakurien kimi narmamæ, minæ nar apsisis minæ ye nîmrimia. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiæ nakhamæ ta mæ norien yame yakamor ye nîmæhuak minæ tiksîn rapita nar yame yimnor iræmia uæ? Nikam. Nar kirikianæ æmæ yakpæh norien iræmia - in e yakpæh naiyohyen nasituyen kin mane. ?Nakhamæ ta mæ nar e ratuatuk uæ rapæh natuatukien?

¹⁴ Taktækun ai, nîpig yame ror kisisær kin, najakuræ mîvaag-pre kin æmia. Kini jakpæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmia, meinai pæh nien mæ yakorkeikei kapæmia nautæ; mærig yakorkeikei æmæ æmia. Ræmhen kin yame pæh nien mæ wok kape kwajikovæ minæ tuk narha-huvæyen tuk tata mine mamæ, mærig wok kape tata mine mamæ kwarha huvæ tuk kwajikovæ. ¹⁵ Ror pæn, tukmæ yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen iræmia, rikik ragien æmæ. Kini nar apnapig tukmæ yakoriah kafak nîmraghien tuk nasituyen iræmia, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk æmia in rehuæ, mærig kapæmia tuk yo rikæskæh æmæ. ! In e ripæh natuatukien! ¹⁶ Pæh khani mhamæ yimipæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmia. Mærig kimiæ tiksîn nakamhani mhamæ yaknor nar iko mivæh kapæmia tiksîn narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamæ ta mæ yimnher-pre kin narmamæ tiksîn kafak mæ tuksor nar iko tuk nivæhyen kapæmia narimnar uæ? Nikam. ¹⁸ Yimnækeikei kimi Taetas mæ tukruræ tuk æmia, mher-pre kin piautawæ kirik iriu min. ?Mærig Taetas rimnor nar iko mivæh kapæmia narimnar uæ? Nikam. Nakharkun mæ kapæmru nætærigien kirikianæ æmæ, kini yakawor norien kirikianæ æmæ.

¹⁹ Pæh nien mæ yakamni nægkiarien minæ e tuk nætæpigien kin nægkiarien kape narmamæ yamæ mine kamhani hah æmawæ. Mærig ye nîmri Kughen, yakamni æmæ nægkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minæ tiksîn, norien m-fam yame yakasor, yakasor mæ kimiæ takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nækwækwæ e meinai yakpæh norkeikeiyen mæ tamæ yakuræ mæm æmia mæ nakasor narimnar yame ripæh næmhenien, kini jakamækeikei nægkiar skai-pre tuk æmia mor rikimia ræpæu tukun. Kini kimiæ takhapæh nisorkeikeiyen. Yakpæh norkeikeiyen mæ jakæm nakasotgoh kimi æmia minæ, masetet æmia minæ, niemhaa ramhai æmia, mamhani nîkar narmamæ, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpæh norkeikeiyen mæ nîpig jakuræ, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik ræmhæ, yakasæk, meinai kimiæ tiksîn nakwasor tævhagæ has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis æmia minæ, mhapæh hanæ nisararien ye nætærigien kapæmia.

13

Pol ramor kwirig kimi æria

¹ In e nîpig yame ror kisisær kin yame jakuræ mæm æmia. Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Tukmæ yermamæ kiraru uæ kisisær kirhini nægkiarien kirikianæ, pæh narmamæ tukharkun mæ nægkiarien kapærisis ramæfrakis.”

(Dut 19:15)*

² Nîpig yimnauræ tuk æmia, ye nîpig yame ror kiraru kin, yimni-ærhav pre ta nægkiarien kape nisigien narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ has minæ æmia m-fam, mæ taksæpæh tævhagæ hah. Kini yakamæmir isok mamni-pre min. Nîpig jakuræ min, jakvæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine khapæh nisæpæhyen norien has minæ. ³ Kimiæ nakhamæ tæksækir æmhen mæ nægkiarien kafak in nægkiarien kape Kristo uæ nikam. Kini yo jakægkiar ræmhen kin apostol kirik kafan. Norien kafan ripæh nîmarien tuk æmia, mærig norien kafan riskai tuk æmia. ⁴ Næfrakisien, nîpig kimiruk haktæ In ye nai kamarkwao kin, kafan næsaninien rirkæk. Mærig taktækun ai In ramragh ye næsaninien kape Kughen. Kini kimawæ min yamæ mine yakasofugin-pæn iran, næsaninien kapæmawæ rirkæk. Mærig kimawæ yaksor wok kitawæ-m kimiæ ye næsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiæ atuk, taksækir nîmraghien kapæmia mæ nhætætæyen kapæmia in ramæfrakis uæ nikam. Kimiæ atuk, taksæm huvæ kapæmia norien. ?Nakharkun uæ nikam mæ Yesu Kristo ramaræ ye nîmraghien kapæmia? ! Mærig tukmæ kapæmia nîmraghien ripæh nari-pænen norien kape nhætætæyen, ramhajoun mæ Kristo rirkæk ye nîmraghien kapæmia! ⁶ Kini yakirkun mæ kimiæ takpisæm mæ kimawæ narmamæ æfrakis minæ kape Kughen. ⁷ Kini

12:11: 2 Kor 11:5

12:12: Rom 15:19

12:13: 2 Kor 11:9

12:14: 1 Kor 4:15

12:18: 2 Kor 8:6,16-18

12:21: 2 Kor 13:2

*

13:1: Nægkiarien e ramæmir ye Dut 19:15. Nipran e ramni mæ nækwækwæ kiraru uæ kisisær yamæ mine Pol rimirai ramvæn kimi nîmæhuak apa Korin, kapæria nægkiarien kirikianæ æmæ, ror pæn, kasæfrakis.

13:1: Mat

18:16; 1 Tim 5:19

13:4: Fil 2:7-8

13:5: 1 Kor 11:28

taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rīpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rīpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nīpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rimmor infamien ye nəkwəkəwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmīr yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimia kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmīn kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

13:10: 2 Kor 10:8 † **13:12:** “Nīpig naksəfugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nimtətien mə kasəfugin pən ye Yesu masorkeikei əria minə.

Galesia Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nariwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig autən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, ramhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimir Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimirin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen.

³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinyen raməmir tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarjen eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarjen pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarjen pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarjen e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarjen kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuutuk kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətarigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimmor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkoun ta norien yamə mine yimmor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mīmə jakhophni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əria. ¹⁴ Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksin yame yimisərha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehə tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmir hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuutuk kafan, kini In rimmokrən kin yo mə jakuə kafan atuutuk yermamə. ¹⁶ Kini məhita ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivəniən məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivəniən apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əria kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivəniən mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnəsoq pihū mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamərə, mīreriğ-pə min mivən apa yerkwənu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisīsər kimirhūə mīrhivən ta, kini yo yimnarə mīreriğ-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimīwarə mīrəvəh əmə nipig fiftin. ¹⁹ Kini ye nipig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfraksien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kashuak kimi Kristo yerkwənu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimrik. ²³ Mərig kimnasariğ əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisariğ mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimmor ye kafak nimraghien.

2

Aposol minə tiksin kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mīreriğ faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimīrəvən mīrəkir Taetas kimis min mīrhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehūə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyən a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə rīpəh natuutukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnariğ iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nipig a, rikik rimməsik pik mə tukshək yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əria. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kīpəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksin yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piatawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kīrikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə rīpəh nagienien tuk kapəmawə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əria mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə rapita kapəmawə. Kini kimawə yimnharaptərəkīn tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfraks, mə kimiə min takharkun huva.

⁶ Kini narmamə tiksin aikin kamni kimə iriə nəmehūə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame rīpəh nivəhyen nhag ehua, iriū kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In rīpəh nəvheikīniən nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən

1:11: Mat 16:17
aposol a “Sefas.”

1:13: Wok 8:3
1:18: Wok 9:26-27

1:14: Wok 22:3
1:21-22: Wok 9:30

1:15: Aes 49:1; Gal 2:7
2:1-2: Wok 15:2

* 1:18: Gris ramni mə nhag
2:4: Gal 1:7; 5:1,13

m̄ini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rim̄irpen Pita m̄ə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun m̄ə Kughen rim̄nher-pən m̄əknekin yo meinai kimisəm m̄ə nəsaniñien kape Kughen rim̄auə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaniñien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun m̄ə ye nihuvəyən kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas m̄ə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani m̄ə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə m̄ə tukm̄ə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem m̄ə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimnagian əmə tuk wok a.

Pol rimnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksin yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien m̄ə nəmə Isrel‡. Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien m̄ə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivəñien məvigin iriə nəmə pəh nien m̄ə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksin apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimnəm m̄ə iriə khapəh nisəri-pən-atuatkien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnəriip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əusik-əusik mima, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pəñien natuakamien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien m̄ə nəmə Isrel m̄ə tuksəri-pən natuakamien kapərao?”

¹⁵ “Nəfraksien m̄ə kirao kimirasi-pən atuatak ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien m̄ə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik m̄ə iriə m-fam yakarpir loa minə. ¹⁶ Mərig taktakun ai kirao krarkun m̄ə pəh nien m̄ə Kughen raməm m̄ə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatak ye nimri tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatak ye nimri Kughen. Nətərigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mishatətə əmə ye Yesu Kristo m̄ə tuksatuatak ye nimri Kughen. Pəh nien m̄ə Kughen raməm əmhen ətawə m̄ə kisatuatak meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien m̄ə nəri-pəñien loa in swatuk kape yermamə m̄ə in tukratuatak ye nimri Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigta ye Yesu Kristo m̄ə tukhauə misatuatak ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksin, rikiriə raməsik m̄ə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigəyən ye loa. ?Ror məkneikin m̄ə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə m̄ə tuksakapir loa uə? Nikam. Ripəh norien məkneikin. ¹⁸ Mərig, tukm̄ə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigta iran, ramhəjoun-pən m̄ə yakpəh natuatkien ye nimri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pəñien loa, kini yakaməm m̄ə norien e ripəh nəmhenien m̄ə tukror yo yakatuatak ye nimri Kughen. Ror məkneikin, yimnəpəh nəri-pəñien loa tuk nuayen yemə atuatak. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimraghien vi kafak. Yimnor məknakin m̄ə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien m̄ə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nimraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə mimhə mivəh miragh yo. ²¹ Nihuvəyən e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm m̄ə kimia tiksin, nakasəri-pən loa m̄ə tukror əmiə naksatuatak ye nimri Kughen. Mərig ripimə nəri-pəñien loa ripior narmamə kisatuatak ye nimri Kughen, to nimhəyən kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

* **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh niñien “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.” **2:7:** Wok 22:21 † **2:9:** Gris ramni m̄ə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” **2:10:** Wok 11:29-30 ‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rimnasik loa kape Moses, yame ramni m̄ə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. **2:11-14:** Wok 11:3 **2:16:** Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

3

Nəmә Galesia kwəsəpəh swatuk

¹ Nəmә Galesia, kimiә nakseno-eno pik. ?Pa rimnako-pən məknenkin әmiә nakhavən ye swatuk iko iko? Yimnhani huvə-pre pawk tuk әmiә mә Yesu rimivəh narpinien tuk әmiә ye nai kamarkwao kin, ?mәrig rhawor? ?Tukmә ror yermamә kirik rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi әmiә kini mivi-ta әmiә mor әmiә nakseno-eno uә? ² Hani-ru tuk yo mhamә, ?Kughen rimivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi әmiә meinai kimiә nakasəri-pən loa, uә nikam? Nikam. In rimivəh-si pre Nanmin kafan kimi әmiә meinai kimiә nakashatətә ye Nəvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo. ³ ?Mәrig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimiә nimisәtigтә әmә ye Nanmin kape Kughen, mәrig taktakun ai nakwəsəpəh misәtigтә әmә ye nәsaninien kapәmiә. ⁴ Nimisәrig nәmhayen rehuә meinai nakshatətә ye Nəvsaoyen Huvә. ? Mәrig nimisәrig арnәpig әmә nәmhayen e uә? Nikam. Pəh nien mә kape nar арnәpig әmә. ⁵ Mәrig pəh nien mә Nanmin kape Kughen ramor nimtәtien tiksин kimi әmiә meinai naksəri-pən loa. Mәrig ramor nimtәtien tiksин kimi әmiә meinai nimisәrig Nəvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo kini mishatətә iran.

Nәri-pәnien loa mine nhatәyәn ye Yesu

⁶ Yermamә kirik, Ebrahim, yame Nәkwәkwә kape Kughen rimnəvsao-ərhav ta kin rimini məkneikin mimә, “Ebrahim in rimnhatətә timtim ye Kughen, Kughen rimini mә in ratuatuk ye nimrin.” (*Gen 15:6*) Ye swatuk kirikianә әmә, ⁷ narmamә yamә mine kishatətә ye Kughen, In ramәm әmhәn әriә mә kisәmhәn kin kwәnәrәus atuatuk kape Ebrahim.

⁸ Nәkwәkwә kape Kughen ruini ta kupan mә Kughen tukrivəh narmamә yamә minә pəh nien mә kwәnәrәus kape Isrel, yamә mine kishatətә iran, khauә tukun, mor әriә kisatuatuk ye nimrin. Kupan, Nәkwәkwә kape Kughen rimini-ərhav nәgkiarinen huvә kirik kin Ebrahim mimә,

“Yo jakor kwәnәrәus kafam mә iriә tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvәyәn kimi tanimtanә iran.” (*Gen 12:3*)

⁹ Ror pən Kughen rimnautә-pən kin kafan nihuvәyәn kimi Ebrahim, meinai in rimnhatətә tim tim iran. Ye swatuk kirikianә әmә min, Kughen rirkun nautә-pәnien kin nihuvәyәn kimi narmamә yamә mine kishatətә әfrakis iran.

¹⁰ Mәrig narmamә minә a, yamә mine rikiriә ramәsik mә iriә tukhavəh nimraghien mәrig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamә minә a, iriә kwәsarә ta ye nahasien. Rәmhәn әmә kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Narmamә yamә mine khapəh nisor-atuatkien narimnar minә fam yamә mine kimirai-pən ye Nәkwәkwә kape Loa mamharpin, iriә tukhavəh narpinien kirik.” (*Dut 27:26*)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk әmә tuk әtawә mә yermamә kirik rikәk yame rimnәri-pən loa kape Kughen muә mә in yemә atuatuk ye nimri Kughen. Mәrig Nәkwәkwә kape Kughen ramni məkneikin mә,

“Narmamә yamә mine kisatuatuk ye nimri Kughen, tukhashatətә iran mamharpin.” (*Hab 2:4*)

¹² Mәrig nәgkiarinen e ramәgkiar kin nhatәyәn kapәtawә ye Kughen. Nәri-pәnien loa in ripəh nәmhәnien kin yame nakamhatətә ye Kughen meinai nәri-pәnien loa in rәmhәn kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Yermamә yame ramni mә nәri-pәnien loa in swatuk kape nivəhyen nimraghien rerin, yermamә e tukramәkeikei mor fam әgkap narimnar yame loa ramni.” (*Lev 18:5*)

¹³ Narmamә m-fam әgkap khapəh nisәri-pәnien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramәrəhu-pә narpinien kimi әtawә, kini kitawә fam kasarә ye nahasien. Mәrig Yesu Kristo rimamhә ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta әtawә ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk tvhagә has kapәtawә rәmhәn әmә kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Tukmә kәsik-pән yermamә kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pән mә kimmor narpinien kimin.” (*Dut 21:23*)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhә məkneikin mә narmamә minә fam tukasarә ye nihuvәyәn yame Kughen rimivəhsi-pән kupan kimi Ebrahim mimә tukrivəhsi-pән kimi kwәnәrәus kafan. Kini nar a ror məkneikin mә in e taktakun mine kitawә narmamә yamә mine kishatətә ye Yesu, kitawә kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mә tukrivəhsi-pән kimi narmamә.

Kughen rimnәkupan mini promes kafan, mәrig loa rimikwasig mipəh nәspirien әtawә

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsitayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarinen a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarinen, nipran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptəskin nəgkiarinen kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavan ta, kini loa ripiua. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarinen yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pəniyen loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, ripihajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig ripəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiayoh mimə, “? Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan nivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturə əmə rimnəgkiar-pən atuaturə ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipiharkun nhauyen misatuaturə ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkəpir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatəyən ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptəskin tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimnəhita ye nimritawə kasəm swatuk kape nhatəyən. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehua kirik yame ramarmaru irətawə, mamua meriaji-pən nipig Kristo rimauə. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuaturə ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukriphə narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiaə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwəkwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh

nehuøyen ye nautë kirik. ² Mærig tini a tukramækeikei mamarë irië piauni karin minë tiksin mamvæn meriaji-pæn nipig kafan tatë rimini mä in rirkun nivæhyen nautë yame rimnæræhu-pæn kimin. ³ Kini kitawë min tuksor mæknakin. Apa kupan, kitawë kimisæmhen kin kwajikovë - kitawë slef minë kape loa yamë mine kasarmaru irätawë. ⁴ Mærig ruauë ye nipig atuutuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pë kin Tini ruë. Piraovin kirik rimiræh, rarha-pë ye tokrei tanë. Kini in mamæri-pæn atuutuk narimnor fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor mæknakin mä tukririsin ætawë yamë mine loa rimnærkis ætærækin ætawë, pæh Kughen tukriri ætawë, mirisin ætawë khauë ræmhen kin nipnætän atuutuk minë.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mä tukror æpu mä kitawë nipnætän minë, mher-pë kin Nanmin kape Tini rimauë irätawë minë fam, kini mor ætawë kasokræn kin Kughen mä "Tata." ⁷ Tuk nar ai, pæh nien mä kitawë slef minë, mærig kitawë nipnæt Kughen æfrakis minë. In rimivæhsi-pæ narimnar huvë minë kimi ætawë yame In ruini ta mä tukrivæhsi-pæn kimi nipnætän minë.

Pol rikin ramæmhë tuk nëm Galesia

⁸ Apa kupan, kimia nimiseinein Kughen. Kimia masahuak kimi yarmhë minë mhamë ta mä kapæmië kughen minë. Irië kimisærkis ætærækin æmia, mærig pæh nien mä irië kughen æfrakis minë. ⁹ Mærig taktakun ai, nakwænharkun Kughen. Uë, rhuvë mä jakni mæknæikin mä Kughen rurkun ta æmia. ?Mærig rhawor e nakwænhareg-pæn min tuk natuakæmien minë a? Kapærië nasaninien rikak. Kini to kamhavæn, tukhapæh nisorien nar huvë kirik kimi æmia. ?Rhawor nakhamë irië tuksærkis ætærækin min æmia? ¹⁰ ?Rhawor nakasæri-pæn natuakæmien kapærië ye nipig minë kapærië, mine makua minë kapærië, mine nipig rhakë minë, mine newk minë kapærië? ¹¹ !Kæsi narman! !Yo yakamgin pik tuk æmia! !Yakamam mä yimnor pik wok iræmia tuk nar apnapig æm!

¹²⁻¹³ Piak minë mine nowinik minë, yo yakamægkiar skai kimi æmia mimë apa kupan, kimia nimnhapæh nisarayen ye loa kape Moses, kini yo yimauë mæm æmia kisara, yimivæh norien kapæmië, mæpæh næripænien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mä kimia min takhavæh norien kafak, mhapæh nisorien mä loa tukrirtærækin tim tim æmia. Kimia rikimia tukræsik mä in apa kupan, nipig yimnamni-ærhav Nævsaoyen Huvë kimi æmia meinai yimnamhë, mamarë kitawë-m kimia. Mærig nar apnapig mä yo yimnamhë ye nipig a, mærig kimia nimnhapæh nisorien yo yakærig rahas. ¹⁴ Næmhøyen kafak rimnæræk mitë æmia, mærig rikimia rimipæh næsikhahyen yo, kini nimnhapæh nishekien yo. Kimia nimnhavæh huvë yo mamhavæn ye nækwai nimë kapæmië minë, ræmhen æmë kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurë ye nækwai nimë minë kapæmië minë, uë nakhakir Yesu Kristo raurë ye nækwai nimë kapæmië minë.

¹⁵ Kupan, kimia nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapæmië. ?Mærig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Ririk ramæsik mimë tukmë ror nægkiarinen æfrakis minë kafak ramor æmia nakwæsæmækin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuë minë e kasæmnhawk pik mä tukhaukreikin kapæmië nætærigien kini kimia nakhakwasig kin ærië. Mærig irië khapæh nisorien mæknakin mä tuksasitu iræmia. Kisorkeikei æmë mä tukhavæhsi-ta æmia tuk yo mä kimia taksæmnhawk pik tuk nikwasigien kin ærië. ¹⁸ Næmnhawkien in rhuvë, mærig taksæmnhawk tuk nar yame rhuvë nipig mifam, pæh nien mä ye nipig æmë yame yakamarë kitawë-m kimia.

¹⁹ Kafak kwajikovë minë. Yakamærig raha tuk æmia ræmhen kin yame mama ramhë mä tukreimæk kin kwajikovë. Yakamasæk pik tuk æmia meriaji takhauë misæmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mä jakamarë kitawë-m kimia ai taktakun mine meinai tukmë yakamarë kitawë-m kimia, jakpæh nægkiar-pikien kimi æmia. Mærig taktakun ai, yakamarë isok tuk æmia, kini meinein mä jakhawor pæn iran minë masitu iræmia.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimia narmamë yame naksorkeikei pik næri-pænien loa, takshorpin-ru kafak nægkiarinen. ?Nimisærig ta naha nhagin yame Nækwækwë kape Kughen ramni, uë nakhapæh hanë nisærigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimiræh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimiræh. Kini kirik, piraovin atuutuk kafan rimiræh. ²³ Kwajikovë yame slef piraovin rimiræh, in rimnarha ye nætærigien æmë kape yermamë. Mærig kwajikovë yame piraovin atuutuk kafan rimiræh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mä piraovin a tukriræh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawë kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pæ nipran irätawë. Piraovin mir a kwahajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamë. Pian e Hega, in mine kwænæræus kafan, irië kisæmhen kin slef yamë mine tukhapæh nhavæhyen narimnar kape tatë. Pian e in ræmhen æmë kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanë ehue e Arabia - ikin aikin a Kughen rimivæhsi-pæn loa ikin kimi Moses ikin.

Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkini tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə iriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarinen kape Kughen ramni mima, "Ik e nimmor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimpəh nərigien nəmħəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimpəh nərəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu
kafan yerman kwara." (Aes 54:1)

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

"Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvan kimi ji pian yame pəh nien mə in slef." (Jen 21:10)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaryen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei miserer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnarik mite əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarinen e tuk əmiə mima tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mima yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkap narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharərig. Kughen rimnokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərə əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfraksisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yeməhuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksini kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarinen e ripəh norien nəfraksisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə ripiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksini kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nimħəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien

kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmia, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəria.

¹³ Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimnokrən kin əmia, kini mīrisin əmia mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irəmia. ! Mərig takasərig huvə əmia! Pəh rikimīə tukripəh nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmia tukraməkeikei mor əmia rikimīə ragien əmə mə taksasitu irəmia minə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18) ¹⁵ Takasərig huvə əmia. Tukmə kimīə nakasor timəht kimi əmia minə, naksəmhen əmə kin kirəvin* yamə mine kasas atuk əriə minə, kini mus mus kapəmia tukroriah əmia.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmia mə kimīə, Nanmin kape Kughen tukraməkeikei mikir əmia kini nakhakwasig kin. Kini kimīə takhapəh nisorien nar has yame nīpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has minə a, in e, nīmisor narimnar has yame nīpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in ripəh norkeikei-minien norien has yame nīmnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriū minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimīə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmia, to loa ripəh min narmaruyen irəmia.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nīpiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəria nətərigien ramvan pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəhəwk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əria, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin ninimien, masor lafet mamharəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehua min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmia rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmia apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniyen misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeina iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nīmraghien kapəria tukrikua kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiria, kapəria nətərigien rapomh, rikiriə rehua tuk narmamə, kini kapəria norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəria. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nīprairia. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawa, mhəpəh nisorien narimnar yamə mine nīpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimīsəsik-pən nətərigien has minə kapətawa ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimiəvəhsi-pə ta nīmraghien kirik kimi ətawa, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawa, masəməkin ətawa minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimīə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmia, takhavən misasitu iran misərip atuatuk in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimīə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmia, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmia nakhamir. ² Kimiə taksasitu irəmia minə. Taksasitu irəmia minə ye nīpig nakasarə ye nīpig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpig, yermamə e, rikin rameikua, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimīə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmia norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmia wok, meinai narmamə kapəria wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nīmraghien kapəria kirikianə kirikianə.

5:13: 1 Pita 2:16 * 5:15: Nəgkiarien Gris ripəh niniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikiniyen ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə minə. 5:17: Rom 7:15-23 5:21: 1 Kor 6:9-10 5:24: Rom 6:6; Kol 3:5 5:26: Fil 2:3 6:1: Mat 18:15 6:2: Rom 15:1

Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarlen kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrihi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuskor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarlen infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarlen infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nıviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nıpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rımirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nımraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatuk ye nımrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nıvəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarlen e, iriə kwənərus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarlen infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nımap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatuk, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokran huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimmor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimməspir norien has minə kapətawə. !Rimmor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimmor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimməspir norien has minə kapətawə. !Rimmor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimmerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfraksien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuatuk kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmır ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimmor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatata ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita. ¹³ Kini kimie min, [yamə mine pəh nien mə kimie kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimie Kristo nipig kimie nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimmhani nəfraksien iran, kini Kughen rimirəhsi-pə pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimie narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipig Kughen tukrivəh ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita.

1:1: Wok 18:19-21; 19:1

1:3: Efes 2:6

1:4-5: Jon 15:16

1:4-5: Jon 1:12

1:7: Efes 2:7; Kol 1:14

1:9: Rom 16:25

1:10: Kol 1:16, 20

1:11: Rom 8:28-29

1:14: 2 Kor 1:22

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nīpig yame yinnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nīpig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, nīpəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpīhavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə niहुवəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nīmraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehua kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rīmimragh min ye nīməhyen kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nīkar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpīrig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyen minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nīpig ai taktakun mine ye nīpig yame tukripiuə. ²² Kini Kughen rīmnrəhu-pən narimnar m-fam ye kwermīn, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye nīməhuak. ²³ Kini nīməhuak in nīprai Kristo; Kristo raməmīr fam irəriə, maməmīr aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nīmnhamhə meinai nīmīsəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmīr rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nīmraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rīmnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nīpig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimīsəsik nəkwai Kughen, mərig In rīmnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini niहुवəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rīvəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rīmnor məkneikin mə nīpig yame ramua, In tukror əpu kafan niहुवəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə niहुवəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai niहुवəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravah miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nīmisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor; tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rīmivəhsi-pə nīmraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tukror wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhaus kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nīpig nīmīsarha, pəh nien mə kimiə kwənərus kape Isrəl. Kini nəmə Isrəl yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kīpəh nīvəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nīvəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye nīprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nīpig a, kimiə nīmīsərər isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrəl atuətuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rīmīni-pən tuk əriə, pəh nien mə rīmīni-pre tuk əmiə. Kimiə nīmīseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərhə-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min.

1:17: Kol 1:9   **1:19:** Kol 1:11   **1:20:** Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12   **1:21:** Kol 1:16; 2:10   **1:23:** Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18   * **2:2:** Nəgkiarīen Gris ramni mə "Nīmisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nīmago-ago." Nīpran ramni Setan.   **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3   **2:3:** Kol 3:6   **2:5:** Kol 1:21; 2:13   **2:6:** Kol 2:12
2:9: 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9   **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14   **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21

¹³ Mærig kimia, nimnisaŕa pawk isok tuk Kughen, minhaua kirikiana kimia Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi amia ma takhaua æfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror makneikin ma Kristo pisin ama ramarahu namarinuyen, mamarkis narayen kape nama Isrel mine nama irua, ma tukhaua kirikiana. Apa kupan, loa kape kwanaerus kape nama Isrel in ramhen ama kin kaupæ yame rimnarkoparin nama irua kator tikmir iria miria. Mærig Kristo rimnahipu kaupæ a. ¹⁵ Nipig rimamha ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruaua mor nar apnapig kin, ma tukrofugin nama Isrel mine nama tana pisin pisin mina, khaue kirikiana misor kwhen wi kirik. Rimnor maknakin mivahsi-pa namarinuyen kimi atawa. ¹⁶ Kini ye nimhøyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin aŕia kirikiana, kini mikir-pæn aŕia khareŕig-pæn tuk Kughen, kini mor kapæia timat reiwaiyu mirkæk. ¹⁷ In rimaua mini-ærhav namarinuyen kimi amia nama tana pisin pisin yama mine kamni kimæ nakasaŕa isok tukun, kini mini-ærhav namarinuyen kimi amawa nama Isrel yama mine kamni kimæ yakasaŕa ipakæ tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi atawa mifam kwanaerus kape Isrel mine nama tana pisin pisin mina ma tukhaua tuk Rimtawæ Kughen ye Nanmin Rhakæ kafan yame In kirikiana ama.

¹⁹ Kini ror makneikin, pah nien ma kimia yepsipis mina ua nama irua mina, mærig taktakun ai naksaŕa ye rao ye neai kimia narmama yama mine kishatæta ye Yesu, kimia Ji Kughen mina. ²⁰ Kitawa kisamhen kin nima kirik kape Kughen yame sapaag ye nima in e Yesu Kristo, kini aposol mina mine profet mina, iria nihu nima, ²¹⁻²² kini kimia nama tana pisin pisin mina, naksamhen kin kwenai yame Kristo ramarahu haktæ ye nima. Kini ravhirækin kwermi nima mina fam ma iria tukhaua nima atuatur kape nahuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramara ikin meinai Nanmin kafan ramamir ikin.

3

Kughen rimnor apu naterigien kafan

¹ Ror pæn, yo, Pol, yimini-ærhav navsaoyen huvæ kape Yesu Kristo tuk amia yama mine pah nien ma kwanaerus kape Isrel, kini taktakun ai kivah-si-pæn yo ye kalabus tukun. ² Kimia nakwanharkun ta ma Kughen rimivah-si pa wok e kimi yo ma jakni-ærhav nihuvayen kafan kimi amia. ³ Ramhen kin yame yaknægkiar kwakwæ ta kimi amia, yakma Kughen pisin ama rimnor apu naterigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksævheikin nægkiarien e, mharkun nhavøyen kafak nirkunien ye nikarin kape naterigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pah nien ma Kughen rimnor apu narimnar e kimi nama kupan, mærig taktakun ai Nanmin kafan rinor apu kimi kafan aposol mina mine profet yama mine rimirpen ta aŕia. ⁶ Naterigien erkwaig e in e ma Navsaoyen Huvæ kape Kughen in ramor swatuk kimi nama pah nien ma kwanaerus kape Isrel, ma iria min tukhaua ramhen kin nama Isrel, mhavæh nihuvayen kape Kughen. Kini iria mhaua kirikiana, mhavæh kwis nihuvayen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmama yama mine kasofugin-pæn tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nasanien ehua kafan, masitu irak ye nihuvayen kafan, mivahsi-pa wok e kimi yo ma jakni-ærhav Navsaoyen Huvæ kafan.* ⁸ Nar apnapig ma yo ye tana ye narmama mifam kape Kughen, mærig ye nihuvayen kafan, Kughen rimivahsi-pa wok e, ma jakni-ærhav-pre tuk amia yame pah nien ma kwanaerus kape Isrel nihuvayen mina kape Yesu Kristo yame to kitawa khapæh nharkun-famien, meinai iria khapæh, to kiræh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivahsi-haktæ min yo ma jakor apu kimi narmama m-fam norien yame In rimnor naterigien erkwaig kafan ruæ mitærhav-pa. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripæh nor-apu-yen naterigien e kafan. ¹⁰ In rimnor makna ma taktakun ai nimæhuak in tukror apu kimi agelo mina mine nanmin yama mine kasehua ye tapæn ma Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e naterigien kafan yame ramara rerin, kini rimaua mor næfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapæta. ¹² Kitawa kashatæta ye Kristo, ror pæn, to naha nipig, kharkun nhavænien misærer ye nimri Kughen mhapæh nhaginien. ¹³ Ror pæn, yakamærig pawk namhøyen tuk amia, mærig yakamaiyoh amia ma takhapæh nisorien naterigien kapæmia reiwaiyu tuk nipig æutan yame yakamaræ iran ai taktakun, meinai in tukrasitu iramia ye kapæmia nimraghien.

Pol ramæhuak tuk nama Efesas

¹⁴ Ror pæn, yakanimkur mamæhuak kimi Kughen Rimtawæ ¹⁵ yame In pisin ama In nukne nimraghien kape narmama mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrel tana. ¹⁶ Kughen,

2:13: Kol 1:20   **2:14:** 1 Kor 12:13   **2:15:** Kol 2:14   **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22   **2:17:** Aes 57:19
2:19: Efes 3:6   **2:20:** 1 Kor 3:11   **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5   **3:1:** Fil 1:7,13   **3:2:** Kol 1:25   **3:3:**
 Efes 1:9-10; Kol 1:26   **3:6:** Efes 2:13,16-19   * **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Navsaoyen Huvæ." Nipran ramni ma
 kafan wok kirikiana ama: in e ma tukrini-ærhav Navsaoyen Huvæ kape Kughen.   **3:7:** Kol 1:25   **3:8:** 1 Kor 15:9-10
3:12: Jon 14:6; Rom 5:2

kafan năsaninien mine nihuvăyen rehuă. Kini yakamaiyoh In mă Nanmın kafan tukror rikimiă rasanin, mă kimiă taksarer tim tim nıpig mıfam, ¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nımraghien kapəmiă tukreiwaiyu məmnım huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mă kimiă narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnım pik, məpəm pık, mehuă pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kıpəh nırkun-famien meinai in yerpırig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nımraghien kapəmiă ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ ! Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye năsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rırkun norien narımnar rapita narımnar fam yame rikıtawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kın. ²¹ Pəh kıtawə nəməhuak minə kisor kirikianə kıtawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mıfam mamhavən mamhavən, infamien rırkək. ! Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiă tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrımia, kini rikimiă tukrıpəh nəmħə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə takasarə kirikianə ye nəmərınyuen. ⁴ Kıtawə nıprıtawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpig Kughen rımnokrən kın əmiə, nımisərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kıtawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam ırətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnəwhai kafan năsaninien tuk wok pısın pısın minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Nıpig In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tıkmır yamə mine rımnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə."

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, "In rımnhaktə," nıpran rımə Kristo rımnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə min yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikın minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımvəhsi-pən năsaninien kafan kimi narmamə pısın pısın minə mə tıksın tukhauə aposol minə, tıksın tukhauə profet minə, tıksın tukhauə narmamə kape nıni-ərhavayen Nəvsəoyen Huvə, tıksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə ırıə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tukzor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame ırıə kisəmhen kın nıprai Kristo, ırıə tukhaskai ¹³ mamhavən miseriəji kıtawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nırkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kın Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kıtawə tuksəpəh norien minə kape nıtamaruə yame nıpig mıfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhanı ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eiküə minə tukrıpəh nıkir-oror-ien ətawə rəmhen kın yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nıkam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narımnar fam yame kasor, tukseiħuə mhauə misəmhen kın Kristo yame In kapən kapə nıməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kın yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpın-pən ye nıprai yermamə. Nıpig nori-norin minə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tıksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapıg kın. ¹⁸ Nırkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpıgnəp ikın, kini

3:18: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 4:1: Kol 1:10 4:2: Kol 3:12-13 4:3: Kol 3:14-15 4:6: 1 Kor 12:6 4:9:

Jon 3:13 4:11: 1 Kor 12:28 4:13: Kol 1:28 4:16: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Gris ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris" uə "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel." Nıpran ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape 'hithen man.'" 4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14

mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikieyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpiraovın, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ ! Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfraksien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nikarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakır oror əmiə, masorlah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruıkreikin ta nımraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımmor əmiə mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfraksien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kımnharpın-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmıə meriaji mirh rıvə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nıvəhyen narımmar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarieren kapəmiə tukrauta-pən kin nıhuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rıkin rəmhaə tuk norien kapəmiə, meinai In rımmor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasiğ, Kughen tukrırisin əmiə. ³¹ Takhapəh nharəptərkınien norien has yame kamor irəmıə ror tu; mhapəh nisorien tımət, mhapəh nhaniyen nikar jı, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rımar tuk əmiə minə, kini misarukin norien has yame nakasor irəmıə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərükın norien has kapəmiə minə meinai naksəfugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigovınien norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharəptərkın tımtim norien kape norkeikieyen, rəmhen kin yame Kristo rımmorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nıvəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakır əpsəpıs əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk nıniyen, mine nəptıgıen kin nar. ⁴ Kini rıpəh nıhuvəyen mə takhani nəgkiarieren yame ror naurisien, uə nəgkiarieren ətəwə minə, uə narpəkwəyen. Nəgkiarieren has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rıhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharukun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nıpiraovın, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk nıniyen, uə yamə mine kasəptıg kin nar, irıə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptıg kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmı nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrıvi-pən əmiə ye nəgkiarieren eikuə minə kafan yame nəfraksien rikək iran, meinai Kughen rıkin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpınien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwıs kimiə mirıə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpıgnəpien rımmarmaru irəmıə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nıkhakien ramarmaru irəmıə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nıkhakien ⁹ meinai nıkhakien ye nımraghien kapəmiə tukrıkuə kin nıhuvəyen mine natuatukien mine nəfraksien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rıkin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasıgıen kin narmamə kape nəpıgnəpien masor norien has minə kimiə mirıə. Norien

4:22: Rom 8:13; Kol 3:9   4:23: Rom 12:2   4:24: Jen 1:26; Kol 3:10   4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9   4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20   4:29: Kol 4:6   4:30: Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19   4:31: Kol 3:8   4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13   5:1: Mat 5:48   5:2: Eks 29:18; Hib 10:10   5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5   5:6: Rom 1:18; Kol 2:4,8   5:8: Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9

minə a, kwənkwan rīkək yame rhuvə. Kīni kitawə kisauris kin nīnien norien apīsapis kape narmamə yamə mine kisāsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nīkākien, pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nīkhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor maknakin, ¹⁴ meinai tukmə nīkhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nīkhakien. Ror pən kamni kimə, “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir, !Sarha!

Hamragh min ye nīmħəyən,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nīrkunien rhuvə. ¹⁶ Kīni nīpig mīfam tukmə naksəm swatuk tuk norien nīhuvəyən, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nīpig kape nahasien rehua. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyən, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapīsien kin nīnimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyən. Mərig rhuvə mə nīmraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kīni səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kīni ye nīpig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarīen ramvən kimi narman mine nīpīraovīn yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nīpīraovīn yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yamə nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan pīraovīn rəmhen kin yame Kristo In ramarmaru ye nīməhuak rəmhen mə kafan pīraovīn, kīni mavəh mīragh narmamə. ²⁴ Nīməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kīni ye norien kirikianə əmə min, nīpīraovīn yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei misewaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kīni kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nīpīraovīn rəmhen kin yame Kristo rorkeikei nīməhuak, meighan-pən kin kafan nīmraghien kīmin ²⁶ mor mə nīməhuak in ratuatuk ye nīmīn, maikwas iran kin nu mine nəgkiarīen kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mīmə ratuatuk huvə. Nīməhuak ai rhakak mīhuvə, rəmhen kin pīraovīn kirik yame kīmnor-pən marə marə kīmin mə tukrarkurək, kīni nar kirik rīkək ye nīpran yame rīpəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nīpīraovīn, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nīprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan pīraovīn, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rīkək yame raməməkin atuk nīpran, mərig in raməvīgin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk nīməhuak. ³⁰ Mərig nīməhuak in rəmhen kin nīprai Kristo, kīni kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yerman tukrətə ye rīmni mine nisini,

mivən mor kirikianə iriū kafan pīraovīn.

Kīni iriū tukwarə rəmhen kin nīprairiū kirikianə əmə.”

(Jen 2:24)

³² Nəgkiarīen a in nəgkiarīen huvə kirik yame rīpam, kīni nīpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpīkīnien kirik mə Kristo mine nīməhuak, iriū kirikianə. ³³ Mərig nəgkiarīen a raurə min tuk əmiə. Kīni kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nīpīraovīn rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kīni kimiə nīpīraovīn, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarīen ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kīni norien a in ratuatuk mə kimiə taksor. ² Nəgkiarīen kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiāi kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rīmnrəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nīhuvəyən mīmə, ³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyən kapəmiə tukraiū huvə, kīni narəyən kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.”

(Dut 5:16)

5:11-13: Jon 3:20-21   **5:14:** Aes 60:1   * **5:14:** Tukmə ror nəgkiarīen e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kisəinein Kughen.   **5:16:** Kol 4:5   **5:18:** Luk 21:34   **5:19:** Kol 3:16   **5:20:** Kol 3:17
5:21: 1 Pita 5:5   **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1   **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22   **5:25:** Kol 3:19; 1 Pita 3:7   **5:26:** Taet 3:5   **5:27:** 2 Kor 11:2; Kol 1:22   **5:32:** Rev 19:7   **6:1:** Kol 3:20

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhəgin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimia slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinaı nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimia nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinaı nakharkun mə kimia miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimia.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehuə. ¹¹ Kimia taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinaı pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ |Sərer matuk!

Haraptərəkın nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkın kwerkwaimia kin.

Sor norien kapəmiə ratuatur ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemia.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu iramia tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakamagkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinaı yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinaı in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimia taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamner-pre kin Tikikas rura. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-ərə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatəyəyən. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihevəyən kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsip-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsip pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmarinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərħkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksam kwənkwan vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivəniyen ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarrien kape Kughen mhəpəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksın kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen

1:1: Wok 16:12-40   1:6: 1 Kor 1:8   1:10: 1 Tes 5:23   * 1:13: Mobael minə e kamni kima, "Mobael kape nima kape Sisa."   1:13: Wok 28:30

rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksin kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiəriə fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiğ əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiəriə fam uə kwənpər rikiriə, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipiğ əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərəhu-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nimraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksin kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimhəyen uə nimragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmır kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen ekin e. ²⁴ Mərig yakmə jakaməikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipiğ jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərər tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməikei məmhen atuatur kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərər tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk niraptərəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərər əswasig kin əmiə. In e ramor nimitətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisara ye narowaginien kirikianə əmə, yame nimisəm ye kafak nimraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeien kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksin, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksin mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nimraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nimraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin: ⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk niraptərəkinien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik, kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipiğ in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə. In mivəhsi-əhu atuk In, mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kimnor auris In ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In, mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

---

1:19: 2 Kor 1:11   1:21: Gal 2:20   1:23: 2 Kor 5:8   1:27: Efes 4:1; 1 Tes 2:12   1:29: Wok 5:41, 16:19-40
 2:3: Gal 5:26   2:4: 1 Kor 10:24   2:6: Jon 1:1-2; 17:5   2:7: Jon 1:14; 2 Kor 8:9   2:8: Hib 5:8; 12:2   2:9:
 Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4

¹⁰ mīmā ye nhag Yesu, narimnar fam yamā mine kasəmir ikin minā fam ye neai, mine ye tokrei tanā, mine ye kwənmhaan kape nīmhayen, taksənimkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriā m-fam tukhani-ərhav mā Yesu Kristo in Yermaru.
Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhən kin laet yame raməsia-pən ye tanimtanə

¹² Kafak narmamə yamā mine yakorkeikei pik əmiā. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiā, kimiā nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiā, mərig kimiā takasəkeikei misarkut min mā norien kapəmiā tukrəmhən atuutuk kin narmamə yamā mine Kughen riniyəh miragh əriā. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nimirghien kapəmiā mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiā mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nimirghien kapəmiā tukratuutuk huvə, kini tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiā, kini kimiā ji Kughen yamā mine norien iko-iko rikək irəmiā, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhən kin kəmhau yame raməsia-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptəək kin huvə nəgkiarlen kape nimirghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiā, kini jakirkun mā yimipəh naiyu-əpnapien, nəgheek rīpəh nirkəkien tuk nar əpnapiə əmə. ¹⁷ Norien kapəmiā kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhən kin sakrefaes kirik yame ramvan kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakamhən kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiā. Mərig nar əpnapiə əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiā tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravan apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiā mirerig-pa məvsao kin əmiā kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhən kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiā. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriā, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiā nakwənharkun mā Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhən kin yame kwajikovə ramor wok iriu rīmni, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nipig yakuə mə jakirkun mā kafak nimirghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiā. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiā.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre məm əmiā. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nimisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiā, masitu min irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiā, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiā nimisərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiā tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerlik. ²⁹ Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiā min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamā mine kisəmhən kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mīpəh niginiən tuk kafan nimirghien ye nipig əutən minə, mīmā in tukrasitu irak ye nipig kimiā nimiseinein nisasituyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kisatuutuk ye nimri Kughen

¹ Kafak narmamə yamā mine yakorkeikei pik əmiā. In e nəgkiarlen infamien kafak. ! Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkiarlen yame yimiri ta kupan raurə kimi əmiā, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiā mərer əswasig kin nəgkiarlen eikuə minə tuk əmiā.

2:10: Rom 14:11   **2:11:** Rom 10:9   **2:16:** Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19   * **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhən kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. 3m-ru Nam 15:1-12.   **2:18:** Fil 3:1; 4:4   **2:21:** 2 Tim 4:10   **2:25:** Fil 4:18

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, ! Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has minə! Iriə kisəmhen kin kuri aparu yamə mine kasor nahasien.* ! Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh miragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rinhərai ta norien has minə yerkitawə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nirmaghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rimnor ye nirmaghien kapətawə, masətigə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrivəh miragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksın ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigə-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nirmaghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha əmə mivəh nīpig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yiması-pən ye kwənərus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatu. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə.‡ Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigə ireriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktəkun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatu loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamətətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rinhərah min ye nīmnhəyen, kini yakorkeikei mə jakvə ipakə tukun nīpig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rinhərah. Kini yakorkeikei mə jakəri tukun nar apnapig kamhəpni yo rəmhen kin yame kimnhəpni In ¹¹ meinai yakirkun nərhə-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamrah min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nirmaghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatuatuk məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yəkpəh niyien mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakaru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nīvəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharapterəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksın, nətərigien kapəmıə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuatuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nīpig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nīmrik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkiein raməhəjun mə iriə kasəməkin Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nīmnhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tīpriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrəsi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nīpraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nīpraitawə ruə rəmhen kin nīprai Kristo nīpig

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhəjun kape Isrel mīmə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsıg-pən nīpikwarien ye nīpig kamhavəh əmə nīpig eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnasik mə ta mə Yesu Kristo in yekua, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19

rimamragh ye nimhøyen. In tukror mækneikin ye nésaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniēn narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksin, taksarer tim tim mæknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimiraghiēn kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwaī wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwōr kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwōr wok ta tu^{*}, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksin min yamə mine kimasasitu ye wok. Kughen rimnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimiraghiēn rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru niṗig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuxsəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisətərig-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini niṗig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinyen kimi əmiə yame yerpriṗig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinyen a tukrətəpiṗig kin rikimiə mə takhapəh nisətərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktakun ai yo minə tiksin, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptərəkīn nisaiyien, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nimnhavəh ye nimiraghiēn kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinyen kimi əmiə tukrarə kimiə min niṗig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapəh nisasitu-pawkəyēn irak ror tu kwənəmpōin mərig taktakun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nirkam. Mərig taktakun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginiēn rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nésaninien kimi yo, yakirkun narəyēn ye nihuyēn minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə niṗig nimisasitu irak ye niṗig yimnarə ye niṗig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə niṗig yame nimnhauə misərig Nəvsəoyen Huvə, niṗig yimətərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksin kimi yo. ¹⁶ Kini niṗig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai niṗig Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiōvin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimiraghiēn kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehua kafan yame rhuvə, mamua tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən niṗəh norien infamien. Amen.

Nəgkiariēn infamien

3:21: 1 Kor 15:28,42-53   4:1: 1 Tes 2:19-20   * 4:3: Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.
4:3: Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12   4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9   4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2   4:7: Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15   4:9: Rom 16:20   4:13: 2 Kor 12:10   4:15: 2 Kor 11:9

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyən kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehua kirik apa tanə ehua e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksin kimmhavan apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpirig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehua.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpirig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatəə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinyuen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk namə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatəyən ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatəyən mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmr, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In nəvsaoyen-pə kimi əmr kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yiməsərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehua kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuva tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehua kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rimtawə meinai In rimnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisəyən ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin ye nipig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nıpig nımoptanə mine neai mine narımnar fam kımnamharkək hanə, mərig Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmın nupan ye narımnar mınə fam.

¹⁶ In yerpırig meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai, narımnar yame kaməm əriə mine yamə mine kıpəh nəmien əriə, iriə e agelo mınə, mine yarmhə mınə, mine nanmın has mınə, mine yermaru mınə fam.

In rımnor narımnar fam; kını narımnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narımnar m-fam ramswın, kını In rınarə rerin ta.

Narımnar mıfam ramswın meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kını In əmə ramərer əkupən ye nıməhuak. In kapən kapə nıməhuak. Kını nəməhuak mınə, iriə nıpran.

In nuknei nıməhuak. In e, In yermamə yame rımnəkupən mımragh mın ye nımhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpırig ye narımnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rıkin ragien pik mə nımraghien mine nəsanınien m-fam kafan ramswın mın ye Kristo,

²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nıpig nıtaw Kristo rımnayı ye nai kamarkwao kin. Kını narmamə, mine nar mırəgh mınə, mine agelo mınə, mine narımnar fam kwənharerig-pə fam mın ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimiə nımısərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmır kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor əmiə nakwənhauə nısor kirikianə kimiə mın ye nımhəyen kape Kristo yame nıpran rımnəkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rımnor məkneikin mə tukrīvəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımın, norien has kapəmiə rirkək, kını nar has kırık rirkək irəmıə yame to Kughen rinihah əmiə tukun. ²³ Narımnar mınə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nımısərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narımnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kını kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer tımtım ye narımnar mınə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwasərig ta, kamhani-ərhav ikin mınə ye tanımtanə. Kını Kughen rımnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav mın.

Pol in ramasitu ye nıməhuak

²⁴ Rıkk ragien mə yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk nasıtuyen irəmıə. Kristo rımnərig nəmhəyen ye nıpran mə nıməhuak tukrurə. Kını ye swatuk kirikianə əmə mın, yo mın yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk Kristo, in e nıməhuak, mə tukrurə mısai. ²⁵ Kughen əmə rıvəhsi-hakta yo mə jakor wok ye nıməhuak kafan. Kını taktəkun ai, yakırkun nasıtuyen irəmıə tuk wok yame Kughen rımnərəhu-pə ye kwermık. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rınamerkwaig tuk kaha mınə mine rao mınə kupən. Mərig taktəkun ai In rımnəhprai nıpran kimi kafan narmamə mınə. ²⁷ Kughen rımə tukrəhajoun narmamə mıfam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrīvəhsi-pən nihuvəyen rıpsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimıə, in e nakharkun nıniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸ Kını kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rıkirıə ye nırkunien fam kapətawə, mə narmamə mınə fam tukhauə ye nımrı Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə misəhuə ye nhatətəyen kapəriə.

²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kını nıpig m-fam yakamor wok ye nəsanınien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mışatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, mınə nəməhuak mınə tıksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk nıvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimiə nakamharpin huvə rıkimıə mə rıkimıə tukror kirikianə əmə, kını narımnar mınə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə mınə. Kını yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nırkunien huvə yame tukror rıkimıə nəsanın, kını mor mın mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rımnərkwaiğ kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kını nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rımnəwhai kəji nırkunien m-fam kasamır iran. ⁴ Yakaməgkiar

1:15: Jon 1:18; 2 Kor 4:4   **1:17:** Jon 1:1; 8:58   **1:18:** Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5   **1:19:** Kol 2:9   **1:20:**

Efes 1:10   **1:21:** Rom 5:10; Efes 2:12   **1:22:** Rom 5:10; Efes 5:27   **1:26:** Rom 16:25-26; Efes 3:2-9   **1:29:**

Efes 3:7,20; Fil 4:13   **2:3:** 1 Kor 1:24,30

mækneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərighien kapəmiə kin nəgkarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərigh rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimnərigh mə kapəmiə nətərighien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nimiraghien tukraməkeikei maməmür tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərigh in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nipiğ mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nimiraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimə marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimmor irəmiə.

⁸ Taksərigh əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərighien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nərighien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmür piəriə ye nıprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nimiraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo

minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. ¹¹ In rimməsıg-pən əmiə. Mərigh pəh nien mə rımiəvəh nao kimi əmiə, mərigh rımiəvəhsi-ta rikimə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nıpiğ yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nimtəfien mə nimiraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rıtamhə,

kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimmor əmiə nakhamragh min ye nimiraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rimmor Yesu rımiəmragh min ye nimhəyən kafan. ¹³ Apa kupən, nıpiğ Kughen rıpəh hanə nıvəhsi-tayen norien hah minə yerkimə, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərigh nıpiğ nımmhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımiəvəh mıragh

ətawə. Mırisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rimmor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapiğ, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rimməsik pən ye nai kamarkwao kin iriu

Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmür minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımrı jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror mækneikin mə takhapəh nisətərighien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-shu əmiə mə takhasiai nəviginien kirik, uə nınimien kirik, uə nıpiğ rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, mərigh nıpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksin kasausit pik mhamə kasəmərərhav masəm nıprai nar. Mərigh nərighien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasıgəvin əmə mə nərighien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərigh nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mıshajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə.

Mərigh takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nimiraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptərəkın-tim-timien Yesu. Mərigh Yesu ramhen əmə kin kapən kapə nıməhuak, kini nıməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikın ye kwənərəus minə ramvən ye nikəkrin, kini Yesu tukror mækneikin ye nıməhuak kafan mə nıməhuak tukrıskaı, kini murə mamehuə ye nimiraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kıtawə kimnhavəh nimiraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nıpiğ nımıshatətə ye Yesu, rəmhen mə kimiə min nımmhamhə. Kini natuakəmien to rıpəh nıvənien tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narımmar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruəyən irəmiə. Ror mækneikin yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkarien yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh nırapien nar e,” uə, “Takhapəh nisənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərigh

2:4: Rom 16:18   2:5: 1 Kor 5:3   2:7: Efes 3:17   2:9: Jon 1:14,16   2:10: Efes 1:21-22   * 2:10: Əmrü Kol 1:16. Ye nəgkarien kape nəmə Gris, rapəh niniyən nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narımmar fam yamə mine kamhawəh neihuəyən,” mərigh nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.   2:11: Rom 2:29   2:12: Rom 6:4   2:13: Efes 2:1,4-5   2:14: Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24   2:15: 2 Kor 2:14   2:16: Rom 14:1-13   2:17: Hib 8:5   2:19: Efes 2:21; 4:16   2:21: Gal 4:3,9; 1 Tim 4:3

natuakämien minä e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarlen kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tana. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nipig nakwasərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarlen ehua e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigəvin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Mərig nəfraksien mə natuakämien minə kapəriə khapəh nisasitu-əgkəp-ien irətawə mə nimraghien kapətawə tukratuutuk.

3

Narəyen atuutuk

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh miragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimiə takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nikar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tana. ³ Meinai kimiə Kristo nakwənhamə, kini nimraghien əfraks kapəriə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimraghien əfraks kapəriə, in əmə e Kristo əmə. Kini nipig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksam nikhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tana rəmhen kin: nipiraovin mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehua pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupan, ye nimraghien kapəriə, nimsəriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəriə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmniə minə, mərig in ai kimiə nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəriə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar misəriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsəg-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nimnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehua e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuaə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəriə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəriə tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimrimə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuəa-ayen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptərkən-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimə, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nharaptərkən-tim-tim-ien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimə, meinai Kughen rimnokran kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarlen kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəriə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkəwə e kamni kimə "Ol Sam," mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimə. Kini ye norien kirikianə əmə min,

pəh nəgkiarjen kape Kristo tukraməm̄ir mamragh maurə huvə yerkimia ye n̄ipig m̄ifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarjen m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yerमारु Yesu. Kini n̄ipig m̄ifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ N̄ipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmia. Norien e ratuatuk tuk n̄ipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei n̄ipiraovin minə kapəmia, mhapəh nisərik-mitə-yen əria.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimia mine nisim̄ia, meinai Yerमारु kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimia tatə minə, takhapəh nisorien narp̄inien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiria tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əria, nərigien kapəria rimir.

²² Slef minə, kapəmia aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye n̄ipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairia. Pəh nien mə n̄ipig əmə kasarha tuk əmia mə rikiria tukragien tuk əmia. Mərig in ai kimia nakhasia Yerमारु kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmia mərig Yerमारु kapətawə In ramehuə irəmia. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yerमारु kapətawə In tukrarp̄in tai wok kapəmia. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini mina.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yerमारु. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarp̄in tai norien hah kapəria. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə m̄ifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmia aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əria. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əria. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmia min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əria

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmia, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimia taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhita ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarjen e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarjen e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimia nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmia. Kini ye n̄ipig m̄ifam, takasəkeikei masərig əmia mə nimraghien kapəmia tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimia takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əria ye nəgkiarjen e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarjen minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmia kin nhatətəyen kapəmia, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əria m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. N̄ipig m̄ifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yerमारु. In raurə tuk əmia tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmia kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimia ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. N̄ipig m̄ifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimia kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarjen infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmia. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarjen huvə kafan kimi əmia. Kini kimia nakwənhavəh ta nəgkiarjen tukun. Tukmə rurə en kimia ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarjen huvə kafan kimi əmia. Ye kwənəgəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye n̄ipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimia min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarjen huvə kimi əmia. In yermamə kirik yame n̄ipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye n̄ipig m̄ifam, in raməhuak tim tim tuk əmia. Kini in raiyoh Kughen mə kimia taksərer timtim kini mhaus

3:16: Efes 5:19   **3:17:** 1 Kor 10:31; Efes 5:20   **3:18:** Efes 5:22   **3:19:** Efes 5:25   **3:20:** Efes 6:1   **3:21:** Efes 6:4   **3:22:** Efes 6:5-8   **3:25:** Rom 2:11   **4:1:** Efes 6:9   **4:2:** Efes 6:18; Fil 4:6   **4:3:** Rom 15:30; Efes 6:19   **4:5:** Efes 5:15-16   **4:6:** Efes 4:29; 1 Pita 3:15   **4:7-8:** Efes 6:21-22   **4:9:** Flm 10-12   **4:10:** Wok 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11

mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piatawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, misher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyən raməmər tuk əmiə.

1 Tesalonaeka Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig riamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisar. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nimraghien kapəria. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuh əria tiksin, kasərig nəməhəyen. Kini tiksin khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrirerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksin rikiria raməsik mə Yesu tukrirerig-pə aihuua əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əria. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəria, kini mor nhatətəyen kapəria rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nireg-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmia ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo. Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinyuen kimi əmia.

² Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmia m-fam, kini marhəhuak tuk əmia ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmia wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmia. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeien kapəmia rehuae, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmia ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmia. Kini naksor məknakin meinai nimisərhəpən tim tim nərigien kapəmia ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmia: Rikimasir ramagien min tuk əmia meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmia. ⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmia meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmia, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarinen əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor nar apsipis tiksin irəmia, ramor nimtətien mə nəgkiarinen kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfraksien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimia, nakharkun mə norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehuae, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmia, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmia. ⁸ Nimnhani-ərhav nəgkiarinen kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmia nhatətəyen ye Kughen, kini ripəh nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmia, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-ərhav mə nipig yimirhuə mirhəm əmia, rikimia ragien tuk niwəhyen nəgkiarinen kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə kimia nimnhaukreikin-pən nimetaiməi kimi nanmi kughen eikuə minə, mhaue mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kin in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-fakta ye rao ye neai, yame Kughen rimirəh miragh In ye niməhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiua.

2

Wok yame Pol rimmor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipig kimasir yimirhurə mirhəm əmia, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimmor nəkuə. ² Kini kimia nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimmnasitu irəmasir, kimasir yakarhətgəhaa kin nirhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmia, nar apnapig narmamə kasarkut mə

tukhani-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarinen tuk niviyen nərigien kapəmiə rīpəh nīsi-pənien ye nərigien hah kīrik, uə tuk rīkin yame rīpəh natuatukien. Kīni yimīrhīpəh nīrharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nīkam. Yimīrhīpəh nīrhorien məknakin. Mərig nīpig yimīrhəgkiar, yimīrhīrkun mə Kughen rīvaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yakrhəmhen mə jakrhīni-ərhav nəvsaoyen huvə, kīni maməəhu-pə ye kwermimasir. Kīni pəh nien mə yimīrhəgkiar mə narmamə rīkiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimīrhəgkiar mə Kughen rīkin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rīvaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimīrhīpəh nīrhuayen tuk əmiə mə jakrhīvi nərigien kapəmiə ye nəgkiarinen heikən minə. Pəh nien mə yimīrhīni-ərhav nəvsaoyen huvə kīmi əmiə mə jakarhīvəh mane kapəmiə. Kīni Kughen, In rīrkun rīkimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimīrhīpəh nīrhuayen mə kīmiə kīrik uə yermamə apnapig kīrik tukrīvəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhīrkun nīrharkutien kīmi əmiə mīrhīmə taksəkeikei mħasiai əmasir rəmhen kīn yamehuə misir mərig yakrhīpəh nīrhorien. Nīpig yimīrhārə kitawə-m kīmiə, norien kapəmasir rīmar, rəmhen kīn yame mamə ramarha huvə tuk tīni minə. ⁸ Rīkimasir ramagien mə yakarhīni-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhīni-ərhav əmə, mərig yakarhor narimnar fam yame yakrhīrkun nīrhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kīn yimīnarhīvəh-si-pre nīmrəghien kapəmasir kīmi əmiə, meinai kīmiə nīmnhauə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə minə nowinik minə, ? Rīkimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nīkam? Nīpig yimīrhārə kitawə-m kīmiə mīrhəvəso-ərhav kīn nəvsaoyen huvə kape Kughen kīmi əmiə, kimasir yimīrhor wok yenpig minə yeraan mə jakhavəh mane kīrik mīrhīpəh nīrhayoh-prəyen kīn nasituyen kīmi əmiə.

¹⁰ Kīmiə nīmīsəm mħarkun nħani-ərhavyen mə nīpig yimīrhārə kitawə-m kīmiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kīni Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kīn rīkin ramagien tukun. Kīni nar kīrik rīrkək mə to kīni-hah əmasir iran. ¹¹ Kīni nakharkun mə kimasir yimīrhor rhuvə pən kīmi əmiə m-fam ramhen kīn yame tata ramor rhuvə-pən kīmi tīni minə. ¹² Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, yimīrhərip tīntim əmiə, kīni marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kīmi əmiə mə nīmrəghien kapəmiə tukratuatuk ye nīmri Kughen, pəh rīkin tukragien tukun. Kughen e rīmnokrən kīn əmiə mīmə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mīpik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kīni nīpig m-fam, kimasir yakarhīni vi vi Kughen meinai nīpig nīmnhavəh nəgkiarinen kape Kughen yame nīmīsərig tuk əmasir, kīni mħavəh rarə yerkimə, kīni rīkimiə rīpəh nəsikien mə in nəgkiarinen kape narmamə əmə, mərig rīkimiə rīmnəsik mə in nəgkiarinen kape Kughen. Kīni nəfrakisien mə in nəgkiarinen kafan. Kīni nəgkiarinen e ramor wok ye nīmrəghien kapəmiə, kīmiə en narmamə yamə minə nakamhāni nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə minə nowinik minə, yakrhīrkun mə nakwənhavəh nəgkiarinen kape Kughen yerkimə meinai nīmisor rəmhen əmə kīn nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kīmisor. In e, iriə kwənhauə kīrikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə imariə ikin, nəmə Isrel, kīmisarar mamhauh əriə. Kīni nəmə iməmiə ikin kīmnhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kīmişopni Yesu Yermaru, minə profet kape Kughen minə, mīsher-yerhav mīn kīn əmawə yakhaier. Iriə a tikmīr minə kape narmamə mīfam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kīmawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarinen kape Kughen kīmi narmamə yamə minə pəh nien mə kwənəəus kape Isrel, mə Kughen tukrīvəh mīragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksin kasərer əswasig kīn əmasir. Ye norien e, nīpig mīfam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa minə narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rīmə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə minə nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nīpig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mīrhəm əmiə. Nəfrakisien, nīpraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kīrikianə. Kīni yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mīrəm əmə. ¹⁸ Yimīrhorkeikei pik mə jakrhurə mīrhəm əmiə. Yo Pol, yimnarkut nīpig rīpsaah, mərig Setan rīmnərer əswasig kīn əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mīrhəm əmiə meinai rīkimasir ragien tuk əmiə. Kīni yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nīpig Yesu Yermaru tukrīrerig-pə mīn, jakrhagien pik mīrhīni-pən tukun mə kīmiə e kwənkwai wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rīkimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhīpəh nīrhəmien əmiə ror tu, rīkimasir rəpou; ipakə rīkimasir rīmnərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kīmiə naksarə huvə uə nīkam. Kīni kimasir yimīrhīni mə kīmru [Saelas]

jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərəhəyən nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyən kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukriphəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə taksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfraksien, niipig yimihramir kitawə-m kimia, yimihini mirhimə tukur ahas pə kimi ətawə. Kini kimia nakharkun huvə mə ruauə minor nəfraksien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimihini ta. ⁵ Tuk nar a, niipig rikikrimnəpou pik meinai yimneinein mə kimia nimis-haw-ərə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyən kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyən mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimiharə ye nahasien kini mirhərig nəməhəyən, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyən kapəmiə rimivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimihivəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarharig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Niipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye niipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyən tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatuk kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrīg marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə niipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksarer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misatuatuk, kini nar kirik rikək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfraksien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyən kimi əmasir mə jakrhini-ərəhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərhəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pənien swatuk kape niiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye niipraimie ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukriphəh nivən-pikien tuk nikir-məniwəniən yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripor narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhəgə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə taksəmkinik ye nimrin, mərig mə tukasərə ye nimraghien yame in rimnərhəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarrien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkəwə, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfraksien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasərə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniən swatuk kape nımraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginiən*, rəmhen əmə kin yame yimirihini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətgəyən ye yermamə kirik, kini kapəmiə nımraghien tukri-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimie takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimie kirik rımamhə, takhapəh nisasək-pikiən rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pəniən nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfraksien mə Yesu rımamhə nımragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatəta ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarien atuutuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriəji nıreririg-pə-minien kape Yesu, nəfraksien, kitawə tukhapəh nisokupəniən ye narmamə yamə mine kimisakupan mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuutuk əmə In tukri-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasak, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatəta ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupan misarə. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nımago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarien e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuutukien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimie nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaə əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyən yame ramuə aihuaə əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimie nakhapəh nisərərien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakuriən rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimie mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kasapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukselhuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptərəkın norien kape nhatəyən mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nımagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kape.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpiniən kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rımamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyən kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatəyən kapəmiə rəusik-əusik. Nəfraksien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiariən infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimie miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimie mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətəriɡien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaniniən rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nımirimie, kini kimie takhapəh nisorien tai

* **4:11:** Nəgkiariən kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimie.” **4:11:** Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 **5:5:** Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14 **5:14:** 2 Tes 3:6,11

norien yame rimmor, mærig nîpig mifam, takasækeikei misarkut mæ taksor wok huvæ kimi æmiæ minæ mine narmamæ minæ fam.

¹⁶ Nîpig mifam rikimiæ tukramagien; ¹⁷ nîpig m-fam taksæhuak kimi Kughen; ¹⁸ nîpig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mæ naksaræ ye nihuvæyen uæ nahasien. Taksor nægkiarien misir a meinai in a nækwai Kughen tuk æmiæ yamæ mine nakasofugin-pæn ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapæh nisarer-æswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravæhsi-pæn nægkiarien kimi profet minæ, kini takhapæh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mærig taksæm huvæ misækir huvæ narimnar fam, mharaptærekin tim tim nar huvæ minæ, ²² misæpæh narimnar fam yame raha.

²³ Pæh Kughen atuatak, In Kughen kape næmærinuyen, In tukrærehu karin æmiæ mæ kafan minæ. Pæh tukror mæ rikimiæ m-fam, mine nimraghien fam kapæmiæ, mine nîpraimiæ mifam tukratuatak mæ nîpig Yesu Kristo Yeramaru tukrirerig-pæ min iran, nar kirik rirkæk iræmiæ mæ to kini hah æmiæ iran. ²⁴ Yermamæ yame ramokræn kin æmiæ, nîpig m-fam tukror kafan nægkiarien, kini In tukror narimnar minæ a.

²⁵ Piak minæ mine nowinik minæ, sæhuak tuk æmiæ minæ. ²⁶ Sokræn huvæ iræmiæ minæ†, ræmhen kin yame kimiæ kirikianæ ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yeramaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi æmiæ mæ taksævheikin nækwækwæ e kimi piak minæ mine nowinik minæ fam.

²⁸ Pæh Yesu Kristo Yeramaru kapætawæ tukrautæ-pre kin kafan nihuvæyen kimi æmiæ.

5:15: Rom 12:17; 1 Pita 3:9   5:16: Fil 4:4   5:18: Efes 5:20   5:19: Efes 4:30   5:22: 1 Jon 4:1   5:23: 2 Tes 3:3   5:25: Kol 4:3; 2 Tes 3:1   † 5:26: "Nîpig naksofugin æmiæ minæ, taksor 'holy kiss' iræmiæ minæ." 'Holy Kiss' ror nîmtætien mæ kasofugin pæn ye Yesu masorkeikei æriæ minæ.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn yame Pol rɪmɪrai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rɪmɪrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e.

?Rɪmɪrai ramvən kimi nɪpa? Rɪmɪrai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rɪnnhawor pən iran minə ye nɪpɪg rɪmɪrai nəkwəkwə? Ye nɪpɪg a, nɪrerɪg-pə-minien kape Yesu Kristo rɪnnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kɪmnisarə ye nɪpɪg əutən. Kasarə ye nɪpɪg əutən, kɪni ɪriə tɪksin, rɪkiriə raməsik mə in e nɪmtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrɪrerɪg-pə min; tɪksin kɪnnhani mə Yesu ruirerɪg-pə ta. Kɪnnhapəh nharkun-huvayen nɪprai nəgkiarien kupən yame Pol rɪmɪrai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kɪni tɪksin kɪnnhani mhamə, “Yesu tukrɪrerɪg-pə alhuua əmə, pəh kɪsəpəh wok, misarə əmə miseito kɪn in.” Mərig pa rɪmə kɪmɪseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kɪmisarpah əmə. Kɪni Pol rɪnnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rɪmɪrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e mə tukrəəhu atuaturək nərɪgien kapəriə ye nɪrerɪg-pə-minien kape Yesu. Kɪni maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kɪmi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kɪmiə nɪnnhauə kɪrikianə tuk Rɪmtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rɪmtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kɪn kapəriu nɪhuvəyen mine nəmərɪnuyen kɪmi əmiə.

Pol raməhuak kɪmi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nɪpɪg m-fam kɪmasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mɪrhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kɪni ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nɪpɪg mɪfam nhatətəyen kapəmɪə raurə maməusik-əusik, kɪni nɪpɪg mɪfam kɪmiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kɪni norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə. ⁴ Ror məkneikin, kɪmasir yakarhini-ərhav kɪmi nəməhuak minə fam ikɪn minə fam mə rikɪmasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nɪpɪg mɪfam nakasərər tim tim ye nɪmraghien kapəmɪə ye Yesu Kristo, kɪni nakharaptərəkɪn tim tim nhatətəyen kapəmɪə, nar apnapɪg narmamə kasor ahas-pre kɪmi əmiə, kɪni masor əmiə naksərɪg nəmhəyen ehuə.

⁵ Narɪnnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkɪrien narmamə, in ratuaturək əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmɪə. Kɪni nɪpɪg naksərər tim tim ye nɪpɪg əutən kapəmɪə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nɪvənien ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturək, kɪni In tukror narpɪnien kɪmi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kɪmi əmiə, ⁷ kɪni tuk nɪpɪg kɪrik In tukrɪvəh-si-pre napisien kɪmi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kɪmiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kɪn ye nɪpɪg yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrɪsi-pən ye rao ye neai. Tukruə ɪriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kɪni In tukror narpɪnien kɪmi narmamə yamə mine kaseinein In, kɪni mhapəh nɪsəri-pənien nəgkiarien kape nəvsəoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpɪnien kɪmi əriə ye nahasien kape rerɪn. Kɪni In tukrərər əswasig kɪn əriə kape rerɪn ye nɪmri Yesu Yermaru mine nɪkhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kɪn ye nɪpɪg yame Yesu tukrɪrerɪg-pə min iran. In tukrɪvəh nɪni-vivi-yen tuk narɪnnar yame rɪnnor kɪmi nəməhuak minə kafan, rɪkiriə tukragien pik, kɪmiə mɪriə, meinai nakshatəta ye kapəməwə nəgkiarien yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narɪnnar minə e, ye nɪpɪg mɪfam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvəheikin-pən əmiə mɪmə nɪmraghien kapəmɪə in ratuaturək rəmhen kɪn yame In rɪmɪrpen əmiə tukun. Kɪni yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərɪgien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmɪə, tukror kwənkwan. ¹² Kɪmasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narɪnnar yame ramor ye nɪmraghien kapəmɪə, kɪni In tukrɪvəhsi-haktə əmiə. Narɪnnar minə e tukruə ye nɪhuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nīpig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrīrīg-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimīrhini profesi kirik uə yimīrhīrai nəkwəkəwə kirik, mīrhimə Nīpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətarīg-pikiēn kin nəgkiariēn a, mhapəh nisakur-akuriēn tukun. Neikuəyēn en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrēkuə irəmīə kin nəgkiariēn kirik, meinai nīpig a tukrīpəh nītərhav-pəyēn meriaji nīpig yame narmamə tukhauə misor tikmīr minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mīfam.[†] Ye nīpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmīr kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mīmə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiariēn kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisərukin mə nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmīə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nīpig atuətuk kafan. ⁷ Nəsaninien mənīwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrīwəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrīrīg-pə ye nīkhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mīfam, məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mīfam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar əpsīpīs eikuə minə tiksīn, mine nīmətīēn eikuə minə tiksīn, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmīria ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh mīragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyēn. ¹² Mərig Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərər timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmīə, nīpig mīfam yakarhəkeikei mīrhini vi vi Kughen tuk əmīə, meinai ye nīrikakunien, Kughen rīmīrən əmīə mə tukrīvəh mīragh əmīə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmīə mə kafan minə, kini tukrīvəh mīragh əmīə ye nhatətəyēn kapəmīə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rīmivəh nəvsaoyēn huvə yame yimīrhini-ərhav-pre ta tuk əmīə mə tukrokran kin əmīə, mivəh mīragh əmīə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nīkhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərər tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiariēn yame yimīrhivəhsi-pre kimi əmīə ye nəgkiariēn yame rīmnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiariēn yame nīmnasəvheikin ye nəkwəkəwə yame yimīrher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rīmtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyēn kafan ravəhsi-haktə rīkitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksəhu-pən tim tim nətarigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rīmtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rīkimīə kini mīwor əmīə naksəsənin tuk norien norien huvə minə fam mine nīniyēn nəgkiariēn huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiariēn ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiariēn kape Yesu Yermaru tukrīvən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmīə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrīvəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mīfam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nīpig mīfam ramor kafan nəgkiariēn, kini In tukror əmīə naksəsənin, kini marha huvə tuk əmīə mə Setan tukrīpəh noriahayēn əmīə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rīmnhajoun əmasir mə kimiə nīmisor naha nhagin yame yimīrhini ta, kini takasor əmə mamhəvən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrīkīr rīkimīə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nīpig nahasien tukruə iran.

* 2:1: Əmru footnote ye 1 Tes 5:2. † 2:3-4: Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermīn kirik. Kamokran kin in kimə 'tikmīr kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimmhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimərhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yimərhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mihhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimərhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimərhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimərhipəh nirhorien məknakin meinai kimasir yimərhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatumə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mihrimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimərharig mə narmamə tiksın e kimiə miriə kasarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatumə.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniən kapəmasir nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pən mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarien kafak. In e in norien kape niraıyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti

Nəgkiarjen kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuaturuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnarig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuaturuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tukşəpəh nəviginiyen tiksın, mə tukasan əmə nəviginiyen yame ratuaturuk mə tukşən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tukşəri-pən. Kini nəgkiarjen infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuaturuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərəu rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinyuen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarjen kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimətərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskah eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarjen eikuə minə. ⁴ Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarjen kupən kape kaha minə. Mərig takətəpig kin əriə, meinai nəgkiarjen minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tukşor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukşatətə iran. ⁵ Yakmə takətəpig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatəta ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarjen ətawəo. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen riphə nəərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuaturuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasasik nəkwai namehua, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarjen atuaturuk. ¹¹ Nəgkiarjen atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye

Nægkiarinen Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mıkwai pən. Kini in mərəhu-pən Nægkiarinen Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakamrəpətəkin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpəmh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarinen əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksin. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksin, ror pən Kughen ripən yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpəmh əfrakis. Pəh narmamə tiksin kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarinen e kimik rəmhen kin nəgkiarinen yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarinen e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Rəpətəkin nhatətəyen kafan, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksin kwəsəpəh narimnar mine, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nımas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mımə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwəkwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kimi misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nægkiarinen əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərə, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuatur, rimnoriah kafan nimraghien marpın nimraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nægkiarinen Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrirkək mine nətəgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nīpig khajoun, nīpiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu.
¹² Yakamni-əhu nīpiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman.
 Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimnor Adam məkupən, kwasig ikin,
 ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan
 rimukrao iran, ruə wor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nīpiraovin tuksor atuatak wok kapəriə: In
 e neiməkin kin kwajikova, mine nīrapətəəkīn-tim-tim-ien nhatətəyen, mine norkeikeien,
 mine norien nar yame ratuatak. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh mīragh
 əriə.

3

Norien atuatak kape namehuə minə kape nīməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei
 nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has
 kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk
 nīmraghien kafan nīpig m-fam. Mamor narimnar ye nīrkunien. Kamsiai in. Ramarha
 huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə
 yermamə kape napisien kin nīnimien mine nəmhookien, mərig in yermamə kape nərəhuyen
 əmə nəmānuyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə,
 mīrkun norien mə kafan kwajikova minə tuksor nəkwān mhasiai in. ⁵ ? Mərig, tukmə
 reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk nīməhuak
 kape Kughen uə? Nikam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to rīpəh nīvəhyen
 elda; tamə, naramsit pik, Kughen tukror narpinien kīmin rəmhen kin yame rimnor ta ye
 Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien,
 kamhani huvə in. Tukmə rīpəh norien məknə, mīrəhpīkin kwənməkuru kape Setan, kini
 nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatak, pəh
 narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukrīpəh norien kīraru. Kini tukhapəh
 nisapisien kin nīnimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk
 nīvəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rīrkək irəriə; kini
 mharaptəəkīn timtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani
 nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkīr huvə nīmraghien kape dikon minə kəkupən, kini
 tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kīvəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape piraovin kape dikon minə* tukraməkeikei
 matuatak. Tukhapəh nhaniyen nīkar jir. Iriə nīpiraovin yamə mine kasarha huvə tuk
 nīmraghien kapəriə nīpig m-fam. Masor narimnar ye nīrkunien. Iriə nīpiraovin yamə mine
 narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nīpig m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovin kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan
 kwajikova minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrivəhə tukun; kini mīshatətə ye
 Yesu Kristo misətəgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kīm ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik.
¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwa e in tukrini narimnar m-fam yame
 kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mīvəhsi-pə
 nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Nīməhuak rəmhen kin səpag ye nīmə
 yame ramraptəəkīn nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar
 ehua kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mīmə:
 Kughen rimauə yermamə; kīnməm In,

Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatak.

Agelo minə kīmisəm In.

Narmamə ye tanīmtanə kīnmhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanīmtanə kīshatətə iran.

Nīkhakien rarkurao iran, Kughen rīmīwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nīpig Kwasig, narmamə tiksin tuksəpəh
 nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə
 jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəkaoyen

2:12: 1 Kor 14:34   **2:13:** Jen 2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9   **2:14:** 2 Kor 11:3; Gal 3:1-6   **3:6:** Taet 1:6-9   **3:7:** 2
 Kor 8:21   * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovin yame ramehuə ye nīməhuak.   **3:11:** Taet 2:3
3:16: Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisənien nəviginien minə tiksin. Mərig Kughen rimmor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisənien. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimmor, rhuə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhəjoun ik kin, takamhəjoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhəjoun mə ik yermamə kirik yame nakan nəgkiarien əfrakis minə kape nhatətəyən mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanəge eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukurien, rhuə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mine kape nimraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ "Kwəsəruhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame rəvəh miragh narmamə m-fam." Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknəkən mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhəjoun narmamə kin, mīmə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimraghien kafam mə rhuə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimri nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriəji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nipig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen rimiəvəsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmri apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimraghien mine kafam wok ramaiyu huə. ¹⁶ Takamarha huə tuk nimraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhəjoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiayen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piəm minə atuatur. ² Maməgkiar kimi nipiəhuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisimim atuatur. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksin tukraməkeikei matuatur əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimriə minə mine ririə minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyən ye nipran, Kughen riviəvəsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huə tuk kapəriə atuatur minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhəjoun mə kwənhaukrekin-pən nimətairiə kimi nhatətəyən kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmæ nakrai-pæn nhag piraovin yame kamhæ tan kin ye nækwækwæ kape nasituyen, mæ nimæhuak tukrasitu iran, kafan newk tukramækeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianæ æmæ apa kupæn. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvæ, mine nasituyen yamæ mine in ramor, ræmhen kin yame in ramarha huvæ tuk kafan kwajikovæ minæ; kini nipig yepsipis minæ khaui iman ikin, in ramor huvæ æriæ; kini mivæhsi-æhu atuk in masitu ye næmæhuak minæ*; kini masitu ye yavæn has minæ; kini kafan nærgien riskai mæ tukror wok yamæ mine khaovuæ.

¹¹ Mærig takpæh nirai-pæn-ien nhag nipiraovin kamhæ tan kin yamæ mine khapæh nisæpihuaru-yen ye nækwækwæ a. Tamæ, kapæriæ nærgien ramskai tuk narman rapita nærgien kapæriæ tuk Yesu Kristo. Kini mhamæ tuksarkuræk min. ¹² Masækapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivæhsi-pæn narpinien kimi æriæ.† ¹³ Kini takpæh nirai-pæn-ien nhagriæ meinai, nipig kirik, kisarpah, mhavæn, misarkurao yerkwawu minæ, mamhani æmæ nægkiarien has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapæriæ nar kirik rirkæk iran.

¹⁴ Mærig yamæ rhuuæ mæ nipiraovin kamhæ tan kin yamæ mine khapæh nisæpihuaru-yen tuksarkuræk min. Mhapik kwajikovæ minæ. Misarha huvæ tuk kapæriæ minæ. Kasor mæknekin, mhapæh nhavæhsi-pænien kwænmmhan kimi tikmir minæ tuk nhani-hasien ætawæ. ¹⁵ Mærig nipiraovin tiksins yamæ mine kinamhæ tan kin æriæ kwæspæh-ta Yesu Kristo mhakwasig æmæ kin Setan.

¹⁶ Nipianæhuak minæ tukasækeikei misarha huvæ kaha kapæriæ yamæ mine kamhæ tan kin æriæ, mhapæh nisæghu-pænien æriæ mæ nimæhuak tukrarha tuk æriæ. Mærig tukmæ piraovin yame kamhæ tan kin, tukmæ kafan nasituyen rirkæk, nimæhuak tukrarha huvæ tukun.

Nisiaiyen elda minæ

¹⁷ Nærokien mine nisaiyen yame kiwæhsi-pæn kimi elda yamæ mine kasarha huvæ tuk wok kape nimæhuak, tukreihuæ. Kini tukreihuæ pik tuk yamæ mine kashajoun mamhani-ærhav Nægkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nærok kapæriæ tukreihuæ ræri-pæn Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ, "Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmæ rorkeikei mæ tukrævigin, takpæh nini-æhuyen."‡ (Dut 25:4) Kini ramni min mæ, "Nipig yermamæ kirik ramor wok, tukamækeikei kærök in iran."§

¹⁹ Tukmæ yermamæ kirikianæ æmæ ramni mæ elda kirik rimnor nar kirik rapæh næmhenien, takpæh nætærgien kin. Mærig tukmæ yermamæ kiraru uæ kisissær kirhini, takætærig kin.*

²⁰ Kini tukmæ elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takægkiar skai kimin ye nimri næmæhuak minæ, mæ narmamæ tuksæm, khagin kin norien nar has minæ. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamæ mine Kughen rimirpen-ta æriæ, yakamor kwirig kimik mæ takamækeikei mæri-pæn nægkiarien minæ e. Takpæh norien ror pisin pæn kimi yermamæ kirik, maræ, mor pisin-pæn min kimi yermamæ kirik. Mærig takamor ræmhen-æmhen æmæ kimi narmamæ m-fam.

²² Takpæh nhai-miren-ien tuk næræhu-pænien kwermim ye kapæn kapæ narmamæ tuk nivæhsi-haktæyen æriæ kamhavæh elda.

Mærig takamæmir isok tuk narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ hah, tamæ, nakmir min. Mærig or æmæ nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

²³ Mærig in ai nipig tiksins tipim ramæmhæ, rapæh næmhenien mæ takamnim æmæ nu. Mærig rhuuæ mæ takamnim kæskæh waen pæh ramæsik-æhu næmhæyen.

²⁴ Narmamæ tiksins, kitawæ kharkun mæ iriæ kasor tævhagæ hah, kini mharkun mæ Kughen tukror narpinien kimi æriæ. Mærig tiksins, kapæriæ tævhagæ hah ramerkwaig ai taktakun, mærig tuk nipig kirik, tukpissæm kharkun. ²⁵ Ræmhen kin norien huvæ minæ. Tiksin, kitawæ kasæm mharkun. Mærig tiksins aikin yame kaserkwaig ai taktakun, mærig tuk nipig kirik, tukpisæm æriæ.

6

Nægkiarien ramvæn kimi slef minæ

¹ Næmæhuak yamæ mine iriæ slef minæ tukasækeikei mhasiai namæhuæ kapæriæ, tamæ narmamæ khani hah nhajounien kapætawæ mine nhag Kughen. ² Næfra. Slef minæ, mine

* **5:10:** Nægkiarien Gris ramni mæ, "Kini ramækwi-ta næmkimik ye nihu næmæhuak minæ." Ye norien e ramhajoun mæ in piraovin kirik yame rawæhsi-æhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamæ. † **5:12:** Nipig kirai-pæn nhag piraovin kamhæ tan kin ye nækwækwæ e, in ramor promes kirik kimi Kughen mæ tukripæh min narurækien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 ‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mæ tukmæ nar miragh kirik kamni kimæ ox ramor wok kirik kafam, takpæh ninæshuyen in mæ tukripæh næviginien. § **5:18:** Nægkiarien e ramæmir ye Luk 10:7. * **5:19:** Emru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11 **6:1:** Efes 6:5

masta kapəriä yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriä minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriä minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriä kasor wok atuə kin kapəriä, iriä nəməhuak minə; kasorkeikei əriä minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuayen ye nəgkiarien atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriä minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriä, mamhani hah nhagriä minə, misərig has əriä minə. ⁵ Kini nipig m-fam, iriä kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriä nərigien rahas, iriä kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriä kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipig tukhaməh iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriä nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriä mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotəəkən əriä ye nəkwai nimir kape nahasion. Ye natawəoyen kapəriä, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriä. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasion rakətənim kin əriä tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavan isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriä, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharəhu əriä minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, miyəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokran kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipig nimini-ərhav nhatətəyen kafam ye nimri narmamə. ¹³ Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivan meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pəniən nar has kirik iram. ¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein niyən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriä nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriä nautə rehuə ye tokrei ptanə, minə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərhə-pən-ien nərigien kapəriä ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhu-pən əmə nərigien kapəriä ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriä rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriä mə nasituyen kapəriä, mine norien huvə minə kapəriä tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriä kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnapəna huvə tuk nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in nimraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuayen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig

narmamə tıksin kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuksəvhekin min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipeh nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivehshi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivəneni mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in kafan fren atuatur. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nəərəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəmehua pisin minə tiksın rəmhen kin Timoti. Nipig əutan minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyen kafan, kini mipəh niginien kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisnim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətəgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatur.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivehshi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatur, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, in rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nəmhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə a. ¹² Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə

In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraptərəkin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinaı nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷ Nəfra, nipig in rimauə Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ² Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³ Nipig nahasion ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərer tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nkawə kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə riphə nivəhyen nərok iran. ⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinaı Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərəkin-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə, Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan, kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim, kini kitawə tuksarmaru kitawə min.

Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin, kini In tukrukrekin-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan, mərig In tukraməkeikei mor, meinaı In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuatur kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, riphə nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinaı nakamhajoun atuatur nəgkiarien kape nəfraksien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipirairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinaı narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavan isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfraksien, marəni

* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivan meriaji Nipig Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8 **2:5:** 2 Tim 4:8 **2:6:** 1 Kor 9:7 **2:8:** Rom 1:3; 1 Kor 15:4 **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14 **2:11:** 2 Kor 4:11 **2:12:** Mat 10:33 **2:13:** Rom 3:3-4; Taet 1:2 **2:14:** 1 Tim 6:4; Taet 3:9 **2:15:** 1 Tim 4:6 **2:16:** 1 Tim 4:7 **2:17:** 1 Tim 1:20

mīrēmā, “Kughen rīmnor ta narmamā kamhamragh mīn ye nīmḥayen, kīni to rīpəh nor-mīn-ien irātawā tuk nīpig kīrik.” Kwəṛə mir ai kworīah nḥatətəyən kape narmamā tīksin. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nīmə yame Kughen rīmnərip ramərer tīm tīm. Kīni rīmīrai-pən nəgkiarīen kīrik iran mīmā, “Kughen Yermaru rīrkun narmamā kafan mīnā,” (*Nam 16:5*) mīne, “Narmamə yamə mīne kamhāni mḥamə iriə narmamə kape Yermaru, tuksaḥkei mīsapəh norien has mīnā.”

²⁰ Ətərig-ru. Ye nīmə kape yermamə yame kafan nautə rīpsaah, plet mīne besin pīsin pīsin mīnə khapsaah. Kamor tīksin kīn gol, tīksin kīn silva, tīksin kīn nai, tīksin kīn kapiēr. Kampik tīksin, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tīksin, kamətu-pən nīrəsīg iran. ²¹ Rəmhen kīn narmamə. Tukmə kīhvi-ta nīrəsīg yerkiṛiə, khauə mīsamhen kīn plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kīsatuatuk, mḥarkun nīsorien wok eḥuə kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə mīnā.

²² Aiyu mīvən isok tuk norien has yamə mīne kamḥaurə yerki nītamaruə. Kīni maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mīne nḥatətəyən, mīne norkeiḥeyən, mīne nəmərīnuyən. Əri-pən swatuk a kīmīə narmamə yamə mīne nakasaiyoh Yesu Yermaru kīn nasituyən, yerkiḥiə yame rhuvə. ²³ Ap mīvən isok tuk nəgkiarīen ətəwao yamə mīne nīprairiə rīrkək. Nəgkiarīen mīnə e kamḥavi-pə əmə tīmət tuk notgohyən. ²⁴ Mərig yorwok kīrik kape Yesu Yermaru tukriḥəh notgohyən, mərig tukraməkeiḥi mor huvə pən kīmī narmamə m-fam, kīni tukraməkeiḥi muə rəmhen kīn yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kīni tukmə narmamə tīksin kamhāni hah kafan nhajounien, in tukraməkeiḥi meiwaiyu, maməvhag kīmī əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kīn əriə mə iriə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukḥarkun nəfrakīsien. ²⁶ Pəh iriə tukḥauə mīn ye nətərigien huvə, kīni mīsəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramrəptərkīn əriə, kasor nəkwān.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kīni takaməkeiḥi mīrkun mīn narimnar e: Nīpig Kwasig tukruə ipakə, nīpig əutən mīnə tukḥauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əriə, mīsorkeiḥi pik mane. Mīsausit, mḥavəḥsi-haktə atuk əriə. Mamhāni hah narmamə, mīsəsik nəkwai nīsinriə mīnə mīne rīmriə mīnə, mḥapəh nhāni-vivi-yen narmamə tuk nasituyən, mḥapəh nḥasiayen Kughen. ³ Norkeiḥeyən kapəriə tukriḥək. Tukḥapəh nīsarū-kīnien təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tūksorīah nhag narmamə. Mḥapəh nīsarḥa-huvəyən tuk nīmraghien kapəriə. Rikiriə tukragien tuk noriahyen yermamə. Tūksəməkīn nar huvə mīnə. ⁴ Iriə kəut kəsua mīnə. Tūksor narimnar ye nətəwaoyen. Mḥavəḥsihaktə atuk əriə. Mīsorkeiḥi narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nīprairiə, mərig tukḥapəh nīsorkeiḥeyən Kughen. ⁵ Tukḥasigəvin əmə nəḥuakien, mḥapəh nīseighānien mə Kughen tukrivən yerkiṛiə.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamḥavən yerkwānu mīnə, masor nar iko tuk nḥavi-ta-yen nərigien kape nīpīraovin yamə mīne kapəriə nərigien rapəh nīskaiyən. Təvhagə hah kape nīpīraovin mīnə a rəmhen kīn kajipə pām. Rikiriə rīvən tuk norien hah, kīni ravi-əhu əriə. ⁷ Iriə kasətərig kīn nhajounien pīsin pīsin, mərig tukḥapəh nhānien nəfrakīsien ye Nəgkiarīen Əfrakīs kape Kughen tuk nīpig kīrik.

⁸ Apa kupən, kwəṛə mir a Janes mīne Jambres* kīmawəsik nəgkiarīen kape Moses, kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, narmamə mīnə tīksin kīsəsik nəgkiarīen əfrakīs kape Kughen. Narmamə mīnə a, nərigien kapəriə rīnahas. Nḥatətəyən kapəriə rapəh nəmḥenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kīn kwəṛə mir a Janes mīne Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mīne norien kape nīmraghien kafak, mīne naha nhagin yame yakmə jakor, mīne kafak nḥatətəyən, mīne nətərigien apomh kafak, mīne kafak norkeiḥeyən, mīne nərer-tīm-tīmien kafak. ¹¹ Ik nakwīrkun-ta nīpig əutən yamə mīne kīmnhauə ye nīmraghien kafak, mīne norien has yamə mīne kīmnor irak. Nakīrkun norien əutan yamə mīne kīmnor irak apa Antiok mīne Ikoniam mīne Listra. Mərig Yesu Yermaru rīmīrəḥsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakīsien: Tūkuh narmamə m-fam yamə mīne kḥamə tūksor kīrikianə iriə Yesu Kīsto, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kīni mərig nəmə has mīnə, mīne narmamə kape neikuəyən, iriə tūksor norien has, mḥavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamḥavən maseikuə ye narmamə.

2:19: Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1 Kor 8:3   2:22: 1 Tim 6:11   2:23: 1 Tim 4:7   3:1: 1 Tim 4:1   3:5:

Mat 7:15,21; Taet 1:16   * 3:8: Eks 7:11, 22, 9:11.   3:11: Wok 13:50; 14:5; 14:19   3:11: Sam 34:19   3:12:

Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22

¹⁴ Mærig ik, Timoti, ik nakwîrkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei mæri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwîrkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rîrkun nivəhsi-preyen nîrkunien kimik mə takhatəta ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarîen m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuaturək ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuaturək. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhaue narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarîen keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə mamarmar; ror pən, yakvəhsi-pre nəgkiarîen keikei e mimə: ² Nî-ərhav nəgkiarîen kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutan. Ərəhu atuaturək norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuaturək mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nîpig yame ramuə, narmamə tukşəpəh nəgkiarîen atuaturək, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavyə namhajoun pisin pisin yamə mine kamhan-ərhav əmə nəgkiarîen yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tuhaukreikin-pən nîmətirgiriə tuk nəgkiarîen əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mærig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nîpig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nîmraghien kafam. Nîpig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurə, mamni-ərhav Nəgkiarîen Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mærig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nîmraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapərəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhəo-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermar, In raməkir huvə narmamə, məkir nîmraghien kafak, mə ratuaturək. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mærig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkt skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nîmraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mærig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efasas. ¹³ Tukmə nîpig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmîr apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh naru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimmor kin tiki nəni, nîpik, muə.

¹⁴ Mærig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermar tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mærig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarîen kapətawə.

¹⁶ Kini nîpig kimisəkupən misəriş yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rîrkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarîen. Mærig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mærig nîpig a, Yesu Yermar, In raməmîr kimru min, mivəhsi-pə nîrkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarîen Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tukşərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mîmhə, mærig Yesu Yermar rimivəh miragh yo. ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarîen infamien

3:16: Rom 15:4   **4:3:** 1 Tim 4:1   **4:6:** Fil 2:17   **4:7:** 1 Tim 6:12   * **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen.   **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14   **4:13:** Wok 20:6   **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6   † **4:17:** Pol rima, "Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeən."

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mīne piraovin kafan Prisila, mīne Onesiforas mīne kafan mīnə. ²⁰ Kwən a rimnaməmīr apa Korin. Nīpīg yimītərhav apa Maelitas, mīpəh Trofimas raməmīr, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai mīren muə eikīn e kwasīg ikīn nīpīg kape nokieiyen. Yubulas mīne Pudens mīne Linus mīne Klodia, mīne nəməhuak mīnə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kīmiru min. Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmīə.

Taetas Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas Nəgkiarinen kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfraksien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien hah minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarinen eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine kharəh nisəri-pənien narigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarinen tiksin kape nhatətəyen mine narivək-atuutuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarinen infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetas tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarinen əfraks, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfraksien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən narigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimirəh nor-hanəyen nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuutuk kafan, nəgkiarinen kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarinen kirik mə janki-ərhav Nəgkiarinen Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərəu rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwau minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimīni-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kərəh nəm-pənien nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisiriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kərəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimnərəhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha rərəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhookien mine neikuəyen tuk nivəhyen mane. ⁸ Mərig kafan nimraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, məkkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuutuk. Ramarha huvə tuk kafan nimraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamrəptərəkin tim tim Nəgkiarinen Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarinen atuutuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksin meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarinen Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nipran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarinen kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksin kamhamir

1:2: Kol 1:27   1:4: Rom 1:7; 2 Kor 8:23; Gal 2:3   * 1:7: Uə pasta.   1:9: 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26   † 1:10: Uə, iriə khapsaah kape kwhen e kamni kimə "Sakomsaes" yame ramni mə tukaməkeikei kəsig pən Kristin minə.   1:10: 1 Tim 4:7

iria kapëria narmamë minë. Nhajounien kapëria rapëh nëmhenien. Kashajoun məkna miseikua tuk nıwəhyen mane. ¹² Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapëria, rimini mə, “Nəmë Krit, iria narmamë kape neikuəyen nıpig m-fam. Kısəmhen kin kuri aparu minë. Kini iria kasarpah, nıpig m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minë mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapëria, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minë tukriskai. ¹⁴ Ətapig kin əria mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minë kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhakwasigien kin narmamë yamə minë kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamë yamə minë kisatuatuk ye nımiri Kughen, nar rirkək yame tukror əria kasəmkimik. Mərig narmamë yamə minë kasəmkimik ye nımiri Kughen, meinai iria khapəh nıshatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əria kisatuatuk. Ror məkneikin mə nərigien kapëria ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minë. ¹⁶ İria kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapëria ramhajoun mə kaseikua, kwənhaukreikin-pən nımetairia kimi Kughen. İria nəpnaihyen kapëria rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minë

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuatuk. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapëria nıpig m-fam, masor narımmnar ye nırkunien. Nımraghien kapëria tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əria. Takəvhag kimi əria mə tukasəkeikei mıshatətə ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nıpig mıfam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıpiəwharu minə mə ye narəyen kapëria tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriayhen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin nınimien. Mərig tukasəkeikei mıshajoun narmamə kin nımraghien atuatuk.

⁴ Tuksarə huvə məkneikin, mharkun nhajounien nıpiraovin min tiksın kin swatuk yame iria tuksorkeikei kapëria narman minë kwajikovə kapëria minə. ⁵ Nıpiəhuaru tukshajoun min nıpiraovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapëria, kini kapëria nımakua kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapëria, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapëria, tamə kini hah nəgkiarien kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nıtamaruə mə tuksarha huvə tuk nımraghien kapëria. ⁷ Pəh tuksəm nımraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. Nıpig nakamhajoun, nımraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarien kafam rıfam. ⁸ İk takaməkeikei minı əmə nəgkiarien əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nımeitam tuk nəgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tıkmır minë kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapëria namehuə minə, ye narımmnar m-fam, mhasiai əria, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarien kape namehuə minə kapëria, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əria. Mərig nıpig mıfam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nımiri nımasur kapëria, mə tukhani nəfrakisien ye kapëria wok. Ye norien yame tuksor narımmnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape Kughen yame rımivəh mırəgh ətawə, in ratuatuk mıhuvə.

¹¹ Hajoun narımmnar mıfam a, meinai Kughen rımnautə-pə kin kafan nıhuvəyen kimi narmamə mıfam, məhitə ye swatuk yame tukrıvəh mırəgh əria iran. ¹² Nıhuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nıpig kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei mısapəh nəri-pənien norien has minə minə narımmnar has minə kape tokrei tanə yamə minə kashaktə yerkitawə. Masəkeikei mısarha huvə tuk nımraghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nımraghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nımraghien kapətawə tukraməkeikei mor məkneikin, kitawə tukaseito kin nıpig yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rımivəh mırəgh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nımraghien marpin nımraghien kin kapətawə, mırəhsita ətawə tuk nahasien mıfam. Məsıpir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə minə kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narımmnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. İk nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien minə norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəmahuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəmahuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nīpig mīfam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misəŕəhu nəmərinyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rīmnarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narīmnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rīmnəkrah kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rīmivəh miragh ətawə,

nīhuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rīmivəh miragh ətawə tuk norien atuətuk minə kapətawə. !Nīkam!
In rīmivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rīmnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rīmnəw kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rīmivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmīn rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rīkin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuətuk ye nīmīn kin nīhuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nīmraghien rerīn.

⁸ Tuk nīpig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narīmnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tīm tīm əmə tuk norien narīmnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətawə, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nīhuvəyen rīrkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məkīar skai kimin, mīni-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mīni-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mīkīraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakīrkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nīpig tukruə, takaməkeikei mhai mīren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nīkopolis, meinai nīpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamara. ¹³ Kini yermamə mīr kīraru, Apolos, mine loa e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narīmnar yame kawəkəkwə kin. ¹⁴ Nəmahuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tīm tīm əmə tuk norien narīmnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tīksin yame kapəriə narīmnar rapəh nəmhenien. Rapəh nīhuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəmahuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əniə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatəyəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimia narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniyen narpiniyen kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mamasitu irak ye nipig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiariyen Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rimnap ta iram tuk nipig kwəkwə e mə takvəh min in rirerig-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nikam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

1:2: Kol 4:17; **2 Tim 2:3**   **1:7:** 2 Kor 7:4   * **1:10:** Nhag e Onesimas, nipran rimə, “Yermamə yame rirkun huvə norien wok.”   **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9   **1:16:** 1 Tim 6:2

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kīrau kīrauə kīrikianə, kīni ror məkneikīn, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kīmin rəmhen kīn yame nakamor huvə-pə kīmi yo. ¹⁸ Mərig tukmə rīmnor nar kīrik rahah iram, uə rīmivəh kafam kīrik nar kīrik mīpəh nərokien, takərahū-pən raməmīr ye kaon kafak. ¹⁹ Kīni ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kīn kwermīk, pəh yo jakpīərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yīmnasitu iram kīni nīmivəh kafam nīmraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rīkik mə jakərok ik tuk nar kīrik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kīn ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rīkik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kīmik meinai yakīrkun mə takor nəkwak, kīni takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kīn.

²² Kīni nar kīrik mīn, takamor apnəpenə ye kwənmhan kīrik kafak, meinai yakamərahū-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kīmi yo jakrerig-pre mīn tuk əmiə rəmhen kīn yame kīmiə nīmīsəhuak tukun.

Nəgkīarien infamien

²³ Kwən e Epafra, kīmivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nīni-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kīni in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kīni Mak, mīne Aristakas, mīne Demas, mīne Luk, yamə mīne kīmawə yaksor wok kīrikianə, iriə mīn kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in rīpəh nīniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rīnīpəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksin yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarrien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksin, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə rīpəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rīmnərəhu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nīpa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksin kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyən nīpai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rīmnhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Ye nīpig a, nəmə Isrel tiksin kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyən kapəriə in nəfraksien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rīmə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nīpig a, narmamə tiksin ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpīrig rapita norien kape nhatətəyən ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikiniyen əmə kape norien yame Yesu rīmnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikiniyen ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikiniyen ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi atawə ye rao ye neai; kini norien kape nīviyen nītə in ramor nuhpikiniyen ye nitaw Yesu Kristo yame rīmnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tukmə mħarkun mə Yesu Kristo In yerpīrig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyən ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəri-pəniyen Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rīmauə mor nəfraksien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyən kafan in rəmhen tuk nīrisiniyen norien has kape narmamə.

Kristo rīmnor əpu Kughen kimi atawə

¹ Apa kupan, Kughen rīmivəhsi-pən nəgkiarrien kafan kimi profet minə ye nīpig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhanī-pən tuk rīptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nīpig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuatuk əmə kimi atawə kin Tini. Tini a Kughen rīmīrpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mīrpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmīr tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nīhuvəyən mine nəsaniniyen kape Kughen. In rħai atuatuk rīmni ye narimnar fam. In mampik ətərəkin narimnar fam ye nəsaniniyen kape nəgkiarrien kafan. Nīpig In rīmamħa tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rīmavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nīkar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpīrig rapita agelo minə

⁴ Kughen rīmivəh-si haktə Tini e, kini In yerpīrig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rīvəhsi-pən kīmin in yerpīrig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen rīpəh nīni-pəniyen tuk agelo kirik kafan mīmə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rīmim atuatuk.”

(Sam 2:7)

Mərig in rīmnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen rīpəh nīni-pəniyen tuk agelo kirik mīmə,

“Yo rīmim atuatuk,

kini ik nakuauə narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nīpig Kughen rīmnher-pən kin Nīmrin Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni mīmə,

“Pəh agelo m-fam kafan tukməgnəgin In.”

(Dut 32:43)

⁷ Nīpig Kughen raməgkiar ye nīkarin kape agelo minə mamni mīmə,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nīmətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mīmə,
“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmīr rerin, infamien rikək.
Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatuk.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuatukien
maməmakin norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,
Yo yakaməhuə kupaŋ ik, kini ik yerpīrig rapita ik minə tiksin.”

(Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən minə tukun mīmə,
“Yermaru. Ye nīrikakunien, Ik nīmnor tanīmtanə,
Kini Ik nīmnor narīmnar fam yamə mine kasəmīr-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narīmnar fam minə e tukharkək,
kisəmhen kin neipən yame tukrəmətīt,
mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narīmnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə
ramarakikin neipən mətīt.

Takukreikin narīmnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,
Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rīmīni-pən nəgkiarien tukun e mīmə,
“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,

Meriəji nīpīg jakor ik takehuə ye tikmīr kafam minə.”

(Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə
kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mīragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerpīrig pīk, ror pən, rhuə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame
kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien minə a mhavən isok. ² Nəgkiarien yame
agelo minə kīmhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh
narpinien tuk nəsikien Loa minə nəpəhyen narīmnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə
kitawə kasor nar apnapīg əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh
mīragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-mīraghien e, Yesu Yermaru
rīmīnəkupaŋ mīni-ərhav, kini narmamə minə tiksin kīmisərig, mishajoun ətawə kin, mə
in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramrīpīn nəgkiarien a mamor nīmtətien minə, mine nar
apsipīs minə, mine norien pīsīn pīsīn yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-
si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok,
mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rīmauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapīg əmə

⁵ Pa rīmə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukrīpiuə, yame yakamni e taktakun,*

⁶ meinai ye Nəkwəkəwə kape Kughen yermamə kirik rīmīni-pən tuk Kughen mīmə,

“Narmamə iriə nar apnapīg əmə,
mərig Ik, nakipəh nərukīnien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mīfam.†

⁷ Nīmivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpīrig rapita, mərig kape nīpīg kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narīmnar fam.”

(Sam 8:4-6)

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narīmnar fam, nīpran e mə nar kirik rikək
yame in rīpəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmīen mə ramarmaru ye
narīmnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rīmivəhsi-
əhu In, agelo minə yerpīrig rapita, kape nīpīg kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rīvəh-
si-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rīmivəh nəmhəyen
mīmha tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rīmaməhə tuk narmamə m-fam
ye tokrei tanə.

2:1: Rom 11:22   2:2: Wok 7:53   2:3: Hib 10:28-29; 12:25   2:4: Mak 16:20   * 2:5: Nəmə Isrel rikiriə
rīmīnsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanīmtana. Emru Dut 32:8.   † 2:6: Gris ramni mə “Ik nakamarha
huvə tuk ji yermamə.”   2:8: Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5   2:9: Fil 2:8-9

¹⁰ Kughen rimmnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuə əgkap mə In rimmnor Yesu, yame rimmnakan mhotēi swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamarig nəmhəyən ye nimhəyən, mə tukruə yemə atuatuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rərin.

¹¹ Yesu e yame ramərəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In ramərəhu karin əriə, iriə min, rimirə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mima,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³ Mamni min mima,

“Jakni nəfraksien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mima,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimirəhsi-pə əriə kimi Yo.”

(Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nipirairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyən. Kini nimhəyən kafan rimmnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyən. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyən, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimmamə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimaūə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimaūə mə tukrasitu irətawə e kwənarəus kape Ebrahim.”

(Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyən hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimmə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rēhuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgəyən iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimirəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimmnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyən kapətawə. ² Kughen rimirəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimmnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimmnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”

(Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhahirəkin. Mərig Kughen rimmərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyən kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimmnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyən tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tukšərer timtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nəterigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfraksien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmia minə ye nhatətəyən kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkarien yame Nanmin kape Kughen ramni mima,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkarien,

⁸ mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik,

rəmhen kin ripmia minə kimsor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mæ,

‘Ikin aikin a, ripmiæ minæ kimisækeikei kimi Yo mhamæ tuksæm-ru kafak næsaninien, nar apnapig iriæ kimisæm nimtætien yamæ mine yimnor ¹⁰ mivæh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi æriæ, mamni mimæ,

“Rikiriræ ramvæn isok tuk Yo nipig m-fam, misæpæh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivæh kwæsu mimæ,

“Iriæ e to khapæh nhavænien a ikin yame jakvæhsi-pæn kimi narmamæ mæ tukhavæn misapis ikin.” * (Sam 95:7-11)

¹² Piak minæ mine nowinik minæ, takasærig æmiæ tuk nar e. Sor mæ rikimiæ tukripæh nahasien mor æmiæ nakamir ye kapæmiæ nhatætøyen mhaukreikin-pæn æmiæ tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mærig nipig m-fam, tukmæ nakhavæh kwænmhaan tukun, takasækeikei mhavæhsi-haktæ nærigien kapæmiæ minæ pæh tævhagæ has tukripæh neikuæyen iræmiæ, mamor kapæmiæ kapæ riskai, mamor min nakhapæh nisærigien nægkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmæ kitawæ kisærer tim tim miserijaji-pæn infamien, mishatætæ ye Kughen ræmhen æmæ kin yame nipig kimishatætæ pæ pæ æmæ iran, in e ramhajoun-pæn mæ kitawæ kisor wok kwis kitawæ Kristo. ¹⁵ Ræmhen kin yame kwæni ta kimæ,

“Taktakun æmæ, takasækeikei misætærig kin kafan nægkiarien, mhapæh nisorien kapæmiæ kapæ riskai pik ræmhen kin ripmiæ minæ kimisor, mhavæhsi-pæn nimetairiæ kimi Yo.”† (Sam 95:7-8)

¹⁶ ?Kini ni-pa mine kimisærig pawk nægkiarien kape Kughen mhapæh nisorien? Iriæ e Moses rimikir ærhav æriæ apa Ijip. ¹⁷ ?Ni-pa minæ e kimisor Kughen niemhaa rhai mivæh newk foti? Iriæ e næmæ kimisor norien has, kini mhamir mhamhæ apap ye tipævsik. ¹⁸ ?Kini ni-pa minæ e Kughen rimnægkiar iræriæ, mivæh kwæsu mæ iriæ to khapæh nhavænien ikin Kughen ravæhsi-pæn napisien kimi narmamæ ikin? In rimnægkiar ye narmamæ yamæ mine kimisæsik nækwæn. ¹⁹ Kini kitawæ kisæm mhamæ iriæ kimiseinein nivænien ikin kamapis ikin meinai kimnhapæh nishatætøyen iran.

4

Ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mærig kitawæ e, Kughen rimirpen mæ kitawæ tukharkun nhavænien ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, ramæmir hanæ, mamahitæ tuk ætawæ. Ror pæn, pæh kitawæ tukasærig ætawæ, kini mhagin, tamæ kitawæ kirik ripæh nivæhyen nimraghien a. ² Meinai kitawæ kwæsrig ta Nævsaoyen Huvæ mæ Kughen rimnor apnæpeinæ ye ikin kirik tuk nimraghien kapætawæ, ræmhen kin yame kaha kapætawæ minæ kwæsrig ta. * Mærig nægkiarien a ripæh nasituyen iræriæ meinai iriæ kimisærig æmæ, mhapæh nishatætøyen iran. ³ Meinai kitawæ yamæ mine kishatætæ iran mharkun nhavænien imæ, ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin. Mærig ye nikarin kape narmamæ yamæ mine khapæh nishatætøyen iran, Kughen ramni mimæ,

“Niemha rimnhai Yo, yimivæh kwæsu mimæ, ‘Iriæ e to khapæh nhavænien a ikin jakvæhsi-pæn napisien kimi narmamæ ikin.’ ” (Sam 95:7-11)

Kughen rimnor tokrei tanæ, ai minor apnæpeinæ pawk ta ye kwænmhaan kavæh nimraghien tukun ikin, mærig rimini-æhu kaha tu minæ mæ tukhapæh nhavænien aikin. ⁴ Kitawæ kharkun mæ rimnor apnæpeina ta ye kwænmhaan kape napisien, meinai Nækwækwæ kape Kughen ramægkiar ye Sabat mimæ,

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipæh norien narimnar.” (Jen 2:2)

⁵ Mærig Nækwækwæ kape Kughen ramni min nægkiarien pisin kirik mimæ, “Iriæ e to khapæh nhavænien a ikin yame jakvæhsi-pæn kimi narmamæ mæ tukhavæn misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶ Ror pæn, ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin a, in ramæmir hanæ mæ narmamæ tukhavæn ikin. Mærig narmamæ kupan tiksins yamæ mine kimisærig Nævsaoyen Huvæ, kimisæpkærhav ye kwænmhaan kavæh nimraghien ikin, meinai kimisæsik nækwai Kughen.

* **3:11:** Ol Sam 95 ramævsao kin kaha tu yamæ mine Moses rimikir-yerhav æriæ apa Ijip. Kimnisaræ ye tipævsik, mhamæ ta mæ Kughen rimnapæh æriæ, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivæh-si-pæn narpinien kimi æriæ tukun, mimæ iriæ to khapæh nhavænien misaræ apa tanæ huvæ yame In rimirpen ta mæ kape næmæ Isrel. Nakæm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Ramævsao min kin kaha tu yamæ mine Moses rimikir-yerhav æriæ apa Ijip. **3:16:**

Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, ramævsao kin kaha minæ iriæ Moses kimiseriwæk apa ye tipævsik.

⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərəhu-pən nipig kirik min tuk nivənién ikin kavəh nimiraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktəkun. Kughen rimini ta ye nəkwəkəwə kape King Deved nəgkiarién e yamə yakwərai ta mimə,

“Taktəkun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarién,

mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.”

(Sam 95:7-8)

⁸ Rikimio tukrəsik-ru kwan e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əria ye nipig in rimikir əria mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərəhu nipig kirik kape nivənién ikin kavəh nimiraghien tukun ikin.[†] ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmir hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimiraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimiraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimiraghien e. Ripəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarién kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəgiprayen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikakri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirién nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharəptərəskin tim tim nhatətəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimiraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimiraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivənién ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripən yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivənién tuk Kughen. In ravəhsi-pən atə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əria meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpən In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktəkun ai yakwauə rimim atuaturuk.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkəwə kape Kughen rimni min mimə, “Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimiraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasak apomh, nehe nimirin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyən. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyən. Nəmhəyən yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuaturuk, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan.

[†] **4:8:** Stori e raməmir ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23 **4:14:** Hib 7:25 **4:16:** Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 **5:2:** Hib 2:17-18 **5:3:** Hib 4:15; 7:28 **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7 **5:7:** Luk 22:42 **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 **5:8:** Fil 2:6-8

Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarien rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarien m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarien kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarien minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəshuvəyen nirkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pəniyen tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhami-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nəəhu-pəniyen kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksin kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkirikə mine nihuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk ririkak tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nahig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nihuvəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kiririkə iran, mamor əmə kapir-iapir mine manvhirik has minə, nimoptanə a rirəpəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasiq, tukriyaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huva mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huva mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukriyəh nəruginien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukriyəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien ririkə, mə takhavəh nar yame naksərhupən tim tim nətərigien kapəriə iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni ramamir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promises tuk Ebrahim, nhag kirik min ririkə yame tukrivəh kwəsəu iran, meinai nhagin Kughen In yerpigir pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsəu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nihuvəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(*Jen 22:17*) ¹⁵ Meinai Ebrahim,

kafan nətərigien rapomh, in rimivəh minvən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehua kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-hakta nətərigien kapətawə, yamə mine kimisiayu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərakin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tukstəigtə ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”

(*Nam 23:19*)

¹⁹ Kitawə kwəsəruhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimirghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhan əmə mə angka e raməmir hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhita ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpigrik pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokran kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwa kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh ninuyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehua kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehua, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpigrik tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpigrik, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kəmhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpimahmə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kəmhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun ninuyen mə nipig ripriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəh-si-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor maknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nakwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənəharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus

6:16: Eks 22:11   6:17: Rom 4:16   6:17: Nam 23:19; Taet 1:2   6:19: Fil 3:12   6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7
 6:20: Hib 4:14   6:20: Hib 2:17   6:20: Hib 5:16   * 7:1: Stori kape Melkisedek raməmir ye Jen 14:17-20.
 7:3: Sam 110:4   7:4: Jen 14:20   7:6: Jen 14:19,20   7:8: Hib 5:6   7:11: Hib 7:18,19; 8:7

kape Juda, kini nipig Loa kape Moses ramægkiar kin wok kape pris minə, pa rimə ramægkiar ye kwənarəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənarəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rasanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.”

(Sam 110:4)

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinen norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimir Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksarəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniēn ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nagkiarient tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksın, in ripəh nivəhyen kwəsu.

²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mima,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’”

(Sam 110:4)

²² Nəgkiarient e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimha. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mīmha. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin.

²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavəh tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, mamægkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nipig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nipig Yesu rimneighan kin mə tukur sakrefaes ye kafan nimirghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwəkw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarient yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwtə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nipig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənarəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nima Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in namoi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nipig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukriivi Nima Tapolen, in rimnor kwirig kimin mima,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.”

(Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rivəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e,

7:14: Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5   **7:16:** Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25   **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1   **7:19:** Rom 3:20   **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8   **7:22:** Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24   **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1   **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1   **7:27:** Lev 9:8; 16:6,   **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3   **7:27:** Efes 5:2   **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18   **7:28:** Hib 5:1-2   **7:28:** Hib 1:2   **7:28:** Hib 2:10   **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2   **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6   **8:2:** Hib 9:11, 24   **8:3:** Hib 9:14
8:5: Kol 2:17; Hib 9:23

In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarinen yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pənién nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyen tamhekin. ⁸ Mərig Kughen rimməm nahasien kape narmamə kini mini mimə, “Nipig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nipig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatarhav apa Ijip.

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharəptərəkinien promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipig yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəriə kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəriə,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriə minə,

mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehuə minə.

¹² Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəriə norien yamə mine ripəh natuaturkien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəriə,

Kini rikik tukripiəh nəsik-minien norien has minə kapəriə.”

(Jer 31:31-34)

¹³ Nipig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, niipran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipig promes yame Kughen rimməkupan mor rimmamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e.

² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.

³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwasig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin.

⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimmor rapirpir min.

Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu.

⁵ Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərəriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye niprai narimnar minə a.

⁶ Nipig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənién imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivənién ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənién ye nipig kirikianə əmə. Kini nipig tukmə ramvən, in tukraməkeikei nivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksin kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah.

⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimmamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənién Aikin Ramərhakə Ikin.

⁹ In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nəərəhu-atuaturkien nərigien kape narmamə yamə mine

8:6: Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 8:7: Hib 7:11, 18; 10:1 9:2: Eks 25:8,9 9:2: Eks 26:33,34

9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 9:2: Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 9:3: Eks 26:31-33 9:4: Nam 17:1-10

9:4: Eks 31:18 * 9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22

mine Esek 10:1-20. 9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 9:6: Nam 28:2-4 9:7: Lev 16:2 9:7: Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3

9:7: Lev 16:15 9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 9:9: Hib 10:1-2 9:9: Hib

5:1; 8:3

kamhaua ye nahuakien. ¹⁰ MeinaI nahuakien akwas kupan, in ramhajoun ama norien ye nikarin kape naviginien, mine ninimien, mine naravyen. Narimnar minae a, iria kape niprai jir ama. Kini Kughen rimnarehu-pen natuakamien minae a rare meriaji-pen ama nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvapapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirikyame rhuvapapita

¹¹ Morig taktakun ai, Kristo ruaua ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvae minae, muaua. Kini In ruaven ime Nimae kirik yame rhuvae mamhen min, mapita yamae apa kupan. Nimae a, pah nien mae nar kirik yame narmamae kaseor, kini pah nien mae nar kirik kape tokrei tanae yame Kughen rimnor. ¹² Nipig Kristo rimaven ime Ikin Ramarhake Ikin, pa rima rimaven ye newk minae fam, ramhen kin yame hae pris kupan minae kimisor. Morig rimaven mikirikianae ama, namhen. MeinaI In ripah nivahyen nitaw nani mine nitaw kwaji kau miven imae mae tukrivahsita narpinien kape tavhaga has. Nikam. In rimivah atuk ama nitawin, miven imae, kini In ama rimivah nimritawa, mivah nimri nimraghien rerin kapatawa. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimitatag-pen nitaw nani mine kao, uae nimrawk ye kau yame kimivaan aru ye tebol, kamatag-pen ye kwan kirik yame ramkimik ye nimri Kughen mae tukror nimtaten mae nimraghien kafan ruaua minhawen, namkimikien rikak iran. ¹⁴ Morig nitaw Yesu in ravah nasaninien ehuae rapita narimnar minae e meinaI Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nasaninien kape Nanmin Rhaka[†] yame ramarae rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk agkap, nahasien kirik rikak iran. Ror pen, nitawin rivah nasaninien ramhen tuk naspirtayen rikitawa tuk norien yamae mine khakir-pen narmamae tuk nimhahyen. Rimnor mahnakin mae kitawa[‡] tuksatgah ama tuk nahuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamae tuk nivahyen promes vi. Kughen ramokræn kin narmamae kafan, kini mirpen-pen tuk eriae mae narimnar huvae minae e, kapariae. Kini narimnar minae e, to khapah nharkekien tuk nipig kirik. Tuksarae rerin. Iria tukhavah narimnar minae a meinaI nimhahyen kape Kristo in rimnarpin ta tavhaga has kape narmamae yamae mine kisasik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipah nimhahyen makna, to kafan narmamae minae kipihapah nhavahyen narimnar huvae yamae mine In rimirpen mae kapariae. MeinaI tukmae tate kirik ripen mae tukmae rimha, kafan nautae tukrivæn tuk tini, tate tukramakeikei mimhae makupan, kini ai promes kafan tukrua mor nfracisien kin. ¹⁷ Morig tukmae tate ramragh hanae, tini to ripah nivahyen nautae kafan. Tukror ama nfracisien kin ye nipig yame tukrimhae iran. ¹⁸ Tuk narimnar minae e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukramakeikei maiyu rhajoun mae nar miragh kirik rimamhae, ror nimtaten mae promes ramarae. ¹⁹ Ror mahnakin mae, nipig Moses in rimini-erhav ta nakiarien minae fam kape loa kimi narmamae, kini kwasig ikin, in rimivah tiki sipsip kimnor rawhao, mine kwermi nai e kamni kima "hisop" meires-pen ye nitaw kwaji kao mine nitaw nani mine nu, kini matag-pen nita ye nakwawae kape Loa mine narmamae minae. ²⁰ Kini mini-pen tuk eriae mimae, "In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhae tuk norien promes kape Kughen ruauae minor nfracisien kin. Kini kimia takasakeikei mhasiaI In, masor nakwan." (Eks 24:8)

²¹ Ye norien kirikianae ama min, Moses rimnatag-pen nita ye Nimae Tapolen mine narimnar fam yame kavah tuk nahuakien. ²² Loa ramni mae pris tukramakeikei mamor-pen nita ye narimnar khapsaah, ipakae narimnar fam, ror nimtaten mae iria kwanhauae mishawen. Kini tukmae nita ripah naiyuyen iran, Kughen to ripah naspiren tavhaga has.

Nitaw Yesu ramarpin tavhaga has

²³ Ror pen, nipig kimnor sakrefaes, nita rimnaiyu mor narimnar minae a kishawen. Morig Nimae Tapolen mine narimnar kafan aikin, iria nanmi nar ama yame ramor ama nimtaten ye narimnar yame ramamir ye rao ye neai. Morig niprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuvae rapita tukramakeikei maiyu mor rhawae. ²⁴ Yesu ripah nivahyen ime Ikin Ramarhake Agkap Ikin kape tokrei tanae e, yame narmamae ama kimisor. Nimae a, in nanmi nar ama kape Ikin Ramarhake Agkap Ikin afrakis apa ye rao ye neai. Morig Yesu rimaven ye rao ye neai, kini taktakun ai, In mamagkiar atuae kin kapatawa kimi Kughen ye nimrin. ²⁵ Kini nipig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nimraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minae kupan. Ye promes kupan, hae pris tukramakeikei miven ime Ikin Ramarhake Agkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pah nien mae ramor atuk sakrefaes kin

9:10: Lev 11:2-23   9:10: Nam 6:3; Kol 2:16   9:10: Lev 11:25,28,40   9:11: Hib 10:1   9:11: Hib 8:2; 9:24
9:12: Rom 3:25   9:14: 1 Pita 1:2,18-19   9:14: Hib 10:4   † 9:14: Ye kopi akwas tiksins kape Niutesteman, nagkiarien e "Rhaka" rikak iran.   ‡ 9:14: Ye kopi akwas tiksins kape Niutesteman, ramni "kimia."   9:14: Taet 2:14
9:15: Luk 22:20   9:15: Hib 10:34   9:19: Eks 24:6-8   9:22: Lev 17:11   9:23: Hib 8:5   9:24: 1 Jon 2:1; Rom 8:34

nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime lkin Ramarhakə Ĕgkap lkin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo ripior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor; to rīpiarig nəmħayen nīpig rīpsaah rīrikakun ye nīpig Kughen rīmnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nīpig Kwasig, Yesu rīmatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nīmraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rīmnərəhu nīpig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətatəwə norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rīmnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nīpig tukrīrerig-pə min iran, In to rīpəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh mīragh əmə narmamə yamə mine kasarer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rīmneighan-pən kin nīmraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narīmnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narīmnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e rīpəh nəmīr-huvəyən. Pəh nien mə nīprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reīnein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nīmrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ² To sakrefaes rīpiəmhen rīpior nəməhuak minə kīpisatuatuk, mīpihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes rīpiəspir-ta rīkirīə, to kīpihapəh nisərig-rahāsien tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahās hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rīkirīə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kīrapəh nīwəmhenien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nīpig Kristo rīmauə ye tokrei tanə, mīni-pən tuk Kughen mīmə, “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narīmnar yamə mine kīvəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nīmnor nīprak kīrik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narīmnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik, kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rīkim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mīmə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mīmə,

“Kughen, Yo e, yīmauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ”

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta, yimə Kughen rīpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narīmnar yamə mine kīvəhsi-pən kim in, mine narīmnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narīmnar minə e rəri-pən loa, Kughen rīkin rapəh nagienien tukun. ⁹ Kini nīpig Kristo ramni min mīmə, “Yo e, yīmauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nīmraghien kafan, In rīmnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kīrik tuk nivəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rīmnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rīmnor atuk sakrefaes kin nīpran, mikirikianə əmə, mə tukror ətatəwə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərəy masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mīfam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kīrik. ¹² Mərig pris e kapətatəwə rīmnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rīmnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”* ¹⁴ Meinai Kristo rīmnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nīmrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rīmnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narīmnar minə a kimi ətatəwə, mamni mīmə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mīmə,

‘Nīpig tukrīpiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

9:26: Hib 9:12,28   9:27: 2 Kor 5:10   9:28: Hib 7:27; 9:12,26; 10:10   9:28: Aes 53:12   9:28: Mat 16:27
 9:28: 2 Tim 4:8   10:1: Kol 2:17; Hib 8:5   10:4: Hib 9:12-14   10:10: Hib 2:14   10:10: Hib 7:27   10:10:
 Hib 10:14; Efes 5:26   * 10:13: Ramni Sam 110:1. 3m-ru Hib 1:13.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəria.’”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,

“Yo jakəru-kin kapəria norien has minə,

kini rikik tukripəh nəsik-minien norien minə kapəria yame kasəkapir loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatətəyen kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun nhavənien imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin. Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnərkowipəror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivanien tuk Kughen. ²¹ Kini hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e kafan narmamə minə. ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen, yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyen əfrakis. Meinai Kristo rimnətəg-pə nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta nipraitawə ye nu yame rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsəruhu-pən nətərigien kapətawə ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyen, meinai kitawə kharkun nisətigtəyen ye kafan nəgkiarieren yame rimirpen-pə ta kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tukSORkeikei ətawə minə, kini masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nufuginhien əria minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamuə pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tukSərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə kwənharkun ta nəfraksien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhapin, misətəmmimin, meinai kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap ehuə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa, kini “yermamə kiraru uə kisiser kirhini-ərhav in;”

(Dut 17:6,7) kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiria to ripəh nehuəyen tukun. ²⁹ ? Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes e ruauə minor nəfraksien kin. Nita əmə a in a rirkun norien narmamə kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnəpig ye nita e? ?Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni mimə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəria rəmhen əmhen.”

(Dut 32:35)

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.”

(Dut 32:36)

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkin ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvə mə rikimia tukramuh nipig kupan, nipig nikhakien rinamasia-pen əmia kupan. Ye nipig a, kimia nimisarə ye nipig əutən kirik, yame rəsəso pik, nimisərig nəmhuəyen ehuə, mərig nimisərer tim tim. ³³ Nipig tiksın, narmamə kamhani hah əmia ye nimri mirh, masor min narimnar has minə tiksın irəmia. Nipig tiksın, nimisərer-pən tuk narmamə yamə mine kamor has pən kimi əria. ³⁴ Misasitu irəria nipig kimnəhi-pən əria ye kalabus, kini misarə ye nipig əutən kapəria. Kini nipig narmamə kimisəkrəh kin narimnar minə kapəmia, nakwənharkun ta mə kapəmia aikin narimnar raməmir yame in rhuvə mapita, rikimia ramagien əmə. Kini narimnar minə a to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. Kini rikimia ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nipig naksarə ye nipig əutən minə, pəh rikimia tukripəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatəta ye Kughen, In tukrivəhsi-pre nərok kimi əmia, ³⁶ Kimia takasəkeikei misor nətərigien kapəmia rapomh, mə taksor naha nhagin yame

10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12

10:22: Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21

10:27: 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat 26:28 **10:29:** Rev 1:5 **10:30:** Rom 12:19

10:32: Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3 **10:34:** 1 Pita 4:13 **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5

10:36: Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11

Kughen rorkeikei. Kini takpihavəh narimnar yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əria. ³⁷ Meinai Kughen ramni mimə pəh nien mə tuktu
“Kwən kirik tukruə,

in tukritərhav-pə, mipəh norien kəmə.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrik,
iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig,

to rikik ripəh nagienien tuk əria.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfraksien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimnishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əria tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kəmə.

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatuk kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mipəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen ripəh hanə nirəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to ripəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfraksien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwən. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokrən kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwən. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivhin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmīr ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ror mə nəfraksien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əria.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnəpəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əria. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmīr isok tuk əria, mərig rikiriə ragien pik mə

10:36: Hib 6:15; 9:15   **11:1:** 2 Kor 4:18   **11:3:** Jen 1   **11:4:** Jen 4:4-5   **11:4:** Hib 12:24   **11:5:** Jen 5:21-24   **11:6:** Hib 7:19   **11:7:** Hib 11:1   **11:7:** Jen 6:9   **11:9:** Wok 7:5   **11:9:** Jen 12:1-8   **11:10:** Hib 12:22; 13:14   **11:10:** Rev 21:2, 14   **11:10:** Hib 11:16   **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2   **11:12:** Rom 4:19
11:12: Jen 22:17   **11:13:** Hib 11:39

tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien rīpəh nīrerīg-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiria to rīpiuh məkna, kīpīharkun nīrerīgien mamhəvən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rīpəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rīmnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rīmivəh promes yame Kughen rīmīni-pən tukun mīmə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah mīn, iriə tukhavəh nhagin.”

(Jen 21:12)

Nipig Kughen rīmə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen mamərər matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meina Ebrahim rīkin rīmnəmāsik mə Kughen rīrkun norien yermamə ramragh mīn ye nīmhayen. Kini Ebrahim rīmivəh mīn tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rīmivəh mīragh in ye nīmhayen.

²⁰ Mine Aesak rīmnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mīr e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narīmnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rīmnhatətə tim tim ye Kughen. Mīnəhuaru, ipakə rīmha, mīnim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəh-si-pən nihuvəyen kimi ji Josef mīr, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rīmnhatətə tim tim ye Kughen. Mīnəhuaru, ipakə rīmha, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus mīnə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rīmīni ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimīwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rīmnarhapə, iriū kimīwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rīvəh makuə kisisər. Kini iriū kirəpəh nīraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Kughen rīmnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mīkip king kape Ijip,‡ kafan nautə rīpsaah, mərig nipig rīmnehuə, rīmnəm mə rīpəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rīmar ye tokrei tanə. ²⁵ Mīmə tukrəpəh nagienien kape narīmnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mīvən, mamərər-pən tuk narmamə kape Kughen yame mine kamərīk mītə əriə. ²⁶ Rīkin rīmnəmuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to rīpəh naurisien tukun. Rīkin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nīmraghien yame rīmar apa Ijip. Mərig rīkin rīmavən əmə tuk nərək yame Kughen tukrivəh-si-pən kimin.

²⁷ Moses rīmnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mīpəh nīginien kin kin e yame niemha ramhai pik in. Mīpəh narha-kwasigien, maməkēikēi mamvən, rəmhen kin yame in rīmnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nīmri jir. ²⁸ Rīmnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mīrikakun norien kape lafet e Pasova. Mīni-ərhav tuk kwənərəus mīnə kape Isrel mə tukasəkēikēi mhauh-pən nītaw sipis ye kwaruə ye nīmə mīnə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nīmrin nupan yerman mīnə, tukripiəh nhopniyen nīmrin nupan yerman mīnə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus mīnə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviəfuginien ye tahik ehua yame rīmnəwhai kiraru. Kini mīsəriwək iran rəmhen kin tīpəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rīmīpik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus mīnə kape Isrel yame ramkwasiɡ, iriə mīn kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək mīsarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnōr kin kapier. Kimisarkurao mīsarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpīr məsaaħ.

11:13: Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 **11:15:** Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18
11:16: Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni ma, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rīmīni mə tukhopni ji nəmə Isrel mīnə fam yamə mine kapəriə newk rīpəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nagkiarīen Gris ramni ma, “in ji piakəskah kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nipig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko, mishopni nəmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen, kimnəhapəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriə kimnhakir kwənərəus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuutuk minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərəkın nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisanien əriə. ³⁴ Mishər-əpis nap ehua yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nisaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnəhapəh nisəpəhyen, mhəmə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶ Iriə tiksın, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərəkın əriə kin jen, mhəpik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin kapier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnəhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnər ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpəg kapier minə, mine ye nəkwai nimir:

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnəhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukriřpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaıyu əm nəmhen əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisarər-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramrəptərəkın ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisayı mhəpəh nisəpəyuen kin naiyuyen yame Kughen rimnəərəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnər kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukriřivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarəkin-pən nəgkiarrien has minə kimin, pəh rikimiə tukriřəpəh nəpouyen kini mhəpəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmia.

Kughen raməřip atuutuk kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimia naksarowagin tuk nətəpigien kin təvhagə has ye nimraghien kapəmia, mərig kimia kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimia nakwasəru-kin ta nəgkiarrien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmia. Ye nəgkiarrien e, Kughen ramni-pre tuk əmia, rəmhen mə kimia tini atuutuk minə, mamni mima, “Narik, nipig Kughen Yermaru raməřip atuutuk ik, takpəh norien nar apnapig iran.

11:31: Jos 2:1-16	11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25	11:32: Jaj 6-8	11:32: Jaj 4-5	11:32: Jaj 13-16
11:32: Jaj 11-12	11:32: 1 Saml 16:1,13	11:32: 1 Saml 1:20; 3:19-4:1	11:33: 2 Saml 8:1-3	11:33: Dan 6:22
11:34: Dan 3:19-27	11:34: Eks 18:4	11:34: 2 King 20:7; Jaj 16:28	11:34: Jaj 15:8	11:35: 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37
11:36: Jer 20:2; 37:15	11:36: Jen 39:20	11:37: 2 Kron 24:21	11:37: 1 King 19:10; Jer 26:23	11:37: 2 King 1:8
11:38: 1 King 18:4; 19:9	11:39: Hib 11:2, 4	11:39: Hib 11:13; 10:36	11:40: Rev 6:11; Hib 2:10	12:1: 1 Kor 9:24
12:1: Hib 10:36	12:2: Sam 25:15	12:2: Hib 2:15	12:2: Fil 2:8,9; Hib 2:9	12:2: Mak 16:19
12:3: Gal 6:9; Rev 2:3	12:4: Hib 10:32-34			

Pah rikim tukripah nepouyen nipig In ravahsi-pre narpinien kirik kimik.

6 Mærig in ai Kughen Yermaru ramærip atuatak narmama yamæ mine In rorkeikei æria, mamarkis-arkis narmamæ m-fam yame In rirhi æria ræmhen kin kafan kwajikovæ minæ.” (Prov 3:11-12)

7 Ror pæn, taksærer tim tim ye nipig æutan minæ. Kughen ravahsi-pre nipig æutan minæ e tuk nako-atuatkien æmia. Kimia ji Kughen minæ, ror mæ In ramærip atuatak mækneikin æmia. ?Mærig kwajikovæ kirik aikin yame kafan tatæ ripah nærip-atuatkien in uæ? Nikam, rikak. 8 Ye norien kirikianæ æmæ min, Kughen ramærip atuatak tini minæ. To Kughen ripipah norien mæknakin iræmia, ripihajoun-pæn mæ kimia pæh nien mæ kwajikovæ atuatak minæ kafan - kimia kwajikovæ kape swatuk minæ. 9 Rimtawæ minæ ye tokrei tanæ e, kasærip atuatak ætawæ, kitawæ kamhasiai æria. ?Kini tukshawor pæn iran mine ye Rimtawæ In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvæ mæ tukseiwaiyu tukun, mhavæh nimraghien. 10 Rimtawæ minæ min kasærip atuatak ætawæ kape nipig kwakwæ æmæ, ræri-pæn kapæria nætærigien. Mærig Kughen ramærip atuatak ætawæ mæ tukrasitu iratawæ, kini mor ætawæ kisatuatak ræmhen kin In. 11 Tukmæ kærip atuatak ætawæ, nar a ripah nimarien tuk ætawæ, mærig ræutan tuk ætawæ. Mærig tukmæ kitawæ kiseighaan kin mæ tukrikir-pæ ætawæ ye swatuk yame ratuatak, in tukrikuæ kin kwænkwan e natuatkien mine næmærinuyen.

Takasærig æmia

12 Ror pæn, nar apnapig mæ kimia nakasaræ ye nipig æutan, mærig haræh-si haktæ kwermimia yame ræpæu mæ tukræsanin. Mine nihumia yame ramætæmnimin, taksor mæ ramskai tuk naiyuyen.

13 “Naha yermamæ nakseriwæk kwis kimia min, nihun rimha,

Sor swatuk kapæmia ratuatak huvæ, mæ nihun tukripah nahas-ægkæpien mier ta, Mærig pæh nihun tukrhuvæ min.” (Prov 4:26)

14 Sarkut mæ kimia m-fam taksaræ kwis ye næmærinuyen. Kini misarkut mæ taksor mæ nimraghien kapæmia in ratuatak, meinai yermamæ yame ripah natuatkien, to ripah nivænien næm Kughen tuk nipig kirik. 15 Takasærig æmia tamæ katasaiyu misæpæu ye kwerkwai swatuk, kini mhapæh nhavæhyen nihuvæyen kape Kughen. Takasærig æmia tamæ nuai nai akonæ kirik rura yerkimia, mikua, mor kwænkwan ripsaah ye nimraghien kapæmia, kini nehen roriah narmamæ khapsaah. 16 Takasærig æmia mæ takhapæh nhakir-apnapigien narman uæ nipiraovin. Takhapæh nisæmhenien kin kwæn e Esao, yame kafan nimraghien ripah natuatkien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nimri nupan, mærig in rimnor salem kin nehuayen kape nimri nupan kimi naorahini, kini mævigien kin mane kape nipig kirikianæ æmæ. 17 Kini kimia nakharkun mæ kwasig ikin, rikin ripivæn min ye nehuayen kape nimri nupan. Kini markut pik mæ kafan tatæ tukræhuak nivæh-si-pæn min nihuvæyen kimin. Rimnasæk pik pawk tukun, mærig rimipah nararien ye nærigien kape rimni, kini rimni ripah nahuakien tuk nivæh-si-pænien nihuvæyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nævsaoyen Huvæ

18-20 Apa kupan, kwænæræus minæ kape Isrel kimnhavæn ye tukwas ehua e Sinae. Kini ikin a, kimsisæm nap yame ramuak, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kimsisærig nimatag ehua, mine naiyuk ramasæk apomh. Masærig riki yermamæ kirik ramægkiar kimi æria. Masærig kin kafan nægkiarien, kini misaiyoh-skai-pæn mæ tukhapæh nisærig-minien riki yermamæ a. Misakur mhagin tuk nægkiarien a, kini In rimæ, “Naha nhagin yame ramuæ tuk tukwas e, nar apnapig mæ in nar miragh kirik, kimia takasækeikei misarkwhopni kin kapier apig.” (Eks 19:12-13) 21 Nipig Moses rimnæm narimnar minæ a, in min rimnærig rahas mimæ, “!Yo yakwagin pik, makur!” (Dut 9:19)

Mærig pæh nien mæ kimia nakwænhauæ ye tukwas e. 22 Kimia nakwænhauæ ye tukwas e Saæon, mine taon ehua e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minæ khapsaah khapsaah kasofugin æria ikin tuk nagienien ehua. 23 Kini kimia nakwænhauæ ye nofuginien ehua kape narmamæ kape Kughen, yame kisæmhen kin nimri nupan minæ kafan. Kimirai-pæn nhagmia ye rao ye neai. Kini nakwænhauæ tuk Kughen yame tukripiakir narmamæ m-fam. Nakwænhauæ masor kirikianæ kimia nanmi narmamæ atuatak yamæ mine kwænhamhæ ta. Kini Kughen rimnor æria kwæsæriji mak.

12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 12:8: 1 Pita 5:9 12:9: Nam 16:22; 27:16 12:9: Aes 38:16 12:10: 2 Pita 1:4 12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18 12:12: Aes 35:3 12:14: Rom 14:19 12:14: Rom 6:22 12:14: Mat 5:8 12:15: Hib 3:12; 4:1 12:15: Dut 29:18; Hib 3:12 12:16: 1 Kor 6:18 12:16: Jen 25:29-34 12:17: Jen 27:30-40 12:18-20: Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 12:18-20: Dut 4:12 12:18-20: Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 12:21: Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 12:22: Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 12:22: Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 12:22: Gal 4:26 12:23: Eks 4:22 12:23: Rev 20:12 12:23: Jen 18:25; Sam 94:2 12:23: Fil 3:12

²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmīə ror əmīə naksatuatuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame rīpəh nhatətəyən ye Kughen, in tukrīvəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasarig əmīə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimīə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmīə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nīpig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mīmə,

“Nīpig mīn kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nīpig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago mīn tukrikui-kiu masaah.” (*Hag 2:6*)

²⁷ Nīpig Kughen ramni mīmə, “Nīpig kirik mīn aikin,” nīpran e ramni mə tukrikui-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrīvəh-si ta əriə. Tukrīvəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukrīvəh nīkiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmīr - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To rīpəh niertayen tuk nīpig kirik. Rhuvə mə kitawə tukshəuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehua kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (*Dut 4:24*)

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmīə mīnə rəmhen kin mə kimīə pīaumīə mīnə. ² Takhapəh nisəru-kinien nāmien yepsīpis yamə mine kamhauə iməmīə ikin. !Tukmə ror iriə agelo mīnə! Narmamə tīksin kimisəhitə ye nīmə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo mīnə. ³ Kini rikimīə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimīə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimīə mīn naksarə ye kalabus. Taksərər-pən tuk yamə mine kīvəhsi-pən nəmhyən kimi əriə rəmhen kin mə kimīə mīn naksərig atuk nəmhyən a ye nīpraimə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nīpig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nīmhakua kape narmamə. Kughen tukrəkīr mīvəh-si-pən narpinien kimi tamarua mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriū mīnə, mine narman mīnə nīpirəovin yamə mine kasəkrəh kin əriə mīnə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mīnə piraovin yame pəh nien mə kafan atuatuk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pīkien mane. Rikimīə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmīə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mīmə,

“!To yakpəh nəpəhyen ik,

mīpəh nətəyən iram tuk nīpig kirik!”

(*Dut 31:6*)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nħaniyen mhama,

“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,

to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.”

(*Sam 118:6-7*)

⁷ Rikimīə tukraməkeikei mamuh nəmasur mīnə kapəmīə yamə mīnə kimisəkupən mishajoun əmīə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətarig-ru kin narimnar huvə yamə mīnə rimatərhav ye nīmraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo ta rīpəh nukreikinien. Norien kafan raməmīr əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rīpəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pīsin pīsin mīnə tukhavi ta əmīə ye swatuk atuatuk. Kimīə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmīə yerkin agien mə tukror kapəmīə nərigien riskai.

12:24: Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in rīpəh naiyohyen kin tai nīmraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12 **13:9:** Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7

Ripəh nihuvəyən mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyən yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan.

¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə lkin Ramərhakə lkin, kini mivəh-si-pən kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimmərig nəmhayen ye nıpran kini mımhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk.

¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərər matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmır rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisaru-kinien norien huvə mine nəvraiye narimnar kapəmıə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, misewaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nımraghien kapəmıə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə ripəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmıə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəmawə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmıə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimmor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmərig nəmhayen, mə nitawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyən sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəmıə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmıə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nıpig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak ripəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmıə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiarinen yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmıə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piatawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmıə mine nəməhuak minə iməmıə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmıə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyən kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

13:9: 1 Kor 8:8; Hib 9:10   **13:11:** Lev 16:15   **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27   **13:12:** Jon 19:17
13:12: Rom 3:25   **13:12:** Efes 5:26   **13:13:** Luk 9:23   **13:13:** Hib 11:26   **13:14:** Hib 12:27   **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22   **13:15:** 1 Pita 2:5   **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19   **13:16:** Rom 12:13   **13:16:** Fil 4:18   **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2   **13:17:** Hib 13:7,24   **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28   **13:18:** 1 Tes 5:25
13:18: Wok 23:1   **13:20:** Rom 15:33   **13:20:** Wok 2:24   **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28   **13:20:** Hib 9:20   **13:20:** Jon 10:11   **13:21:** Fil 2:13   **13:21:** Rom 11:36

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehua minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapasaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimmharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatəyən yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənəəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatəyən mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatəyən kapəmiə. Nipig əutən minə a tuktors əmiə nakhaskai huvə ye nhatəyən kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatəyən kapəmiə miseriəji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoəh Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehua məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhəkien narmamə tuk nar yame kisaiyoəh kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoəh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narerskaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehua, tukragien tuk nar kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jiji nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jiji nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirəkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipig kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nipig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatəyən kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nimraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nimraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarrien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə

1:1: Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1   **1:2:** Rom 5:3-5   **1:3:** 1 Pita 1:7   **1:5:** Prov 2:3-6   * **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarrien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehua, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.”   **1:11:** Aes 40:6-8

has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipiḡ təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nimhəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpirig, yame In rimnor mirh mine makua mine kamhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmīr rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipiḡ yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuə pik ye nimrin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuutuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiak-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame ramam nimrin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimrin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimrin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuutuk yame ramrisin narmamə, mamor nipiḡ mifam, mipəh naru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig ripəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuutuk məmtir, iriə e: Nəmahuak minə tukasəkeikei misasitu ye nipiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nipiḡ ətən. Kini masəkeikei masəm huvə nimraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpirig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpirig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuva, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ ripəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuva, mhani-pən tukun mhama, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuva,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhama, “Irer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptana.” ⁴ Nipiḡ tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəriə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yaktmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nikam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmhəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nimri mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehua kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takasəkeikei morkeikei piəm rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en.

⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmia, mini mimə kimiə narmamə kape nakapəriən Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisakrahəyin kin piraovin” (*Eks 20:14*) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen yermamə.” (*Eks 20:13*) Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnəpəh yermamə, ik yermamə kape nakəpəir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimiini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nikam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pəniyen tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ? Rhawor? ? Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nikam? Nikam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piatawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətət, uə nəviginiyen nan ripəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimiə kirik ripəh nivəhsi-pəniyen neipən uə nəviginiyen kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmər tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ? Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nikam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmər pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksın tukhani mhamə, “Nikam. Narmamə tiksın kamhawəh nhatətəyen, kini tiksın kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nikam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ? Rhawor? ? Nakirkun uə nikam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyen, nipran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rimiini mə in ratuatuk ye nimrin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, məəhu haktə ye kapier yame rimirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimaue mor nəfrakisien kin, yame rimiini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimiini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” (*Jen 15:6*) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimiini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

²⁶ Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame ripəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nəgkiarien ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25.

2:12: 1 Pita 2:16

2:13: Mat 5:7; 18:21-35

2:15: 1 Jon 3:17

2:18: Gal 5:6

2:21: Jen 22:9-12

2:25:

Hib 11:31 † **2:25:** Əmru stori kape Rehab ye Jos 2.

¹ Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyen mə kimia khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape nimahuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nımraghien mine nəgkiarrien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nımraghien mine nəgkiarrien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nımraghien kapatawə nipig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nipran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipig kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pənien nar ehua minə. Rikimia tukrasik min ru kwəntarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nımraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparu pisin pisin minə mə tuksepou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparu. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nımhəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krasi-pən ye nımri nu kirikianə uə? Nikam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikuə kin kwənwai nai e olif uə? Nikam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwai nai e fig uə? Nikam. Kini nımri nu oukəh ripəh nikwar-kwarrien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kirik ye kwerkwan irəmia yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nımraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimia ririkianə kirikianə uə? Jalus, uə naksərig atuk əmə əmia, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmia. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeien kafan tukreihuə. Kini nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərhəyuen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərhəu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhookien ye nımraghien kapəmia? Narimnar minə e kamhauə meinai kimia naksorkeikei mə taksərig huvə ye nipraimia. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nipraimia, iriə kasoriah rikimia kirikianə kirikianə. ² Rikimia ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmia minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nipraimia.

⁴ !Aweh! Nimisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovin ripəh nisaiyien kafan yerman, məpəh, məməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nikam, mə, yermamə yame rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in

raməmakin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarjen kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit, mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, sərəov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəriə ramor kīraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukramhə kini mərou, misasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarihien, misasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukrirkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarjen has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwan, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹² Mərig Kughen pisin əmə In rimnarəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigta ye Kughen

¹³ Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴ Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimiraghien kapəriə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵ Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶ Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarjen ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹ Kimiə narmamə kapəriə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarjen e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ² Kapəriə nautə ruamətīt ta, kini ivn minə kwəsək wətəih-ək wətəih kapəriə neipən. ³ Nəmtəyen rimnəs narimnar kapəriə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap ramək wəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəriə. ⁴ Səm-ru! Yorwok minə kapəriə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəriə mərig nimiraghien nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimiraghien nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pik rimnərig nasəkien kapəriə. ⁵ Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhorpiyen əriə kaman, meinai kimiə nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimiraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəriə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpiinien kimi əmiə. ⁶ Nimirəp-ərhav narmamə atuaturuk minə ye nimir mirh, mharuk-pən nəgkiarjen ətən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimiraghien nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nipig kape nəmhəyen

⁷⁻⁸ Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəriə rəpomh kini mamhawhin nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien

4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * 4:5: Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuaturuk ye naha japta uə ves. 4:6: 1 Pita 5:5 4:7: Efes 6:12 4:8: Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6 † 4:11: Əmru loa e ye jem 1:15. 4:12: Rom 2:1; 14:4 4:14: Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17: Luk 12:47 5:2: Mat 6:19 5:4: Dut 24:14-15 5:5: Luk 16:25

kapəmiə rəpəmh, masərer tim tim, rəmhən kin yame yəsim kirik rawhin nīpig kape nəvīginiən meriaji tukrimruə kini rīvəh nan nəvīginiən.

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyən əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkīr norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimnhani-ərhav nəgkiarien ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nīmraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpəmh ye nīpig nəmħəyən ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nīpig nəmħəyən ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyən əfrakis. Nīməsərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rīmnərer tim tim ye nīpig əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rīmnamarha huvə tuk Job. Narīmnar ahas minə rīpsaah rīmavən tukun; kini ai, Kughen rīmnor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nīpig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsu ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nīpig mīfam takhani əmə nəfrakisien. Nīpig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nīpig tukmə nakhani mhamə, “Nīkam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpiniən kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nīpig əutən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nīpei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokran kin elda minə kape nīməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsənin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rīmnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsənin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nīpran, ¹⁷ rəmhən kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhən kin ətawə. Mərig in rīmnaməhuak maməhuak mə nəhig tukrīvəh nīpien, kini nəhig rīvəh nīpien meriaji newk kisīsər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrīv, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwaierə.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rīmamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrərig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nīmħəyən kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehūə minə kafan.

5:7-8: Dut 11:14; Jer 5:24   5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8   5:12: Mat 5:34-37   5:14: Mak 6:13
 5:15: Mat 17:18-20   *   5:17: Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.   5:18: 1 King 18:42-45   5:19-20: Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik nīməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig rīpəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhəyən. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyən kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien məəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimməəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyən mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasəəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimməragh min ye nīməhəyən kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimmnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimməəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to rīpəh nahasien, mīpəh nīmətitiən, kini mīpəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyən kapətawə, nasaninien kape Kughen rhotkimimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutan minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyən kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmətəyən iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutan minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyən. Nhatətəyən in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyən kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimməpəh nisəm-pakw-əyən Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyən In ai taktəkun, mərig nakashatə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik rapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig to rapəh neriajen nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nīməsəəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyən kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmir irəriə mamhajoun əriə kin nəməhəyən yame Kristo tukrərig ye nīpran, kini ai, Kughen tukrīpi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimmnar minə a tukhauə iran, mine nipig atuatuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimməhajoun profet kupən minə mə narimmnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyən ye nipig kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhəni-ərhav nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə ye nasaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimmnar minə a khahuvə pik, ror

mækneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatarhav-pə.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimraghien kapəmiə. Misəruhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə ye nihuvəyən yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye niṗig yame Yesu tukrērērig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kator nəkwai rimriə minə mine nisiriə minə. Kupan, nimnhapəh mharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimie atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuatuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.” (*Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7*)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pişin kimi narmamə tiksın. Ror mækneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimie, mərig ye nimraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e ramhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk niṗig kirik ramhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In ramhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimrəpən ta Kristo apa kupən, ye niṗig yame riṗəh nor-hanəyən tanimtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Niṗig Kwasiṗ, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsipre nihuvəyən kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror mækneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan, kini miwəhsip-haktə In miwəhsipən nehuəyən kimin. Ror mækneikin, takshatətə ye Kughen misəruhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsari-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimie nakwənhauə mwəsorkeikei kimie minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmir kape rerin, to riṗəh nirkəkin tuk niṗig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyən fam kapəria kisəmhen əmə kin jiji nai.

Mənvhirik tukrimisə, kini jiji nai tukrəsaaḥ,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.”

(*Aes 40:6-8*)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, ramhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pənien kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyən, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, ramhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan misəihuə kin. ³ Kimie nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; ramhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginien kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərkən nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpən Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarəkikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatəyən kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimie minə naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkir mavhirsəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, ramhen kin yame pris yame rəmrhakə rawəhsipən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmru. Yimnəkir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon* ,

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nırapətərkınien nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nıpig kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rımını kupən mımə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhırəkınien nimə kimisarakikin,

mərig Kughen rımmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kını Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,

“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kını In Səpaag yame tukror narmamə kamhamır.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarrien kape Kughen. Kını in e nərigien kirik kape Kughen yame rımını mə iriə tukhamır məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kını kimiə pris minə kape King, kını kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmıə. Kını kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rımmor əmiə məknə mə takharkun nını-ərhavven nəgkiarrien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nıhuvəyən mine narımmar yame In rımmor. In rımısəkırən əmiə mə taksətə ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə apnəpig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen. † Apa kupən, nımmhapəh nharkunien nıhuvəyən kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nıhuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuutuk kapəmıə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsıpis minə, mine nəmə iruə minə ikın e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nəstərigien atuk əmə kapəmıə rorkeikei. Nəstərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen kin yame tikmır minə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Nıpig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen. Kını nımmraghien kapəmıə tukraməkeikei matuutuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarrien has irəmıə, mərig tüksəm norien huvə minə kapəmıə, kını mhasiai Kughen ye nıpig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehua minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kını kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehua minə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə tuk-sarmaru. Takasor nəkwai yamehua kape gavman‡ yame in yamehua əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehua yamə mine ramher yərhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpınien kimi narmamə yamə mine kasəkapır natuakamien kapəriə, kını mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmıə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarrien ətwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmıə rəmhen kin yame yemehua kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimiə tukripəh nəsikien mımə, “Kughen ruirisin ta yo, kını ror məkneikin mə yakırkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnəpig mə in təvhagə hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kını ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuutuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuutuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kını takhagin mhasiai Kughen, kını mhasiai min nəmehua[§] minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmıə nəmehua minə, kını mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rımar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuutuk, mərig kapəmıə nəmehua minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kını nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nıpig əutən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kını nəmehua minə khauh ik tukun, kını narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nikam, tukhani mə nımivəh narpınien yame ratuutuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnəpig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik.

* 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem. 2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † 2:10: Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. 2:11: Gal 5:17,24 2:12: Mat 5:16 ‡ 2:13: Gris ramni “Sor nəkwai king.” 2:13: Taet 3:1 2:15: 1 Pita 3:16 § 2:17: Gris ramni “Hasiai king.” 2:17: Rom 12:10 2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17

²¹ Kughen rimnokran kin amia ma taksarig nambahayen meinai Kristo rimnarig nambahayen tuk amia. In rimnakupan mahajoun norien atuutuk a ma kimia taksari-pen ama tamhek nihun.

²² Nakwakwa kape Kughen rimini kupen mimia,

“In rimipah norien tavhaga has kirik,

kini In rimipah niniyen nagkiarien eiku a kirik.”

(Aes 53:9)

²³ Narmama kimhahi hah pawk In, marig In rimipah nhorpinien tai nagkiarien has kaparia. Rimnarig pawk nambahayen ye nipran, marig rimipah niniyen ma tukrarpin tai norien has kaparia. Marig In rimnarahu-pen narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nakirien narmama in ratuutuk ama. ²⁴ Ye nipig a, Yesu rimnaker ye nai kamarkwao kin, mivah narpinien kape tavhaga has min a fam kapatawa ye nipran. In rimamha ma tavhaga has min a kapatawa tukror infamien kini ma kitawa tukhamragh, misari-pen swatuk kape natuutukien.

“Kimoh In, rimnarig nambahayen ye nipran tuk nivah-miraghien atawa.”

(Aes 53:5-6)

²⁵ “Apa kupan, kimia nimismhen kin sipsip yama mine kaserwei.

Marig taktakun ai, nakwasarar minhau a tuk Yermama Yame Ramarha Huv a tuk Sipsip min a, in e, Yermama Yame Ramarha Huv a tuk nimraghien kapamia.”

(Esik 34:5-6)

3

Norien atuutuk kape yerman mine piraovin yame kwawarkurak ta

¹⁻² Kini ye norien kirikian a ma kape nisaiyen Yermaru, kimia nipiraovin yama mine nakwasarkurak ta, takasakeikei misor nakwai narman kapamia. Kini tukma narman kapamia khapah nhaniyen nafrakisien ye nagkiarien kape Kughen, norien huv a ma kapamia tukrivi ari a khau a mhani nafrakisien iran. Narman kapamia tuksam ma norien kapamia ratuutuk, kini mine narmama kamhasiai amia, norien e ramhen tuk niviyen ari a. Nagkiarien kirik rirkak ma to naksasik apnis pen mhavi ari a kin. ³⁻⁴ Pah narman tuksam amia kharkun ma nakahuv a. Marig pah nien ma nakahuv a meinai nakhavahsi-pen neipen huv a, u a naksarar huv a nikwanemia, u a naksakwan jen u a nakharuk-pen narimnar kimnor kin gol ye nimatirigimia. Marig pah tuksam amia kharkun ma nakahuv a tuk narimnar yame to ripah nahasien tuk nipig kirik. In e ye nimraghien kapamia, ma nakasar a mar, kini misara apis-apis. Norien min a e khahuv a ye nimri Kughen. ⁵ In e norien kape nipianahuak kupan yama mine kimsarar hu-pen tim tim natarigien kaparia ye Kughen. Iria kimnasor nakwai narman min a kaparia, kini ye norien a, kimsor rikiria rhuv a. ⁶ Ramhen kin Sera kupan, in ramor nakwai Abraham, kini mamokran kin in ma kafan yemehua. Kini kimia e kwanaous kape Sera tukma naksor norien yama mine kisatuutuk, mhapah nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikian a ma min, kimia narman yama mine nakwasarkurak ta, misara kimia nipiraovin kapamia, takasakeikei masarha huv a tuk nimraghien kaparia. Takasakeikei mhasiai ari a meinai iria khapah nhaskaiyen ramhen kin amia, kini mine kimia miria min takhavah nar huv a e yame Kughen Rimtaw a tukrivasi-pre, in e nimraghien rerin. Tukror makneikin ma nar kirik rirkak yame to rarer aswasig kin nahuakien kapamia.

Namahuak min a fam

⁸ Nagkiarien infamien e. Kimia mifam takasakeikei misor makneikin: Takhavah natarigien kirikian a; rikimia tukreihua tuk amia min a; taksorkeikei amia min a; taksor rikimia rimar tuk amia min a; taksor narigien kapamia reiwaiyu. ⁹ Kini tukma narmama kator ahas-pre tuk amia, marig takhapah nisarpinien tai norien has kaparia. Tukma narmama kasagkiar has-pre kimi amia, marig takhapah nisarpinien. Marig taksahuak, misaiyoh Kughen ma tukror huv a pen kimi ari a. Taksor makneikin meinai Kughen rimnokran kin amia ma taksor makneikin, mipihavah nihuvayen kafan. ¹⁰ Meinai Nakwakwa kape Kughen rimini kupan mimia,

“Yermama yame rorkeikei nimraghien huv a,

kini morkeikei ma tukramarig huv a ye nipig mifam,

in to ripah niniyen nagkiarien has min a,

kini in to ripah neikuayen.

¹¹ In tukramakeikei marar ye norien has min a,

kini mor ama narimnar yame rhuv a.

In tukramakeikei mamarkt pik ma tukramar a iria narmama m-fam ye namarinuyen.

¹² In tukramakeikei mamor makneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huv a tuk narmama yama mine kisatuutuk,

kini mamatarig huv a kin nahuakien kaparia,

2:21: Mat 16:24; Jon 13:15   2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5   2:23: Aes 53:7; 1 Pita 3:9   2:24: Rom 6:11

2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21   3:1-2: Efes 5:22   3:3-4: 1 Tim 2:9   3:6: Jen 18:12   3:7: Efes

mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.” (Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatak kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihevəyən.

“Takhapəh nəhəginien kin nəmhəyən yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukrivəh nəsik-pikien.”

(Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhama, “Rhawor e nakasərhupən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mıfam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarrien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mıfam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatak əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisaursis tuk nini-hahyən əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatak əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukrivəh əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nıpran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rımnor In ramragh min ye nımhəyən kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rıvən mini-ərhav nəgkiarrien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nıpig yame Noa rımnavhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kımnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rımivəh miragh əriə ye nıpig rao a rımnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rımnor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rımnor Yesu Kristo rımamragh min ye nımhəyən kafan. Mərig norien baptaes e, nıpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nıprai jir, mərig nıpran e kitawə kwəsasarə ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has rıirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nıpig Yesu Kristo rımnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nıpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhavəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nıpran, ramhajoun mə rınəpəi ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniən narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwasoriah ta nıpig rehuə tuk nıkwəsigiən kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyən nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nıpiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin nınimien; kini masor lafet kape nırpəhuyən nıpiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyən kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwasəpəh nhakwasigiən kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nımraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta* ; mə nar apnapig mə narmamə kımnhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nıpig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nımraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarrien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmə minə. ⁹ Nəkwai nımə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nımə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rımivəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə

3:14: Mat 5:10; 1 Pita 2:20; 4:14

3:16: 1 Pita 2:12

3:20: Jen 6-7

4:1: Rom 6:2,7

4:3: Efes 2:2-3

4:5: Wok 10:42

*

4:6: 1mru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18.

4:7: Rom 13:11-12

4:8: 1 Pita 1:22

mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarrien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaniien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nəsaniien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəmahuak minə tuksərig rahas ye niprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhayen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhayen rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhahi hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsaniin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵ Rhuwə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nipig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrakupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima, “Tukmə narmamə yamə mine kəsatuatur, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nipig əutən.” (Prov 11:31)

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye niprairiə, tukasəkeikei misəruhu-pən nimraghien kapəriə ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarrien. Kini rhuwə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuwə mamharpin.

5

Nəgkiarrien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun əi, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nimrik nəmhayen kape Kristo, kini yo jakvəh nimraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarrien yakamni-pre tuk əmiə mima, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmır ye kwermimiə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yen in ratuatur mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukriwəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mima, “Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərəer əswasig kin əriə, mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” (Prov. 3:34)

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipiğ atuatuk kafan. ⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhapam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipiğ Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksın ikın minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyen kape nipiğ kwəkwə əmə, kwasig ikın, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rımnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rımnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfraksien raməmır iran. Yakmərarai nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimirai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape nıməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rimirpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10   5:7: Mat 6:25-30   5:8: 1 Tes 5:6   5:9: Efes 6:10-18; Jem 4:7   5:9:

Efes 6:11-13; Jem 4:7   * 5:12: Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas.   5:12: Wok 12:2,25; 13:13;

15:22,30   † 5:13: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Nipiğ naksəfugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımətəien mə kasəfugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rıpəh nırerıg-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktı rimhə, kini rorkeikei mə tukrıvəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatəyən kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nıkarın kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatəyən yame in rhuvə rəmhen kin kapəmawə nhatəyən. Norien atuatuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatəyən a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yerमारु kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyən mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə minə tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishəuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərgien has minə yerki narmamə.

⁵ Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatəyən kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶ kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig ətən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen nhamisor nəkwən; ⁷ kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nıkarın kape Yesu Kristo Yerमारु kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımırın rıpis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruırpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamisor tuk nipig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyən ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yerमारु Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimie nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimie tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktı yakmhə. Yesu Kristo Yerमारु kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasım atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik raməterig atuk kin. Nikam. Kimasir yimırham kin nımrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyən kimin, kini mor nıpran rakhak kini məsiə, kini

rimnærīg riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pən tukun minə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimiharig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mærīg kitawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən minə in nəfraksien, rəmhen kin laet kirik yame ramasiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimia min taksarig huvə nəgkiarien a mamhavən miseriaji naksam huvə nipran rəmhen kin laet yame ramasiə yenpig, mine nəgkiarien kafan ramamir yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə mamasiə.

²⁰ Mærīg nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarien minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mærīg profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarien yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mærīg profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmia, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmia. Mamhaukreikin-pən nimətairiə kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mə In rimivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əria ye narpinien yame iriə atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfraksien. ³ Iriə kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmia, mhavəhsi-ta nautə kapəmia, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əria. ⁴ Kimiə nimisəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nipig agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen rirəh niraptəəkinien əmə narpinien kapəriə, mærīg rimnarak-əhu kin əria apa ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwəji əria kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipig kape Noa, Kughen rirəh niraptəəkinien əmə narpinien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwən, mærīg rimnhopni əria ye nu ehua yame rimətin mhakta. Mærīg Noa, yame rimini-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivəh miragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mivaan əru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nihagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwən. ⁷⁻⁸ Mærīg kwən a Lot rimnamarə iriə miriə, kini nipig m-fam in rimnəm norien has minə kapəriə, kini mamærīg nəgkiarien has minə kapəriə. Mærīg nipig m-fam, in ratuatuk əmə; kini rikin rərhakis pik tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rimivəh miragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rirkun rirvəh-miragh-ien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rirkun ni-rəhsita-yen əria ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mærīg narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rirkun niraptəəkinien əria mor narpinien kimi əria taktəkun mivən meriaji nipig yame In tukrəkir narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi nəmə has minə fam, mærīg In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar kape naurisien yame niprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narimnar e kasor əria kasəmkimik. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kisausit mhapəh nhasiayen nar kirik, kini mhapəh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mærīg agelo minə tiksın iriə yerpirig misapita; mærīg iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapig minə ye nimri Kughen Yermaru. ¹² Mærīg narmamə minə a kamhani hah narimnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kisəmhen kin nar aparū minə, yame kapəriə nirkunien rirkək. Kasor əmə nar yame niprairiə əmə rorkeikei. Mærīg, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakın əria mishopni əria. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kin yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrapin tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rikiria ragien əmə tuk nəviginien mine ninim-pikien; pəh nien mə yenpig əmə, mærīg yenpig mine yeraan. Iriə kisəmhen kin nəmkimikien ye neipən, mine nimap pien. Masoriah nhag niməhuak. Mhauə masəvigin kimia miriə, mærīg kaseikuə irəmia, masor norien

1:17-18: Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35   **1:21:** 2 Tim 3:16; 1 Pita 1:11-12   **2:1:** Mat 24:11; Jud 4   **2:4:** Jud 6
2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6   **2:6:** Jen 19:24; Jud 7   **2:7-8:** Jen 19:1-16   **2:10:** Jud 7-8,16   **2:11:** Jud 9   **2:12:**

has. ¹⁴ Nipig m-fam kapəriä nərigien ramvən tuk nəkrahəyən kin nipiraovin yamə mine kapəriä nərigien rımar. Kini nipig m-fam kesor təvhagə has mhapəh nisəpəhyən. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriä nərigien rapəh niskaiyən; kamhakwasig kin norien has kapəriä. Mishajoun əriä kin norien kape nəptigien kin nauta. Mərig Kughen rımini ta narpinien kapəriä. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuutuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyən mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rımnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, mərig Kughen rımnor mə dongki tukrəgkiar ramhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriä nıpran rirkək, ramhen kin nımrı nu yame rınəmıt, mine napuə yame nımətəg ehuə ramahia ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rımnərəhu karin iməriä ikin mə nəpignapien. ¹⁸ Iriä kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nıpran rirkək. Iriä kasəgkiar ye narımnar yamə mine nıprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasion yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha nhagin yame iriä atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriä ravi pik nərigien kapəriä mamor yamehuə kin kapəriä. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriä kısıp ta ye nahasion kape tokrei tanə nipig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarag, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriä. Iriä kasəmır ye nahasion yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuutukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mıpəh nəri-pən-huvyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriä kesor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mırəmə, “Kuri tukrırəuə, marə, mırerig-pən min, mamən nıruəyən kafan,” (*Prov 26:11*) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mırerig-pən min məsək-əsok ye nımtəgei.”

3

Nipig yame Yesu tukrırerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksin, in e kafak nəkwəkəwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiä. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiä, mə rikimia tukraməsik narımnar minə e, mawor nərigien kapəmıä mə tukratuutuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rımivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmıä kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiä.

³ Nar kirik yame taksəkupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksin tukasor narımnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmıä mhamə, ⁴ “?Rhawə? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig rıpəh hanə nuəyən. Kupən, ririkakun ye narımnar yame Kughen rımnor, muə meriaji-pə nipig e towəi mine, narımnar fam kısım nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriä kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rımnəgkiar əmə, neai rəmır, kini nımoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nımoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nımoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmır, mawəmır huvə əmə mawerıaji-pə e towəi mine, mıravən mwerıaji nipig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kısısik nakwan, mhopni əriä, mıvaən əru neai mine tokrei tana.

⁸ Mərig yo minə tiksin, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in ramhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in ramhen əmə kin nipig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksin, rıkirirə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nıkam. Kafan nətərigien rapomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriä tuk norien has minə kapəriä mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrırerig-pə iran, ramhen kin yeməkrəh raurə - nakseinein nipig yame tukruə iran. Ye nipig a, taksərig narkarəkien ehuə, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mırh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narımnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

2:15: Jud 11; Rev 2:14 * 2:16: Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35. 3:2: Jud 17 3:3: 1 Tim 4:1; Jud 18 3:4: Mat 24:48 3:5: Jen 1:6-9 3:6: Jen 7:11; 2 Pita 2:5 3:8: Sam 90:4 3:9: Hab 2:3; 1 Tim 2:4 3:10: Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1 Tes 5:2

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimirghien kapəmiə. Nimirghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimir Kughen. Pəh Kughen rəəhu karin nimirghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipiğ yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipiğ a, nap tukrəkəwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimir. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipiğ a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirəkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərınuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkəwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məknə. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkəwə minə fam kafan. Ye nəkwəkəwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhəpəh nharkunien nar; kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarieren minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarieren minə tiksın min ye Nəkwəkəwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarieren infamien kafan ye nəkwəkəwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarieren ətəwəo kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivitayen əmiə eikin nhatətəyən kapəmiə ramərer tım tım ikin, tamə nəkhamir ye nhatətəyən kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyən kapəmiə raməhuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyən yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipiğ m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirəkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhekin, misher-pən kin nəkwəkwə e rīvən ye niməhuak pisin pisin minə fam.

? Narəyen rimmhawor pən iran mine nıpig rimirai? Ye nıpig a, narmamə tıksin khamə Yesu in yermamə arnapig əmə, kini Nanmın kape Kughen rımauə əmə ye nıpran nıpig Jon Baptaes rımmor baptaes iran, kini məta iran nıpig rımamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rımauə mor nıprai yermamə kin. Kini iriə mışajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor arnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, nıprai yermamə in nar arnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kımə, “Nostisism.”

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarrien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatəyəyən kape nəməhuak minə ruə mışkai kini mharkun huvə min mə Kughen rımivəh mıragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nımraghien rerin.

Nəgkiarrien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarrien kape Nımraghien. Kwasig ikin Kughen rımmor narımmar fam, Nəgkiarrien e rımməkupən marə. Kimawə yımısırig, kini mısəm kin nımrimawə, kini mharap kin kwermımawə. ² Kini Nəgkiarrien ai ritərhav-pə; yımısəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nımraghien rerin. Iriu Rımtawə Kughen, kımwəkupən mwarə, kini rımnajırhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narımmar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kımıə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kımıə. Kitawə Rımtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narımmar minə e mə tukror rıkitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nıkhakien

⁵ Nəgkiarrien e in e yımısırig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nıkhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nısarəyen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nıkhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nıkhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rımnəspir rıkitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kısıtuatuk ye nımri Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nısorien təvhagə hah, kini mısəikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapırien nəgkiarrien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mımam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nımrin. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nısorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarrien kafan rapəh namırien ye nımraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasıtuyen irətawə

¹ Kwajıkovə minə kafak, yakamrai nəgkiarrien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nısorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atua kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ² Yesu e, Kughen rımivəhsi-pən narpınien kape təvhagə has kapətawə kımın, nitawın rımmayıu.

1:1: Jon 14:6   1:1: Jon 1:1,3   1:1: Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14   1:2: Jon 1:1-4; 11:25; 14:6
1:2: Jon 15:27   1:2: Jon 1:1-4   1:3: 1 Kor 1:9   1:5: 1 Tim 6:16   1:6: Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11
1:6: 1 Jon 2:4; 4:20   1:7: Aes 2:5   1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2   1:8: 1 Jon 2:4   1:9: Sam 32:3-5;
51:2; Prov 28:13   1:9: Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22   1:10: Jon 5:38   2:1: 1 Tes 2:11   2:1: Rom 8:34;
1 Tim 2:5; Hib 7:25   2:2: Rom 3:25; 1 Jon 4:10

Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə mīnharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyən nəgkiarien kafan, in rameikua əmə; nəfrakisien rirkak iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeiki məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu yimnəri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeiki masorkeiki atawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə. Kini, nimraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarien e nəfrakis, meinai taktakun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimnor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamarua, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənharkun-ta Rimtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamarua, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmir irəmia, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rimtawə Kughen rirkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pəniyen ye Rimtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape niprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərgien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nipig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukrua. Kini taktakun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nipig Kwasig. ¹⁹ İria kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iria, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iria kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iria pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə İmərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkəwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein

2:2: Jon 3:17 2:3: 1 Jon 4:13; 5:2 2:3: Jon 14:15 2:4: Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 2:4: 1 Jon 1:6,8
2:5-6: Jon 14:15 * 2:5-6: Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." 2:5-6: 1 Jon 4:12 2:5-6: Mat 11:29 2:5-6: 1 Jon 2:3 2:5-6: Jon 15
2:7: Dut 6:5; Lev 19:18 2:7: 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 2:8: Jon 13:34 2:8: Rom 13:12 2:8: Jon 1:9 2:8: Efes 5:8; 1 Tes 5:5 2:9: 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 2:9: 1 Jon 1:5 2:10: 1 Jon 3:14 2:10: Sam 119:165 2:11: 1 Jon 1:6 2:11: Jon 11:9; 12:35 2:13: Jon 1:1 2:13: Jon 16:33 2:14: Jon 1:1
2:14: Efes 6:10 2:14: 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 2:15: Rom 12:2 2:15: Jem 4:4
2:16: Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 2:16: Prov 27:20 2:17: Hib 12:27 2:17: Mat 12:50 2:18: Rom 13:11
2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 2:18: 1 Jon 4:1 2:19: Wok 20:30 2:20: 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22

nəfraksien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfraksien, kini minharkun mə nəfraksien ri pəh ni kuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfraksien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarinen yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarinen a raməmır hanə irəmia, mor əmia naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nimirghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarinen minə e kimi əmia mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk ni vi-tayen əmia. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmia, raməmır təvir hanə irəmia. ? Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmia? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmia ramhajoun narimnar fam kimi əmia. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen nipig kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmia mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh nipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhəpəh nisaurisien tuk nisərierien ye nimirin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmrul Norkeikeiyen yame Rimtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfraksien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə nipraitawə tukrhawor pən iran mine nipig Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə nipig tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye nipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasərhə-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai niprai nəgkiarinen e “təvhagə has” nipran rimə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min niprinien ye təvhagə has. Yermamə yame ramirpin-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rirəh nəmien Kristo, mipəh nirkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivə nərigien kapəmia nakstəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamirpin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsür-əsür wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to rirəh niprinien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpin, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhəpəh nisorkeikeiyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarinen e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimnhopni naorahini. ?Kini rimnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nipig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmia. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei

2:21: 2 Pita 1:12   **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7   **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9   **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9
2:26: 1 Jon 3:7   **2:27:** 1 Jon 2:20   **2:27:** 1 Kor 2:12   **2:27:** Jon 15:4   **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4   **2:28:** Efes 3:12   **2:29:** 1 Jon 3:7   **2:29:** 1 Jon 1:13   **3:1:** Jon 3:16   **3:1:** Jon 1:12   **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3   **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28   **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4   **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18   **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14   **3:5:** 1 Jon 3:8   **3:5:** 2 Kor 5:21   **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11   **3:8:** Jon 8:44
3:8: Hib 2:14   **3:9:** Jon 1:13   **3:9:** 1 Jon 5:18   **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12   **3:10:** 1 Jon 3:8   **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8   **3:11:** 1 Jon 2:7   **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5   **3:12:** Jen 4:8   **3:12:** Prov 29:10   **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14

nəməhuak minə tiksin, ramhajoun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nīmħəyen, mhauə imei nīmraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramərə hanə ye kwənmhan kape nīmħəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rīpəh nīvəhyen nīmraghien rerin.

¹⁶ Yesu rīmnarakikin nīmraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nīmraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksin. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rīpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksin kasəkəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ?norkeikeiyen kape Kughen raməmīr iran uə? !Nikam, rīrkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nīmri Kughen, rīkitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rīrkun rīkitawə rapita ətawə. In rīrkun narīmnar fam.

²¹ Yo minə tiksin, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nīmri Kughen, rīkitawə ramərinu əmə, ²² mīpīhavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nakwan, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rīmīvəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, mīsorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rīmīni ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rīmīvəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rīnəvrai-pə ta Nanmīn Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmīn minə

¹ Yo minə tiksin, profet rīpsaah kamhani mhamə Nanmīn kape Kughen raməmīr irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmīn a raməmīr irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nīkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nīrkunien mə Nanmīn əfrakis kape Kughen raməmīr irəriə uə nīkam: Tukmə yermamə rīmə Yesu Kristo rimauə nīpran ror nīprai yermamə kin, yermamə a, Nanmīn kape Kughen raməmīr əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nīnī-ərhavien Yesu, pəh nien mə Nanmīn kape Kughen raməmīr iran. In e in tikmīr kape Kristo. Kīmīə nīmnharkun mə tikmīr e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kīmīə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakura-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmīn yame raməmīr yerkimīə in rapita nanmīn yame raməmīr ye tokrei tanə. ⁵ Irīə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasərig kin əriə, irīə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, irīə kasərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, irīə khapəh nisərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nīrkunien Nanmīn əfrakis kape Kughen mine nanmīn eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksin, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini mīnharkun-ta Kughen, irīə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rīrkək. ⁹ Kughen rīmnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nīmraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kīmīsorkeikei Kughen, mərig In rīmnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mīvəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kīmīn, nītawīn rīnnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksin, Kughen rorkeikei ətawə ror

3:14: Jon 5:24   **3:14:** 1 Jon 2:9   **3:15:** 1 Jon 2:9   **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44   **3:15:** Gal 5:20,21   **3:16:** Jon 10:11   **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16   **3:17:** 1 Jon 4:20   **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9   **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14   **3:22:** Mat 7:7   **3:22:** Jon 14:15   **3:22:** Hib 13:21   **3:23:** Jon 6:29
3:23: Jon 1:12; 3:18; 20:31   **3:23:** Jon 13:34   **3:24:** 1 Jon 2:3   **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15   **3:24:** 1 Jon 4:13
4:1: Jer 29:8   **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18   **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23   **4:2:** 1 Kor 12:3   **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7
4:3: 1 Jon 2:18   **4:4:** Jon 16:33   **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31   **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16   **4:6:** Jon 8:47
4:6: Jon 14:17   **4:6:** Mak 13:5   **4:7:** 1 Jon 3:11   **4:7:** Jon 1:15   **4:7:** 1 Jon 2:4   **4:9:** Jon 1:18   **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11   **4:10:** Rom 5:8,10   **4:10:** Rom 3:25

mækneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nīpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimməvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimmherpə-kin Tini mə tukrivəh miragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəria, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əria. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nīpig yamə Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh nīwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rīpəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimmnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksin, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksin yamə mine raməm əria, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nīpig kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rimməvrai-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksin.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwən, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tanə. Kini nhatəyən kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ?Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kinor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo ritərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rimauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisisar karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmin İmarhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisisar karhajoun Yesu. ⁹ Nīpig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəria. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmir ta yerkirirə. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nikarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nimirghien rerin kimi ətawə, kini nimirghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen

4:11: Jon 3:16 4:11: Jon 15:12; 1 Jon 3:11 4:12: Jon 1:18 4:12: 1 Jon 4:17; 2:5 4:13: 1 Jon 2:3 4:13: 1 Jon 3:24 4:14: Jon 15:27 4:14: Luk 2:11; Jon 3:17 4:15: 1 Jon 3:24 4:16: 1 Jon 4:8 4:16: 1 Jon 3:24 4:17: 1 Jon 4:12; 2:5 4:17: Efes 3:12 4:18: Rom 8:15 4:20: 1 Jon 2:9 4:20: 1 Jon 1:6; 2:4 4:20: 1 Jon 3:17 4:20: 1 Jon 4:12; Jon 1:18 4:21: 1 Jon 2:7,9 5:1: Jon 3:15 5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 5:1: 1 Jon 2:23 5:2: 1 Jon 2:3 5:2: 1 Jon 3:14 5:3: Jon 14:15 5:3: Mat 11:30 5:4: Jon 1:13 5:6: Jon 19:34,35 5:7: Jon 14:17 * 5:8: Nīpig Jon ramni "nu" nīpran ramni "baptas," kini nīprai "nitə" nīpran ramni "nimhəyen kape Yesu." Nar misir e baptas, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu. 5:9: Jon 5:33,34 5:9: Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 5:10: Jon 3:33; 1 Jon 1:10 5:11: Mat 25:46 5:11: Jon 1:4

yerkiria, iria kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nıkir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen.† ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nımhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhaus kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətəəkın əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əria. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iria kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımaus kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:12: Jon 3:15,16,36   **5:13:** 1 Jon 5:11   **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21   **5:14:** Mat 7:7   **5:15:** 1 King 3:12

5:16: Jem 5:15   **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26   † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhaka.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 ma, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhaka, to Kughen rıpah niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.”   **5:17:** 1 Jon 3:4   **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1   **5:18:** Jon 1:13   **5:18:** Jon 14:30   **5:19:** 1 Jon 4:6   **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15   **5:20:** Luk 24:45   **5:20:** Jon 17:3   **5:20:** 1 Jon 5:11   **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarrien kureikin mima, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khap-saah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarrien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarrien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarrien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisarə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarrien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipig yimnam narmamə minə tiksin kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarrien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarrien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khap-saah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkin tim tim nhajounien kape Kristo, Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh naniyen nhajoun-atuaturuk-ien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwano. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarrien infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarrien minə tiksin min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pəpa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuaturuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,† yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

* **1:1:** Niprai nəgkiarrien e "piraovin" ramni "niməhuak" **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17
1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8;
Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29

† **1:13:** Tukmə ror "Kwajikovə minə kape piam" nipran ramni "narmamə kape niməhuak kape Jon."

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Nar-eyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginiən kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimnərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyən m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimnagien nipig yimnərig nəməhuak minə tiksın kimnhavə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer əutən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinaı iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisəsituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuatur kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyən nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən imariə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigoviniən norien has kape narmamə; mərig taksigoviniən norien huvə kape narmamə. Meinaı narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarrien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarrien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.
?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.
?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əria, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əria.
?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmia yamə mine Kughen rimirpen-ta əmia. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmia, kini Yesu Kristo ramarha huva tuk əmia.
² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehua mamərə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimmorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmia yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rımivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmia tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmia mımə taksərer tim tim tuk nırapərəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikiana, kini to nipig kirik rapəh min nərəhu-pənien. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iria misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairia kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iria tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmia narımmar e yame nakwənharkun fam ta, mımə in apa kupən, nipig Kughen rımivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əria apa Ijip, iria tiksın kiimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rımmhopni əria.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəria misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəria. Kughen rımirkwəji əria kin jen yame to rapəh nivı-əruyen, mətapig kin əria apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əria iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuətuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əria minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əria minə. Kini Kughen rımmor narpinien kimi əria ye nap, mımə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narımmar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iria kamhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye nipirairia. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəria, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk nıprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narımmar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narımmar yame nipirairia rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əria kin.

1:1: Mat 13:55   1:4: Gal 2:4; 2 Pita 2:1   *   1:5: Nam 14:26-35   1:6: 2 Pita 2:4   1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10   1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7   1:10: 2 Pita 2:12

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiria m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meina in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.[†] ¹² Nipig nakharaptərəkin nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig ripəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsasao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuutuk kapəriə, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen yame rimivəh-sipən kimin mima. “!Səmrui! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatəyən ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarieren heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimia tukraməsik nəgkiarieren yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə.” ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tana. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatəyən yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgiar kimi Kughen ye Nanmin kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatəyən kapəriə ripəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³ Ipakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimia tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipan kapəriə.

Nəgkiarieren infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nrapərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nimraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nimrin mine nikhakien kafan, rikimia ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!

[†] **1:11:** Stori kape Ken raməmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmir ye Nam 16:1-35. Əmru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24 **1:18:** 2 Pita 3:3 **1:20:** Kol 2:7 **1:23:** Sek 3:2; Rev 3:4 **1:24-25:** Rom 16:27; 2 Pita 3:18

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkəwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkəwə yamə minə e Jon rimirai, nhagri e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasarer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkəwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpirig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini mam min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkəwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tukserer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masəger timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərgien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkəwə kafan

¹ Nəkwəkəwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkəwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkəwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkəwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin iramiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mukupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmrui! In ramrerig-pə min ye napua. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuatak ye nimiria. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə

* 1:4: Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e "Kughen e nanmin kafan rhuə rhuə pik." 1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 1:5: Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 1:7: Dan 7:13

minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmha, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimiini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimməm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhayen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermiawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərəer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərəer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimmərig yermamə kirik rokrən ehua ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkwəkəwə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivan apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimmnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimməm yermamə kirik ramərəer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitarəkin niməgen kin kəsut yame kimnor kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwəhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nar raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir miəhuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehua kirik yame ramuh nəpəæg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhu seven ye kwermi matuk. Kini nau yame resrə ye nikarin mir ramsi-pən ye nəkwan. Yermamə a rakhak maməsia, rəmhen kin mirh yerkwəiha.

¹⁷ Nipig yimməm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermi matuk, mimə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehua ye nimhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nimhəyen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruəstərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhu minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermi matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhu minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriə seven.”

2

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rimiini-pə tuk yo mimə “Rai nəkwəkəwə kirik rivan kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh kəmhu seven ye kwermi matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarieren ramni mimə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmmhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksin aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə kəpəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə minə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərəer tim tim tuk nhagik, mhəpəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nimrik: Nakwəəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə. ⁵ Rikimiə tukraməsik norkeikeiyen yame nimisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nimnasor kupən. Tukmə nakhəpəh nisararieren, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərəer ikin. ⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rəhuvə: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

1:7: Sek 12:10 † 1:10: “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye nəmhayen kafan. 1:13: Dan 7:13 1:14: Dan 7:9 1:14: Esik 1:28 1:16: Hib 4:12; Jon 12:48 1:17: Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 1:18: Sam 42:2 2:1: Rev 1:16 2:1: Rev 1:12-13 2:4: Jon 13:35; Jer 2:2-5 * 2:6: Nikolas in yəhəjoun eikuə kirik. Tukmə ror in raməhəjoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mimə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpin.”

7 Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nımraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

8 Kini In rımnəgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Smana, mını-pən mımə,

Yermamə yame in nırıkakunien mine nərkinien, yame rımamhə mımragh mın, kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

9 “Nəmə Smana, yakırkun mə naksarə ye nıpig əutən, kapəmiə nautə rırkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rırkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkap! Yakırkun mə narmamə tıksın kamhani hah əmiə, mamhani mın mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rımırpen-ta əria†. Mərig nıkam. Kapəria nımə kape nofuginien, kape Setan əmə.

10 Takhapəh nhaginien kin nəməhəyen yame pəh nien mə tuktukruə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tıksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəməhəyen kape nıpig ten. Taksərer tımtım miseriaji nıməhəyen kapəmiə. Kini jakwəhsi-pre kapəmiə nərökien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rınapita ye naiyuyen. Nərökien e in e nımraghien rerin.

11 Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrıpəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehua.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam

12 Kini In rımnəgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mını-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nıkarın mir, kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

13 “Nəmə Pegamam, yakırkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin. ‡ Mərig kimiə naksarer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rımnərəer tim tim tuk nını-ərhavven nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

14 Mərig nakasor narımnar tıksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tıksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımnor swatuk kimi King Balak mə in tukrıvəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kini masor apnapig nar. § 15 Kini ye norien kirikianə əmə mın, kimiə tıksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas. * 16 !Ror pən takasəkeikei misarə ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə. † Tukmə nakhapəh nisararinen, pəh nien mə tuktuk, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nıkarın mir.

17 Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən mın kapier hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikırkun nhagin.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

18 Kini In rımnəgkiarimamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mını-pən mımə,

Ji Kughen, nımırin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərır mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərır. Kini kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

19 “Nəmə Tuatira, yakwırkun-ta norien kapəmiə. Yakırkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasıtuyen ye narmamə. Kini yakırkun mın mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakırkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nımnasor kupən.

2:7: Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2   2:8: Rev 1:17-18   † 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəria kape Setan əmə.”   2:9: Jon 8:33-47   2:11: Rev 20:11-15; 21:8   2:12: Rev 1:16   ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kashuak pik kimi kughen eikuə minə aikin.   § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmır ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16.   * 2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6.   2:17: Jon 6:31-33,35,48,51   2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15

²⁰ Mærig nakasor nar kirik yamæ rapæh næmhenien ye nimmrik: Kimiæ nakhapæh nhani-æhuyen norien kape piraovın a yame ramhen kin piraovın kupæn e Jesebel. † In ramni mæ in profet kirik, mærig kafan nhajounien ramkir orok kafak yorwok minæ, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun æriæ mæ tuksæn næviginien yame kamor sakrefaes kin kimi namni kughen pisin minæ. ²¹ Yimivhin pian a mæ tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mærig in ramapæh. ²² Ror mækneikin mæ taktækun ai, jakvæhsi-pæn næmhæyen kimin ye bed kafan. Kini narmamæ yamæ mine kasor apnapig nar iriæ min, tukmæ khapæh nisararien ye norien kapæriæ, jakvæhsi-pæn næmhæyen ehuaæ kimi æriæ, ²³ mhopni min ji pian a minæ. Ror pæn nimæhuak minæ fam tukharkun mæ Yo pisin æmæ yakirkun nærigien minæ kape narmamæ, mine rikiriæ. Kini jakærok æmiæ ræri-pæn æmæ norien kapæmiæ yame mine nakasor.

²⁴ Mærig taktækun ai, jakægkiar kimi æmiæ nômæ Tuatira yamæ mine nakhapæh nisæri-pænien nhajounien kape Jesebel, mhapæh nisærigien nægkiarien e kamni kimæ 'Nægkiarien pam kape Setan.' To yakpæh næræhu-pre-min-ien nar pam kirik iræmiæ, mærig nar kirikianæ yakmæ jakni-pre tuk æmiæ: ²⁵ Havæh tim tim nar yame nakwænhavæh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, kini mamærer tim tim tuk norien nækwak, mamvæn meriaji infamien, yo jakwæhsi-pæn nehuæyen e kimin yame Rimik rimivæhsi-pæ kimi Yo, mamni mimæ,

† In tukramarmaru ye tanæ pisin pisin minæ,

mamræh kwætavhæ yame kimnor kin æean, [ramhajoun mæ nagheen rehuæ].

Kini in tukrakapir-pir narmamæ ye tanimtanæ, ræhmen æmæ kin yame æean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwænæjipik.'

(Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvæhsi-pæn min kæmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

3

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Sadis

¹ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi ægelo kape nimæhuak apa taon e Sadis, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame ravæh nanmin kape Kughen, iriæ seven, kini mivæh min kæmhau iriæ seven, kafan e nægkiarien ramni mimæ,

"Nômæ Sadis, yakirkun norien minæ kapæmiæ. Yakirkun mæ kamni kimæ kimiæ nakamhamragh, mærig nikam, kimiæ nakwænhamhæ-ta. ² !Sarha-ra! Norien huva yamæ mine kimiæ nimisor kupæn, pæh nien mæ tuktu, kharæk fam. Mærig kimiæ takasækeikei misarkut mæ takhavæh-si haktæ min norien kapæmiæ misor pæh ruæ miskal, meinai yakpæh næmien norien huvæ kirik yame nimisor mhavæn misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³ Ror mækneikin mæ rikimiæ tukramæsik nægkiarien yame nimnhavæh misarig apa kupæn, misor nækwan. Kini misarar ye nærigien kapæmiæ. Mærig, tukmæ nakhapæh nisarhæyen, jakuræ tuk æmiæ ræmhen kin yame yakræh kirik rauræ, nakseinein nipig yame jakuræ tuk æmiæ.

⁴ Mærig narmamæ tiksın kimiæ miriæ apa Sadis khapæh nisorien neipæn kapæriæ ræmkimik. Kisæmhen tuk nisæriwækien kimawæ miriæ, neipæn kapæriæ rhawæn æmæ.

⁵ Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, tukrivæhsi-pæn neipæn hawæn. Kini Yo to yakpæh noriah-oriahæyen nhagin ye Nækwækwæ kape Nimraghien. Kini yo jakni-ærhav nhagin ye nimri Rimik mine kafan ægelo minæ, mæ in e in kafak atuatuk yermamæ.

⁶ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi ægelo kape nimæhuak apa taon e Filadelfia, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame In næfraksien mamærhakæ, kafan e nægkiarien. In ramræh ki kape King Deved kupæn.* Tukmæ ræhita ye kwæruæ, yermamæ to rapæh nætapigien. Kini tukmæ rætapig ye kwæruæ kirik, yermamæ to rapæh næhitæyen. In mamni mimæ,

⁸ "Nômæ Filadelfia, yakirkun norien minæ kapæmiæ. !Sæmru! Yimmæhitæ ye tapig kirik tuk æmiæ, to yermamæ kirik rapæh nætapigien. Yakirkun mæ næsanien kapæmiæ in rækæskæh pawk, mærig kimiæ nakasor nækwak, mhapæh nisæpæhæyen Yo. ⁹ !Sæmru! Narmamæ tiksın ye

† 2:20: Nakæm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. 2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16 3:1: Rev

1:16 3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * 3:7: Nakæm-ru stori kape ki kape King Deved ye

Aes 22:22. Ki kape King ramhen kin nehuæyen kafan. 3:7: Aes 22:22

nofuginien kape Setan, iriä kamhani mhamä iriä narmamä yamä mine Kughen rimirpen-ta äria.† Mërig, nikam. Iriä nämeikuä minä. !Sämru! Jakor äria kisänimkur ye nimirimä, mhani-ärhav mhamä Yo yakorkeikei äfräh ämia. ¹⁰ Kimiä nimnharap-täräkin tim tim nägkiarien yame yakwäni-pre ta tuk ämia mä närigien kapämiä tukrapomh tuk narertim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvä tuk ämia ye nipig kape nambahyen yame päh nien mä tuku tukrurä ye tanimtanä, mä tukäkir nhatätäyen kape narmamä yamä mine kisarä ye tanimtanä.

¹¹ Pä h nien mä tuku, yakurä. Haraptäräkin tim tim narimnar yamä mine nakwänhaväh ta, mä yermamä kirik tukripäh nivähsita-yen kapämiä närokien yame nakwänhaväh ta.‡
¹² Yermamä yame rapita ye narowaginin e, yo jakor in ramhen kin nai ehua kirik yame ramhapäs Nimä Ehuä kape Kughen kafak. To ripäh nitärhavyen ye nimä a tuk nipig kirik. Kini jakrai-pän nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimä Jerusalem Vi, Kughen ramher-pä kin ramsi-pän apa ye neai, mameiwaiyu-pä.

¹³ Yermamä yame nimätirgin rarä, tukramäkeikei mërig huvä nägkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pän tuk nimähuak minä.”

Nägkiarien ramvän kimi nämhauak minä apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimnägkiar mamni-pä mimä, “Rai näkwäkwä kirik rivän kimi agelo kape nimähuak apa taon e Laodisia, mini-pän mimä,

Yermamä yame kamni kimä ‘Amen,’ yame kirikun nätigtäyen iran mä tukrerer matuk tuk nini-ärhavyen ämä näfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimnor, kafan e nägkiarien ramni mimä,

¹⁵ “Nämä Laodisia, yakirkun norien minä kapämiä. Yakirkun mä nimraghien kapämiä rämhen kin nu yame räpiwän ämä. Rhuvä mä nhatätäyen kapämiä tukripäh norien kiraru. ? Mä taksäpan, uä, taksokiei? ¹⁶ Mërig kimiä nakasärer ämä ye kwerkwän. Naksäpiwän ämä. Nakhapäh nisapan-pikien, mhapääh nisokiei-pikien. Ror pä n, jakätäg ämia ai taktakun, ¹⁷ mërig in ai kimiä nakamhani mhamä, ‘Eh, kapätawä nautä rehuae; yakhaväh mane ehuae; kapätawä nimraghien rhuvä pik, narimnar m-fam rarä, kini nar kirik rapäh nirkäkin tuk ätawä.’ Mërig kimiä nakseinein mä nakwäsarä ta ye nahasien. Riki narmamä ramäpou tuk ämia. Kapämiä nautä rirkäk ägkär. Nimirimä ripis. Nakasaiyu kopä kopä. ¹⁸ Ror pä n, yakamävähag kimi ämia mimä takhauä tuk Yo mhaväh gol e yame rärir mühvä, päh kapämiä nautä tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauä tuk Yo mhaväh neipän hawän tuk narkaothyen kin, mä takhapäh nisaurisien kin naiyu-kopia-kopia-yen. Kini takhauä min tuk Yo mhaväh meresin misävit-pän ye nimirimä, mä nimirimä tukrämtir, päh naksäm huvä nar.

¹⁹ Narmamä minä m-fam yamä mine yakorkeikei pik äria, yakägkiar skai kimi äria, kini mërip atuatur äria. Ror mäknäkin mä taksarkut pik misarar ye norien has kapämiä. ²⁰ !Sërig-ru! Yo yakamärer ye kwäruä, mamäsik-äsik tapig. Tukmä yermamä kirik rërig rikik kini rahitä ye tapig, jakvän imä, kin mävigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginin, müvän kimru Rimik, mamäkwätä ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianä ämä, yermamä yame rapita ye narowaginin e, Yo jakeighaan kin in mä tukräkwätä kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamä yame nimätirgin rarä, tukramäkeikei mërig huvä nägkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pän tuk nimähuak minä.”

4

Kasägnägin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwäsig ikin, yimäwaag haktä mäm kwäruä kirik ramäkwag apa ye neai. Kini yimnërig min yermamä yame rinamägkiar kimi yo kupän. Ramägkiar min kimi yo, rikin rehuae rämhen kin naiyuk, mimä “Hekämter, müä. Yakhajoun ik kin narimnar yamä mine tukripüä.” ² Mäknäkin, näsanien kape Nanmin Rhakä rimnor kimi yo. Yakwaag kupän, mäm King ramkwätä ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamä yame ramkwätä aikin a, yakäm in rhuvä mërig, rämhen kin kapier huvä mir kiraru nhagriu e jaspa mine kanilian. Kini mërai-mërai kirik rarkurao ye jea kafan, mamäsiä pik rämhen kin kapier huvä e emeral. ⁴ Kini jea tiksän aikin, iriä m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a

† 3:9: Im-ru footnote ye Rev. 2:9   3:9: Jon 8:44; Rev 2:9   3:10: Hib 12:1-3   3:10: Jon 17:15   ‡ 3:11: Gris ramni mä “Haraptäräkin tim tim narimnar yamä mine nakwänhaväh ta, mä yermamä kirik tukripäh nivähayen kapämiä kävövhao.” Kävövhao e närokien.   3:14: Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17   3:18: Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9
 4:2: Esik 1:26-28

kape King. Kini namehuə tiksin, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kinnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimririə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairiə mine nimeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisəsə kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimririə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviria. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehua minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapamawə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwa yame kinnarpəvin

¹ Məkneikin, yimnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwa yame kinnarpəvin-arpəvin ye kwermən matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətəəkən ye nəpəəg nimrin m-seven. ² Məkneikin yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwa e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmaan kape nimhəyen, yame in ratuatuk mə to ravi nəkwəkwa e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to ravi nəkwəkwa məhuekin, yakasək pik tukun. ⁵ Kini ai, yemehua kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasakien. Im-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginin kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwa a.”

⁶ Məkneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimrin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rimnher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rīvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mirəhsi-ta nəkwəkwa ye kwermi King matuk. ⁸ Mirəhsi-ta ta nəkwəkwa e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kinnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwa e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkən kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarien m-fam.

4:8: Eks 3:14 5:5: Jen 49:9-10 5:5: Aes 11:1 * 5:8: Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. 5:8: Sam 141:2

¹⁰ Kini nimmor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə. ¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə, “Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimmərig narimnar fam yame Kughen rimmor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəmehua minə kisənəmkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə yame kimnarəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mima, “! Yuə-ru!”

² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kavəvhao-pən kin kavəvhao kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mima, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikin, hos kirik kavəvhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrirəhsita nəmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavan ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror kisəsə kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisəsə kin, rarar, mamni mima, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkirien nəviginien. ⁶ Kini yimmərig riki yermamə kirik risipən ye kwerkwan ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mima, “! Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘gəp.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mima, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik karato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvah neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparu minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvah nehuəyen məknakin rəmhen kin nıpar nimoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nıpərin kisəsə.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəgə tebol apa ye Nimə Ehua kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhəyən nəgkarien kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “!K nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ? Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, marpin tai nitawmawə?” ¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rivəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mini-pən tuk əriə mima, “!Takhawhin pi pom. Piamia minə mine kakə kapəmia minə tiksin kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriaji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

* 6:6: Gris ramni mima, “Nimri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianə əmə, nimrin rhakta rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə, kini raes yame tukən ye nipig kirikianə, nipig rhakta rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə.” Mərig nıpran e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rævít-əpír-pír nehe kandel yame kimivaan-ətərəkín nək>wək>wə kin, yame ror sikis kin, yakəm miġ ehúə ramkiu. Mirh rípis rəpignap. Makúə rəwhao rəmhen kin nitə. ¹³ Kamhau minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai[†] yame nimətag ehúə rameitətag kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah. ¹⁴ Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheità. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

¹⁵ Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehúə, uə kasərer ətgin kapier minə ye nıkar tukwas minə. ¹⁶ Kini kisəsək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehúə minə mhamə, “! Esaah! Məkwətə-tərəkín əmawə merkwaig kin əmawə ye nımri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nıpig a ruauə yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvəyen?”

7

Kimırpen narmamə wan hundred foti fo taosen mə kape Kughen

¹ Kini ai yakam agelo kuas kasərer-pən ye nıkarin kuas kape tanimtanə, mamharaptərəkín nimətag kuas ye nıkarin kuas kape tanimtanə, mə nimətag kırık tukripəh nher-herien nimoptanə mine tahik mine naiminai. ² Kimivəh-sipən nəsaninien kimi əriə tuk noriahyen nimoptanə mine tahik. Məkneikin yimnəm agelo kırık rısi-pirə. In ravəh nar kırık yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokran apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksoriah nimoptanə mine tahik, mımə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.”

⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehúə kırık, to kırık nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə, “Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehúə minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misanımkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehúə kırık irəriə raiyoh-pə mımə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mımə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye namhəyen ehúə; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən, Iriə kasərer ye nımri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kımın ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nıpig m-fam.

¹⁶ Iriä, sweiwei tukripäh nuh-minien äriä.

Tukhapäh nisakwäkwa-minien.

Rukweiha tukripäh min nhenien äriä.

Napan-apanien kape mirh tukripäh min næsien äriä.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwätä ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk äriä ramhen kin yermamä yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir äriä mamvæn ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimriria.”

8

Næhuakien in ramhen kin sakrefaes yame kivaan æru, nehenap ramånah, mapien huvæ, mamvæn tuk Kughen

¹ Mærig nipig Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwa kin, yame ror seven kin, nægkiarinen rirkæk ye rao ye neai kape nipig kwækwa, ramhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pæn kin agelo yamæ mine kasærer ye nimri Kughen, iriä seven, mæm iriä kamharæh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramræh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramånah, mapien huvæ. Riræh mivæn marer kupæn ye tebol ye nimæ ehuæ kape Kughen. Kivæhsi-pæn narimnar ripsaah yame ror næmiovin kimin mæ tukrivæhsi-pæn kimi Kughen, iriä næhuakien kape narmamæ kape Kughen minæ, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramærer kupæn ye jea kape King. ⁴ Næuwæh kape næmiæv nar a, mine næhuakien kape narmamæ minæ kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermîn, kashaktæ mamhavæn tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramræh besin a, mivæh nap ye tebol misiai-pæn ye besin, matægætæg-pæn ye tanimtanæ. Mækneikin raroapig, karuæræ rarkwomætei, nuvrig-uvrigien rehua, kini nimnimien ravæn.

Naiyuk minæ

⁶ Mækneikin agelo seven kwæsærer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rækupæn rimnher naiyuk. Mækneikin kamætæg-pæn aes mine nap mine nitæ ye tokrei tanæ. Rimuæk mæs nipar tanæ kirik, mipäh min nipærin kiraru, kini muæk mæs naiminai nipærin kirikianæ, mipäh min nipærin kiraru. Kini muæk mæs mænvhirik nipærin kirikianæ, mipäh min nipærin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kæræhu-pæn ye tame tahik nar kirik ramhen kin tukwas ehuæ yame ramuæk. Nipar tahik kirikianæ rimnor nitæ kin, mipäh min nipærin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamæ mine kasaræ ye tahik, nipærin kirikianæ, mipäh min nipærin kiraru. Moriah min rao minæ ye tahik, nipærin kirikianæ, mipäh min nipærin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisær kin rimnher naiyuk, mækneikin kæmhau ehuæ kirik rier ta, mamuæk ramhen kin kwensia. Risi-faktæ ye neai meiwaiyu mæwhan muæk-pæn ye nu minæ mine nimri nu minæ nipærin kirikianæ, mipäh min nipærin kiraru. ¹¹ Kæmhau a kamni kimæ 'Ræukæh Pik.' Rimnor nipar nu ræukæh, mipäh min nipærin kiraru. Kini narmamæ khapsaah yamæ mine kimnhanim nu yame ræukæh, kimnhamhæ.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuæ mine kæmhau minæ, mor nipar mirh ripsis, mipäh min nipærin kiraru kaoësia. Nipar makuæ ripsis, mipäh min nipærin kiraru kaoësia. Nipar kæmhau ripsis, mipäh min nipærin kiraru kaoësia. Yeraan, rukweiha ramavæn nipærin kiraru, mipäh min nipærin kirikianæ. Yenpig, neai ramæsia nipærin kiraru, mipäh min nipærin kirikianæ.

¹³ Mækneikin yimnarha-pæn mamæm kweriæ ramivæ ye napuæ, mokrapomh mima, “! Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisær min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvæn tuk narmamæ ye tokrei tanæ.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirikirip kin rher naiyuk, mækneikin yakæm kæmhau risi-faktæ ye neai meiwaiyu-pæ ye tokrei tanæ. Kimivæhsi-pæn ki kirik kimin tuk næhitæyen ye nækwai nimir ehuæ yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnæhitæ ye næpææg a, nehenap ramånah ramhen kin nehenap kape nap ehuæ. Nehenap yame ramsi-pæn tuk nækwai nimir ruvrig æpis mirh mine napuæ. ³ Kini nar miragh khapsaah kisæmhen kin kæviraiyuk khasi-pæn ye nehenap a, miseiwaiyu-pæ. Kivæhsi-pæn næsaninien kimi äriä mæ tukshai narmamæ kin nipikovria, ramæmhæ pik. ⁴ Kini-pæn tuk äriä kimæ tukhapäh nisoriahyen mænvhirik mine naiminai mine næsimien. Mærig tukSORIAH æmæ narmamæ yamæ mine natætæo kape Kughen rirkæk ye nupanairia. ⁵ Kini kivæhsi-pæn næsaninien kimi äriä mæ tuksæs narmamæ masor næmhæyen

kimi ariə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmħəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipiğ minə a, narmamə tuksarakut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnam kəvraiyyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimriəriə rəmhen kin nimri yermamə. ⁸ Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitəraəkin nimagiriə kin aean. Nipiğ khaivə, təmərmarriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvəhə ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsəninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmħəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimri ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² Awəh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimnər kin gol, yame ramərər kupən ye nimri Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyyuk, mima, “Risn-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji ariə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu ariə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuaturuk e, mine nipiğ atuaturuk e, mine makuə atuaturuk e, mine newk atuaturuk e yame tukirisin ariə kamhəvən mışhopni narmamə ye tokrei tana, nipərən kirikianə, mhəpəh min nipərən kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmərərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitəraəkin nimagiriə kin aean yame rəwhəo rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mırhopni nipər narmamə ye tanimtana, mipəh min nipərən kiraru. ¹⁹ Kini nəsəninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipikovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwpəh.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirihəpəh nırhopniyen ariə, khapəh nisarien ye nərigien kapəriə. Mhəpəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikua yamə mine kamivhirəkin kin gol, ua silva ue bras, ue kapier, ua nai. Narimnar minə a kisəru, nimriəriə ripsis, niprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisarien ye nərigien kapəriə tuk nıhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsəi rəmhen kin mırh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehuə mir yamə mir kirauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermın matuk yame kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risi-fakta ye neai mima, “Erkwaig kin nəgkiarien e yame karuəruə ramni, mipəh nirai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnam kupən ramərər-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermın matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsə ye nhag yarə rerin, yame kimnər neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mima, “Kughen tukriyəh nıwhin-minien. ⁷ Mərig nipiğ agelo yame ror seven kin tukrher naiyyuk, kini nərig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfraksien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mima, “Yuvən, mırəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərər-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yiməvən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin

* 9:5: Gris rapəh niniyen “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoin raməs əjir, raməmhə pik. † 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

sukapak.”¹⁰ Mækneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimmən, mətgai, rorlah tipik.¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mīni-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nipər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin.² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuk səviəsis-əviəsis Taon Rhaka mhavəh makuə foti tu.³ Kini yəkvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nimtət mə iriū kwərig rahah, mawərer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”⁴ Iriū e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kaməəhu-pən laet irəriū yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanimtanə.[†]

⁵ Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriū, nap tukrisi-pən ye nəkwairiū, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tukSORIAH əriū.⁶ Kini kwəə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukriphəh nipien. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriū, mækneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame reiwayiū pik tukrhaktə muh əriū, mapita əriū mhopni əriū.⁸ Niprairiū tukraməmīr ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriū ye nai kamarkwə kin. Ikin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip.⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənəraus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiū, mhaphəh niseighanien kin mə tuknim əriū mhavəh nipig piəpiə kisisə minə nipərin.¹⁰ Narmamə ye tanimtanə tukSAGIEN, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə.¹¹ Kini nipig piəpiə kisisə minə nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min nehagian kimi əriū, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriū, kisakur pik.¹² Mækneikin iriū kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mīmə, “Wərer mirauə.” Napuə rivəh əriū mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriū kisisərer əmə misarha əterik irəriū.

¹³ Kini ye nipig atuatuk a, nimnimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khaphəh nhamhəyən kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyən.

¹⁴ !Aweh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisə kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, mækneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhāmə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriū kawarmaru ye tanimtanə.

Narmaruyen kapəriū tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Misiwaiyū misənimkur, masəhuak kimi Kughen,¹⁷ mhāmə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruauə yame Ik takorlah narmamə yamə mine kasorlah tanimtanə.”

* 11:3: uə tuk nipig wan taosen tu hundred sikisti. † 11:4: Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kaməəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

¹⁹ Mækneikin kimmñhita ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimmətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwəta imə. Mækneikin ramaroapig, nuvrig-uvrighien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei, kini nimmimien ramavən, kini aes ramasaah-pə.

12

Piraovin mine nar miragh rəmhen kin algita

¹ Kini nimmətien ehuə kirik rimasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwəta mərıp-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhou twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmhayen meinai rinor tipin, kini natukreimək. ³ Kini yimməm nimmətien pisin kirik rimasi-pən min ye neai. In e nar miragh rəmhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risip iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nipikovin ramuh-ita kəmhou minə ye neai. Mipiki-əhu nipərin kirikianə kisəsaah miseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mipəh min nipərin kiraru.* Mækneikin, algita a ruə marer ye nimri pian a yame natukreimək. Tukmə tini rarha, rəgai.† ⁵ Pian a rirəh tini yerman, yame In tukrarmaru ye kantri minə fam. In rirəh kwətavhə yame kimmor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rimivi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwəta ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rimməp mivən apa ye tipəvsik. Kughen rimməpnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nipig wan taosen tu handred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kimmhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kimmhauh min əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan minə kisəpita əriə, misher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kimmharəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kimə Setan uə Yarhūmə. In ramkir orok narmamə m-fam ye tanimtanə. Kimnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mīmə,

“Taktəkun ai, Kughen kapətawə rimmivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermanu, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh min nəsaninien mine nehuəyen ye narimnar m-fam.

Ror mækneikin mə taktəkun ai, kinarakikin-əhu Setan ye nimri Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə minə kimi Kughen yenpig mine yeraan.

¹¹ Mərig piautawə minə kimmhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita min in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nimmraghien kapəriə.

¹² Kimiə yamə mine nakasara ye rao ye neai, sagien meinai kimmnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nimoptanə mine tahik, meinai Setan rimməwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig.”

¹³ Algita rəm mə kimmnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kiwəhsi-pən kwermi kwəriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimməpnəpeinə iran apa ye tipəvsik.§ Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu handred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nimoptanə rimməsitu ye pian a məkwəag məgai nu ehuə yame algita rimiruə kin. ¹⁷ Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənəruəs. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rimməvən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimməteih haktə tahik

* **12:4:** Tukmə ror nipran e ramni mə Setan rivi-ta agelo tiksin ye rao ye neai, kisəsaah, miseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukroriah.

12:4: Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kisəsər mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15 § **12:14:** Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisəsər: Əmru Mat 2:13-18

* **12:14:** Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin,” mərig nipran e ramni mə, “newk kisəsər mine makuə sikis” uə “nipig wan taosen tu handred sikisti.”

¹ Kini yimmam nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarlen kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ² Nar miragh a yimmam rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwan rəmhen kin laeon. Algita rīvəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rīmivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu. ⁶ Kini in rīmni nəgkiarlen hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasara ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kīvəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarlen pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nirmraghien kwasig ikin Kughen rīpior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarlen e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatəyən iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimmam min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimmor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru minə in rirkun norien nimtətien ye nīpig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiyen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nimtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarlen kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətəi. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nīpig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Emru Rev 11:2, 3, mine 12:6. **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

gita.* ³ Kini iriä kasäni nipe vi kirik apa kupæn ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimä 'jerubim' mine namehua minä. Narmamä apnapig kaseinein nipe a. Narmamä wan handred foti fo taosen ämæ yamæ minä e Kughen rimnærok nimraghien kapæriä muæpik-ta äriä ye tanimtanä, iriä kharkun nänien nipe e. ⁴ Narmamä minä e iriä e, yamæ mine kimisarha huvæ tuk kapæriä nimraghien, mä næmkimik rirkäk iræriä. Iriä khapæh nhakirien piraovin. Iriä namæ vi minä. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavæn ikin pukaa ramvæn ikin. Kughen rinærok-ta nimraghien kape narmamä minä a. Iriä kape Kughen ämæ mine Kwaji Sipsip e. Iriä kisæmhen kin næviginien yame kimnæhuak vi ämæ kin nasimien, yame kivæhsi-pæn kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriä khapæh niseikuayen nipig kirik. Kini nar kaskæh kirik rirkäk mä tukror äriä kasæmkimik ye nimri Kughen.

Agelo misir kisisær

⁶ Kini ai yakam min agelo kirik ramivæ yerpig ye nimago-ago. In ramni-ærhav nævsaoyen huvæ yame rimnaræ rerin, infamien rirkäk kimi narmamæ ye tokrei tanæ, ye kantri minä fam, minä kwænæus minä fam, minä narmamæ yamæ mine kamhani nægkiarieren pisin pisin, minä narmamæ yamæ mine tikiriä ror pisin pisin. ⁷ In rokræpomh mamni mimæ, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani næfrakisien ye kafan neiuhayen. Meinai in a nipig atuutuk kafan ruauæ tuk nækirien nimraghien kape narmamæ. Sægnægin In. In rimnor rao ye neai, minä nimoptanæ, minæ tahik, minæ nimri nu minä."

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin ramæri-pæn mamni mimæ, "Babilon rimamir! Babilon rimamir! Babilon Ehuæ Nagheen Rehuæ rimamir, meiwaiyu! In ræmhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pæ narmamæ ye kantri minä fam khauæ mamhanim waen iriä min. Mærig waen nin, in a nirpæhuyen nætæwaoyen. Mamækeikei kimi narmamæ mä tukror norien has iriä min. Kini nipig kamhanim waen a, iriä kamhavi-pæ niemhaa kape Kughen tuk äriä."

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisær kin ramkwæsig kin æriu. Mokræn apomh mamni mimæ, "Narmamæ yamæ mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapæn kapæ iriä seven, minæ nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawæh nætætao kafan ye nupanairiä uæ kwermiriä, ¹⁰ iriä tukasækeikei mhanim waen nin piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipæh nækwær-ækwærien kin nu. Tuksærig næmhayen ye nap minæ kwænkwikwæ yamæ mir kawækwæru æriä ye nimri agelo rhakæ minä mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini næuwæh kape nap yame ramæ æriä mor næmhayen kimi æriä, in ramænah nipig minæ fam, infamien rirkäk. Narmamæ yamæ mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapæn kapæ seven minæ nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavæh nætætao kafan, iriä tukhapæh nisapisien yepig mine yeraan." ¹² Nægkiarieren e nipran ramni mä narmamæ kape Kughen yamæ mine kasor nækwan tukasækeikei misærer tim tim ämæ tuk nhætæyæn iran.

¹³ Kini yimnærig min riki yermamæ kirik risi-pæn apa ye neai mimæ, "Takrai-pæn nægkiarieren e ye nækwækwæ, 'Taktækun ai, mamvæn, narmamæ kape Yermaru, to khamhæ pawk, mærig tuksaræ ye nihuvæyæn æfrakis.'" ¹⁴

Kini Nanmin kape Kughen rimæ, "Næfræh! Iriä tuksapis ye næmnhawkien kapæriä, meinai tukhavæh kwænkwai wok kapæriä."

Agelo rampik ta narmamæ ye tanimtanæ

¹⁴ Kini ai yimnarha-pæn mæm napuæ hawæn kirik, mæm yermamæ kirik ramkwætæ-pæn ye napuæ. Kwæn a in ræmhen kirik Ji Yermamæ. In rævævhao kin kævævhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamræh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimnæm min agelo kirik risi-pæn apa ye Nimæ kape Kughen muæ, kini mokræn apomh kin yermamæ a ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuæ, mimæ, "Ræh kafan nau iko mivæn marpai. Meinai nipig kape narhakiniæn næviginien ruauæ, kini næsimien ye tanimtanæ ruamruæ." ¹⁶ Kini yimnæm yermamæ yame ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuæ rimowhan nao iko kafan muæ ye tokrei tanæ, mipik narmamæ m-fam ræmhen kin yame næsimien yame ruamruæ tuk nivæhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatærhav-pæ ye Nimæ kape Kughen apa ye rao ye neai, mamræh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pæn ye tebol muæ, kini mokræn kin agelo yame rævæh nao iko mimæ, "Narmamæ ye tanimtanæ kisæmhen kin kwænkwai grep yame ruæmhiak. Væh kafan nao iko mipik æriä." ¹⁹⁻²⁰ Mækneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivæn ye tanimtanæ, kini mipik-ta narmamæ yamæ mine kisæmhen kin kwænkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin æriä apa iruæ ye taon, apa ye kwænmhaan ehua yame kamæviæsis kwænkwai grep ikin, mä nehen tukraiuyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamæ mivæhsi-pæn narpinien kimi æriä. Tukæviæsis æriä, nitawriæ tukraiuyu

* **14:2:** Nægkiarieren kape næmæ Gris rapæh ninien 'gita,' mamni ämæ 'hap.' In nar kirik kamuh tuk nænien nipe, ræmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

aikin, rəmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmniim pik. Tukmæ hos kirik ræviæfugin, reriaji nipæghigin.

15

Narmamæ kape Kughen kasægnægin In

¹ Kini yakarha-pæn ye rao ye neai mæm nimtætien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavæh narpinien, iriæ seven, mamhaua. Narpinien minæ e, iriæ kasor niemhaa kape Kughen tukror piæpia, infamien iran. ² Mækneikin, yimmæm nar kirik rəmhen kin tahik, mærig kimnor kin glas, nap ramuæk iran. Narmamæ tiksïn kasærer ye nikar-kar tahik a. Iriæ e yamæ mine kimisarowægin misapita nar miragh a kapæn kapæ seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nimtæt ye nhagin. Kughen rimivæhsi-pæn gita* minæ kimi æriæ, ³ kamhauh, masæni nipe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupæn, yorwok kape Kughen, mamhani mhamæ,

“Yermaru Kughen Nagheem Rehuæ Pik Ægkap.

Yaksæm kafam norien ehua minæ, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatak æfrakis!

⁴ Yermamæ kirik to ripæh nipæhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamæ kirik to ripæh nipæhyen nivæh-sihaktæyen nhagin.

Meinai Ik pisin æmæ nakæmærhakæ.

Narmamæ ye kantri minæ fam tuksam mæ norien minæ fam kafam kisatuatak, mhaue masærer ye nimrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwæsanï-ta nipe a, yakwaag faktæ ye rao ye neai, mæm kimnæhitæ-pæn Ikin Kughen Ramaræ Ikin. In e, Nimæ Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pæn apa Ikin Kughen Ramaræ Ikin, mamhavæh narpinien minæ, iriæ seven. Iriæ kamhavæn ye neipæn vi e yame ramæsiæ, kamni kimæ ‘linen.’ Kimivitæraikin nimagiriæ kin kætæt yame kimnor kin gol. ⁷ Mækneikin, nar miragh e kamni kimæ ‘jerubim’ iriæ kuas, kini kirik iræriæ rivæhsi-pæn besin kimnor kin gol seven kimi agelo minæ a iriæ seven. Besin minæ a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramaræ rerin. ⁸ Mækneikin, nætokien yame ramor nimtætien ye neihuæyen mine nikhakien kape Kughen rauvig æpis Ikin Kughen Ramaræ Ikin, kini narmamæ kiseinein nisauru-pænien Ikin Kughen Ramaræ Ikin miseriaji agelo seven khavæh-siærhav fam narpinien minæ seven.

16

Besin seven yamæ mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Mækneikin yakærig riki yermamæ kirik rokæn apa Ikin Kughen Ramaræ Ikin, mamni-pæn tuk agelo minæ seven mimæ, “Havæn. Misætæg-pæn besin seven yamæ mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanimtanæ.” ² Agelo yame ramækupæn rivæn mætæg-pæn besin kafan ye tanimtanæ. Mækneikin, narmamæ yamæ minæ kimnhavæh nætætao kape nar miragh a kapæn kapæ seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nimap pien ripsaah ye niprairiæ.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rætæg-pæn besin kafan ye tahik. Tahik ror nitæ kin. Rærip rəmhen kin nitaw yermamæ yame ruamhæ ta. Kini nar miragh ye tahik minæ fam kimnhamhæ.

⁴ Kini agelo yame ror kisisar kin rætæg-pæn besin kafan ye nimri nu minæ, mine ye kwerkwai nu minæ, ror nitæ kin. ⁵ Kini yakærig riki agelo yame ramehuæ ye nu minæ ramni mimæ,

“Kughen, Ik pisin æmæ Ik Kughen, nakatuatak.

Ik e yame nimnamaræ rerin, mamaræ min taktækun.

Kini ratuatak mæ takor mækneikin narpinien kimi narmamæ.

⁶ Kapæriæ atuk æmæ. Meinai iriæ kimnhavi nitaw narmamæ kafam minæ, mine profet minæ kafam.

Kini Ik takvæhsi-pæn nitæ kimi æriæ mæ tukhanim.”

⁷ Kini yakærig min tebol* rægkiar mimæ,

“!Næfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuæ pik, nægkiarrien yame nakamækir narmamæ kin in ræfrakis matuatak.”

* 15:2: Nægkiarrien kape næmæ Gris rapæh niniyen ‘gita,’ mamni æmæ ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk næniyen nipe, rəmhen kin gita. 15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † 15:5: Ye nækwai Nimæ Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwæhsi-pæn

Natuakæmien 10. Æmru Eks 38:21, Nam 1:15. * 16:7: Tebol rægkiar, tukmæ ror nipran ramni narmamæ kape Kughen yamæ mine kimnhopni æriæ, kasæmir ye nepææg tebol apa ye rao ye neai. Æm-ru Rev. 6:9.

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rätäg-pän besin kafan ye mîrh. Kini mîrh ravêh nəsānîniēn tuk nîvaaniēn narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjîr. ⁹ Nəpən-əpaniēn kape mîrh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpiēniēn minə e, mərig khapəh nisariēniēn ye nəriēniēn kapəriə mħauə mħavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kîrkîrip kin rätäg-pän besin kafan apa ikin nar mîragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasəriēg nəmħəyēn misəkwəsîs nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmħəyēn minə nîmap kapəriə. Mərig khapəh nisariēniēn ye nəriēniēn kapəriə tuk təvhəgə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rätäg-pän besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuk səriwək iran mħasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmîn has kisîsər kîrhəmhen kin frog. Kîrik rîmitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kîrik rîmitərhav ye nəpəəg nəkwai nar mîragh kapən kapə seven; kîrik rîmitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikua.† ¹⁴ Yarhmə misîr e kîrhor nîmtətiēn minə. Kîrhîtərhav-pən tuk king minə ye tanîmtanə m-fam, mîrhokrən kin əriə mə tuksofugîn masərər matuk tuk narowagîniēn ye nîpig yame Kughen Nagheen Rehuə Pîk tukrəkîr narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarhmə misîr e kîrhofugîn king minə apa ikin kîrik, ye nəgkîariēn kape namə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rîmîni mîmə, “! Arha-pə ru! ! Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kîrik raurə! Rhuva mə narmamə tukhapəh nisariēniēn, masarha, mħapəh nħavəh-si-tayēn kapəriə neipən tuk napîriēn mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yēn misaurîs kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rätäg-pän besin kafan ye nîmago-ago. Məkneikin yakəriēg rîki yermamə kîrik rîsi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misî-pən atuatuk ye jea kafan mîmə, “Ror infamiēn.” ¹⁸ Məkneikin raroapîg, karuəruə rarkwomətēi, nuvrîg-uvrîgiēn rehuə, kini nîmnîmiēn ravən. Nîmnîmiēn ehua kîrik rîpəh hanə noriēn rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehua e§ rarkwopîr nîpərîn kisîsər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mħarkək. Kughen, rîkin ramuh noriēn has minə kape taon a Babilon, mîvəh-sî-pən kap yame rukwar kin waen e in e niēmħaa kafan, maməkeikēi kimin mə tukrînim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kħarkək. Kini kîpəh nəm-mîniēn tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapier ehua rîsi-pən ye napuə məsaaħ markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kîrikianə əmə rəmhen kin fifti kîlo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasiēn kape aes, meinaî nahasiēn a in rahas pîk.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pîk

¹ Məkneikin agelo kîrik ye agelo seven yamə minə kamharəh besin seven ruə mîni-pə tuk yo mîmə, “Yuə-ru. Pəh yakħajoun ik kin narpiēniēn yame piraovîn kape swatuk yame rahas pîk tukrarə iran. Piraovîn a in a taon* yame ramərər ipakə tuk nu minə tiksin. ² King minə ye tanîmtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanîmtanə kimnhaniēn nîn waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmîn kape Kughen raməmîr irak, kini agelo a rîkîr yo mîvən apa ye tîpəvsîk. Aikin, yakəm piraovîn ramkwətə-pən ye nar mîragh kîrik rəwhao. Kîrai-pən nəgkîariēn yame ramni-hah Kughen ye nîpran. Nar mîragh a, kapən kapə rîsîp-sîp iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kini piraovîn a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, minə neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nîpran mokwan kwənər mîruk-pən ye nîmətîrgîn yame kimnər kin gol minə kapier yame nîmrîn rhaktə pîk, minə perel. Kini in ravəh kap kîrik kimnər kin gol, yame rukwar kin nahasiēn kafan yame rəmkîmik pîk ye nîmrî Kughen minə nor-apnapîgiēn nar kafan. ⁵ Kini kîrai-pən nəgkîariēn kîrik ye nupanan, nîpran rerkwaig, yame ramni mîmə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.

IN NĪSĪN NĪPIRAOVĪN MĒNĒ M-FAM KAPE SWATUK.

KĪNĪ IN NUKNE NORIEN HAS YAMĒ MĪNĒ KASĒMKĪMĪK.

⁶ Kini yakəm mə piraovîn a rînapîs kin nîtav narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə minə kimîsarər-ərhav tuk nîni-ərhavÿen Yesu. Yakəm in, nanmîk rîvə. ⁷ Məkneikin agelo a rîni-pə tuk yo mîmə, “? Nakamakur tuk naha? Yo jakpîhoprai-pre nəgkîariēn erkwaig ye piraovîn minə nar mîragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən

† 16:13: Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikua e yame rətēi haktə ye nîmoptanə. Kapan apət kîraru. ‡ 16:15-16: ‘Amagedon’ nîpran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmħaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehua e Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towei, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanimtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien taksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nəgkarien e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən irəriə.[†] ¹⁰ Kasor min nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nipig kwakwə əmə. ¹¹ Kini nar miragh e yame rimnamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nimnəm əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nipig kwakwə əmə. ¹³ Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar miragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mımə, “Nu yamə mine nimnəm əriə, ikin piroavin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nımtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkarien pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nimnəm, mine nar miragh a, iriə taksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopie kopie, masorlah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rimnərəhu-pən yerkirie mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimnəm, in taon ehua yame ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.”

18

Babilon rimamir

¹ Kwasig ye narimnar minə e, yimnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kin in risia-pen tanimtanə kin nikhakien kafan. ² Rokrapomh ye rikin ehua mımə, “!Rimamir! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanimtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanimtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mımə, “Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nırəh-pikinien əmia.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

⁵ Meinai in rimərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rimnor irəmia.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rimivəhsi-pre kimi əmia in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rimnavəh kupən tuk nautə ehua kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mımə, “Yo kwın kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rimhə.”

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasak; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

[†] 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mımə nar miragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirəkin hakta ye tukwas iriə 7.

⁹ “Kini nīpig king kape tanimtanə yamə mine kimnhavəñ tukun mamhakir, kini mamhavəñ kwis nauta kafan, kisəm nauwəñ kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmħəyən tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə, “! Kəsi! ! Kəsi tuk taon ehuə! ! Aweh, Babilon, taon yame ramərer əsik əsik, mərig taktəkun ai, in rīvəñ kafan narpinien ye nīpig kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rīvəñ nīmri narimnar kapəriə. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rīvəñ nīmri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rīvəñ nīmri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rīvəñ nīmri kapəriə oel mine waen, mine floaə, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor saleh kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nauta, mərig nīmnapkarhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəñ nəm-minien tuk nīpig kirik.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmħəyən kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə, “! Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavəñ ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kirikianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəñ ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəñ mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “! Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nīmətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“! Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəñ rao ye tahik, kapəriə nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kirikianə əmə.

²⁰ Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’”

²¹ Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəñ kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,

“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəñ nərer-minien.

²² Kini tukhapəñ nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəñ nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor floaə kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvayen ye narimnar rirkək min aikin.

²³ Nihhakien kape laet minə tukriyəñ min nəsiəyən aikin.

Tukhapəñ nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əri minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimivəñ narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.’”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“! Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəñ miragh ətawə. Nīpran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarrien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

* **18:22:** Nəgkiarrien kape namə Gris rapəñ niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

In rinarp̄in ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhama,
 “!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhama,
 “!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimia nəmehuə minə uə kimia narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehua kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənhəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətəi, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə P̄ik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraov̄in ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rīvəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsia.” (Neipən hawən e linen ramor n̄imtətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiar̄ien e ye nəkwəkwa, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiar̄ien minə e in nəgkiar̄ien əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piām yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Thuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiar̄ien kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yamə Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² N̄imr̄in mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In p̄isin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye n̄itə. Nhagin min e, “Nəgkiar̄ien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən m̄ihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].”

(Sam 2:9) In tukrhajoun

niēmhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuan kimə,

KING KAPE KING M̄INƏ mine YERMARU KAPE YERMARU M̄INƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehua a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən ir̄əriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh apərapə kapən kapə seven, mine king minə kape tan̄imtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimnharaptəkin nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor n̄imtətien p̄isin p̄isin minə nipig raməm̄ir iriu nar miragh a. Ramor n̄imtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətəo kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigov̄in kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan,

mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən niprariə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehua yame rewaiyu pik, mine jen ehua kirik. ² Rarar miwən miraptərək in algita ehua a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji atərək in kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehua yame rameiwaiyu pik, mətapig əsigin in mə tukriphə nikir-ororien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə miwən. Ai tukpiaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiks in kape king, narmamə kasəkwtə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neiuhəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnəaru nipətək nuairiə meinai kimisarə-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar mīragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhəragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhəragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye niuhəyən əfrakis, kini iriə namə atuətuk minə kape Kughen. Tukhəpəh nhəvənien ye nəkwai nap ehua; məriɡ tukhəuə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Məriɡ narmamə minə tiks in tukhəpəh nhəragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukriwən ye tanimtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanimtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanimtanə mə tukhəuə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khəpsəah pik misəmhən kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhəvən ye kantri minə fam ye tanimtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehua e yame Kughen rorkeikei pik.* Məriɡ nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehua yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar mīragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhəriɡ nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehua a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimiwap tuk nimrin, mirəvən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehua minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkəwə minə tiks in. Kini kəvi min nəkwəkəwə kirik, in e Nəkwəkəwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkəwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmmim aikin, mine kwənəmhaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyen mine Kwənəmhaan kape Nimhəyən† ye nap ehua. Nəkwai nap ehua e, in nimhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kiphə nmien nhagriə ye Nəkwəkəwə kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem VI, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakəriɡ riki yermamə kirik rokrən apomh misipən tuk jea kape king mamni mīmə, “!Səmru! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In

20:1: Rev 1:18   **20:8:** Esik 38:2,9,15   * **20:9:** Taon a, in Jerusalem.   † **20:14:** Əmru yermamə mir e Nimhəyen mine Kwənəmhaan kape Nimhəyən ye Rev 6:8 mine 1:18.

tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuutuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nimiririə fam. Nimhəyən rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimhəyən. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwa, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarisen minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwaqwə. Tukhanim, mhəpəh nhəwəhyen nimrin. In e nimri nu yame rukwar mamarh-iarhəv mivəhsi-ərəv Nimraghien Rerim. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyən minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuutuk e ye nəkwai nap ehua. Ikin rapien ikin. In e nimhəyən yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yaxhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakam agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsia kin nikhakien kape Kughen. Raməsia rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpig yerpig markuraə ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisīsər ye nikarin fiak ikin, kisīsər ye nikarin pirə ikin, kisīsər ye nikarin prah ikin, kisīsər ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapier twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyən kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyən kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyən kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenti kilometra. ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta. † Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirikin əmə kin kapier huvə e jaspə. Kini kimivhirikin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuva, maməsia rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapier huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspə ye kapier yame rəkupən. Kərəhu-pən safəa ye kapier yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapier yame ror kisīsər kin. Kərəhu-pən emeral ye kapier yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kirikirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapier yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehua twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehua kirikianə əmə. Kini swatuk ehua ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nəəgtəyən ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsia fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam taksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhaue misərahə-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pəniyen ye

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * **21:16:** Gris ramni mə neihuəyən kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai. **21:23:** Aes 60:19

taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimiraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pəniən aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajout ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk norhuvəyen nəmhyəen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwəta ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirəkək. To khapəh nisətgəyən ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarien e, kirkun nətgəyən iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhuə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəkin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnam narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piəm minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəkin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitəkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətgəyən rəmkimik, pəh nətgəyən kapəriə tukraməkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasəhuak ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pəniən ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnəpig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukriini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhuə e fetukai yame raməsia huə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriə piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minin Nu Miragh mipəh nivəhyen nimirin.

¹⁸ Yo Jon, yakamər kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e minə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyən kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyən kafan. Irii e kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

* 22:3: Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. 22:4: Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † 22:9: Əmru Rev. 19:10. 22:17: Aes 55:1; Jon 7:37

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə. Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamæ. Wok kapæriæ in e kamhani-ærhav nægkiarien kape Kughen tuk narmamæ kape Kughen minæ. Agelo khapsaah, yame rhuvæ kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimæ yarmhæ, kasoriah nimraghien kape narmamæ.

Aposol in yermamæ kirik ræmhen kin kamher-pæn kin. Yesu rimirpen narmamæ twelef kafan minæ mæ tukhauæ iriæ aposol tuk norien merekel mine nini-ærhavyen nægkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol ræmhen kin narmamæ yamæ mine kimisæm Yesu misæriwæk iriæ min misæm nimhøyen kafan ye kros. Yesu rimivæhsi-pæn nehuøyen kimi Pol mæ Pol rinnæm In ye næmrærhavyen kini Yesu rokræn kin in mæ in aposol min kirik kafan.

Farisi kisæmhen kin pati kirik. Iriæ kisæmhen kin næmehuæ kape næmæ Isrel. Iriæ narmamæ tiksins yamæ mine kharkun huvæ loa, masæri-pæn, mamharpin. Yesu ripæh norkeikeiyen æriæ meinai iriæ kasæsik æpnis loa kape Kughen, kini mhavæhsi-haktæ atuk æriæ mæ iriæ kisæri-pæn huvæ loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mæ iriæ næmhajoun minæ kape loa.

Fig in nai kirik yame kamæn kwænkwan. Nimarin ræmhen kin malberi, mærig kwænkwan ræmhen kin kwænimh, mærig in rheikæn.

Gol in kapiet okræ kirik yame ramser-ser pik, mærir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimir rhaktæ, ræmhen kin ring mine earring uæ kwenar yame kamækwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwænkwai nai kirik, tiksins ræmræmræ, tiksins ræwhao. Kamor waen kin. Kwænkwan ræmhen kin pi. Ramerko ræmhen kin næraus.

Hæ pris in yermamæ kirik yame ramærhakæ. In ravæh nar miragh mavi nitæ mamor sakrefæes kin mæ Kughen tukrivæhsi-ta narpinien kape tævhagæ has kape narmamæ. Newk minæ fam kasarukun daes tukun mæ pa nhagin e ye pris minæ a in tukruæ mamor wok kape hæ pris kape newk kirikiana.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmamæ kuas nhagriæ e Herod.

1. *Herod Ehuæ* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pæ. In e rimæ tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuæ yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanæ e Galili ye nipig a Yesu rinamor wok mamni-ærhav nægkiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-æhu in mæ tukripæh nikirien Herodias, rimnæruru ta kapan kapæ Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig næmæ Isrel kimisærip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini mæ Yesu tukramækeikei mimha.

3. *Herod Agripa Kirikianæ* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimnor ahas pæn kimi aposol minæ nipig Yesu rimamhæ mamragh min mamvæn ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rimnor narpinien kimin, ramamhæ mim minæ kimisæn tipeuæ iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianæ. Herod a in a rimnamaræ ye nipig kape Pol, mamætarig kin nægkiarien kafan nipig rinnærer ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nægkiarien akwas kirik kape næmæ Isrel. Nipran ramni mæ "Havæh si haktæ" uæ "Væh miragh."

Ji yermamæ Nipran rimæ in yermamæ æmæ kirik. Mærig profet Esikel rimivæh nahag a mamægkiar atuk iran. Yesu rivæh nahag a mamor mæ in yemehuæ kirik ræmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasækir nægkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramækir nægkiarien kape narmamæ mæ rameikuæ uæ ramæfrah. Mivæh-si-pæn narpinien kimi narmamæ tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nægkiarien kape næmæ Gris, nipran e ramni mimæ "yermamæ yame Kughen rimirpen mæ tukrher-pæ kin mæ tukrivæh miragh narmamæ." Næmæ Isrel kimnhawhin kwæn a Kristo mæ tukruæ, kisæm mæ pa e nhagin in Kristo. Næmæ Isrel khapsaah khamæ pæh nien mæ Yesu in Kristo, meinai kisæm mæ Yesu in yermamæ apnapig æmæ, kafan nar kirik rikæk. Mærig narøyen kape Yesu rimnor nægkiarien minæ kape profet tu minæ rimauæ minor næfrakisien kin, ramhajoun pæn mæ Yesu in Kristo.

Leprosi in næmhøyen kirik yame ror yermamæ ramhir-æmhir, tikin ramæta. Tukmæ yermamæ ravæh næmhøyen a leprosi mærer ipakæ tuk yermamæ kirik, rikrun nivæhsi-pæniin kimi yermamæ ai. Ror pæn kin narmamæ kamhagin pik kin næmhøyen a leprosi mæ in næmhøyen ætæn.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmür ye kwerkwə ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaea in nəgkiarien kape nəmə Isrel nipran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikiana.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsig pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruən kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nimraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nimhəyen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisiayen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikiana əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ripəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasiq nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopeni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Ɛm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapier huvə kirik yame raməmür apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniən nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh

nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharhun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to ripəh nivənien ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar miragh yame ramhə uə yame rahas, to kipaəh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimini-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karin əriə pəh kafan. Tukmə nipig yerman rarha mivəh nipig eit, kivəh nao kimin ramuh pən mə ravəh nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rimnhajoun mə norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to ripəh nivəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kimik mərai ta nahasien yerkim.

Setan ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimnamor norien has mipəh nikwasigien kin nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriə kafan kwəhen, kiseiwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rimivəh-si pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rimə nhag yermamə mərig in nehuəyen rəmhen kin presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhama in əmə rəmhen kin ji Kughen.

Slef in yermamə kirik yame ramor wok əmə mipəh nivəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehua kafan, mərig ripəh nəri-pənien nərigien kafan.

Wit in nai kirik rəmhen kin raes, kaməkwai-əkwai, kwənkwan raməsaaəh, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kin.

Yalgita in nar miragh ehuə kirik rahas pik yame raməmir ye nəkwəkwə kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarrien Minə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə minə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mine tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovin kimhə tan kin

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurəkien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kimi nəməhuak mīnə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Rom 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rīmnor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrəkir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nīmrīn

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pəniən tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nəkwəkwə kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Naviginien rhakə

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Navsaoyen huvə

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatətəyen***Yermamə ramhatətə ye Kughen, Kughen ravəh mirgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatətəyen

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyen

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Nəmehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarien ramvən kimi nəmehuə minə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyən piraovin

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyən nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Nəpisien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen***Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tiksın ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Narigien kapatawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

*Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has***Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has**

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikeiyen***Kughen rorkeikei narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nərigien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

*Rao ye neai***Swatuk kape ni vənien ye rao ye neai**

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai rəmhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye nivəhsipən-vəhsipənien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

*Yesu Kristo***Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rimauə ye tokrei tanə rəmhən kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rimnor nimtätien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptərəkin Yesu misor narpinien kimin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwətərəkin pən Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin niprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13